
SIGILLVM ACADEMIAE HARVARDIANAE IN NOV·ANG
CHRISTO ET ECCLESIAE
VE RI TAS

Netherlands

LEERBOEK

DER

GERECHTELIJKE VERLOSKUNDE.

LEERBOEK

DER

GERECHTELIJKE VERLOSKUNDE

DOOR

DR. HECTOR TREUB,
Hoogleeraar aan de Universiteit van Amsterdam

EN

MR. A. TAK,
Advocaat-Generaal bij het Gerechtshof te 's Hertogenbosch.

Met 21 afbeeldingen in den tekst.

HAARLEM.
DE ERVEN F. BOHN.
1908.

VOORREDE.

Meer dan eens hebben wij opgemerkt, dat zoowel bij geneeskundigen als bij rechtsgeleerden in Nederland niet altijd volkomen heldere begrippen bestaan omtrent onderwerpen, die de gerechtelijke verloskunde raken.

Eveneens dat, wanneer samenwerking tusschen de twee genoemde groepen van personen noodig wordt, de een veeltijds niet goed begrijpt wat de ander bedoelt.

Dit was de aanleiding tot het samenstellen van ons gemeenschappelijk werk, waarvan wij hopen dat het zal kunnen bijdragen tot verbetering van den bedoelden, zeker niet door ons alleen betreurden, toestand.

FEBRUARI 1908.

TREUB.
TAK.

INHOUDSOPGAVE.

HOOFDSTUK VIII.

HOOFDSTUK IX.

HOOFDSTUK X.

overzicht (245—247). Statistische gegevens (247—249). Het delict en de bestanddeelen (249—257). De door deskundigen bij kindermoord te beantwoorden vragen (257, 258). De longenproef (259—263). De maag-darmproef (263—265). De doodsoorzaak (265—275). Dood door stikking (266—270). Dood door verdrinken (270). Dood door schedelbreuk (271—273). Andere doodsoorzaken (273—275). Verplichting van de deskundigen bij iedere gerechtelijke doodschouw en de gevolgen van verzaking dier verplichtingen (275, 276).

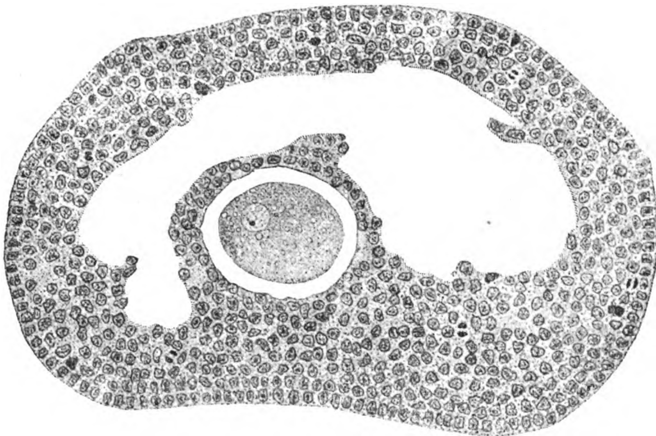
HOOFDSTUK I.

Verloskundige gegevens.

Zwangerschap is de toestand, waarin eene vrouw verkeert, die een of meer harer bevruchte eieren in haar lichaam herbergt.

Normaal is de zwangerschap dan, wanneer het gezonde bevruchte ei zich op de geschikte plaats bevindt in de baarmoeder eener gezonde vrouw. Abnormaal is zij, wanneer de vrouw niet gezond is, wanneer het ei zich op eene ongeschikte

Fig. 1.

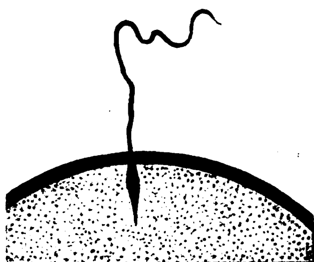
Eifollikel (blaasje van de Graaf) uit den eierstok van een konijn. De groote, in een helderen hof liggende, cel is de eicel (Pekelharing).

plaats in de baarmoeder innestelt, wanneer het ei zich buiten de baarmoeder heeft vastgehecht, of wanneer het ei ziek is.

Het ei, eene eenvoudige cel (fig. 1), wordt bevrucht, doordat er een spermatozoön (fig. 2) in binnendringt. Het oogenblik, waarop dit geschiedt, is op geen enkele wijze te bepalen; dat wil dus zeggen, dat het juiste oogenblik van het begin der

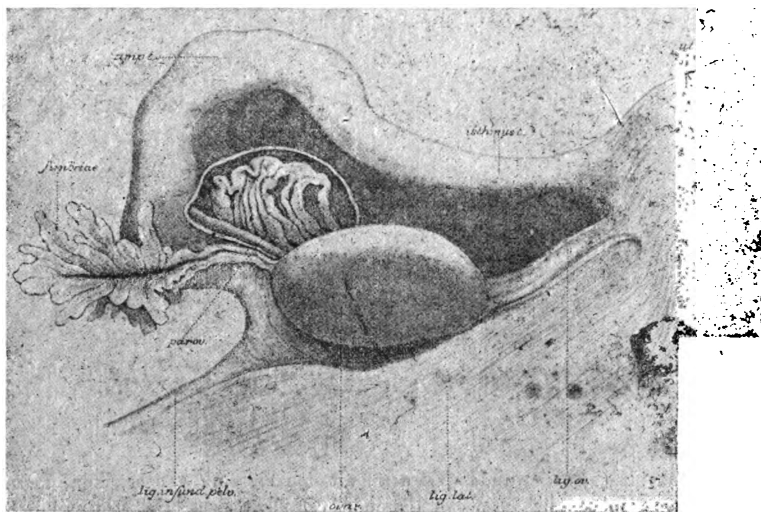
zwangerschap nooit met nauwkeurigheid bekend is. De gelegenheid tot het bij elkander komen van eicel en spermatozoön wordt geleverd door den coïtus, waarbij het mannelijk lid in de scheede dringt en in het boveneinde daarvan het de spermatozoën bevattende zaad uitstort. De spermatozoën moeten dan door de eigen kracht van hun slangsgewijze zich bewegenden staart den weg afleggen van de scheede, en in het gunstigste geval van den uitwendigen baarmoedermond, tot de plaats, waar zij het ei kunnen bereiken. Deze plaats is gewoonlijk buiten de baarmoeder ergens in het verloop van een

Fig. 2.

Spermatozoön binnendringende in een eicel (Sobotta).

Fig. 3.

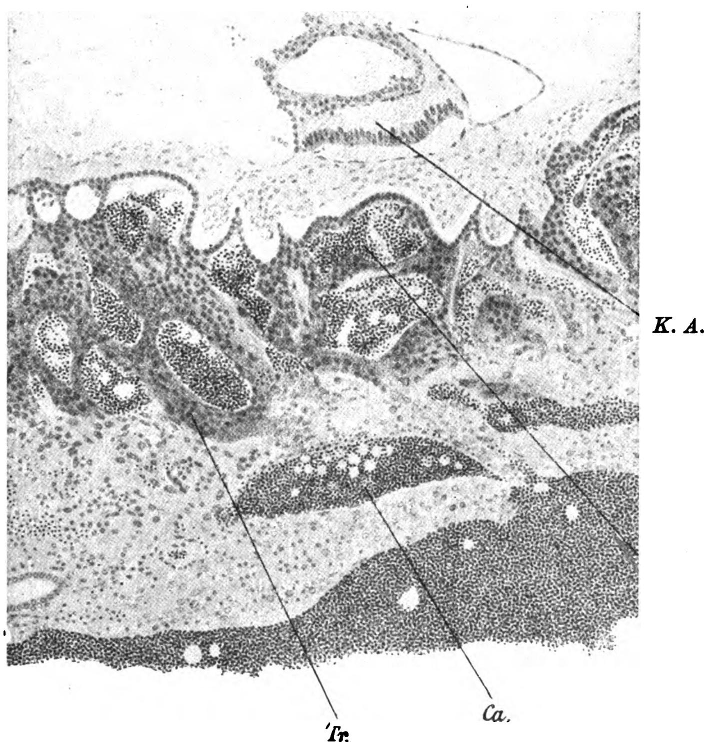
Achtervlakte van den breeden band (Henle). *ut.* Zijdelingsch boveneinde der baarmoeder. Het gekronkelde boveneinde der figuur van *isthmus t* tot *fimbriae* is de eileider. *ovar.* Eierstok.

der eileiders (fig. 3). De binnenbekleeding van den eileiderwand drijft het ei, al of niet bevrucht, in de baarmoederholte. Het niet bevruchte ei gaat daar te gronde en ook het

bevruchte doet dit zeker dikwijls. Is dit laatste niet het geval, dan vreet het in de binnenbekleeding der baarmoeder, het baarmoederslijmvlies, en nestelt zich zoo vast.

Voor het tot stand komen der bevruchting is de volledige

Fig. 4.

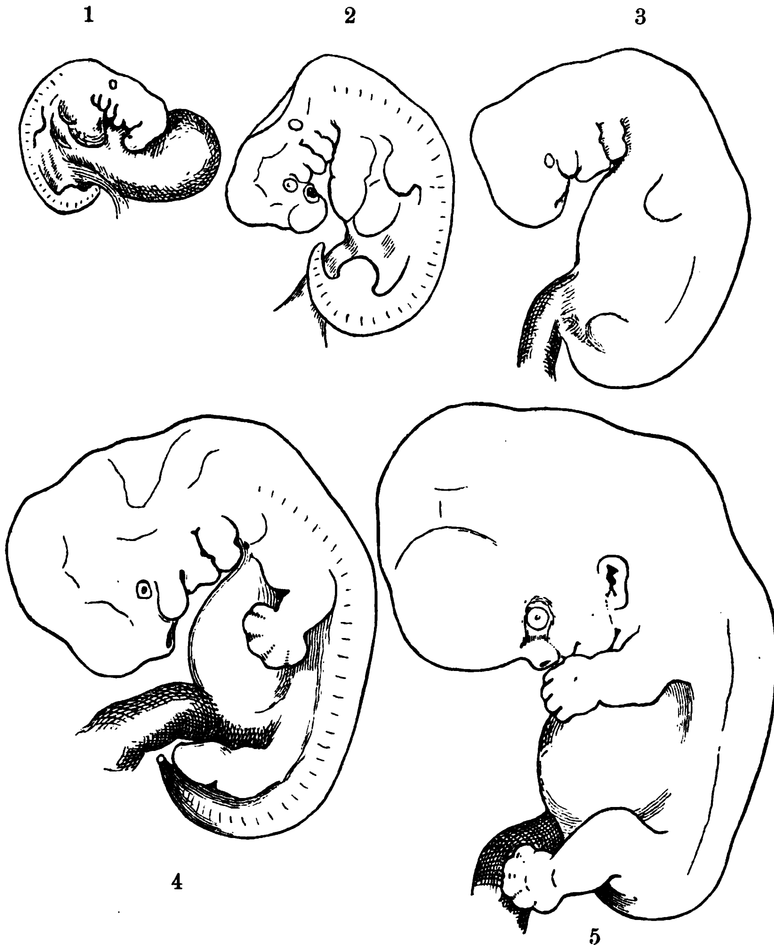
Gedeelte van het ei van Peters. *Tr.* trophoblast, *Ca.* moederlijke capillairen. *K. A.* Kiemaanleg.

coitus niet noodzakelijk. Uitstorting van het mannelijk zaad tegen de uitwendige geslachtsdeelen der vrouw kan daarvoor reeds voldoende zijn.

Het in den baarmoederwand vastgenestelde ei ondergaat nu veranderingen, die in den beginne niets anders zijn dan cel-

woekeringen. In de afbeelding van een der allerjongste stadiën van het menschelijk ei, die bekend zijn, eene afbeelding (fig. 4) van Peters afkomstig, zal slechts het oog van een

Fig. 5.

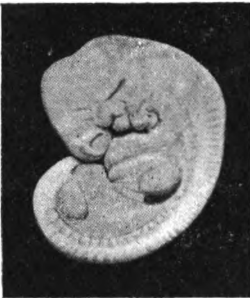

1. Embryo van 3—4 weken. 2. Embryo aan het einde der eerste maand. 3. Embryo van 8—10 m.M. 4. Embryo van 10—12 m.M. 5. Embryo van 12—14 m.M.

in deze dingen zeer ervaren mikroskopist herkennen, waarom een bepaalde celgroep (K.A.) en geen andere als de kiemaanleg is aangeduid. Van die celgroep wordt nog slechts een gedeelte tot het embryo (de vrucht) en om te doen zien hoe weinig in den beginne zulk een embryo op een kind gelijkt en

hoe die gelijkenis eerst langzamerhand komt, kunnen de schemata van fig. 5 uitstekend dienen. Ten einde duidelijk te maken, dat die schemata van His inderdaad met de werkelijkheid overeenkomen, voegen wij hierbij de door Hochstetter naar de natuur genomen photographische afbeeldingen van foetus uit de eerste twee maanden (fig. 6, 7 en 8).

Fig. 6.

De ontwikkeling der vrucht geschiedt verder zóó regelmatig, dat het mogelijk is criteria op te geven voor den leeftijd eener uitgedreven vrucht. De Nederlandsche verloskundigen verdeelen, evenals de Duitsche, de zwangerschap in tien maanmaanden en deze verdeeling levert een zeer gemakkelijk en voor praktische doeleinden zeer bruikbaar mnemotechnisch middel tot schatting van de ontwikkeling der vrucht. Het

Fig. 7.

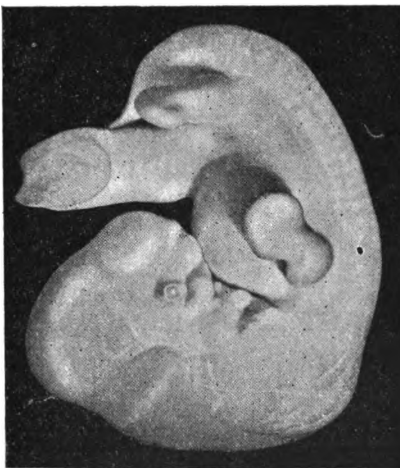
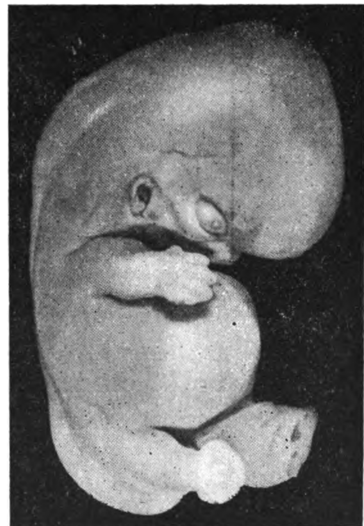

Fig. 8.

criterium van ontwikkeling toch, dat het gemakkelijkst is na te gaan en dus zeker voor de praktijk de grootste waarde heeft, is de lengte der vrucht.

Aan het einde van elk der eerste vijf zwangerschapsmaanden is het aantal centimeters, die de vrucht lang is, gelijk aan het kwadraat van het maandcijfer en aan het einde van elk der tweede vijf zwangerschapsmaanden is het gelijk aan het maandcijfer met vijf vermenigvuldigd. Zoo is b.v. aan het einde der 4e maand de lengte $4 \times 4 = 16$ c.M. en aan het einde der 8e maand $8 \times 5 = 40$ c.M. Het spreekt vanzelf, dat deze cijfers slechts gemiddelden zijn en dat men voor eene nauwkeurige bepaling van den leeftijd der vrucht nog andere kenmerken noodig heeft. Als zoodanig kunnen de volgende gegevens dienst doen:

Aan het einde der 1e maand is het embryo zeer sterk gekromd, zoodat hoofd- en bekkenuiteinde elkaar bijna raken. De oogen en de kieuwbogen zijn zichtbaar, de extremiteiten komen als breede lobben voor den dag.

Einde 2e maand. Het nu duidelijk als menschelijke vrucht te herkennen embryo bezit een hoofd, dat grooter is dan de romp. Het is meer gestrekt, de kieuwbogen zijn verdwenen, het uitwendige oor komt te voorschijn, de extremiteiten zijn goed herkenbaar en geleed, de uitwendige genitaliën zijn zichtbaar.

Einde 3e maand. De foetus is 7—9 c.M. lang en weegt 5—20 gram. De navelring is gesloten, de lichaamsvorm volkomen, vingers en teenen zijn duidelijk. De genitalia beginnen mannelijk of vrouwelijk karakter aan te nemen, in de meeste beenderen zijn ossificatiepunten aanwezig.

Einde 4e maand. De foetus is 10—17 c.M. lang en weegt 100—120 gram. Het geslacht is aan de genitalia externa duidelijk herkenbaar, de vingers en teenen zijn van nagels voorzien, het wolhaar begint te komen, het meconium (darminhoud) wordt van grijs, groenachtig.

Einde 5e maand. De foetus is 18—27 c.M. lang en weegt 250—280 gram. De huid, die de doorschijnendheid, welke zij tot nu toe bezat, verliest, is overal met fijne haartjes, z.g. wolhaar (lanugo) bedekt. De schedel, altijd nog zeer groot in verhouding tot den romp, begint haargroei te krijgen. Wordt eene vrucht in deze maand levend geboren, dan kan men

den hartslag, soms ook adembewegingen waarnemen; het leven houdt echter weldra op.

Einde 6e maand. De foetus is 28—34 c.M. lang en weegt 650—700 gram. Begin der vetvorming onder de huid, die echter nog zeer rimpelig is, maar reeds door wat huidsmeer (vernix caseosa) bedekt is. De oogleden zijn gescheiden. Een in deze ontwikkelingsphase geboren vrucht beweegt de ledematen en maakt adembewegingen, doch sterft weldra.

Einde 7e maand. De foetus is 35—38 c.M. lang en weegt 1000—1200 gram. De huid is weinig rimpelig meer, doch de vetvorming is nog zóó gering, dat de foetus zeer mager lijkt; de roode huid is met het huidsmeer bedekt. De testikels kunnen in den balzak afgedaald zijn. Op dit tijdstip geboren, maakt het kind vrij krachtige bewegingen en opent de oogen eenigszins; de stem is echter nog zeer zwak. Onder gunstige omstandigheden en door toepassing van hier niet nader te bespreken middelen (couveuse, enz.) gelukt het enkele der in de 26e—28e week geboren kinderen in het leven te houden.

Einde 8e maand. De foetus is 40—43 c.M. lang en weegt 1500—1900 gram. De membrana pupillaris is verdwenen, de oogleden worden goed geopend. Het altijd nog magere kind, welks roode huid geheel met wolhaar bezet is, heeft van nu af in toenemende mate betere levenskansen.

Einde 9e maand. De foetus is 40—48 c.M. lang en weegt ca. 2500 gram. De vetvorming is sterker geworden, de huid verbleekt en verliest de rimpels.

Geleidelijk gaat de groei verder, waarbij het wolhaar langzamerhand minder wordt en het sterkst ontwikkeld blijft op de schouders, de nagels meer en meer naar de vingertoppen toegroeien en het kraakbeen van neus en oor vastere consistentie krijgt. Aldus vormt zich de overgang tot de voldragen vrucht, die gemiddeld 50 c.M. lang en 3500 gram zwaar is. De afstand der beide schoudertoppen bedraagt 12 c.M. (met een schouderomvang van ca. 34 c.M.), de afstand der heupen 9½—10 c.M. De vrucht heeft een rozeroode kleur en is alleen nog op de schouders met wolharen bedekt. Het onderhuidsche celweefsel is zeer vetrijk, waardoor de lichaamsvormen, met

name die van het gezicht en de ledematen, afgerond zijn. De huid is bedekt met huidsmeer, dat vooral op den rug en de buigvlakten der extremiteiten wordt aangetroffen.

Het hoofd der rijpe vrucht is gewoonlijk met 3—4 c.M. lange, meest donkere haren bezet; het kraakbeen van neus en oor voelt hard aan; de nagels steken over de toppen der vingers heen, reiken tot aan de toppen der teenen en voelen eveneens hard aan.

Bij jongens is de balzak vast en rimpelig, en zijn de testes diep daarin te voelen, terwijl bij meisjes de groote schaamlippen gewoonlijk aaneensluiten, hoewel de kleine schaamlippen niet altijd volkomen bedekt zijn. De navelstreng is ingeplant iets onder de helft der lichaamslengte, ongeveer op het midden tusschen de schaambeensvereeniging en het ondereinde van het borstbeen.

De rijpe vrucht schreeuwt onmiddellijk of zeer kort na de geboorte met luide stem en ontlast met krachtigen straal urine.

Geen van de opgenoemde kenmerken is echter voldoende om over het al dan niet rijp zijn der vrucht met zekerheid te oordeelen. Het meest te vertrouwen is nog de lengte der vrucht, onder dit beding evenwel, dat de andere teekenen daarmee in overeenstemming, althans niet in tegenspraak zijn. Minder betrouwbaar is het gewicht, daar dit veel grooter schommelingen vertoont dan de lengte der vrucht.

Het is duidelijk dat, om de groeiende vrucht te kunnen herbergen, ook de baarmoeder in volume moet toenemen. Het gemakkelijkst is die toename te zien aan de lengtemaat van den uterus. Waldeyer[1]) vond bij cadaveronderzoekingen de lengte van de baarmoeder:

in de	2e—3e	maand	 11	c.M.
„ „	3e	„	 13	„
„ „	4e	„	 13,5	„
„ „	5e	„	 17	„
„ „	6e	„	. . . . 21,5—24	„
„ „	7e	„	. . . . 27—30	„

[1]) Waldeyer, Das Becken. Bonn 1899, p. 617.

in de 8e	maand	. . . .	30—32,5 c.M.
„ „ 9e	„	. . . .	32,5—37,5 „
„ „ 10e	„	. .	gemiddeld 36 „

Het gewicht der baarmoeder, dat Waldeyer buiten de zwangerschap voor de nullipara op 40—50 gram en voor de multipara op 60—70 gram berekent, bedraagt aan het einde der zwangerschap 900—1200 gram.

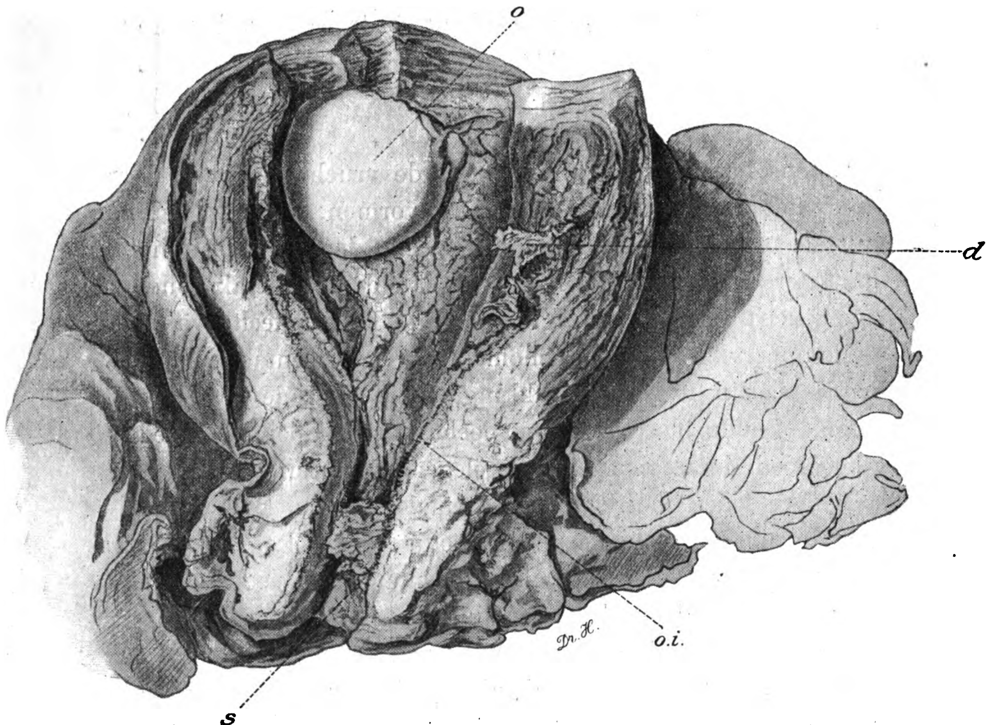
Tijdens het intra-uterine leven is de vrucht omgeven door de eivliezen, die een gesloten zak vormen. In den beginne vult de vruchtzak slechts een gedeelte der baarmoederholte op, later de geheele holte, zoodat dan de vruchtzak rondom tegen den baarmoederwand aan ligt. Een gedeelte van het eivliesoppervlak wordt ingenomen door de placenta, de moederkoek, waarin de eindvertakkingen der door de navelstreng gaande foetale bloedvaten omspoeld worden door het moederlijke bloed. Daardoor ontstaat gelegenheid tot uitwisseling van stoffen tusschen moederlijk en foetaal bloed en kan de foetus van de moeder niet alleen het noodige voedsel, maar ook de vereischte zuurstof krijgen. De placenta is dus voor de vrucht voedings- en ademhalingswerktuig te gelijk. Bij het gebruik maken van den laatsten term dient men echter in het oog te houden, dat het woord ademhaling hier oneigenlijk gebruikt wordt en slechts de beteekenis heeft van zuurstoftoevoer. Van eene longademhaling is tijdens het intra-uterine leven geen sprake; de longen werken niet. Deden zij dit, dan zou het resultaat zeer ongewenscht zijn. De foetus toch drijft in een vochtmassa (vruchtwater) even als hij zelf in den eivlieszak opgesloten, en zou bij longademing, geen lucht doch slechts dit vruchtwater in de longen zuigen.

De verhouding tusschen ei, resp. foetus en uterus in verschillende zwangerschapstijden kan uit de volgende figuren duidelijk worden.

Fig. 9 vertoont een opengesneden baarmoeder, waarin zich een ei van ca. 14 dagen bevindt. Het ei, dat hier juist in het bovenste gedeelte der baarmoeder (fundus uteri) is inge-

plant, vult slechts een deel der holte op. De onregelmatigheden zichtbaar in het onder het bolvormige ei gelegen gedeelte van den uterusbinnenwand zijn het gevolg van de

Fig. 9.

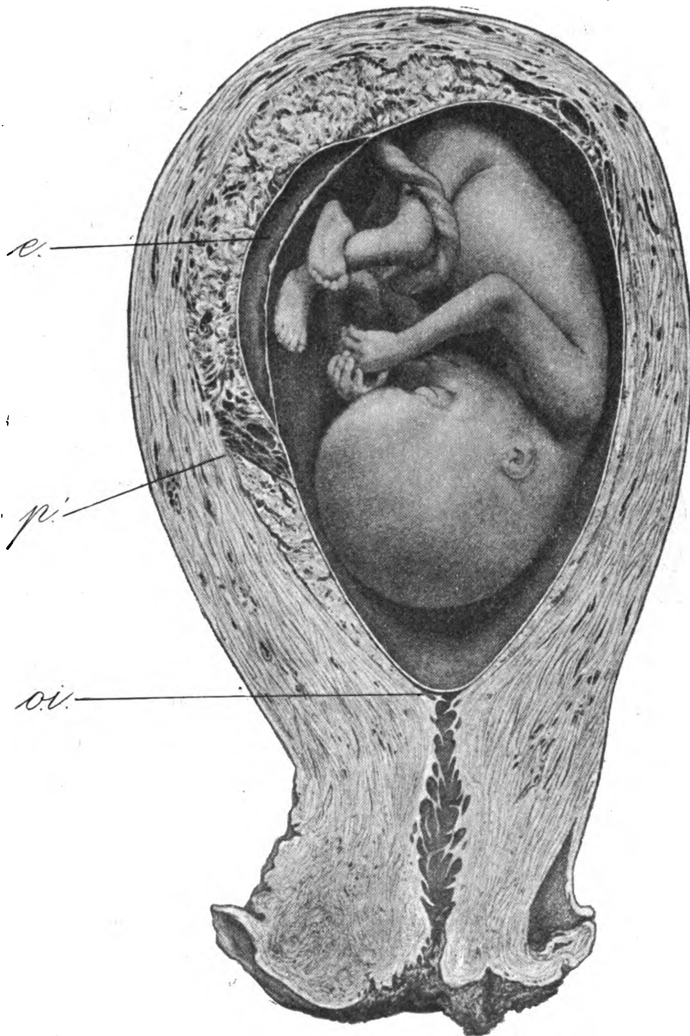
Opengeknipte zwangere baarmoeder. *o.* ei; *o.i.* inwendige baarmoedermond (Leopold).

sterke woekering van het baarmoederslijmvlies onder den invloed der zwangerschap.

Figuur 10 is de helft van een zwangere baarmoeder, waarin zich een foetus van 4 maanden bevindt. De eizak vult nu de baarmoederholte geheel op, zoodat de eivliezen overal den uteruswand raken. De ruimte, die tusschen het kind en de vliezen overblijft, is geheel met vruchtwater gevuld. Op één plek vóór de in de teekening duidelijk zichtbare, sponsachtige placenta (*p*) zijn de twee foetale eivliezen door een vochtophooping (*e*), waarschijnlijk van eene bloeding afkomstig, van elkaar

gescheiden. Waar de eivliezen ophouden, aan het ondereinde der baarmoederholte, bevindt zich de inwendige baarmoeder-

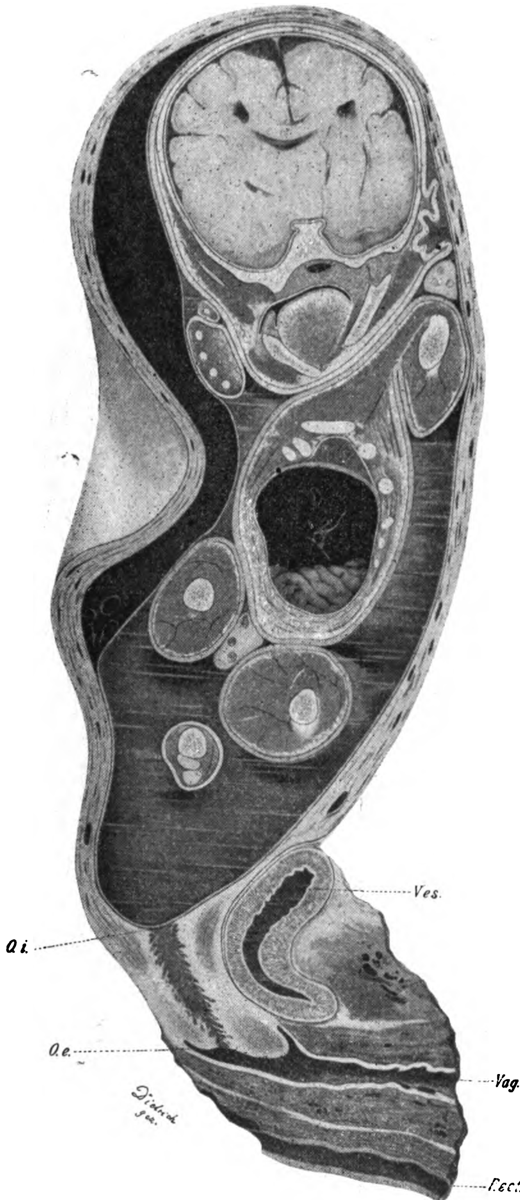
Fig. 10.

Doorsnede eener baarmoeder in de 4e zwangerschapsmaand (Leopold).

mond (*o. i.*), die toegang geeft tot het halskanaal. Het ondereinde, de uitwendige baarmoedermond, is door kankerwoekering onregelmatig geworden.

Fig. 11.

o.i. inwendige baarmoedermond; *o.e.* uitwendige baarmoedermond; *Ves.* pisblaas; *Vag.* scheede; *Rect.* endeldarm. (Leopold.)

Figuur 11 vertoont eene overlangsche doorsnede van voor naar achter van de zwangere baarmoeder eener meerbarige in de 6e maand. De onregelmatige massa's binnen in de baarmoeder zijn de op verschillende plaatsen bij het doorzagen (van het bevroren praeparaat) getroffen deelen der vrucht. Vooral de relatief zeer groote hersenmassa springt daarbij in het oog. Het halskanaal der baarmoeder, van *o. i.* tot *o. e.* is over de geheele lengte getroffen en blijkt gesloten te zijn. De deuk in het praeparaat, even onder het midden der placenta, is een artefact bij het bevriezen teweeggebracht.

Figuur 12 geeft de afbeelding eener overlangsche doorsnede, van rechts naar links, van het bekken met de baarmoeder eener meerbarige zwangere in de 9de maand. Placenta,

Fig. 12.

o. i. inwendige, *o. e.* uitwendige baarmoedermond. (Leopold.)

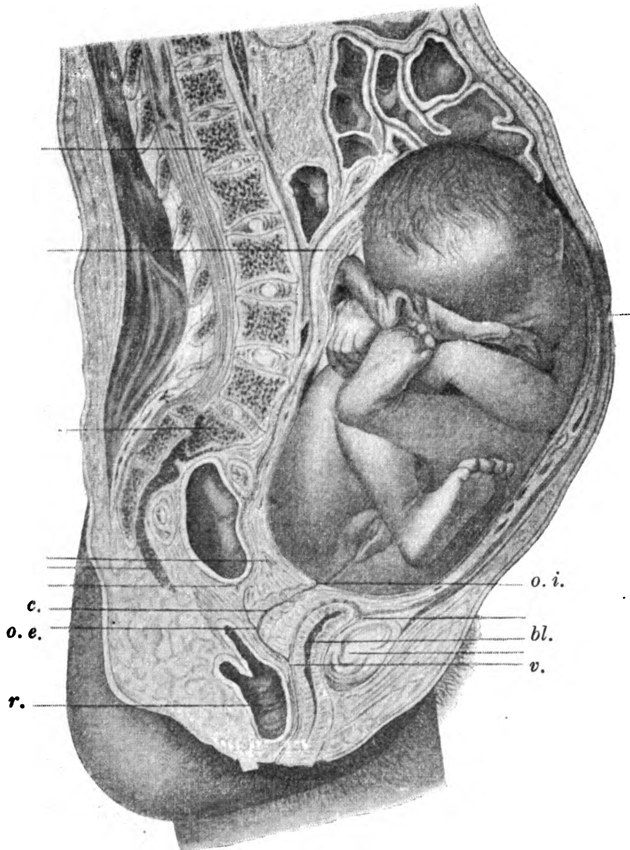
foetus en vruchtwater zijn daarin gemakkelijk te herkennen, evenals het gesloten halskanaal.

Figuur 13 eindelijk vertoont een overlangsche doorsnede, van voor naar achter, van eene meerbarige in de 10^{e} zwangerschapsmaand. Ook hier is de verhouding van vrucht, uteruswand en placenta duidelijk te zien en ook hier is het geheele halskanaal gesloten. De breuk in het heiligbeen is het gevolg van een spoorwegongeluk, dat ook den dood der vrouw veroorzaakte.

Eene uitdrukking in de bovenstaande toelichting der figuren gegeven, vereischt nog een korte bespreking, nl. deze: dat het halskanaal gesloten zou zijn. Dat die uitdrukking, letterlijk

genomen, onjuist is, blijkt reeds uit de figuren. Immers in geen enkele figuur liggen de wanden van het halskanaal tegen elkaar aan. Werkelijk gesloten is het halskanaal dan ook alleen in pathologische gevallen, waarbij tevens door die sluiting

Fig. 13.

o. i. inwendige, *o. e.* uitwendige baarmoedermond; *c.* halskanaal; *bl.* pisblaas; *v.* scheede; *r.* endeldarm. (Waldeyer.)

samenkomen van ei en sperma, en dus zwangerschap onmogelijk is. De verloskundige spreekt echter van een gesloten halskanaal, wanneer dit geen ruimte voor den vinger heeft. Tijdens de baring moet het halskanaal zoover geopend worden tot ten slotte de vrucht er door heen kan. Maar reeds voordat

de baring begint, wordt het halskanaal eenigszins geopend. Bij meerbarige vrouwen is het zelfs bijna regel, dat van de negende maand af de vinger zonder eenige moeite door het halskanaal tot voorbij den inwendigen baarmoedermond kan komen. Wat dit punt betreft zijn dus de figuren 9 en 10 uitzonderingen en vertoonen deze meer den toestand, die bij eerstzwangeren de regel is tot aan het einde der zwangerschap. Maar ook bij de laatsten is deze regel er allerminst een zonder uitzondering. Integendeel, het gelukt niet zelden bij eerstzwangeren in de laatste maand der zwangerschap met den wijsvinger door het geheele halskanaal heen te dringen. Dit is evenwel nooit mogelijk zonder de vrouw vrij veel pijn te veroorzaken en het gelukt alleen maar aan eene goed geoefende hand. Wanneer men echter de vrouw in rugligging plaatst, met opgetrokken beenen en tegen wat veel pijn der vrouw niet opziet, dan gelukt het in een groot aantal gevallen van eerstzwangeren in de laatste maand en van enkele in vroegere maanden den vinger door den inwendigen baarmoedermond te doen gaan.

De volgende cijfers kunnen dit bewijzen. Hüter [1]) vond dat van 230 eerstzwangeren in de laatste week voor de baring de inwendige baarmoedermond open was bij 154. Deelde hij de laatste zwangerschapsweek in tweeën, dan vond hij, dat van 152 eerstzwangeren die 1 tot 4 dagen voor de bevalling onderzocht werden bij 120 de inwendige baarmoedermond open was, terwijl van de 78 anderen, die van 5 tot 7 dagen voor de baring onderzocht werden, dit bij 34 het geval was.

Onder 136 eerstzwangeren, die in de tweede week voor de bevalling werden onderzocht, was de inwendige baarmoedermond open bij 39; voor de derde week voor de baring waren de cijfers 122 en 24 en voor de vierde week 96 en 22.

Van 263 in de negende zwangerschapsmaand onderzochte eerstzwangeren was bij 13 en van 104 in de achtste zwanger-

---

[1]) V. Hüter. Der Muttermund der Erstgeschwängerten am Ende der Schwangerschaft. Monatsschrift f. Geburtsk. und Frauenkrankheiten. XIV Bd. 1859, pp. 33 sqq.

schapsmaand onderzochten bij 2 de inwendige baarmoedermond open.

Bij de hier te lande gewone wijze van verloskundig onderzoek, nl. in zijligging der vrouw, en bij voorzichtig en zooveel mogelijk pijnloos onderzoek zal men slechts in veel minder gevallen dan Hüter aangeeft zich van het doorgankelijk zijn van het geheele halskanaal kunnen overtuigen.

Zooals boven reeds gezegd is, moet dit echter anders worden tijdens de baring. Dan moet het halskanaal zoover geopend worden, eerst actief, later passief, dat de vrucht er door heen kan. Van die opening van het halskanaal, het tot stand komen der z.g. ontsluiting, geven de drie volgende figuren eene voorstelling.

In fig. 14 (eene overlangsche doorsnede, van voor naar achter, eener eerstbarende in het begin der baring) begint de inwendige baarmoedermond zich te openen, terwijl in fig. 15, die eene doorsnede eener meerbarige vrouw tijdens de baring weergeeft, het halskanaal over de geheele lengte eenigszins geopend is.

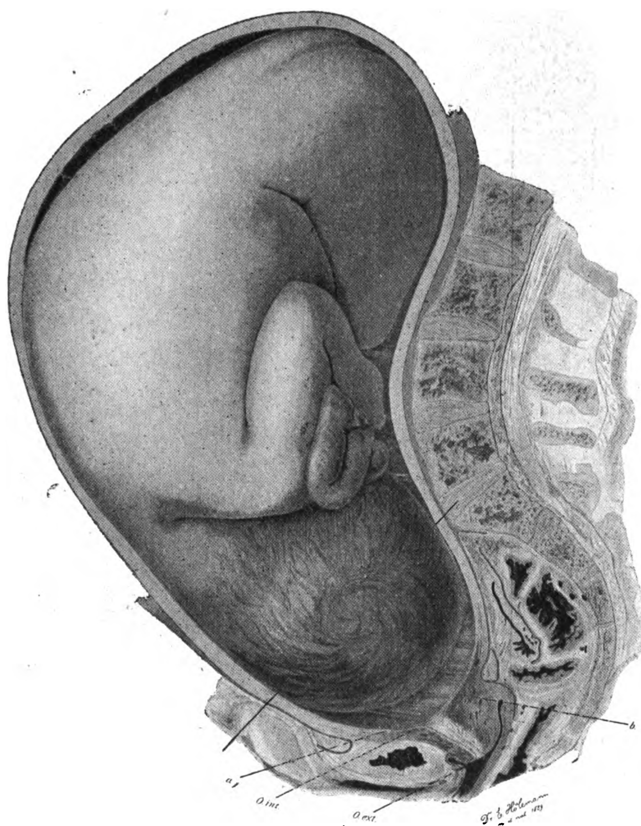
Uit de vergelijking der beide figuren blijkt tevens, dat er verschil bestaat tusschen de wijzen waarop bij eerstbarenden en meerbarigen de ontsluiting tot stand komt. Aangezien dit verschil uit forensisch oogpunt zonder beteekenis is, behoeft dit punt hier niet nader te worden besproken. In figuur 16, die weer eene doorsnede van eene eerstbarende is, is de ontsluiting volkomen, is van het halskanaal niets meer te bespeuren en valt zelfs de scherpe rand van den uitwendigen baarmoedermond, in de verkleinde figuur, niet dan bij uiterst nauwkeurig toezien te ontdekken.

In de drie figuren is de eivlieszak nog ongeschonden en in de laatste puilt het met vruchtwater gevulde onderste gedeelte van dien zak, de zg. vochtblaas, door den baarmoedermond heen in de vagina.

De vochtblaas barst, of, zooals het ook wordt uitgedrukt, de vliezen breken, in den loop der baring meestal vóórdat de ontsluiting volkomen geworden is. Het tijdstip van het bersten der vochtblaas is zeer verschillend en het is zelfs niet onge-

woon, dat dit geschiedt vóór, en soms lang vóórdat de baring begint. Winckel [1]) vond onder 2627 baringen in de Dresdener kliniek 713 gevallen — d. i. 27,1$^{0}/_{0}$ — waarin de vochtblaas berstte, vóórdat er barensweeën waren. Met Winckel's ervaring stemt die van alle verloskundigen overeen. Gewoonlijk begint de baring binnen enkele dagen, nadat de vliezen gebroken zijn,

Fig. 14.

o.int. inwendige, *o.ext.* uitwendige baarmoedermond; *a.b.* vochtblaas. (Leopold).

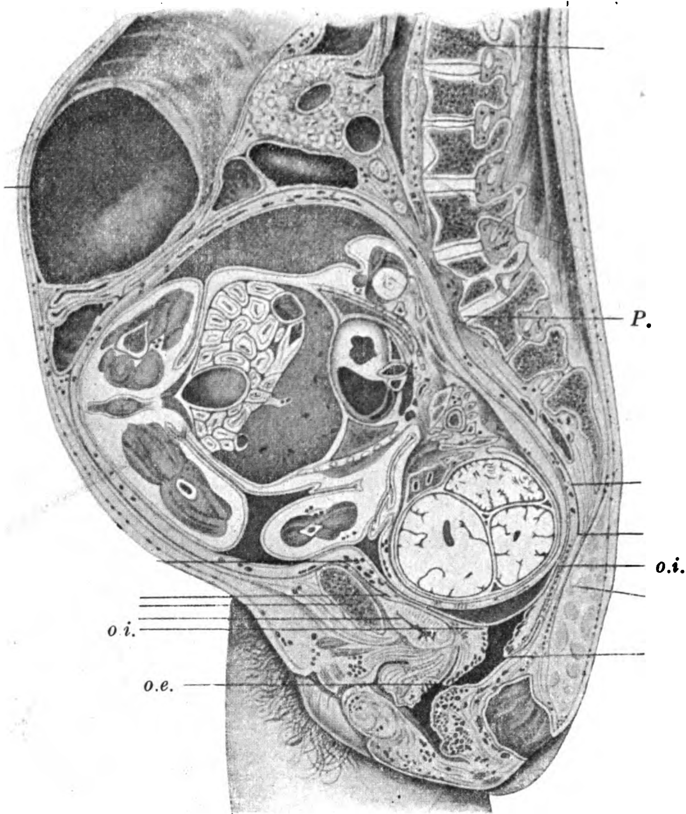
maar er zijn tal van gevallen bekend, waarin deze tusschentijd 2, 3 en meer, tot 9 weken lang was.

---

[1]) F. Winckel. Lehrbuch der Geburtshülfe 1889, p. 328.

De verwijderde oorzaak van dit ontijdig spontaan breken der vliezen kan gelegen zijn in hunne te geringe stevigheid, terwijl als laatste oorzaak onpijnlijke z.g. zwangerschapsweeën

Fig. 15.

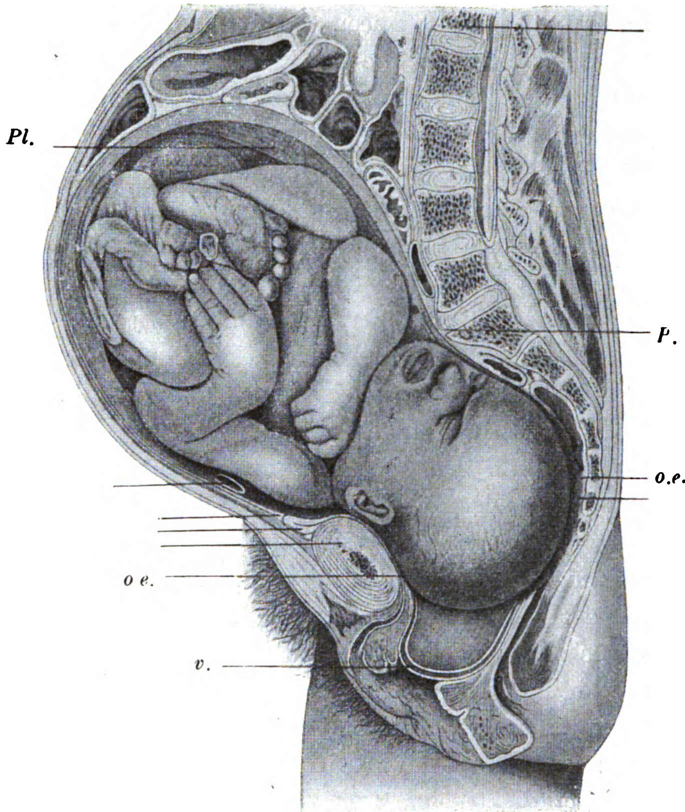
P. promontorium; *o.i.* inwendige, *o.e.* uitwendige baarmoedermond (Schröder).

kunnen fungeeren, of wel alles wat den druk in de buikholte verhoogt als b v. een val, het tillen van zware lasten, hoesten, bukken enz.

Het is duidelijk, dat de toenemende omvang der zwangere baarmoeder eene overeenkomstig toenemende uitzetting van

den buik der zwangere tengevolge moet hebben. De aldus mechanisch teweeggebrachte verandering is echter niet het eenige verschijnsel van den invloed, dien de zwangerschap op het vrouwelijke organisme heeft. Deze verschijnselen hier te bespreken zou echter zoowel de bedoeling als het bestek dezer ver-

Fig. 16.

Pl. placenta; *P.* promontorium; *o.e.* uitwendige baarmoedermond; *v.* vochtblaas. (Braune).

loskundige gegevens te buiten gaan. Wij verwijzen hem, die daaromtrent inlichting of herinnering noodig heeft, naar de leerboeken der verloskunde [1]).

---

1) Hector Treub. Leerboek der Verloskunde. Hoofdst. III, IV en V.

Niet altijd bereikt de zwangerschap het normale einde, doch dikwijls wordt zij voor dien tijd spontaan afgebroken. Dit kan geschieden vóór het tijdstip waarop de vrucht levensvatbaar is, d. w. z. vatbaar voor zelfstandig leven buiten het moederlijke lichaam, of wel na dat tijdstip. In het eerste geval spreekt de verloskundige van abortus, in het tweede van partus praematurus.

De abortus is buitengemeen frequent, daarover zijn alle waarnemers het eens. Zij, die getracht hebben de frequentie zoo nauwkeurig mogelijk te berekenen, zijn dan ook tot betrekkelijk slechts weinig uiteenloopende cijfers gekomen. Het meest pessimistische cijfer is, dat op elke 5 baringen à terme één abortus zou komen, het gunstigste cijfer is 1 op 10. Berekent men de frequentie van den abortus bij vrouwen met genitaallijden van allerlei aard dan komt men, zooals a priori te verwachten was, tot een nog ongunstiger cijfer. Zoo vonden wij in de ziektegeschiedenissen van 1000 willekeurig gekozen meerbarigen, die in de Amsterdamsche Vrouwenkliniek verpleegd geweest waren, één abortus op 3,73 baringen à terme.

De oorzaken van den abortus kunnen gelegen zijn bij den vader, bij de moeder, of bij het ei zelf.

De vader kan oorzaak zijn van den abortus, doordat hij te oud of, ook zonder dat, tijdelijk uitgeput of ziek is.

De moeder kan op zeer verschillende wijzen oorzaak van den abortus zijn. Door ziekten, die veranderingen in het ei en in de verbinding tusschen uterus en ei geven, als hoedanig voor en boven alles de syphilis en daarnaast onvoldoende nierfunctie genoemd moeten worden.

Door infectieziekten en wel vooral door febris typhoidea, vlektyphus, mazelen, roodvonk, influenza en cholera.

Door afwijkingen aan het geslachtsapparaat zelf, b.v. hypertrophie van het baarmoederslijmvlies, diepgaande inscheuringen van het scheedegedeelte der baarmoeder, gezwellen der baarmoeder, enz.

Men zegt, dat ook chronische vergiftiging, met name door lood of nicotine, tot abortus aanleiding geven kan. Zeker bewezen is dit echter niet. Wel bewezen is daarentegen, dat

psychische prikkels tot abortus voeren kunnen, b.v. een hevige schrik en evenzoo dat mechanische prikkels, en soms zelfs zeer onbeteekenende, de baarmoeder tot ontijdig uitdrijven van haar inhoud kunnen brengen. Daartegenover kan men echter ook gevallen noemen, waarin ernstig geweld van allerlei aard niet tot het afbreken der zwangerschap voerde (zie Hoofdstuk VI). Dit op het eerste gezicht bevreemdende feit vindt zijn verklaring hierin, dat de ervaring van alle verloskundigen, door alle eeuwen heen, geleerd heeft dat er een buitengemeen groot individueel verschil bestaat ten aanzien van de prikkelbaarheid der baarmoeder. De forensische beteekenis van het feit zal voor den dag komen bij de bespreking der voor misdadigen abortus aangewende middelen.

Bij het ei kan de oorzaak van den abortus gelegen zijn in den dood der vrucht. De dood der vrucht kan afhankelijk zijn van infectieziekten, die op haar overgaan (syphilis bovenal) of door gebrekkigen voedsel- of zuurstoftoevoer verder leven onmogelijk maken, en verder van alles wat de placentaircirculatie op eenigerlei andere wijze opheft of althans onvoldoende maakt.

De dood der vrucht heeft in den regel vrij spoedig haar uitdrijving ten gevolge. Constateeren dat de vrucht dood is, kan men in de eerste helft der zwangerschap nooit door een enkel onderzoek, noch door een herhaald onderzoek binnen enkele dagen. In de tweede helft der zwangerschap is dit dan mogelijk, wanneer men bij herhaald nauwkeurig luisteren met een geschikt instrument (o. i. alleen een vaste stethoskoop) geen foetale harttonen hoort.

Voordat de harttonen hoorbaar zijn, mag men slechts dan aannemen, dat de vrucht dood is, wanneer het blijkt, dat in een behoorlijk langen tijd, minstens vier weken, het volkomen duidelijk is, dat de baarmoeder niet in omvang is toegenomen. Zal zulk een onderzoek beslissend zijn, dan vereischt het een goed geoefende hand van den onderzoeker.

Ook meervoudige zwangerschap geeft niet zelden aanleiding tot abortus en meer nog tot partus praematurus. Deze laatste komt, behalve soms door allerlei ziekten der vrouw, vooral voor bij te lage inplanting van het ei in den baarmoeder-

wand, waarvan de hoogste graad als placenta praevia wordt aangeduid. Onverschillig in welke phase der zwangerschap de placenta praevia deze doet afbreken, altijd gaan aan de beginnende weeënwerkdadigheid, die tot de uitdrijving van het ei voert, bloedingen uit de baarmoeder vooraf.

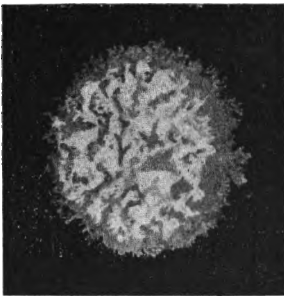
Over ziekten van het ei, die tot afbreken der zwangerschap voeren, zal straks gesproken worden.

De gang van zaken is tijdens den abortus verschillend, naarmate de zwangerschap min of meer ver gevorderd is. In de eerste helft der zwangerschap is het hoofdverschijnsel van den abortus bloeding, vergezeld van meer of minder pijnlijke uteruscontracties, die slechts zelden het regelmatige weeëntype vertoonen. Het begin der bloeding is meestal langzaam. In het verder beloop van den abortus is echter de bloeding zeer ongelijk, zoowel wat het quantum bloed als wat de wijze, waarop de bloeding plaats heeft, betreft.

De uitstooting van het ei geschiedt verschillend in de verschillende zwangerschapsmaanden.

In de eerste maand, 5 à 6 weken na de laatste menstruatie, wordt van den abortus niets anders waargenomen dan een met wat lendenpijn gepaard gaande profuse menorrhagie. De stukken van het sterk gewoekerde baarmoederslijmvlies (de z.g. decidua) gaan bij zulk een bloeding ongemerkt in de bloedstolsels verloren. De spraakmakende gemeente spreekt dan niet van eene zwangerschap, maar van eene „bezetting" die in eene „storting" is overgegaan.

Fig. 17.

Ei van circa 4 weken (naar Bumm).

In de tweede en het begin der derde maand wordt het ei meestal in zijn geheel uitgedreven. Veeltijds ontsnapt in zoo'n geval het kleine ei (fig. 17) aan de waarneming der vrouw en van haar omgeving. De hoofdmassa die uitgestooten moet worden, bestaat dan uit de dikke decidua en voor hare uitdrijving

zijn gewoonlijk meer of minder duidelijke weeën noodig.

In de tweede helft der derde, de vierde en het begin der vijfde maand geschiedt de uitdrijving bijna altijd in twee tempo's. Eerst wordt de vrucht geboren, daarna houdt de bloeding niet, maar de pijnlijke contracties wel op en op deze kortere of langere rustperiode volgen opnieuw weeën, die de uitdrijving der placenta teweegbrengen. In deze phase der zwangerschap heeft de geboorte der placenta de meeste beteekenis.

Later krijgt, naarmate de vrucht grooter wordt, haar uitdrijving meer en meer beteekenis en daardoor gaat het beloop van den abortus en van den partus praematurus hoe langer hoe meer gelijken op dat eener normale baring.

De meeste kans op stoornis in het beloop van een abortus bestaat in de 3e tot 5e maand. Dan geschiedt het buitengemeen dikwijls dat, na de uitdrijving der vrucht, die der placenta op zich laat wachten. Zulk een abortus incompletus levert tweeërlei gevaar op. Ten eerste, dat der voortdurende, soms zeer heftige bloeding. Ten tweede, het gevaar dat de achtergebleven en slechts gedeeltelijk met den baarmoederwand in verbinding zijnde placenta gaat rotten. Deze rotting is op zich zelf voor de gezondheid der vrouw niet onschuldig en kan tot koorts aanleiding geven, maar zij is vooral gevaarlijk, omdat zij de gelegenheid gemakkelijk maakt, de baan bereidt voor eene septische infectie. Kans op septische infectie bestaat bij een spontaan opgetreden abortus voor en boven alles, wanneer tijdens dien abortus met onreine vingers of instrumenten aan of in de baarmoeder wordt gewerkt.

Zooals bekend eindigt niet elke zwangerschap, ook al heeft zij den normalen termijn bereikt, met de geboorte van een levend kind. Forensisch hebben te dien opzichte twee zaken beteekenis en wel ten eerste, de oorzaken van den dood der vrucht tijdens de baring en ten tweede, de schijndood van den pasgeborene.

In de overgroote meerderheid der gevallen is de oorzaak

van den dood der vrucht tijdens de baring te zoeken in gebrekkigen zuurstoftoevoer, in gebrekkige gaswisseling in de placenta. Daarvoor bestaat gelegenheid op verschillende wijzen. De aan- en afvoer van het foetale bloed naar de placenta geschiedt door vaten, die in de navelstreng verloopen. Wordt de circulatie in die navelstrengvaten onmogelijk gemaakt, dan is de dood der vrucht onvermijdelijk en snel. Wordt die circulatie in belangrijke mate bemoeilijkt, dan kan slechts eene spoedige geboorte het leven der vrucht redden en anders treedt ook dan, zij het wat langzamer, de dood in.

Bemoeilijking der navelstrengcirculatie ontstaat, doordat die streng gedrukt wordt, in de klem geraakt. Dit geschiedt b.v. zeer gemakkelijk, wanneer een navelstrenglis uitgezakt is en vooral wanneer dat gebeurt terwijl de schedel van het kind op of in het bekken staat, het kind zich in schedelligging bevindt. Dan wordt de navelstreng beklemd tusschen den harden schedel en den nog harderen bekkenwand. Maar ook zonder dat kan de navelstreng in den druk geraken, wanneer zij om het lichaam der vrucht, gewoonlijk om den hals, gedraaid is, wanneer er „omstrengeling" is. Ook dan kan de navelstreng tegen het bekken aangedrukt worden. De kans op onmiddellijk levensgevaarlijken druk is hier geringer, omdat de hals, en in het algemeen de romp van de vrucht lang niet zoo hard is als de schedel. Daardoor wordt deze druk eerst na langeren tijd gevaarlijk en ontstaat dus levensgevaar van de vrucht uit dien hoofde slechts bij langen duur van der baring en met name van het allerlaatste tijdperk.

Op andere wijze kan er, ook alweer bij langdurige baring en vooral wanneer het kind met het bekkenuiteinde vooruit geboren wordt, gevaar ontstaan voor onvoldoende oxygenatie der vrucht. Dan n.l. wanneer voor de geboorte van het hoofd van het kind de verbinding tusschen placenta en baarmoederwand loslaat. Geschiedt dit over eene eenigszins groote uitgebreidheid, dan is daarmede de gelegenheid tot behoorlijke gaswisseling tusschen moeder en kind afgesneden en dus de dood van het laatste onvermijdelijk.

Langs geheel van den vorigen verschillenden weg kan de

dood der vrucht teweeggebracht worden, wanneer deze door een nauw bekken heen moet gaan om geboren te worden. Dan kan de schedel der vrucht zoodanige beleedigingen ondergaan, ook bij de spontane geboorte, dat daarmede de voor het leven noodige hersenfuncties onbestaanbaar zijn. Deze schedelbeleedigingen, die elken geneeskundige bekend zijn, zullen zich echter slechts voordoen bij een juist ten gevolge van de oorzaak dier beleedigingen, d. i. de bekkenvernauwing, moeilijke en langdurige baring.

Het tweede punt, dat hier besproken moet worden is de schijndood van den pasgeborene. Men kan daarbij te doen hebben met twee, wat de wijze van ontstaan betreft, scherp te onderscheiden toestanden. Ten eerste kan de straks besproken slechte oxygenatie der vrucht voeren tot de geboorte van een nog niet gestorven, maar in hooge mate asphyctisch kind. Dergelijke asphyxie kan zich in verschillenden graad voordoen, maar altijd kan men zich overtuigen, dat men met werkelijke stikking, met zuurstofgebrek en koolzuurophooping in het bloed te doen heeft, omdat er een meer of minder duidelijke cyanose (blauwe verkleuring van slijmvliezen en huid) bestaat. Is het kind slechts in geringe mate asphyctisch, dan is de cyanose niet sterk, de musculatuur der extremiteiten en van den hals niet volkomen slap, ook al maakt het kind geen enkele beweging, en de hartslag is gemakkelijk te zien en te voelen en is gewoonlijk vrij regelmatig.

Wanneer de oxygenatie van het foetale bloed meer en meer gebrekkig wordt, dan gaat de lichte graad van asphyxie geleidelijk in den ernstigen over. Bij dezen laatste zijn de huid en de zichtbare slijmvliezen blauw-violet gekleurd, de musculatuur is in volkomen verslapping, zoodat het hoofd heen en weer bengelt zonder eenigen weerstand en de extremiteiten absoluut machteloos in de passief verkregen houding blijven, terwijl de hartslag zwak en onregelmatig is.

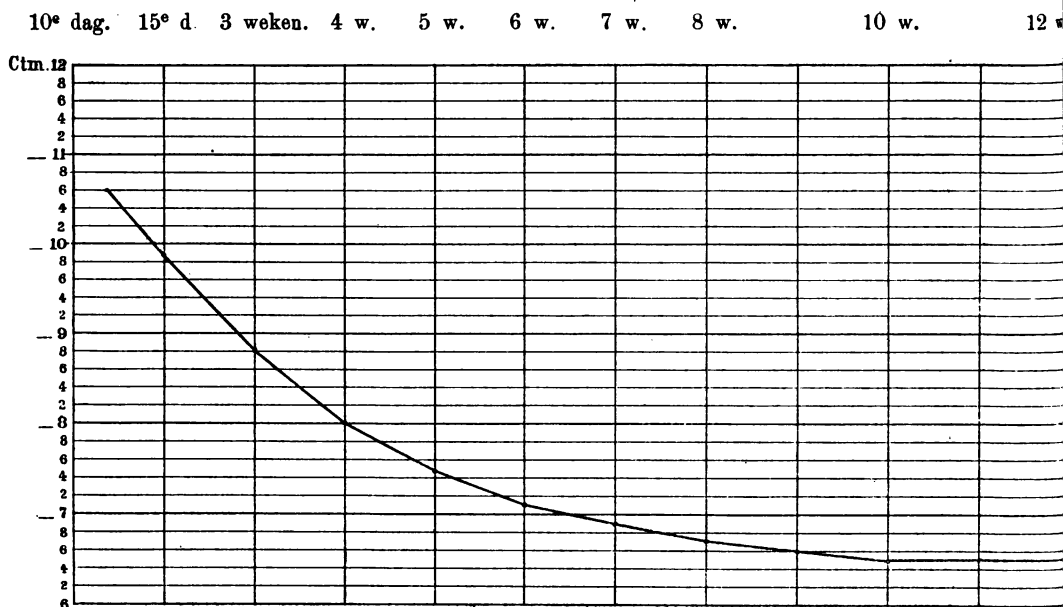
Het kan echter ook zijn, dat de oorzaak van den dood met asphyxie niets te maken heeft, maar gezocht moet worden hetzij in een verbloeding uit de navelstreng, hetzij in een inwendige, meest intracraniëele bloeding of in eene ophooping

van het bloed in de onderbuiksvaten, tengevolge van eene vaatparalyse. Dan ziet het kind er geheel anders uit; de huid is bleek, de zichtbare slijmvliezen nog meer, de hartslag is nauwelijks waarneembaar, dikwijls slechts alleen bij auscultatie, maar ook hier bestaat volkomen spierverslapping.

Waardoor nu ook de schijndood moge veroorzaakt zijn en in welken graad de asphyxie moge bestaan, in één opzicht komen alle toestanden overeen, n.l. hierin, dat zonder soms meer, soms minder eenvoudige, doch nooit van een niet-deskundige te verwachten middelen de schijndood altijd overgaat in den werkelijken dood van het kind.

Na de baring, deze zij dan tijdig of ontijdig geweest, verkleint zich de baarmoeder weder tot nagenoeg hare vroegere grootte. Onder normale omstandigheden, met name wanneer geen infectie der genitalia heeft plaats gehad, geschiedt die verkleining zeer regelmatig. Dit blijkt wel uit fig. 18 die een

Fig. 18.

reproductie is van de kromme door Hansen [1]) samengesteld uit eene groote serie van lengtemetingen der baarmoeder in de verschillende tijden na de baring, met den 10den dag post partum te beginnen. Men mag echter niet over het hoofd zien, dat deze kromme uit gemiddelden is samengesteld, waarvan de maxima en minima dikwijls vrij ver uit elkander liggen, zooals uit de volgende cijfers van Hansen blijkt.

De lengte der baarmoeder bedroeg.

10 dagen	post	partum	gemiddeld	10,6	c.M.	minimum	8	c.M.	maximum	13,5	c.M.
15 „	„	„	„	9,9	„	„	8,3	„	„	11,5	„
3 weken	„	„	„	8,8	„	„	7,5	„	„	10,5	„
4 „	„	„	„	8,—	„	„	7,—	„	„	9,3	„
5 „	„	„	„	7,5	„	„	6,5	„	„	9,—	„
6 „	„	„	„	7,1	„	„	6,2	„	„	9,1	„
7 „	„	„	„	6,9	„	„	6,—	„	„	8,5	„
8 „	„	„	„	6,7	„	„	5,6	„	„	8,5	„
10 „	„	„	„	6,5	„	„	5,4	„	„	7,5	„
12 „	„	„	„	6,5	„	„	6,—	„	„	7,5	„

Deze afneming in volume der baarmoeder geschiedt sneller bij zoogende dan bij niet zoogende vrouwen. Of na een ontijdige baring de involutie van den uterus even regelmatig geschiedt is niet met zekerheid bekend. Waarschijnlijk is dat wel het geval. Maar hier, en vooral bij abortus in de 3e—5e maand, is onvolledige en langzame uitstooting van een deel der vruchtaanhangsels zoo uiterst frequent en daardoor infectie van den baarmoederwand zoo weinig zeldzaam, dat het aan den eenen kant moeilijk is juiste gegevens te verkrijgen en aan den anderen kant in een bepaald geval de beteekenis van de gevonden maat slechts gering is.

Uitwendig waarneembare verschijnselen levert de puerperale involutie door de daarmee gepaard gaande afscheiding uit de uterusholte, de z.g. kraamzuivering. Het afgescheiden vocht, (de lochiën) bestaat de eerste twee dagen van het normale kraambed vrijwel uit zuiver bloed, soms met enkele stolsels er in. Dan wordt de afscheiding waterig-bloederig en

---

[1]) Th. B. Hansen, Ueber die puerperale Verkleinerung des Uterus. Zeitschr. f. Geb. u. Gyn. XIII, 1886, p. 16.

deze z.g. lochia sanguinolenta verliezen gaandeweg hun bloedgehalte, zoodat zij niet zelden den negenden of tienden dag aan den ouden naam: lochia serosa volkomen beantwoorden. Zeer dikwijls echter vertoont het waterachtige vocht dan ook nog enkele bloedstrepen. Van den elfden of twaalfden dag af verandert het karakter der lochiaalsecretie en gaat dan meer en meer op dat van etterig secreet gelijken. Gemiddeld houdt deze afscheiding, langzamerhand verminderend, in de zesde week post partum op.

Hoe dichter de ontijdige geboorte plaats greep bij het normale einde der zwangerschap, des te meer gelijken ook de verschijnselen van het kraambed op de beschrevene. Na een abortus in de eerste helft der zwangerschap is de afscheiding, onder normale omstandigheden, reeds na 2 à 3 weken verdwenen.

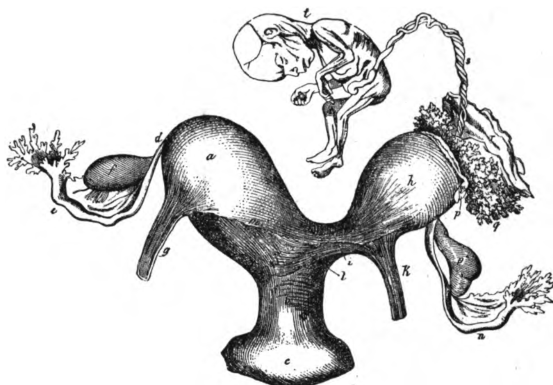
Ten slotte mogen hier enkele afwijkingen der zwangerschap kort besproken worden, en wel de buitenbaarmoederlijke zwangerschap, het hydramnion en de mola hydatidosa.

Wanneer men den betrekkelijk langen weg (fig. 3) nagaat, dien het bevruchte ei heeft af te leggen eer het op de normale inplantingsplaats komt, dan laat het zich a priori vermoeden, dat het ei op dien weg nog al eens zal worden tegengehouden. Dat vermoeden is dan ook juist en het gebeurt niet zelden dat het bevruchte ei eene inplantingsplaats vindt in een of ander gedeelte van den eileider. Deze tubairzwangerschap is in haar verschillende modificatiën de meest voorkomende vorm van extra-uterine graviditeit. Daarnaast komt voor ovariaalzwangerschap, wanneer het in den eierstok gebleven ei bevrucht wordt en zich ter plaatse gaat ontwikkelen en waarschijnlijk ook abdominaalzwangerschap, wanneer het bevruchte ei ergens op het buikvlies een inplantingsplaats vindt en, ietwat oneigenlijk als buitenbaarmoederlijk te noemen, zwangerschap in een rudimentairen bijhoorn van de baarmoeder (fig. 19).

De verschijnselen der ongestoord verloopende buitenbaarmoederlijke zwangerschap zijn meestal niet of nauwelijks van die

eener normale verschillend. Maar in de overgroote meerderheid der gevallen is het beloop niet ongestoord en daardoor geheel

Fig. 19.

Zwangerschap in een rudimentairen uterushoorn (naar Luschka).

anders. Dikwijls reeds in de allereerste weken en anders bijna altijd in de eerste drie maanden wordt de zwangerschap afgebroken. Dit kan geschieden òf door bersting van den vruchtzak òf door z.g. tubairen abortus. In beide gevallen ontstaat bloeding in de buikholte, soms gering, veeltijds ernstig en enkele malen doodelijk in korten tijd.

Forensische beteekenis kan de buitenbaarmoederlijke zwangerschap hebben, doordat met de inwendige bloeding altijd eene, meest geringe uitwendige bloeding gepaard gaat, zoodat men en allereerst de vrouw zelf, aan een abortus denkt. De mogelijkheid van zulk eene vergissing wordt nog vergroot, doordat bij de uitwendige bloeding gewoonlijk ook grootere stukken van het onder den invloed der buitenbaarmoederlijke zwangerschap gezwollen en op voor de zwangerschap karakteristieke, doch alleen met het mikroskoop te herkennen wijze veranderde baarmoederslijmvlies worden uitgestooten.

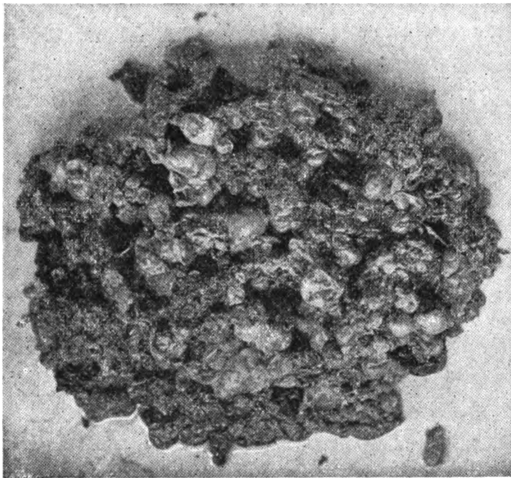
De tweede der genoemde afwijkingen, het hydramnion, kan aanleiding geven tot abortus, of wel somwijlen de punctie der eivliezen door den geneesheer noodzakelijk maken. Men verstaat onder hydramnion de aanwezigheid van eene overmatige

hoeveelheid vruchtwater. Aangezien de hoeveelheid vruchtwater in het eene of het andere geval zeer verschilt is het duidelijk, dat geen scherpe grens te stellen is waar het hydramnion begint. Dit heeft echter niet het minste bezwaar, noch klinisch, noch forensisch. In het laatste opzicht heeft toch het hydramnion slechts de beteekenis, dat het eene gelegenheid geeft aan den deskundigen misdadiger om zich te verschuilen achter den pathologischen toestand, die dan als reden voor het opwekken van den abortus wordt aangegeven. De al of niet juistheid van die bewering is altijd gemakkelijk na te gáan. Immers in de eerste helft der zwangerschap kan er, om den vliessteek te motiveeren, slechts sprake zijn van het acute hydramnion, waarbij de hoeveelheid vruchtwater in enkele weken buitenmate toeneemt, zoodanig dat de sterk vergroote baarmoeder ademhaling en hartsbeweging der vrouw belemmert en zoo haar leven in gevaar brengt. Het bestaan hebben van dien toestand is uit de mededeelingen der betrokken vrouw en van haar omgeving gemakkelijk a posteriori aan te toonen. Wanneer in de tweede helft der zwangerschap zich geen acuut hydramnion voordoet, hetgeen dan veel zeldzamer is, zijn de verschijnselen veel minder ernstig en kan wel altijd het tijdstip der levensvatbaarheid der vrucht worden afgewacht eer men de eivliezen perforeert, om de mechanische bezwaren der vrouw te doen ophouden.

Eindelijk de molazwangerschap. Zooals uit fig. 17 blijkt is in den beginne het geheele ei bezet met een eigenaardige vlokkige massa. Deze vlokken, de chorionvlokken, atrophiëeren onder normale omstandigheden over het grootste deel der eiperipherie en ontwikkelen zich slechts op één plaats verder, daar waar zij de placenta gaan vormen. Nu en dan echter vertoonen die chorionvlokken eene ziekelijke verandering, die hierin bestaat dat zij waterzuchtig gaat zwellen. Deze zwelling heeft niet gelijkmatig plaats, doch gezwollen en niet gezwollen gedeelten wisselen elkander af, zoodat een geheel ontstaat dat de oude naam, druivenmola, rechtvaardigt. Want inderdaad gelijken zulke molastukken vrij veel op druiventrossen (fig. 20). Slechts wanneer deze verandering der chorionvlokken tot mola-

blaasjes over een groot gedeelte der eiperipherie optreedt, en vooral, wanneer zij het geheele eioppervlak aantast, zijn de gevolgen typisch. Het eerste gevolg is, dat de vrucht of in het geheel niet tot ontwikkeling komt of, wanneer haar ontwikkeling begonnen is, weer wordt geresorbeerd. Het tweede is, dat

Fig. 20.

Mola hydatidosa.

de baarmoeder grooter volume vertoont dan met den duur der zwangerschap in overeenstemming is. Het derde eindelijk dat, gewoonlijk niet eerder dan de 4e of 5e maand, vochtverlies uit de genitalia optreedt. Dit vocht is in den beginne meest bloederig-waterig, soms is het zuiver bloed. Deze afscheiding kan met bedrust ophouden, doch keert telkens weer terug. Ernstige bloedingen zijn daarbij zeldzaam en komen vooral, om niet te zeggen alleen, in de tweede zwangerschapshelft voor of wel bij het begin eener spontane uitdrijving der mola. Een hoogst enkele maal worden molablaasjes met het bloed uitgestooten. In het laatste geval is de aanwezigheid eener molazwangerschap ad oculos gedemonstreerd. In de andere meer voorkomende gevallen zal de diagnose van mola slechts gesteld mogen worden, wanneer een nauwkeurig en eenige malen op verschillende

dagen herhaald onderzoek leert, dat in den bloedenden uterus geen foetus te voelen is. Blijft dat onderzoek twijfelachtig, dan heeft men de diagnose van dreigenden abortus te stellen en daarbij is de aangewezen behandeling, alles in het werk te stellen wat den abortus kan voorkomen.

Ontbreken de genoemde verschijnselen, zooals een hoogst enkele maal geschiedt, is er noch bloeding, noch abnormale afmeting der baarmoeder, dan kan de diagnose mola niet gesteld worden en zou zij, als zij gesteld werd, niet gerechtvaardigd zijn en slechts door een miraculeus toeval juist kunnen blijken.

HOOFDSTUK II.

De duur der zwangerschap.

FRANSCHE WETGEVING.

Art. 312 C. C. L'enfant conçu pendant le mariage a pour père le mari. Néanmoins celui-ci pourra désavouer l'enfant, s'il prouve que, pendant le temps qui a couru depuis le trois-centième jusqu'au cent-quatre-vingtième jour avant la naissance de cet enfant, il était, soit par cause d'éloignement, soit par l'effet de quelque accident, dans l'impossibilité de cohabiter avec sa femme.

Art. 313 C. C. . . . . En cas de jugement ou même de demande soit de divorce, soit de séparation de corps, le mari pourra désavouer l'enfant qui sera né trois cents jours aprés la décision qui aura autorisé la femme à avoir un domicile séparé, et moins de cent quatre-vingts jours depuis le rejet définitif de la demande, ou depuis la réconciliation.

Art. 314 C. C. L'enfant né avant le cent-quatre-vingtième jour du mariage, ne pourra être désavoué par le mari, dans les cas suivants: 1°. s'il a eu connaissance de la grossesse avant le mariage; 2°. s'il a assisté à l'acte de naissance, et si cet acte est signé de lui, ou contient sa déclaration, qu'il ne sait signer; 3°. si l'enfant n'est pas déclaré viable.

Art. 315 C. C. La légitimité de l'enfant né trois cents jours après la dissolution du mariage pourra être contesté.

OOSTENRIJKSCHE WETGEVING.

§ 138 B. G. Für diejenigen Kinder, welche im siebenten Monate nach geschlossener Ehe oder im zehnten Monate nach dem Tode des Mannes oder nach gänzlicher Auflösung des ehelichen Bandes von der Gattin geboren werden, streitet die Vermuthung der ehelichen Geburt.

§ 155 B. G. Die unehelichen Kinder geniessen nicht die gleichen Rechte mit den ehelichen Die rechtliche Vermuthung der unehelichen

Geburt hat bei denjenigen Kinder statt, welche zwar von einer Ehegattin, jedoch vor oder nach dem oben, mit Rücksicht auf die eingegangene oder aufgelöste Ehe bestimmten gesetzlichen Zeitpunkt geboren worden sind.

§ 156 B. G. Diese rechtliche Vermuthung tritt aber bei einer früheren Geburt erst dan ein, wenn der Mann, dem vor der Verehelichung die Schwangerschaft nicht bekannt war, längstens binnen drei Monaten nach erhaltener Nachricht von der Geburt des Kindes die Vaterschaft gerichtlich widerspricht.

§ 157 B. G. Die von dem Manne innerhalb dieses Zeitraumes rechtlich widersprochene Rechtmässigkeit einer früheren oder späteren Geburt kan nur durch Kunstverständige, welche nach genauer Untersuchung der Beschaffenheit des Kindes und der Mutter die Ursache des ausserordentlichen Falles deutlich angeben, bewiesen werden.

Duitsche Wetgeving.

§ 1592 B. G. Als Empfängnisszeit gilt die Zeit vom 181. bis 302. Tage vor dem Tage der Geburt des Kindes mit Einschluss sowohl des 181, als des 302 Tages Steht fest, dass das Kind innerhalb eines Zeitraumes empfangen worden ist, der weiter als 302 Tage vor dem Tage der Geburt zurückliegt, so gilt zu Günsten der Ehelichkeit des Kindes dieser Zeitraum als Empfängnisszeit.

§ 1600 B. G. Wird von einer Frau, die sich nach der Auflösung ihrer Ehe wieder verheiratet hat, ein Kind geboren, das ein eheliches Kind sowohl des ersten als des zweiten Mannes sein würde, so gilt das Kind, wenn es innerhalb 270 Tagen nach der Auflösung der früheren Ehe geboren wird, als Kind des ersten Mannes, wenn es später geboren wird, als Kind des zweiten Mannes.

§ 1717 B. G. Als Vater des unehelichen Kindes gilt, wer der Mutter innerhalb der Empfängnisszeit beigewohnt hat. Eine Beiwohnung bleibt jedoch ausser Betracht, wenn es den Umständen nach offenbar unmöglich ist, dass die Mutter das Kind aus dieser Beiwohnung empfangen hat. Als Empfängnisszeit gilt die Zeit vom 181 bis 302 Tage vor dem Tage der Geburt des Kindes mit Einschluss sowohl des 181 als auch des 302 Tages.

Nederlandsche Wetgeving.

Art. 305 B. W. Het kind, hetwelk staande huwelijk is geboren of verwekt, heeft den man tot vader.

Art. 306 B. W. De wettigheid van een kind, hetwelk vóór den hondertachtigsten dag des huwelijks geboren is, kan door den man worden ontkend. Nogthans zal de ontkenning geen plaats kunnen hebben in de navolgende gevallen: 1°. wanneer de man, vóór het huwelijk, van de zwangerschap heeft kennis gedragen; 2°. wanneer hij bij het opmaken van de akte van geboorte is tegenwoordig geweest, en deze akte door hem is onderteekend, of eene door hem gegeven verklaring inhoudt, dat hij niet kan teekenen; 3°. wanneer het kind niet levend ter wereld is gekomen.

Art. 307 B. W. De man kan de wettigheid des kinds ontkennen, indien hij bewijst dat hij sedert den driehonderdsten tot den honderdtachtigsten dag vóór de geboorte van het kind, hetzij uit hoofde van verwijdering, hetzij door de gevolgen van eenig toeval, in de natuurlijke onmogelijkheid is geweest met zijne vrouw gemeenschap te hebben.

Art. 309 B. W. Hij kan de wettigheid ontkennen van een kind, hetwelk geboren is driehonderd dagen na dien, waarop een vonnis tot scheiding van tafel en bed kracht van gewijsde heeft verkregen, onverminderd het vermogen van de vrouw om alle zoodanige daadzaken aan te voeren, welke geschikt mochten zijn tot bewijs dat haar man de vader des kinds is.

Art. 310 B. W. Het kind, hetwelk driehonderd dagen na de ontbinding des huwelijks wordt geboren, is onwettig.

Ontwerp Cort van der Linden tot wijziging en aanvulling van het Burgerlijk Wetboek o. a. betreffende de erkenning van natuurlijke kinderen. (Ingediend bij Koninklijke Boodschap van 7 Juli 1898).

Art. I. De tweede en derde afdeeling van den dertienden titel des eersten boeks van het Burgerlijk Wetboek worden vervangen door het hier volgende:

Art. 328. Hij die met de moeder van het onechte kind gemeenschap heeft gehad nà den driehonderd en eersten en vóór den honderd-negen-en-zeventigsten dag vóór geboorte, wordt vermoed de vader van het kind te zijn, tenzij blijkt dat de moeder binnen dien termijn ook met een of meer anderen gemeenschap heeft gehad, of dat zij zoowel vóór als na dien termijn een ontuchtig leven heeft geleid.

Tegen het vermoeden in het voorgaand lid bedoeld, is tegenbewijs toegelaten.

Ontwerp Loeff tot wijziging en aanvulling van enkele artikelen van het Burgerlijk Wetboek, ter opheffing van de bezwaren, waartoe het bestaande voorschrift betreffende het onderzoek naar het vaderschap aanleiding geeft. (Ingediend bij Koninklijke Boodschap van 6 September 1904).

Art. IV. Na artikel 344 van het Burgerlijk Wetboek worden de navolgende artikelen ingevoegd, luidende:

Art. 344*a* Een natuurlijk kind heeft eene regtsvordering tot onderhoud en opvoeding gedurende zijne minderjarigheid, tegen den man, die met de vrouw, uit wie het geboren is, gemeenschap heeft gehad tusschen den driehonderd en eersten en den honderd-negen-en-zeventigsten dag, voorafgaande aan dien waarop het kind is geboren.

.... Het kind is in zijne vordering niet-ontvankelijk, indien de verweerder bewijst, dat de vrouw, uit wie het kind geboren is, binnen den in het eerste lid van dit artikel bedoelden termijn, met een of meer anderen gemeenschap heeft gehad. Gemeenschap met één of meer anderen, uit welke het kind onmogelijk ontvangen kan zijn, heeft evenwel geen niet-ontvankelijkheid tengevolge.

Art 344*b*. De vordering, in het voorgaande artikel bedoeld, wordt afgewezen, indien de verweerder bewijst, dat de moeder het kind onmogelijk kan hebben ontvangen uit de gemeenschap, die zij, volgens het geleverd bewijs met den verweerder heeft gehad.

Art. 345*f*. De bewijslevering, in de artikelen 344*a* en 344*b* bedoeld, is aan geen bepaald middel gebonden. Tegenbewijs is door alle middelen toegelaten. De beslissende eed kan niet worden opgedragen.

Gewijzigd ontwerp Loeff—van Raalte, zooals dat, voor zooveel na te noemen artikelen betreft is aangenomen door de Tweede Kamer der Staten-Generaal in de zittingen resp. van 6 en 19 Juni 1907.

Art. 344*a*. De vader van een natuurlijk kind, dat niet door hem erkend is, is verpligt, door eene uitkeering, in het onderhoud en de opvoeding van het kind gedurende de minderjarigheid, te voorzien

Vader wordt vermoed te zijn degene, die met de moeder gemeenschap heeft gehad tusschen den driehonderd en eersten en den honderd negen-en-zeventigsten dag voorafgaande aan dien, waarop het kind is geboren.

De regtsvordering tot voorziening in het onderhoud en de opvoeding wordt afgewezen:

indien de verweerder bewijst, dat de moeder, binnen den in het

voorgaand lid bedoelden termijn, met een of meer anderen gemeenschap heeft gehad, tenzij uit deze gemeenschap het kind onmogelijk kan zijn ontvangen; of, in het algemeen,

indien de regter niet in gemoede overtuigd is, dat de moeder het kind heeft ontvangen uit de gemeenschap, die zij, volgens het geleverd bewijs, met den verweerder heeft gehad.

Art. 344*f*. De bewijslevering, in de artikelen 344*a*, 344*b* en 344*c* bis bedoeld, is aan geen bepaald middel gebonden. Tegenbewijs is door alle middelen toegelaten. De beslissende eed kan niet worden opgedragen.

In navolging van den Code heeft ook onze wetgever voor den duur der zwangerschap, in verband met het vaderschap en de afstamming, bepaalde termijnen vastgesteld. Voor de wettigheid toch van een kind wordt in de artt. 306 en 307 B. W. gevorderd, dat het tusschen den 180sten en 300sten dag na het huwelijk geboren zij, daar anders den man, behoudens een drietal uitzonderingen als: de wetenschap der vóór het huwelijk bestaan hebbende zwangerschap, de tegenwoordigheid bij het opmaken van — en het al of niet onderteekenen der geboorteakte en het levenloos ter wereld komen van het kind, de bevoegdheid wordt gegeven de wettigheid te ontkennen. Nog even wordt die eindtermijn in de artt. 309 en 310 B. W. herhaald, waarin gezegd wordt, dat een kind, geboren 300 dagen na het tijdstip, waarop een vonnis tot scheiding van tafel en bed kracht van gewijsde heeft verkregen, of na huwelijksontbinding, onwettig is.

Onze wetgever aanvaardt dus de meening, die den kortsten duur der zwangerschap op 180 en den langsten op 300 dagen stelt, als de juiste.

Nieuw was dit beginsel geenszins. Reeds Aulus-Gellius [1]) leerde, dat de wet der XII Tafelen voor de zwangerschap een duur van 300 dagen als maximum had aangenomen doch, als was het om het onwaarschijnlijke zijner meening aan te

---

1) Noct. att. III, cap. 16.

toonen, voegt hij er aan toe, dat de praetor Papirius [1]) een kind als wettig erkende, dat in de dertiende maand na het overlijden zijns vaders geboren was. Immers, indien een dergelijk gebiedend voorschrift in de wet was opgenomen, dan zou geen praetor zich hebben verstout daarvan af te wijken. Men moet dan ook aannemen, dat niet de wetgever, doch voornamelijk de rechter, op Hippocrates' voorbeeld, de termijnen van 180 en 300 dagen heeft vastgesteld en dat zij aldus ten slotte in het latere Romeinsch recht zijn gerecipiëerd [2]).

Absoluut bindend schijnen evenwel deze wettelijke voorschriften noch voor den rechter, noch voor den keizer te zijn geweest en zoo vermeldt de geschiedenis zelfs een geval, waarin een Romeinsch keizer een kind als wettig erkende, dat in de elfde maand na het overlijden van den echtgenoot geboren was, tot welke beslissing medewerkten de kuischheid en de reinheid van zeden der weduwe [3]).

Eene zelfde vrijheid van beweging ten aanzien van de bepaling van den duur der zwangerschap behielden zich de Fransche Parlementen onder de oudere wetgeving, niettegenstaande men het Romeinsche recht had overgenomen. Naar gelang van omstandigheden kenden zij aan de zwangerschap een korteren of langeren duur toe dan den hierboven genoemden en de verwarring, die daardoor gesticht werd, nam langzamerhand zulk een chaotisch karakter aan, dat men zelfs den eindtermijn der zwangerschap op 15 en 16 maanden ging

1) t. a. p. „Massurius auctor est, L. papirium praetorem, secundo herede lege agente, bonorum possessionem contra eum dedisse, quum mater partum se tredecim mensibus tulisse diceret, quoniam nullum certum tempus pariendi statum ei videretur". Vgl. Plinius, *Nat. Hist.*, VII, 5.

2) Dig. I. 12.5. cod. Just. VI. 29. De minimum-duur der zwangerschap schijnt op zeven volle maanden bepaald te zijn geweest, indien althans de bronnen op dit punt te vertrouwen zijn. Vgl. Paulus, IV, tit. IX, § 5.

3) Baudry-Lacantinerie, *Droit civil*, II, p. 320. Aul. Gell., *Noct. Att.* III, 16, 12. De schrijver voegt er aan toe: „in eo decreto Hadrianus id statuere se dicit requisitis veterum philosophorum et medicorum sententiis".

stellen. Aanleiding hiertoe gaven de geneesheeren die, geroepen om den rechter voor te lichten, de mogelijkheid van dergelijk ongekend lange zwangerschappen verdedigden [1]).

Allerwege wekten zulke uitspraken den lachlust op en de spotters lieten zich niet onbetuigd. In 1637 werd, bij wijze van ironie, een beweerd arrest van het Parlement van Grenoble gedrukt en uitgegeven, waarin gezegd werd, dat een vrouw door verbeelding alleen — dus zonder gemeenschap — kon worden bevrucht. Het Parijsche Parlement verklaarde op 13 Juni 1637 dit geschrift voor beleedigend, waarop het Parlement van Grenoble het veroordeelde, om door beulshanden te worden verbrand. Het beoogde doel was echter bereikt, want de aandacht was gevestigd op de heerschende anarchie in opvattingen van den duur der zwangerschap.

Het behoeft nauwelijks betoog, dat de samenstellers van den Code aan deze ongebondenheid een einde wenschten te maken.

De Conseil d'Etat wilde de te ontwerpen regeling doen steunen op de uitkomsten der physiologie, waarom Fourcroy belast werd met het opmaken van een rapport over den duur der zwangerschap. In de zitting van den 14[den] Brunaire van het jaar X werd dit ingediend en het bevatte als eindconclusie, dat de zwangerschap niet korter dan 186 en niet langer dan 286 dagen zou zijn. De Codewetgever breidde de grenzen nog wat uit en stelde die op 6 maanden als minimum en 10 maanden als maximum, zoodat men, daar de als toen van kracht zijnde republikeinsche tijdrekening de maand op 30 dagen bepaald had, feitelijk teruggekeerd was tot het systeem van Hippocrates, doch met dit verschil, dat het vrije oordeel van den rechter aan banden was gelegd.

Het stelsel van den Code werd, evenals in België, ten onzent aanvaard, in de artt. 305 vlg. B. W., behoudens deze niet noemenswaardige afwijking, dat de Codewetgever alléén sprak van *„l'enfant conçu"*, terwijl art. 305 B. W. zegt, dat het kind, staande huwelijk *„geboren of verwekt"*, den man tot vader heeft.

---

1) Merlin, *Rép. i. v. Légitimité*, IV, § III.

Als beginsel geldt dus ten onzent, dat de zwangerschap minstens 180 en hoogstens 300 dagen duren kan.

De Oostenrijksche wetgever heeft zich in § 138 B. G. B. op een ander standpunt geplaatst en erkent voor kinderen, die in de zevende maand na het sluiten van het huwelijk, of in de tiende maand na de ontbinding daarvan geboren zijn, een vermoeden van wettigheid.

De Duitsche wetgever daarentegen heeft de grenzen uitgebreid en den 302den dag als uiterste termijn voor den duur der zwangerschap aangenomen, dien dag zelf daarbij ingesloten, terwijl in de Zwitsersche kantonnale verordeningen de eindgrens zelfs tot 308 dagen stijgt.

De laatstgenoemde bepaling in de Duitsche wet, dat zoowel de 181ste als 302de dag voor de berekening moet worden medegeteld, maakte voor Duitschland een einde aan een verschil van meening, dat tot dusverre de doctrine verdeeld hield. Hoe toch, zoo vroeg men zich af, moet de door den wetgever aangegeven termijn worden genomen? Moet die gesteld worden de die ad diem of de hora ad horam? De vraag heeft practische beteekenis, wanneer men let op de mogelijkheid, dat een moeder bevalt binnen 300 dagen na ontbinding van het eene huwelijk en staande het andere [1]).

De Fransche jurisprudentie aanvaardde eertijds de meening, volgens welke de berekening moet plaats hebben de hora ad horam, doch na het arrest van het Hof van Cassatie van 8 Februari 1869 schijnt het oordeel gekeerd en wordt veelal geteld de die ad diem.

Waar de wetgever het stilzwijgen bewaart en de geschiedenis niet dwingt tot het aannemen van een der beide stelsels, wil het ons voorkomen, dat de termijn ruim moet worden genomen. De bedoeling toch van den wetgever is, om zoo lang mogelijk de wettigheid ongerept te laten en aan die bedoeling wordt het best recht gedaan, indien men het met de gestelde termijnen niet te nauw neemt.

---

[1]) Pandectes Belges, i. v. Filiation, n°. 37; Baudry-Lacantinerie, t. a. p., p. 355 vlg. Land, I, p. 268. Rechtsg. Adv., V^{e} verz. p. 38.

De door onze Tweede Kamer aangenomen novelle heeft feitelijk niets aan den bestaanden toestand veranderd, althans voor zooveel betreft de berekening van den duur der zwangerschap en de meening van den wetgever daaromtrent. De gestelde termijnen worden, blijkens het bepaalde in de artt. 328 en 344*a*, vrijwel overgenomen, al worden zij dan ook zoo vrijgevig mogelijk uitgelegd.

Geheel anders is dit in sommige staten van Amerika. Steunend op de nieuwere verloskundige wetenschap en op het door deze geleverd materiaal, heeft men daar voor den duur der zwangerschap geen eindtermijn gesteld en alles willen overlaten aan het arbitrium judicis. Het moederland was daarin reeds voorgegaan, want in het standaardwerk over Engelsche wetgeving van Stephen [1]) vinden wij omtrent ons onderwerp aangeteekend: „and what shall be considered as the ultimum terminus pariendi or the extreme period between the conception and the birth, is a matter of fact which the law leaves to be determined in each particular case, according to the circumstances of the case, and the testimony which persons of experience may give of the course of nature on this subject; but in general, nine calendar months or forty weeks has been considered the outside limit". De Engelsche wetgever kent dus geen vaste normen, doch laat alles aan 's rechters oordeel over, die daarbij de hulp van den medicus kan inroepen.

In hoeverre wettigt nu de tegenwoordige stand der verloskunde eene keuze omtrent den langsten duur der zwangerschap? Het antwoord hierop is moeilijk te geven, omdat de vraag naar den duur der normale zwangerschap niet voor beantwoording vatbaar is en dit nimmer zijn zal. Immers de zwangerschap begint op het oogenblik, dat het spermatozoön in het ei dringt en dit moment is nooit te bepalen.

Men moet niet meenen, dat dit geringe beteekenis heeft, of dat men in de plaats van het oogenblik der bevruchting veilig dat der gemeenschap kan stellen. Daarbij zou men dan

---

[1]) *New Commentaries on the Laws of England*, II, p. 272 vlg.

allereerst moeten afzien van den tijd, dien de spermatozoën noodig hebben om het ei te bereiken. Op zich zelf zou dit geen bezwaar zijn, daar men dien tijd, wanneer het spermatozoön het ei pas aan het einde van den eileider bereikt, op ongeveer 10 uren mag stellen, hetgeen voor de berekening van den zwangerschapsduur geen beteekenis heeft. Maar de gelijkstelling van gemeenschap en bevruchting zou slechts dan geoorloofd zijn, indien de spermatozoën steeds een ei ter bevruchting voorhanden vonden. Dit is nu geenszins het geval. Men meende vroeger, dat gelijktijdig met de menstruale bloeding een ei uit den eierstok werd uitgestooten, doch men weet thans, dat dit onjuist is en dat, al bestaat er causaal verband tusschen de ovulatie, het uitgestooten worden van eieren uit den eierstok, en de menstruatie, ieder chronologisch verband daartusschen ontbreekt.

Het kan derhalve wel zijn, dat de bij den coitus ingebrachte spermatozoën dadelijk een ei ter bevruchting vinden, doch het kan evengoed zijn, dat dit niet het geval is.

De spermatozoën evenwel, die in de vagina na eenige uren sterven, blijven in de baarmoeder, en hooger op, geruimen tijd levend en geschikt voor de bevruchting. Men mag dien tijd op ongeveer acht dagen stellen.

Daaruit volgt, dat men door de boven geschetste gelijkstelling van gemeenschap en bevruchting eene misrekening kan maken tot acht dagen toe.

Echter, nauwkeuriger dan door rekening van den dag der cohabitatie af, kan men het begin der zwangerschap niet bepalen. Dat daarvoor in slechts betrekkelijk weinig gevallen gegevens aanwezig zijn, spreekt van zelf. In den regel toch geschiedt bij gehuwden en bij hen, die doen alsof zij gehuwd zijn, de coitus te veelvuldig, dan dat men daarop met vrucht eenigerlei berekening zou kunnen baseeren. De cijfers, door verschillende onderzoekers gegeven, loopen echter zoo weinig uiteen, dat men die veilig vertrouwen kan, ook al zijn zij uit een betrekkelijk klein aantal gevallen berekend. Issmer [1])

---

[1]) Issmer, Ueber die Zeitdauer der menschlichen Schwangerschaft, *Arch. f. Gynaekologie*, 1899, XXXV, p. 310 vlg.

vond voor den normalen duur der zwangerschap, berekend naar den bevruchtenden coitus, een gemiddelde van 268 dagen, waarbij het maximum 294 en het minimum 250 dagen bedroeg. Onder normalen duur der zwangerschap heeft men daarbij den tijd te verstaan, die het gemiddelde is der schommelingen in den zwangerschapsduur bij normaal ontwikkelde vrucht.

Om voor de hand liggende redenen maakt men in de praktijk gebruik van eene andere methode van berekening, die gebaseerd is op het feit, dat in den regel de menstruatie ophoudt, zoodra de zwangerschap is ingetreden. Als begin der zwangerschap neemt men dan den eersten dag der laatst plaats gehad hebbende menstruatie. Volgens die berekening vond Issmer voor den gemiddelden zwangerschapsduur 280 dagen met een maximum van 304 en een minimum van 260 dagen.

Andere onderzoekers kwamen in hoofdzaak tot dezelfde resultaten en het verschil tusschen beide wijzen van berekening bedraagt altijd 10 à 12 dagen.

In foro heeft trouwens alleen de berekening naar het bevruchtingstijdstip waarde en niet naar den menstruatietermijn.

Wanneer men nu uitsluitend let op de bovengenoemde gemiddelde cijfers, dan kan den wetgever geen verwijt treffen. Aan de hand immers der verkregen resultaten, zouden dan de zoowel in het B. W. als de in de novellen gestelde grenzen eer te ruim dan te eng zijn. Evenwel is dit slechts schijn. Nagenoeg alle verloskundigen toch hebben reeds lang de overtuiging, dat de duur der zwangerschap niet tot 300 dagen is beperkt en op die overtuiging berustten waarschijnlijk de uitspraken der Fransche Parlementen, die de wettelijke grenzen niet onaanzienlijk uitbreidden.

Zekerheid bestond echter niet, omdat de enkele gevallen, waarin een langere zwangerschapsduur werd geconstateerd, onvoldoende bewijsmateriaal vormden.

De onderzoekingen van von Winckel [1]), op merkwaardige

---

[1]) F. von Winckel, Neue Untersuchungen über die Dauer der menschlichen Schwangerschaft, *Samml. klin. Vorträge*, Leipzig 1901.

wijze bevestigd door die van Enge [1]), brachten evenwel verandering. Von Winckel zocht nl. uit de zorgvuldig gehouden registers zijner kliniek de pasgeborenen uit, die buitengewoon groot waren en minstens 4000 gram wogen. Daarvan vond hij er 1007 op 30.000 en onder die 1007 waren er 118, waarbij de duur der zwangerschap naar den datum van den bevruchtenden coitus kon worden berekend. Van die 118 nu waren er niet minder dan 4, waarbij de aldus berekende zwangerschapsduur langer dan 300 dagen was en respective gesteld moest worden op 305, 307, 315 en 321 dagen.

Ook de oudere onderzoekers hadden gelijksoortige uitkomsten verkregen. Simpson [2]) vermeldt een viertal waargenomen gevallen, waarin de zwangerschap, berekend naar het ophouden der laatste menstruatie, 319, 324, 332 en 333 dagen duurde.

Uit deze uitkomsten blijkt derhalve, dat het stelsel onzer wet, waarbij de zwangerschapsduur op 300 dagen gesteld wordt, onrechtvaardig is en tot grove onbillijkheden aanleiding kan geven [3]).

Onbegrijpelijk is het daarom, dat in de ontwerpen Cort van der Linden en Loeff-van Raalte deze verouderde opvatting klakkeloos is overgenomen, zonder dat aandacht geschonken is aan de hedendaagsche, logische, deductieve methode van onderzoek en de daardoor verkregen onweerlegbare resultaten. En al even onbegrijpelijk mag het worden genoemd, dat in ons Parlement zich slechts één lid — dr. Blooker — voor herziening verklaarde [4]). Aan die uitkomsten getoetst, is noch het stelsel van ons B. W., noch dat der ontwerpen langer houdbaar. De wetgever zal dus moeten kiezen.

Twee wegen kunnen nu worden ingeslagen. Indien hij niet gedreven wordt door een alleen historisch verklaarbare angst,

---

[1]) H. Füth, Ueber die Dauer der menschlichen Schwangerschaft, *Centralbl. f. Gynaekologie*, 1902, p. 1013.

[2]) *Monthly Journ.*, Juli 1853.

[3]) Reeds in W. v. h. R. nº. 987 waarschuwde Mr. A. Schmidt daartegen.

[4]) Zie Handelingen Tweede Kamer, 1906—1907, p. 1934 vlg.

om het vrije arbitrium judicis te breidelen, kan de wetgever de uiterste grens naar boven geheel doen wegvallen en dus op het voetspoor van Engeland en Amerika aan den rechter de beslissing laten, of hij kan die grens zoo ver uitbreiden, dat ruimschoots rekening wordt gehouden met de verkregen klinische uitkomsten.

Trouwens in de Duitsche wetgeving heeft men met het oude stelsel reeds gebroken en de grens verschoven. § 1592 R. B. G. toch luidt: „Als Empfängnisszeit gilt die Zeit vom 181, bis 302. Tage vor dem Tage der Geburt des Kindes mit Einschluss sowohl des 181, als des 302. Tages. Steht fest, dass das Kind innerhalb eines Zeitraumes empfangen worden ist, der weiter als 302 Tage vor dem Tage der Geburt zurückliegt, so gilt zu Günsten der Ehelichkeit des Kindes dieser Zeitraum als Empfängnisszeit".

Tusschen onze wetgeving en de Duitsche bestaat dus een verschil van 2 dagen, hetgeen niet onbelangrijk is, terwijl bovendien voorkomen worden kan, dat een na den 302den dag geboren kind zonder aannemelijke reden onwettig verklaard wordt.

Deze vrijgevige bepaling voor het wettige, of op dien naam aanspraak makend kind, geldt niet voor het onechte kind. In § 1717 R. B. G., waarin voorschriften worden gegeven omtrent het vaderschap van het onechte kind, is als slot slechts de aanhef van § 1592 overgenomen, terwijl de tweede alinea geheel is weggelaten.

Die achterstelling van het onechte kind kan natuurlijk slechts alleen historisch worden verklaard en zij strookt weinig met de hedendaagsche begrippen van sociale rechtvaardigheid en gelijkheid. Verwondering kan het dus niet baren, dat door velen, o. a. door Zweifel [1]), ernstig tegen deze wettelijke willekeur getoornd wordt en zij haar geeselen als een toonbeeld van onbillijkheid.

In verband met deze onweerlegbare resultaten omtrent den duur der zwangerschap, mag eene veranderde wettelijke regeling zich niet langer laten wachten. Immers het bestaande

[1]) *Centralbl. f. Gynaekologie*, 1902, p. 1019.

recht kan aanleiding geven tot grove onbillijkheden [1]), waarvan geen herstel mogelijk is, terwijl het niet meer past in het kader der hedendaagsche onderzoekingen. Het best zou die regeling kunnen geschieden bij eene algeheele herziening van ons B. W., waaraan toch binnen een afzienbaar tijdsverloop wetgevende aandacht zal moeten worden geschonken.

Is het vertrouwen op het gezond verstand en het wetenschappelijk inzicht van den rechter zóó groot, dat men niet vreest voor uitspattingen, zooals wij die onder het Romeinsch recht en in Frankrijk zagen, dan verdient het ongetwijfeld aanbeveling geen grenslijn te trekken en alles over te laten aan het arbitrium judicis, die dan, voorgelicht door deskundigen, zich telkens de vraag zal hebben te stellen en te beantwoorden, of de aan zijn oordeel onderworpen wettigheid al of niet naar eisch van rechten bewezen is. Dit zou dus zijn eene navolging van Engeland, waar de rechter, zooals wij zagen de beslissing heeft: „in each particular case, according to the circumstances of the case, and the testimony which persons of experience may give of the course of nature on this subject" [2]).

Durft men echter niet zoo ver gaan en meent men den rechter slechts vrijheid te moeten geven zich binnen vaste normen te bewegen, dan moet de termijn van 300 dagen, die in de verschillende artikelen van ons B. W. **als langste duur** der zwangerschap wordt aangenomen, tot 310 dagen worden verlengd, ofschoon ook dan nog het gevaar bestaat, dat in enkele gevallen, zooals hierboven in de onderzoekingen van von Winckel worden aangetroffen, een kind ten onrechte en zonder wetenschappelijke basis als onwettig wordt aangemerkt.

Evenwel zou dit bezwaar kunnen worden ondervangen, indien aan art. 310 B. W. eene tweede alinea werd toegevoegd

---

1) Vgl. voor de strenge toepassing van art. 310 B. W hier te lande, Arr. Hof Amsterdam, 4 Mei 1898, P. v. J. 1898, nº. 57, waarin zelfs de instelling der actie tot ontkenning onnoodig geoordeeld wordt op grond van een tekstverschil tusschen het Fransche Code-artikel 315 en ons art. 310 B. W.

2) Zie voor de taak van den wetgever en den rechter: Mr. A. Tak, Praeadvies aan de Ned. Jur. Vereeniging, 1905.

in den geest van die van § 1592 R. B. G., behoudens verlenging natuurlijk van den daarin genoemden termijn van 302 tot 310, opdat in ieder geval de mogelijkheid worde geboren door het leveren van bewijs een langeren duur der zwangerschap aan te toonen, om aldus door de wetenschap erkende onbillijkheden uit te sluiten.

Wat voor onze bestaande wetgeving geldt, is in even sterke mate toepasselijk op de bepalingen der ontwerpen Cort van der Linden en Loeff-van Raalte, die al evenmin in artt. 328 en 344*a* met de verloskundige uitkomsten rekening hielden en waarbij de bestaande hardheid, die door alinea 2 van § 1592 R. B. G. in Duitschland werd opgeheven, werd bestendigd.

Maar tevens bepleiten wij de gelijkstelling van het onechte met het wettige kind die, zoowel in Duitschland als bij ons en in Frankrijk, met voeten getreden wordt.

Wat ter wereld toch kan den wetgever tot het tegendeel hebben bewogen? Ofschoon historisch verklaarbaar, maar daarom niet minder onbillijk en onjuist, dient deze achterstelling hoe eer hoe beter te worden opgeheven, omdat zij niet meer past bij de tegenwoordige sociale opvattingen en eene grove onbillijkheid inhoudt tegenover hen, die allerminst schuld hebben.

Ook hier geeft de Duitsche wet eene vingerwijzing, die echter met zorg moet worden uitgewerkt. Immers in de slotalinea van § 1717 R. B. G. zagen wij § 1592 overgenomen, echter met deze uitzondering, die dan natuurlijk moet vervallen, dat de mogelijkheid en dientengevolge het bewijs van langeren zwangerschapsduur dan 302 dagen wordt uitgesloten.

Toch is er één geval in onze wet, waarin het misschien toegelaten is te reageeren tegen den draconischen termijn van 300 dagen. In art. 309 B. W. wordt gezegd, dat de man de wettigheid van een kind kan ontkennen, dat geboren is 300 dagen na dien, waarop een vonnis tot scheiding van tafel en bed kracht van gewijsde heeft verkregen, behoudens de bevoegdheid der vrouw het vaderschap aan te toonen. Op zich zelf nu is natuurlijk het vaderschap als zoodanig niet voor

bewijs vatbaar en men zal dus alleen daadzaken moeten aanvoeren, zooals bijv. gemeenschap, waaruit dit mag worden afgeleid.

Maar kan men daardoor nu ook ontkomen aan den in art. 310 B. W. gestelden termijn van 300 dagen als langsten duur der zwangerschap? Stellig heeft dit niet in 's wetgevers bedoeling gelegen, omdat hij telkens weer herhaalt, dat een kind, geboren na den 300sten dag, onwettig is, maar nu de wet er zich niet tegen verzet en in ieder geval het stilzwijgen bewaart, schijnt het ons geoorloofd een stap verder te gaan en het aanvoeren van daadzaken, waaruit het vaderschap mag worden afgeleid, ook toe te staan ten aanzien van die kinderen, welke na den 300sten dag geboren worden.

Aan den medicus — „the person of experience", zooals de Engelsche wetgever hem noemt — zal dan als vanzelf de taak worden opgelegd den rechter voor te lichten en hij zal daarbij op het navolgende hebben acht te slaan.

Meerbarigheid maakt als zoodanig reeds een langeren zwangerschapsduur aannemelijk, al komt die ook bij eerst-zwangeren voor. De afloop van vorige baringen dient onderzocht omdat, wanneer ook deze eerst na den normalen duur der zwangerschap hebben plaats gehad, dit de waarschijnlijkheid van een waren partus serotinus verhoogt. Om dezelfde redenen hebben ook de baringen van de moeder en van de eventuëele zusters der vrouw speciale beteekenis. De datum der laatste gemeenschap zal in dergelijke gevallen wel altijd bekend zijn en is hier, zooals van zelf spreekt, van groot gewicht. Veel minder waarde heeft de datum der laatste menstruatie en bij het gebruik maken daarvan voor eenigerlei conclusie, denke men aan het frequent voorkomen van één, zelden echter van twee typische, maar dan gewoonlijk geringe bloedingen na plaats gehad hebbende bevruchting.

Het tijdstip, waarop de eerste kindsbewegingen zijn waargenomen, kan mede de waarschijnlijkheid van een abnormalen zwangerschapsduur ondersteunen of verminderen. Men rekent, dat de bewegingen worden gevoeld op het midden der normale zwangerschap, dus ongeveer 140 dagen na de bevruchting.

Het behoeft nauwelijks betoog, dat aan dit gegeven slechts onder voorbehoud waarde mag worden toegekend. Men dient zich zooveel mogelijk te overtuigen, dat het antwoord op de vraag naar het tijdstip van leven voelen niet voor het voorliggend geval pasklaar wordt gemaakt en men moet rekening houden met het welbekende individuëele verschil in waarneming van het verschijnsel.

Van meer belang en gemakkelijker te constateeren zijn het tijdstip van het begin der baringsweeën en de duur der baring. Heeft men gelegenheid de placenta te onderzoeken, dan pleiten abnormale grootte en gewicht daarvan voor een overmatig langen duur der zwangerschap.

Eindelijk komt dan, als hoofdmoment voor het te geven antwoord op de vraag naar den duur der zwangerschap, het onderzoek van het kind. Het geslacht daarvan heeft in zooverre beteekenis, dat bij een jongen de te late geboorte waarschijnlijker is dan bij een meisje.

Eene lengte van minstens 52 c.M., een gewicht van minstens 4000 gram en een horizontale schedelomtrek, over de rechte en de groote dwarse afmeting gemeten, van meer dan 34 c.M., zullen noodzakelijk zijn, wanneer men daaruit een abnormaal langen zwangerschapsduur zou willen afleiden [1]) Maar ook in dat geval zullen de andere besproken punten daarmede in overeenstemming, althans niet in strijd moeten zijn, daar het bekend is, dat buitengewoon lange en groote kinderen ook na een normalen, ja zelfs na een abnormaal korten zwangerschapsduur kunnen geboren worden.

Veel moeilijker wordt de kwestie en veel geringer wordt de waarde van het deskundig oordeel, wanneer de baring reeds eenigen tijd geleden plaats vond. Men zal dan in hoofdzaak aangewezen zijn op de mededeelingen door, of van wege de betrokken vrouw gedaan en gewoonlijk zullen die juist in zulke gevallen onder het noodige voorbehoud moeten worden aanvaard.

---

[1]) Behalve de geciteerde, voor velen minder gemakkelijk te bereiken literatuur, zij nog genoemd de dissertatie van dr. J. H. A. T. Tresling, Waarnemingen over partus serotinus en de geboorte van groote kinderen, Groningen, 1904.

Hoe staat het nu met de benedengrens, die in de wet ter bepaling van het vaderschap wordt aangetroffen?

Wij zagen reeds, dat die in de meeste wetgevingen op ongeveer 180 dagen is bepaald. De Engelsche wetgeving neemt op dit punt weder bijzondere positie, door iederen norm te verwerpen en alleen voor de wettigheid te eischen: „that the parents should intermarry at some period before the child's birth, differing in this respect — zooals Stephen [1]) zegt — from the civil and canon laws according to which it was sufficient, if the parents should intermarry even after the birth".

Ook hier is onze wetgever in zijn angst om onzekerheid te vermijden en in zijn zucht naar vaste grenzen, binnen welke zich de rechter zou moeten bewegen, te ver gegaan. Niet weinig droegen hiertoe bij de verwarring, die langen tijd in Frankrijk had geheerscht en de telkens elkaar tegensprekende meeningen der deskundigen, waaruit de rechter in den blinde een greep had te doen.

Zonder eenig voorbehoud verklaren de artt. 306 en 307 B. W. ieder kind, dat na den 180sten dag tot op den 300sten dag geboren wordt, voor wettig, terwijl de overigen daarop, behoudens het geval van art. 309 B. W., geen aanspraak kunnen maken.

Allereerst zou men kunnen meenen, dat de wetgever te vrijgevig is geweest jegens het kind en de benedengrens hooger had moeten stellen. Immers heeft een kind, dat in de 26ste week der zwangerschap geboren is, slechts met alle hulpmiddelen der kunst eene geringe kans om in het leven te blijven. En vooral tegenwoordig, waar zooveel zorg besteed wordt aan het opkweeken van vroegtijdig geborenen, bespeuren wij bijna dagelijks, welke geringe kansen er bestaan, om kinderen met een gewicht van 1000 à 1200 gram in het leven te houden. Alle mededeelingen, die met deze ervaring in strijd zijn en niet van den allerlaatsten tijd dateeren, moeten dan ook met een zeer sceptisch oog worden beschouwd.

Evenwel, daar het met zekerheid bewezen is, dat de tijd-

---

1) T. a p., p. 271.

ruimte, waarin een vrucht voldragen worden kan, tusschen wijde grenzen schommelt, kan ook niet worden ontkend, dat in vroegere zwangerschapsmaanden de ontwikkeling der vrucht meer kan hebben bedragen dan het gemiddelde. Men zou zelfs verder kunnen gaan en zeggen, dat een kind, dat na 240 dagen met een gewicht van 4000 gram ter wereld komt, indien het op den 180sten dag geboren werd, wel minstens 2000 gram zou gewogen hebben, zoodat dus eene behoorlijke levenskans aanwezig was. Met het oog op die mogelijkheid achten wij het goed, dat de wetgever de benedengrens zoo laag gesteld heeft en is het tevens wenschelijk, dat die aldus behouden blijft.

Daarmede is echter de beteekenis der artikelen als zoodanig nog niet gerechtvaardigd. Om slechts één voorbeeld te noemen, dat het tegendeel aantoont. Stel, dat tusschen den 180sten en den 200sten dag na het aangaan van het huwelijk een kind geboren wordt, dat zonder twijfel voldragen, meer dan 50 c.M. lang is en een gewicht van meer dan 3500 gram heeft. Wanneer nu de man vóór het huwelijk geen gemeenschap met de vrouw heeft gehad en deze laatste dit zelfs erkent, dan verkeert hij toch in de absolute onmogelijkheid de wettigheid te ontkennen. Immers het voorschrift der wet is gebiedend en daardoor schreeuwend onrechtvaardig in zijne consequenties.

In de aangeboden novellen Cort van der Linden en Loeff-van Raalte is getracht, althans voor zooveel de natuurlijke of onechte kinderen betreft, deze onrechtvaardigheid weg te nemen. In art. 328 toch van het ontwerp Cort van der Linden wordt tegen het in de eerste alinea van dat artikel geregeld vermoeden van vaderschap tegenbewijs toegelaten, terwijl het ontwerp Loeff-van Raalte dit principe in de artt. 344*b* en 344*f* nog nader uitwerkt en tegenbewijs toestaat door alle middelen rechtens, met uitzondering van den beslissenden eed.

In de meeste gevallen zal de medicus dus moeten worden geroepen om den rechter voor te lichten. Moeilijk toch zal deze in dit bij uitstek technisch vraagstuk op eigen wieken kunnen drijven en de stelling in de Memorie van Toelichting

op het ontwerp Cort van der Linden [1]), dat het conceptietijdperk 121 dagen duurt, levert hiervan het doorslaand bewijs en doet vermoeden, dat de geest van Savigny wel wat heel erg ronddwaalt in de wandelgangen van het Ministerie van Justitie.

Wordt nu de aanhangige novelle te eeniger tijd tot wet verheven, dan komen dus de beweerde vaders of verwekkers van wettige kinderen nog in ongunstiger positie dan die van onechte. Voor de laatsten toch bestaat gelegenheid tot het leveren van tegenbewijs, terwijl de eersten eenvoudig moeten berusten.

Wil men dit niet en erkent men met ons, dat er geen enkele reden is, om deze onbillijkheid te bestendigen, dan dient aan de artt. 306 en 307 B. W. eene nieuwe alinea te worden toegevoegd, waarin in den geest van het ontwerp-Loeff-van Raalte de mogelijkheid van tegenbewijs wordt geformuleerd.

Bij dit bewijs en tegenbewijs zal het voornamelijk aankomen op de bepaling van den graad van ontwikkeling der vrucht. De deskundige zal dus als maatstaf hebben te bezigen de daarvoor in de verloskunde bekende criteria. Angst voor onzekerheid en twijfel omtrent de verklaringen der deskunkundigen behoeft wel nauwelijks te bestaan. Wanneer het toch slechts eene kwestie is van een paar weken verschil in den ontwikkelingsgraad, dan zal dit uit het rapport van den deskundige blijken en dus de rechter zoo verstandig zijn ten voordeele van het kind te beslissen en het vaderschap als vaststaand aannemen. Soortgelijke gevallen komen echter weinig voor en in den regel zal het deskundig onderzoek volkomen afdoend zijn.

Wij mogen althans wel aannemen, dat de Nederlandsche rechter de verklaringen der deskundigen niet ter zijde zal stellen en zich zal onthouden het voorbeeld te volgen, dat in Oostenrijk gegeven is en dat door Schmidtmann [2]) aan de vergetelheid is ontrukt.

---

1) Bijlagen Handelingen Tweede Kamer 1897—1898 [212—3], p. 11.

2) Handbuch der gerichtlichen Medicin, p. 339, 1905; vlg. ook het

„Der Beklagte" — aldus Schmidtmann — „hatte der Mutter 185 Tage vor dem Geburtstage des Kindes beigewohnt. Durch das Zeugniss der Hebamme und des Arztes der Kinderanstalt wurde erwiesen, dass das Kind reif zur Welt gekommen sei, denn es war 52 c.M. lang und 3365 G. schwer. Auch sagte der Arzt aus, dass die Schwangere ihm angegeben habe, sie habe Anfangs Mai die letzten Menses gehabt. Der Beklagte hatte ihr erst am 15. August beigewohnt. Die Sachverständigen erklärten, das Kind habe 9 Monate oder nahezu so lange im Mutterleibe gelebt, der befruchtende Beischlaf müsse in einem viel früheren Zeitraume als 180 oder 185 Tage vor der Geburt stattgefunden haben. Die erste Instanz akzeptierte diesen Beweis, die zweite Instanz und der Oberste Gerichtshof verwarfen ihn aus folgenden Gründen: Die in § 163 A. B. G. B. aufgestellte Vermutung kann nur durch den direkten Beweis der Unmöglichkeit, das Kind erzeugt zu haben, entkräftet worden, so durch den Beweis der absoluten Zeugungsunfähigkeit, keineswege aber durch den mittels Kunstverständigen auf Grund der Beschaffenheit des Kindes geführten Gegenbeweis, welcher von vornherein ausgeschlossen ist, *da er gegenüber dem ungelösten Geheimnisse der Zeugung wieder nur auf Vermutungen beruht und keine Gewissheit schaft, mag auch eine solche von Sachverständigen,* an derer Ausspruch übrigens der erkennende Richter nicht gebunden ist, *angenommen werden,* und weil andererseits mit der Bestimmung der § 163 nicht einer absoluten Naturnotwendigkeit Ausdruck gegeben werden sollte, vielmehr die Verpflichtung zur Anerkennung der Vaterschaft als eine Deliktsobligation angesehen werden muss. Der § 163 erwähnt die Zulässigkeit eines solchen Gegenbeweises nicht, offenbar in der Absicht, um die in der Natur gegründeten Rechte des ausserehelichen Kindes *nicht der Unsicherheit solcher Beweisführung auszusetzen*".

De Duitsche rechter is verstandiger en laat het tegenbewijs vrij door alle mogelijke middelen. Nog onlangs kwam het voor, dat langs diplomatieken weg gevraagd werd, of het mogelijk was, dat een in de Amsterdamsche kliniek geboren kind zijn ontstaan kon te danken hebben aan eene gemeenschap van ongeveer zes maanden te voren. Met een beroep daarop toch wilde de vader zich van zijn alimentatieplicht afmaken. Of de gegeven verklaring van invloed is geweest op den uitslag van de procedure is niet gebleken, doch het stellen der vraag

---

door Kolisko aangehaalde voorbeeld in Hoffman's Lehrbuch der gerichtlichen Medicin, 1903, 183.

op zich zelf sluit de erkenning in zich van het medisch oordeel als bewijsmiddel.

Nog even willen wij de vraag aanstippen of niet, waar de rechter zoo zeer op deskundige meening zal moeten steunen, gevreesd worden moet voor herhaling der tooneelen van ongebondenheid, die wij in Frankrijk zagen en die Fourcroy aanleiding gaven tot het opstellen van zijn bekend rapport, dat den Codesamenstellers tot grondslag diende voor de bestaande regeling.

Wij gelooven dit niet. Tusschen Fourcroy en ons ligt meer dan eene eeuw en sedert dien heeft de wetenschap groote vorderingen gemaakt. Zou een medicus het wagen, in strijd met de resultaten der wetenschap, ongerijmdheden te verkondigen, dan zou hij al spoedig in de vakbladen aan de vernietigende kritiek zijner genooten blootstaan en zich in het vervolg wel voor herhaling wachten.

Rechter en geneesheer zullen dus veilig kunnen samenwerken en steunend op de uitkomsten der wetenschap, het recht leven inblazen, opdat het volkomen aan de eischen der sociale rechtvaardigheid beantwoordt.

HOOFDSTUK III.

De Geboorte.

FRANSCHE WETGEVING.

Art. 300 C. P. Est qualifié infanticide le meurtre d'un enfant nouveau-né.

OOSTENRIJKSCHE WETGEVING.

§ 139 S. G. Gegen eine Mutter, die ihr Kind bei der Geburt tödtet oder durch absichtliche Unterlassung des bei der Geburt nöthigen Beistandes umkommen lässt, ist, wenn der Mord an einem ehelichen Kinde geschehen, lebenslanger, schwerer Kerker zu verhängen. War das Kind unehelich, so hat im Falle der Tödtung 10—20 jährige, wenn aber das Kind durch Unterlassung des nöthigen Beistandes umkam, 5—10 jährige schwere Kerkerstrafe statt.

DUITSCHE WETGEVING.

§ 217 S. G. Eine Mutter, welche ihr uneheliches Kind in oder gleich nach der Geburt vorsätzlich tödtet, wird mit Zuchthaus nicht unter 3 Jahren bestraft. Sind mildernde Umstände vorhanden, so tritt Gefängnissstrafe nicht unter 2 Jahren ein.

NEDERLANDSCHE WETGEVING.

Art. 290 Sr. De moeder die, onder de werking van vrees voor de ontdekking van hare bevalling, haar kind bij of kort na de geboorte opzettelijk van het leven berooft, wordt als schuldig aan kinderdoodslag, gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste zes jaren.

Art. 291 Sr. De moeder die, ter uitvoering van een onder de werking van vrees voor de ontdekking van hare aanstaande bevalling, genomen besluit, haar kind bij of kort na de geboorte opzettelijk

van het leven berooft, wordt, als schuldig aan kindermoord, gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste negen jaren.

Art. 292 Sr. De in de artt. 290 en 291 omschreven misdrijven worden ten aanzien van anderen, die er aan deelnemen, als doodslag of als moord aangemerkt.

De feiten, die in de artt. 290 en 291 Wetb. van Strafr. zijn strafbaar gesteld, worden door den wetgever gequalificeerd als kinderdoodslag en kindermoord, terwijl art. 292 bepaalt, dat voor hen, die daaraan deelnemen, die misdrijven als doodslag en moord zullen worden aangemerkt.

Reeds in art. 300 van den Code Pénal vinden we kindermoord als zelfstandig delict. „Est qualifié — zegt de Code — infanticide le meurtre d'un enfant nouveau-né". Ook de Oostenrijksche, Duitsche en Italiaansche wetgevingen bevatten speciale bepalingen, die onderling evenwel afwijkingen vertoonen. Engeland neemt weder een bijzonder standpunt in en Stephen [1]) vermeldt daaromtrent, dat „the specific offence of killing a child in the act of birth, is not provided for, as it ought to be. It was proposed by the Criminal Code Commissioners to remove this defect by making such an act a specific offence punishable with extreme severity, as it borders on murder, though the two should not be confounded".

Eene der belangrijkste vragen, waartoe de gemelde artikelen onzer strafwetgeving aanleiding geven, is wel deze: wat moet worden verstaan onder geboorte?

Langs verschillende wegen kan eene oplossing worden beproefd. Vooraf zij opgemerkt, dat de etymologie, in verband met de verloskunde, naast elkander drie begrippen kent als: bevalling, baring en geboorte, die evenwel niet gelijksoortig zijn.

Van Dale [2]) verklaart bevalling identiek met verlossing, terwijl dr. A. Kluijver [3]) baren omschrijft als het ter wereld brengen van een kind. In het Oud-germaansch beteekende *beran dragen*, zoodat het verleden deelwoord *geboren* gelijkstaat

[1]) A History of the criminal Law of England, III, ch. XXVI.
[2]) Nieuw Woordenboek der Nederlandsche Taal.
[3]) Woordenboek der Nederlandsche Taal, 7e Aflevering.

met *gedragen* of *voldragen*. Omtrent geboorte vermeldt het Woordenboek der Nederlandsche Taal, in de aflevering bewerkt door drs. Cosijn en Verwijs, dat daaronder moet worden verstaan het ter wereld komen van een kind. Men gevoelt onmiddelijk het taalkundig verschil tusschen *baring* en *geboorte*; immers waar baring als het ware de geheele handeling der verlossing omvat, dus het ter wereld *brengen* van het kind, duidt de geboorte op de slotscène der verlossing, m. a. w. op het ter wereld *komen*.

Mag nu deze etymologische interpretatie voor den rechter de basis vormen voor zijne eventueele beslissingen? Het antwoord op die vraag is hoogst moeielijk, omdat omtrent de juridieke waarde van het begrip *geboorte* groote verdeeldheid heerscht.

Prof. de Vries — dezelfde op wiens oordeel bij de interpretatie van ons strafwetboek zoo dikwijls met vrucht een beroep wordt gedaan — gaf aan zijn ambtgenoot Siegenbeek van Heukelom deze verklaring, dat geboorte het oogenblik zijn zou, waarop mond en neus aan de buitenwereld komen. Hij verschilt dus omtrent de taalkundige beteekenis met de hiervoor aangegeven uitspraak van Cosijn en Verwijs, die met neus en mond niet tevreden zijn en voor de geboorte het geheele kind eischen. Toch is de verklaring van de Vries eene hoogst gewichtige, omdat hem de taalkundige revisie van ons strafwetboek werd toevertrouwd en hij blijkbaar in de aangehaalde artikelen niet over onduidelijkheid in redactie is gestruikeld.

Ook aan de zijde der juristen heerscht weinig eenheid. Prof. van der Hoeven leert op zijne colleges, dat onder geboorte moet worden verstaan het te voorschijn komen van het kind buiten het lichaam der vrouw. De juridische beteekenis van de zinsnede „bij de geboorte" zou dan deze zijn, dat dit element aanwezig is, zoodra slechts één lichaamsdeel, b.v. een hand, het moederlijf verlaten heeft. Vóór dien tijd is er na het intreden der weeën, wel baring, doch geen geboorte.

Noyon [1]) eischt iets meer en vordert voor toepassing der

---

[1]) Het Wetboek van Strafrecht, III, p. 70.

artt. 290 en 291, dat het kind reeds zóóver het lichaam der moeder verlaten heeft, dat het als afzonderlijk lichaam waarneembaar is, terwijl eindelijk mr. Dorama, daarin gesteund door het gezag van Prof Simons [1]), het criterium zoekt in de afscheiding van de moeder en in het ophouden van het foetale leven.

Ook de rechtspraak laat ons in het duister tasten en het eenige vonnis, waarin eene omschrijving van het begrip geboorte beproefd werd, waaruit wij echter niet veel wijzer worden en dat bovendien nog van civielrechterlijken aard is, is dat van de rechtbank te Amsterdam van 11 October 1844 [2]), hetwelk zegt, dat onder het woord geboorte in artikel 308 B. W. niet moet worden verstaan het tijdstip der conceptie of zwangerschap, maar wel dat van het ter wereld komen van het kind. Ook hier blijft de moeilijkheid dus onopgelost, omdat niet wordt aangegeven, of het ter wereld komen van het geheele kind vereischt wordt, dan wel het buitentreden van één enkel lichaamsdeel reeds voldoende is.

De strijd, dien wij hierboven schetsten, was niet nieuw. Reeds de Fransche uitdrukking *nouveau-né* in den Code stichtte groote verwarring [3]), die eerst eenigszins hersteld werd door het arrest van het Hof van Cassatie van 24 December 1835, dat voor kindermoord eischte een pasgeboren kind, of een tijd, die de geboorte zeer nabij was [4]).

Niet minder verdeeldheid heerscht onder de Duitsche criminalisten. Om ons slechts tot enkelen te beperken, zij vermeld, dat von Liszt [5]) op hetzelfde standpunt staat als Mr. Dorama en Prof. Simons, en dus het begrip geboorte zoekt in het onderscheid tusschen kind en foetus. Daarentegen onderscheidt von

[1]) Het dooden van een kind en van de vrucht eener vrouw, diss. Amsterdam, 1891, blz. 55. Simons, Leerboek, II, p. 5.

[2]) R. B. VII, p. 35 en 36.

[3]) Chauveau-Hélie, Théorie, § 2401. Blanche, Etudes, ad art. 300 C. P., n°. 506. Dalloz, Rep. i. v. Crimes et délits contre les personnes

[4]) In de Pandectes Belges, dl. LXIX, wordt onder nouveau-né verstaan: l'enfant qui vient de naître, qui est né depuis très peu de temps.

[5]) Strafrecht, § 60, I, 4.

Holzendorff[1]) tusschen eene etymologische en eene juridische beteekenis en verstaat onder de laatste de „Akt des Gebährens". Olshausen[2]) schaart zich geheel aan de zijde van Prof. van der Hoeven en stelt zich dus tevreden met het te voorschijn brengen van één enkel lichaamsdeel, terwijl eindelijk von Schwarze[3]) een geheel afzonderlijk systeem volgt en „in der Geburt" in § 217 R. S. G. als vereischte aanlegt: „ein Kind, welches sein Leben ausserhalb des Mutterleibes begonnen, aber noch nicht völlige, erst mit der Lösung der Nabelschnur vorhanden Selbständigkeit des Daseins erlangt hat".

De rechtsliteratuur is gelukkig slechts arm aan gevallen, waarin de genoemde artikelen in dit speciale geval toepassing vonden. Von Bellot deelt mede, dat eene vrouw, die tweelingen baarde, den eerstgeborene doodde door met een klomp op den schedel te slaan en bij het tweede kind het hoofdje verbrijzelde, zoodra dit te voorschijn was gekomen[4]), terwijl Doutrepont[6]) verhaalt van eene moeder, die eerst een uitgekomen arm afsneed en daarna het kind door een messteek doodde.

Toch blijft de vraag belangrijk, zoowel uit theoretisch als uit practisch oogpunt. Want, ofschoon het voor de hand ligt, dat slechts in zeer weinige gevallen sprake kan zijn van kinderdoodslag of kindermoord *bij* de geboorte en dan bovendien meestal nog noodig zijn zal, dat de voortgang der baring eenige oogenblikken onderbroken is, blijft het te geven antwoord van het grootste gewicht met het oog op het bepaalde in artikel 292 Wetb. van Strafr. omtrent de deelneming. In de artt. 290 en 291 eenerzijds toch en 296 en 297 anderzijds, worden als tegenstelling gebezigd de begrippen *kind* en *vrucht*, zoodat in verband met de eventueele beteekenis van het begrip geboorte door de daarvan te geven definitie tusschen de beide tegenstellingen de grenslijn getrokken wordt, die aanwijst,

---

[1]) Strafrecht, p. 453.

[2]) Kommentar, II, p. 777 en 780.

[3]) Kommentar, p. 604.

[4]) Schauenstein, Ueber die Schädigung der Gesundheit und den Tot durch psychische Insulte, in Maschka's Handbuch, p. 293.

[5]) Friedreich's Bl. 1887, p. 403.

wanneer de artt. 287 en 288 en wanneer de bepalingen van de artt. 296 en 297 toepasselijk zullen zijn, of waar het eèn geneeskundige, vroedvrouw of artsenijbereider geldt, de norm van art. 298 Wetb. van Strafr. [1]).

Bij zulk een groot verschil van meening kan het medisch oordeel onmogelijk worden gemist ter verkrijging van eene scherpe omlijning der beteekenis van de gebruikte woorden.

De begrippen, waarop het hier aankomt, zijn baring en geboorte.

De baring omvat naar Nederlandsch verloskundig spraakgebruik het tijdperk van het begin der weeënwerkdadigheid tot na de uitdrijving van het geheele ei. De geboorte der vrucht daarentegen beslaat slechts een gedeelte van het baringstijdperk. Omtrent deze algemeene definitie heerscht groote eenstemmigheid en ieder rekent dan ook de uitdrijving der placenta tot de baring, zonder die daarom tevens onder de geboorte te rangschikken.

Trachten wij evenwel thans het geboortetijdperk en daarmede tevens het wettelijk begrip nader te begrenzen.

Er zijn er, die beweren, dat voor de geboorte geen grenzen zijn aan te geven, daar die slechts uit een nagenoeg ondeelbaar oogenblik bestaat.

Indien men deze opvatting onderschrijft, doen zich echter verschillende moeielijkheden voor. De oud-testamentische leer, zooals wij die vinden in Genesis [2]), leidt tot absurditeiten.

---

[1]) Het Reichsgericht beschouwde in verschillende uitspraken, zoo o. a. van 8 Juni 1880 en 29 September 1883 als zelfstandig wezen, dus als object voor doodslag en moord: „Der Mensch, auch wenn er den Mutterleib noch nicht gänzlich verlassen oder vom demselben noch nicht getrennt ist, während die Tödtung einer noch mit keinem Theile aus dem Mutterleibe herausgetriebenen Leibesfrucht unter Umständen als Abtreibung bestrafft worden kann".

[2]) Genesis XXXVIII, 27—30. In de bekende bijbelvertaling van Kuenen c.s worden deze §§ aldus weergegeven: „Toen zij baren moest, zie, in haar schoot waren tweelingen en bij de verlossing stak een van beiden een hand uit. De vroedvrouw vatte die hand en bond er een purperen draad om zeggende: Deze is het eerst voor den dag gekomen. (Οὗτος ἐξελεύσεται πρότερος). Maar toen hij zijn hand weder introk, kwam zijn broeder te voorschijn (καὶ εὐθὺς ἐξῆλθεν ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ) en zeide

Bij de bevalling van Tamar, die bij Juda van tweelingen zwanger was, zakte een hand uit. De vroedvrouw vatte die hand en bond er een purperen draad om, opdat men later den eerstgeborene zou herkennen. De hand werd evenwel teruggetrokken, waarna de andere vrucht in haar geheel werd uitgedreven. De eerste nu werd Zerah of zonsopgang, de laatste Peres of bres geheeten. Nu zal toch wel niemand deze leer als juist erkennen en in ernst durven volhouden, dat het kind, waarvan de hand uitzakte, inderdaad de eerstgeborene was en niet de ander.

Dezelfde moeilijkheid doet zich natuurlijk voor, wanneer het kind in voetligging ter wereld komt. Ook dan strijdt het met het gezond verstand te zeggen, dat het kind geboren is, zoodra één voet buiten de moederlijke geslachtsdeelen is.

Bij schedelgeboorten zou het evenwel wat anders zijn. Men zegt dan, dat het kind geboren is, zoodra de voorwaarden van zelfstandig extra-uterine leven vervuld zijn. Derhalve, zoodra mond en neus buiten de genitalia zijn, is het kind geboren. Het zeer korte oogenblik, waarin mond en neus voor den dag komen, zou dan alleen „de geboorte" heeten (De Vries—van Heukelom). Hetzelfde criterium zou men ook kunnen en zelfs moeten toepassen op gevallen, waarin het hoofd het laatst voor den dag komt. Niemand zal alsdan bezwaar hebben tegen de bewering, dat de geboorte is voltooid, omdat de uitdrijving van het geheele hoofd meestal onmiddellijk op de geboorte van neus en mond zal volgen.

Bij baring met vooruitkomend hoofd is de kwestie echter niet zoo eenvoudig. Immers ook wanneer het hoofd is uitgedreven, gaat het leven van het kind zeker verloren, wanneer de uitdrijving van den romp zich lang wachten laat. De voorwaarden voor zelfstandig extra-uterine leven zijn derhalve met de geboorte van het hoofd nog niet altijd vervuld.

Het verloskundig spraakgebruik kent eene geboorte van het

---

zij: Wat hebt gij voor u een bres gemaakt! Daarom noemde zij hem Peres. Daarna kwam zijn broeder te voorschijn, om wiens handen de purperen draad was en zij noemde hem Zerah".

hoofd, die bij normale ligging der vrucht het eerst plaats heeft. Vervolgens worden de schouders geboren, daarna geschiedt de geboorte van den romp en eindelijk die van de onderste extremiteiten. Dit spraakgebruik nu voldoet aan de strengste eischen der logica en leidt tot deze consekwentie dat, ongeacht de geboorte van het hoofd, zoodra een voet of een arm naar buiten is getreden, álléen dit lichaamsdeel geboren is, doch het kind nog niet. Eerst dan, wanneer de geheele vrucht buiten de genitalia is, mag men zeggen, dat het kind geboren is.

Maar waar zal men dan het begin der geboorte hebben te stellen? Ook hier geeft weder de verloskundige terminologie eene juiste vingerwijzing. De verloskundigen nemen aan, dat het hoofd geboren is, wanneer het uit de genitalia is getreden. Welnu, hetzelfde moet ook gelden voor ieder gedeelte van het hoofd. Zoodra dus een deel van het kind, hoe klein en welk dit ook zij, is uitgedreven, is daarmede de geboorte in den striksten zin des woords begonnen.

Men werpe ons niet tegen, dat het hoofd zich bij de baring herhaaldelijk voor een deel tusschen de schaamlippen vertoont en daarna weder terugwijkt, zoodat men zou kunnen beweren, dat dit schedeldeel het eene oogenblik geboren en het ander, daarop volgend oogenblik, weder niet geboren zou zijn. Dit toch is slechts spelen met woorden. Met evenveel vrucht zou men kunnen zeggen dat, wanneer van een pas in zijn geheel uitgedreven kind een arm of voet op nieuw in de schede werd teruggebracht, de geboorte van dit kind, volgens de boven gegeven definitie, niet als gëeindigd zou mogen worden aangenomen. Deze laatste stelling zal wel niemand aandurven.

Van taalkundig, zoowel als van verloskundig standpunt, zal men derhalve het begrip geboorte hebben te omschrijven als dat tijdperk der baring, hetwelk gelegen is tusschen het buiten de geslachtsdeelen te voorschijn komen van een deel der vrucht, hoe klein ook, en het uitgedreven zijn van de geheele vrucht.

Op dat standpunt staat ook Prof. van der Hoeven [1]), die

[1]) Vgl. Binding, Lehrbuch, I, p. 33. „Formalistische Wortaus-

tevens van oordeel is, dat daarmede de bedoeling van den wetgever is weergegeven.

Wij meenen op goede gronden de juistheid dezer uitspraak te mogen betwijfelen. Indien wij toch de Memorie van Toelichting [1]) op de artt. 290 en 291 raadplegen, dan vinden wij als rechtskundigen grond der lichtere strafbaarheid van kinderdoodslag en kindermoord aangegeven: „de bijzondere gemoedsbeweging, waarin de moeder verkeert, onder den invloed van vrees voor de ontdekking van hare bevalling *tijdens de baring* of *terwijl deze reeds hebbe plaats gehad*" [2]). De wetgever zegt daarmede implicite, dat de bedoelde misdrijven alleèn kunnen worden gepleegd bij en kort na de baring of, zooals in de wet staat bij of kort na de geboorte. De stelling is derhalve niet gewaagd, dat aan geboorte de beteekenis van baring moet worden toegekend.

Gewrongen kan deze uitlegging moeilijk worden genoemd, omdat zij bovendien steun vindt in het onzuiver taalgebruik. Bij raadpleging immers van het Woordenboek der Nederlandsche Taal [3]), vinden wij, dat *in de geboorte komen*, *dringen* of *schieten* identiek is met in den weg komen, die van den mond der baarmoeder naar de uitwendige teeldeelen leidt, zoodat de geboorte dus beginnen zou, wanneer een der lichaamsdeelen den baarmoedermond heeft bereikt. Naar onzuiver taalgebruik derhalve zal het voor het oordeel over de aanwezigheid der bedoelde elementen niet noodzakelijk zijn, dat een der lichaamsdeelen reeds uitgetreden is.

Ook de Duitsche spraakleer stelt geboorte en baring vrijwel gelijk en onwaarschijnlijk is het niet, dat onze wetgever op het voorbeeld van Oostenrijk en Duitschland de daar ge-

---

legung — zegt deze — lässt fälschlich den Beginn der Wehen entscheiden. Das Kind braucht nicht ganz, muss aber teilweise aus dem Mutterleibe ausgetreten sein, so dass die tödliche Einwirkung von aussen erfolgen kann.

1) Smidt, Strafwetboek, II, p. 438.

2) De cursiveering is van ons.

3) Zie de aflevering bewerkt door drs. P. J. Cosijn en E. Verwijs, i. v. geboorte, welke schrijvers hun uitspraak door tal van voorbeelden aan schrijvers ontleend, toelichten.

bezigde terminologie heeft overgenomen, doch dan in de allerruimste beteekenis.

Wanneer wij daarvoor een beroep mogen doen op Meijer [1]), dan zij vermeld, dat deze „Geburt" omlijnt als: „die Austreibung der Frucht mit der ihr zugehörigen Teilen aus dem Mutterleib". Hij verdeelt de „Geburt" in Eröffnungs-, Austreibungs- en Nachgeburtperiode, ofschoon hij de laatste tot de oneigenlijke geboorte rekent. Bij dezen schrijver heeft geboorte dus eveneens de beteekenis van baring.

Onze conclusie is derhalve, dat voor de toepassing van de artt. 290 en 291 Wetb. van Strafr. niet gevorderd wordt de uittreding van één der lichaamsdeelen uit het moederlijf, ofschoon zoowel het verloskundig als het zuiver taalgebruik dit zouden doen vermoeden, doch dat het reeds voldoende is, indien als aanvangstermijn de weëenwerkdadigheid is ingetreden en als eindgrens tot na de uitdrijving van het geheele ei.

In dit licht beschouwd, wordt de waarde van art. 292 Wetb. van Strafr. veel duidelijker. Het zou immers feitelijk ongerijmd zijn, indien de deelnemers na het komen der weëen nog aan afdrijving zouden kunnen worden schuldig verklaard. De grens toch tusschen kind en vrucht licht niet in de luttele oogenblikken, die de uitdrijving van het ei naar buiten vormen, doch „in the act of birth", in het voldragen of geboren zijn der vrucht, die zich voor het vervolg een zelfstandig bestaan wenscht te veroveren. Op dat oogenblik nu, bij den aanvang van dit bevrijdingsproces, begint de menschwording en daarmede tevens het wettelijk begrip der geboorte.

---

[1]) Lexicon, 5e Aufl.

HOOFDSTUK IV.

Voorgewende, beweerde, ingebeelde en miskende zwangerschap.

FRANSCHE WETGEVING.

Art. 228 C. C. La femme ne peut contracter un nouveau mariage qu'après dix mois révolus depuis la dissolution du mariage précédent [1]).

Art. 296 C. C. La femme divorcée ne pourra se remarier que dix mois après que le divorce sera devenu définitif [2]).

OOSTENRIJKSCHE WETGEVING.

§ 120. B. G. Wenn eine Ehe für ungiltig erklärt, getrennt oder durch des Mannes Tod aufgelöst wird, so kann die Frau, wenn sie schwanger ist, nicht vor ihrer Entbindung, und wenn über ihre Schwangerschaft ein Zweifel entsteht, nicht vor Ablauf des sechsten Monats zu einer neuen Ehe schreiten; wenn aber nach den Umständen oder nach dem Zeugnisse der Sachverständigen eine Schwangerschaft nicht wahrscheinlich ist, so kann nach Ablauf dreier Monate die Dispensation ertheilt werden.

§ 398. S P. O. Wenn der zum Tode oder zu einer Freiheitsstrafe Verurtheilte zur Zeit, wo das Strafurtheil in Vollzug gesetst werden soll, geisteskrank oder körperlich schwer krank, oder die Verurtheilte schwanger ist, hat die Vollziehung so lange zu unterbleiben, bis dieser Zustand aufgehört hat.

Nur dann kan der Vollzug einer Freiheitsstrafe auch gegen eine Schwangere eingeleitet werden, wenn die bis zu ihrer Entbindung fortdauernde Haft für sie harter sein würde als die zuerkannte Strafe.

---

1) Le Gouvernement ne peut accorder de dispenses pour abréger le delai de dix mois imposé à la veuve qui veut se remarier. Lett. min. 30 Juin 1813.

2) Modifié par L. 27 Juillet 1884.

Duitsche Wetgeving.

§ 1313. B. G. Eine Frau darf erst zehn Monate nach der Auflösung oder Nichtigkeitserklärung ihrer früheren Ehe eine neue Ehe eingehen, es sei denn, dass sie inzwischen geboren hat Von dieser Vorschrift kann Befreiung bewilligt werden.

§ 485. S. P. O. An Schwangeren oder geisteskranken Personen darf ein Todesurtheil nicht vollstreckt werden.

Nederlandsche Wetgeving

Art. 91 B. W. Eene vrouw kan geen nieuw huwelijk aangaan, dan na verloop van drie honderd dagen na de ontbinding van het vorige huwelijk.

Simulatie van zwangerschap kan met verschillende bedoelingen geschieden. Men kan daarmede beoogen, hetzij de optreding als erfgenaam van een ondergeschoven kind, hetzij een dwang- of chantagemiddel tegen den voorgewenden vader, terwijl de leidende motieven telkens andere kunnen zijn. Aanraking deswege met den strafrechter is geenszins buitengesloten, daar de moderne wetgevingen onder verschillende vormen, zoowel tegen verduistering van staat [1]), als tegen het bezigen van listige kunstgrepen, ter bereiking van een bepaald doel, straf bedreigen.

In Oostenrijk en Duitschland zou bovendien nog kunnen worden getracht door simulatie de opschorting der voltrekking eener vrijheidstraf of van de doodstraf te verkrijgen, omdat krachtens § 398 O. P. O. de dood- en vrijheidstraffen en ingevolge § 169 D. P. O. de doodstraf niet op zwangeren mag worden ten uitvoer gelegd. Eéne uitzondering slechts is op dat beginsel in Oostenrijk toegelaten, nl. wanneer de preventieve hechtenis, waarin de veroordeelde zich bevindt en die dan tot na de bevalling zou moeten voortduren, in hardheid de hoofdstraf zou overtreffen.

In ons land worden soortgelijke bepalingen gemist. Artikel

---

[1]) Men denke aan het monsterproces, dat verleden jaar in Silezië werd gevoerd.

55 van den algemeenen maatregel van inwendig bestuur, gehecht aan het Kon. Besl. van 31 Augustus 1886, Stb. n°. 159, erkent de mogelijkheid van bevallingen in gevangenissen, huizen van bewaring, passantenhuizen, werkinrichtingen en rijksopvoedingsgestichten en het komt dus ook af en toe voor, dat geboorten in deze inrichtingen plaats vinden. Het is evenwel regel, dat bij zwangerschap de executie door het Openbaar Ministerie wordt opgeschort en niet zelden wordt op deze welwillendheid gespeculeerd door simulatie.

Een typisch geval van voorgewende zwangerschap vermeldt de Nederlandsche casuistiek [1]), zooals dat zich in het Arrondissement Br. voordeed.

---

[1]) Wij laten hier het rapport der deskundigen in zijn geheel volgen:
Het onderzoek door den 1sten en 2den ondergeteekende had plaats op 14 Augustus 1905, het microscopisch onderzoek der scheede-afscheiding op 15 Augustus 1905 en het onderzoek van de verdachte door den 3den ondergeteekende op 18 Augustus 1905.

Uitwendig onderzoek der geslachtsorganen.

Borsten zijn niet gezwollen, terwijl er ook volstrekt geen zogafscheiding is. Geen vocht uit de klier te drukken. Eenige pigmentatie rondom den tepel. De rechterborst is sterker ontwikkeld dan de linker, afhankelijk van een oud, zeer groot litteeken door eene verbranding, die plaats had in de jeugd van de onderzochte.

Buik. Middellijn (linea alba) nauwelijks gepigmenteerd. Op de buikhuid geen litteekens of teekenen, duidende op voorafgegane rekking. Huid geheel glad en niet rimpelig.

Schaamdeelen. Bilnaad (perineum) en zoompje (frenulum) volkomen gaaf. Maagdenvlies (hymen) wel ingescheurd, bewijzende voorafgeganen herhaalden coitus, doch aan de basis zoo goed als intact.

Inwendig onderzoek der geslachtsdeelen.

Ingang der scheede (introitus vaginae) vrij nauw, scheede matig wijd. Slijmvlies gaaf, vertoont geen litteekens van oude inscheuringen. Aan den uitwendigen moedermond geen inkervingen of litteekens te voelen, niet toegankelijk voor vinger of vingertop. Bij gecombineerd onderzoek is het baarmoederschaam even voelbaar, ligt iets voorover, is niet grooter dan dat eener vrouw, die nooit gebaard heeft.

Bij spiegelonderzoek blijkt er eenige afscheiding te bestaan van de scheede en uit de baarmoeder. Uitwendige baarmoedermond horizontaal, licht spleetvormig. In den omtrek geen enkel litteeken van jongeren of ouderen datum te constateeren. De baarmoedersonde dringt niet verder in dan de inwendige baarmoedermond.

De afscheiding uit de baarmoeder, door den 1sten en 2den onder-

Een jong meisje cohabiteerde af en toe met haren verloofde zonder merkbare gevolgen. Langzamerhand werden de gesloten banden losser en ten slotte trok de jongeman zich geheel terug. Het meisje, dat zielsveel van hem hield en hem gaarne, ondanks zijne houding, tot echtvriend wenschte, wendde na verbreking der verlovingsbelofte zwangerschap voor en geregeld werden de uiterlijke teekenen daarvan meer zichtbaar, zoodat niemand wantrouwen koesterde. De gewezen minnaar liet zich echter door geenerlei drang vermurwen en op een gegeven oogenblik beschuldigde zij zich plotseling van kinderdoodslag, daarbij de plaats aanwijzend, waar zij het lijkje achtergelaten had. Hare arrestatie volgde en het medisch onderzoek wees uit, dat het hymen gescheurd was, terwijl overigens, noch uiterlijk, noch innerlijk, eenig spoor van vroegere zwangerschap was waar te nemen. Geplaatst tegenover de deskundigen, viel zij al spoedig door de mand en erkende, dat zij slechts zwangerschap had gefingeerd, om den ontrouwen minnaar tot terugkeer te bewegen. Een kinderlijkje werd natuurlijk niet gevonden.

Behalve in gevallen, zooals het hierboven medegedeelde, zal de voorgewende zwangerschap gewoonlijk geen onderwerp van geneeskundig onderzoek behoeven uit te maken, omdat de simulante zich daarvoor wel wachten zal. Immers dan zou de leugen onmiddellijk worden ontdekt en daarmede de basis voor verdere speculatieve operatie wegvallen. Evenwel, gelijk reeds is gebleken, bestaat de mogelijkheid, dat een onderzoek moet plaats hebben en, wanneer die zich voordoet, zal dit hebben te geschieden op dezelfde wijze als bij de beweerde zwangerschap.

In de verloskundig-gynaekologische polikliniek te Amsterdam is het geen zeldzaamheid, dat ongehuwde vrouwen zich aanmelden met het verzoek te bevestigen, dat zij niet zwanger zijn, omdat booze tongen het tegendeel beweren. Sleept nu het uitstrooien van zulke praatjes eene vervolging wegens smaad

---

geteekende op 15 Augustus 1905 microscopisch onderzocht, heeft niet de eigenschappen van kraamzuivering (lochiën).

Conclusie. Nòch bij uitwendig, nòch bij inwendig onderzoek is er door één onzer eenig teeken gevonden, dat wijst op voorafgegane zwangerschap in een gevorderd stadium of op eene bevalling van een vrijwel voldragen vrucht en ***zeker niet*** op eene dergelijke bevalling omstreeks 26 Juli dezes jaars.

of laster na zich, dan behoeft het geen nader betoog, dat aan het geneeskundig onderzoek groote, ja zelfs afdoende waarde moet worden toegekend.

In den regel is, bij voorgewende of beweerde, doch niet bestaande zwangerschap, dit onderzoek uiterst eenvoudig. De livide blauwe verkleuring der vulva, de pigmentatie der linea alba, de rekkingssporen op den buikwand ontbreken allen in meerdere of mindere mate, naar gelang multi- of nulliparae het onderzoeksmateriaal vormen. Daarnaast toont het bimanueel onderzoek aan, dat de baarmoeder noch vergroot, noch week, noch onregelmatig van vorm en consistentie is en dat ook de ring van Hegar [1]) niet is waar te nemen. Deze verschijnselen zijn afdoende, om met zekerheid te verklaren, dat geen zwangerschap bestaat.

Er kunnen echter omstandigheden zijn, waarin het oordeel moeilijker is. Dit zal het geval kunnen zijn, wanneer eene vergroote baarmoeder wordt aangetroffen. Terwijl wij voor de differentieele diagnose tusschen zwangerschap in de eerste helft en andere toestanden verwijzen naar de leerboeken der verloskunde [2]), zij hieromtrent aangestipt, dat men, bij den geringsten twijfel, geen positieve uitspraak mag doen en het eindoordeel moet opschorten tot den tijd waarin, zoo er zwangerschap bestaat, de onbedriegelijke teekens daarvan te vinden zijn.

De taak van den geneeskundige kan men zich evenwel moeilijker en ingewikkelder denken. Krachtens de bepaling van § 120 O. B. G. kan eene vrouw, wier huwelijk is nietig verklaard, of door scheiding of dood is ontbonden, wanneer zij zwanger is, niet vóór den afloop harer bevalling, of bij twijfel omtrent haar toestand, niet dan na verloop van zes maanden een volgend huwelijk aangaan. Is echter in verband met de gebleken omstandigheden, of volgens het oordeel der deskundigen, zwangerschap niet waarschijnlijk, dan kan na

---

1) De ring van Hegar is het weeke gedeelte, dat bij zwangerschap waar te nemen is in den overgang van cervix en corpus uteri.

2) Treub, Leerboek der verloskunde, 3e druk, 1905, p. 99 vlg.

drie maanden dispensatie van het verbod worden verleend. Eene gelijksoortige bepaling kent het D. B. G. in § 1313, waarin evenwel het annus luctus op tien maanden wordt gesteld, met bevoegdheid tot het verleenen van vrijstelling [1]).

De Nederlandsche wetgever staat nog op het Codestandpunt dat, in navolging van de Romeinen [2]) en ter voorkoming van turbatio sanguinis, voor de vrouw een duur van driehonderd dagen na de ontbinding van haar huwelijk voorschreef, waarin geen nieuwe echtverbintenis mocht worden aangegaan.

In de toekomst zal echter ook hier te lande met dit voorschrift moeten worden gebroken, omdat al of niet bestaande zwangerschap, behoudens de hiervoor genoemde uitzondering,

[1]) Omtrent de Engelsche wetgeving zegt Stephen, t. a. p., p. 273 en 274: „Where a widow is suspected to feign herself with child, in order to produce a suppositious heir, the heir presumptive mayhave a writ *de ventre inspiciendo*, — to examine whether the widow be with child or not, and if she be, to keep her under prosper restraint till delivered; but if the widow upon due examination be declared not pregnant, the presumptive heir shall be admitted to the inheritance, though liable to lose it again on the birth of a child within the forty weeks from the death of the husband. But if a man dies and his widow soon after marries again, and a child is born within such a time as that by the course of nature it might have been the child of either husband, in this case he is said to be more than ordinarily legitimate; for, when he arrives to years of discretion, he may choose which of the fathers he pleases: to prevent which inconvenience the civil law ordained that no widow should marry *intra annum luctus* — a rule which obtained so early as the reign of Augustus, if not of Romulus; and the same constitution was probably handed down to our early ancestors from the Romans during their stay in this island; for we find it established under the Saxon and Danish governments; but although the hasty re-marriages of widows are indecent, and (in some instances) have been revolting, there is nothing in our law which prohibits them".

[2]) Ov. Fasti, I, 33—37: „Quod satis est, utero matris dum prodeat infans,
Hoc anno statuit temporis esse satis.
Per totidem menses a funere conjugis uxor
Sustinet in vidua tristia signa domo".

Ook in de Angelsaksische wetten geldt het beginsel: „Sit omnis vidua sine marito duodecim menses".

reeds spoedig met zekerheid na de conceptie te onderkennen is en derhalve geen gegronde reden kan worden aangevoerd, om die absolute verbodsbepaling ongewijzigd te handhaven. Wenscht men de turbatio sanguinis ook in de toekomst te weren, dan kan de wetgever den termijn van driehonderd dagen inkorten tot op vijf maanden, waarin al of niet bestaande zwangerschap afdoend kan blijken en daarnaast tevens de gelegenheid openen door de mogelijkheid van dispensatie, om in niet dubieuse gevallen aan onnoodige wettelijke inmenging te ontkomen. Zoo in dergelijk geval zwangerschap wordt geconstateerd, dan dient, ter wille van de zekerheid van afstamming en in het belang van het ongestoord huwelijksleven [1]), het onthoudingstijdperk te worden gehandhaafd, of liever nog tot op de uiterste grenzen van den zwangerschapsduur te worden verlengd.

Door deze laatste regeling zou tevens een bezwaar worden ondervangen, dat tegen § 1600 D. B. G. kan worden ingebracht. Als rechtsvermoeden, waartegen dus geen tegenbewijs is toegelaten, wordt daarin aangenomen, dat een kind, geboren binnen den termijn van 270 dagen na ontbinding der eerste echtverbintenis en tijdens de tweede, den eersten man tot vader heeft, terwijl het vermoed wordt uit het tweede huwelijk te zijn gesproten, indien het na den aangegeven tijd is ter wereld gekomen. Aan deze praesumptio juris et de jure ontbreekt echter iedere wetenschappelijke basis, waarom zij aan wettelijke willekeur doet denken omdat, gelijk wij reeds in Hoofdstuk II zagen, de zwangerschapsduur verre den termijn van 270 dagen kan overschrijden [2]).

---

[1]) Niet dus om de reden, die Tacitus daarvoor aanvoert nl.: „Feminis lugere honestum est, viris meminisse". Dit adagium toch is versleten en gelukkig verouderd.

[2]) Dit hoofdstuk was reeds in zijn geheel persklaar, toen in het Ned. Tijdschr. voor Geneeskunde, 1907, 1e helft, n°. 6, eene bijdrage verscheen van dr. G. C. Nijhoff over „het tweede huwelijk der weduwe en der gescheiden vrouw". De Groningsche hoogleeraar zal bemerken, dat zijn gevoelen reeds het onze was. Wij dachten echter deze kwestie beter op hare plaats in Hoofdstuk IV, waarom zij in ons artikel in hetzelfde Tijdschrift van 26 Januari 1907 onbesproken bleef.

De Engelsche Wetgeving is nog curieuser: „But if a man dies — aldus Stephen [1]) — and his widow soon marries again, and a child is born within such a time as that by the course of nature it might have been the child of either husband, in this case he is said to be more than legitimate; for, when he arrives to years of discretion, he may choose which of the fathers he pleases" [2]). Daar bepaalt dus het kind zelf zijne afstamming, onverschillig, of daardoor de natuurwet al of niet wordt geschonden.

Ondertusschen zal bij verandering van ons Burgerlijk Wetboek in meer vrijgevigen geest, zich telkens de vraag kunnen voordoen, of er zwangerschap is en zoo ja, of deze nog kan ontstaan zijn tijdens het ontbonden huwelijk. In het laatste geval zal dan het tijdstip, waartoe de zwangerschap is genaderd, moeten worden bepaald. Ook hieromtrent zij verwezen naar de leerboeken der verloskunde, die daarvoor ruimschoots de wetenschappelijke criteria aangeven [3]).

Geringe gerechtelijk-verloskundige beteekenis heeft de ingebeelde zwangerschap de „grossesse nerveuse". Ieder vrouwenarts van eenige ervaring weet, dat die toestand niet zeldzaam is en hoever de auto-suggestie daarbij gaan kan, kan blijken uit de volgende waarneming [4]).

Eene vrouw van 41 jaar, die eenmaal op haar 17e jaar bevallen was, was sinds kort voor de tweede maal gehuwd en riep de hulp in der Leidsche polikliniek voor hare bevalling, die zij 2½ maand later verwachtte. Ongeveer 6 weken na het door haar berekende einde harer zwangerschap ontbood zij den candidaat, die aangewezen was, haar te helpen. Deze riep op zijn beurt dr. Metzlar te hulp, welke alles in gereedheid vond het kind te ontvangen, baker en een mand met kindergoed incluis. Er ontbrak niets dan een kind. Dit was echter in den uitgezetten buik der vrouw, die beweerde zwakke weeën te hebben,

---

1) T. a. p., p. 273. In de samenleving in Engeland wordt echter het annus luctus geregeld in acht genomen.

2) Co. Litt. 8a.

3) Treub, t. a. p., p. 111.

4) C. Metzlar, Bijdrage tot de kennis omtrent de wijze van ontstaan van phantoomtumoren en „grossesse nerveuse". Ned. Tijdschr. v. Verlosk. en Gyn., I, 1889, p. 87.

niet te vinden. Bij een onderzoek in narcose verdween de uitzetting geheel, om weer geleidelijk terug te keeren, toen de chloroform uitgewerkt was.

Dit verhaal is typisch, ofschoon gewoonlijk de vergissing eerder ontdekt wordt en ten bewijze, dat zij niet alleen bij onontwikkelden voorkomt, zij vermeld, dat een geneesheer onlangs wachtte op de bevalling zijner eigen vrouw, terwijl bij waarneming bleek, dat de zwangerschap slechts ingebeeld was.

Mocht, in eene forensische kwestie, ooit eenige twijfel bestaan aan werkelijke dan wel aan slechts ingebeelde zwangerschap, dan is eene korte chloroformnarcose, die bij grossesse nerveuse de buikzwelling doet verdwijnen en tevens een nauwkeurig bimanueel onderzoek mogelijk maakt, voldoende, om den twijfel geheel op te heffen.

Hebben de besproken gevallen slechts weinig of betrekkelijk geringe gerechtelijk-verloskundige beteekenis, geheel anders is het met de miskende zwangerschap. In gevallen toch van kinderdoodslag, of veroorzaken van den dood door schuld is de bewering niet zeldzaam, dat de beklaagde door de baring is verrast geworden en vóór dien geen vermoeden van zwangerschap had. In het algemeen dient dus eerst de vraag gesteld en beantwoord, of het mogelijk is, dat eene psychisch normale vrouw onbewust blijft van hare zwangerschap?

Dat dit in den aanvang zeer goed mogelijk is, leert zoowel de redeneering als de dagelijksche ervaring. Wanneer de subjectieve zwangerschapsverschijnselen ontbreken, of weinig duidelijk zijn en wanneer de vrouw, zooals zoo dikwijls geschiedt, niet let op het geregeld terugkomen der menstruatie en op den duur en den graad daarvan, dan is het verklaarbaar en aannemelijk, dat zij zich van eene beginnende zwangerschap niet bewust is. En gemakkelijker nog en gedurende langeren tijd kan de vrouw de zwangerschap miskennen, wanneer langdurige pauzen in de menstruatie bij haar niet zeldzaam zijn, of wanneer zij tijdens de zwangerschap nog een- of tweemaal heeft gemenstrueerd. Ook dan wordt de miskenning van eene reeds vrij gevorderde zwanger-

schap begrijpelijk, indien zij zich van cohabitatie onbewust is of, indien er op eene of andere wijze teweeggebrachte autosuggestie bestaat, dat bevruchting onmogelijk is.

Gevallen, waarin zwangere vrouwen of meisjes met een zeer schijnheilig gezicht bij den gynaecoloog komen met allerlei meest vage klachten en eerst op uitdrukkelijke navraag mededeelen, dat de periode eenigen tijd is weggebleven, daarop de mogelijkheid van zwangerschap met groote verontwaardiging hardnekkig ontkennen en toch blijken zwanger, zelfs in gevorderden toestand te zijn, zijn uitermate frequent. In den regel kost het dan weinig moeite ten slotte van de patiënte te hooren, dat zij wel vreesde zwanger te zijn. Er zijn echter ook uitzonderingen.

Wij zagen een geval van zwangerschap bij een 14jarig meisje, dat van haren verleider de verzekering had gekregen, dat de door hem uitgevoerde coitus even onschuldig was als een kus. Het kind wist nauwelijks, wat het woord zwangerschap beteekende en was zich dan ook van niets bewust, toen haar geneesheer ontdekte, dat zij ongeveer 6 maanden zwanger was.

Een ander door ons waargenomen geval betrof eene flinke dienstmeid, die eenigen tijd te voren was geopereerd van een eierstoksgezwel. Zij kwam terug uit vrees voor recidive, omdat de buik weer dik werd. Zij deelde mede, dat de menstruatie ruim vier maanden was weggebleven. Bij onderzoek bleek zij dan ook ongeveer in het midden der zwangerschap te zijn. Goed wetend, wat de bijslaap was, verklaarde zij dit voor absoluut onmogelijk, aangezien die niet had plaats gehad. Toen haar gezegd werd, dat er toch iets gebeurd moest zijn, antwoordde zij met de volgende karakteristieke woorden: „je moet je vrijer wel eens helpen". Bij navraag naar de beteekenis dier uitdrukking, bleek zij daarmede te bedoelen, dat zij hem gelegenheid moest geven tot ejaculatie, maar niet in, doch alleen tegen de genitalia. Op die wijze zou zwangerschap onmogelijk zijn. Toen haar verteld werd, dat die meening onjuist en zij werkelijk zwanger was, toonde zij zich zeer verheugd, dat geen tweede operatie noodig was en enkele dagen later bracht eene annonce het bericht, dat zij den ten slotte gegeven raad had opgevolgd en trouwen ging.

Dat in de latere en vooral in de laatste maanden de zwangerschap miskend zou worden, is veel minder waarschijnlijk dan in den beginne, maar ook daarvan zijn toch goed ge-

constateerde voorbeelden bekend. Om het gewicht daarvan volgen hier eenige dier waarnemingen.

Bij ons kwam uit Indië eene weduwe van 26 jaar, die tot voor een jaar met een ouderen man in kinderloozen echt was gehuwd geweest. Zij menstrueerde altijd zeer ongeregeld, soms met maandenlange pauzen en had daarbij hevige pijn. Een geneesheer had haar indertijd gezegd, dat daarin de oorzaak lag harer steriliteit. Klaarblijkelijk in het vertrouwen op die uitspraak, had zij later gecohabiteerd met een jongeren man. Acht maanden vóór zij zich aanmeldde, had zij, tijdens eene geringe menstruaalbloeding, gebaad, waarna de bloeding was opgehouden. Sinds dien tijd was de buik dik geworden en de periode weggebleven. Zij meende dat er een gezwel in den buik zat en kwam om geopereerd te worden. Toen haar na het onderzoek gezegd werd, dat zij enkele weken later zou moeten bevallen, antwoordde zij, dat dit onmogelijk was, daar zij niet zwanger worden kon. Van de zeer duidelijke kindsbewegingen had zij niets bemerkt en de zwangerschapsbezwaren hadden geheel ontbroken. De bevalling geschiedde à terme en zeer gemakkelijk.

Fritsch[1]) vertelt, dat in zijn spreekkamer op de onderzoekstoel eene gehuwde vrouw beviel die, krimpend van pijn, naar hem toegereden was. Hij vond den kinderschedel bezig vóor den dag te komen en kon de moeder pas van zwangerschap en baring overtuigen, toen hij haar het kind toonde.

Tanner[2]) werd geroepen bij eene 42jarige dame. De patiënte klaagde sinds den vorigen avond over hevige pijnen in den onderbuik. Zij was drie jaren gehuwd en nooit zwanger geweest. De menstruatie was sinds 10 maanden weggebleven, hetgeen zij op rekening stelde van haar leeftijd. De pijn in den onderbuik kwam aanvalsgewijze en was noch door de toegediende medicijnen, noch door een mosterdpap verminderd. De assistent van een naburigen geneesheer had verklaard, dat de pijnen afhankelijk waren van flatulentie en ontsteking, hetgeen geheel overeenkwam met de meening van patiënte en haar man. Bij nader onderzoek bleek de vrouw in arbeid, de eivliezen gebersten, de baarmoedermond geopend en de schedel in het bekken dalend te zijn. Eenige uren later ontwikkelde Tanner met de tang een levend kind.

Säxinger[3]) vertelt het navolgende. Een 15jarig, voor haar leeftijd

[1]) H. Fritsch, Gerichtsärztliche Geburtshilfe, 1901, p. 159.

[2]) Tanner, Medical Times and Gazette, I, 1862, nº. 620, gerefereerd in Monatsschrift f. Geburtskunde XXI, 1863, p. 153.

[3]) Säxinger, Schwangerschaft und Geburt, in Maschka's Handbuch der gerichtlichen Medicin, III, 182, p. 219.

krachtig ontwikkeld meisje, dat sinds haar 12e jaar spaarzaam en zeer onregelmatig menstrueerde, kreeg maagpijn, slechte eetlust, hartkloppingen, vermoeidheid in de ledematen en verslapping, welke klachten door den huisarts met chinine en staal werden verholpen. Het meisje gevoelde zich daarop geheel gezond en aan het wegblijven der menstruatie werd door haar en hare moeder geen aandacht geschonken, daar de periode ook vroeger dikwijls eerst na verscheiden maanden terugkwam. Daarentegen werd de moeder getroffen door het snel dikker worden van den buik. Zij consulteerde daarover den dokter, die vetvorming en flatulentie als de oorzaak daarvan noemde. De arts nogmaals om dezelfde reden geraadpleegd, schreef toen lichte purgeermiddelen voor, terwijl de gezwollen buik door sterk reigen minder in het oog loopend werd gemaakt. De moeder, die verscheidene kinderen gebaard had, sliep met de dochter in één kamer en verwonderde zich 's avonds bij het uitkleeden dikwijls over den toenemenden buikomvang, doch troostte zich altijd met de gedachte, dat het eene buitengewone vetlijvigheid was, waartoe zij in zooverre nog des te meer gerechtigd was, omdat de borsten zeer vetrijk waren, zoodat het matig groote meisje eene in het oog loopend sterke lichaamsronding vertoonde. Later, nadat de buik maanden lang dik was, kwam er zwelling van de voeten, aan de enkels beginnend, die het loopen bemoeilijkte. De moeder vond daarin aanleiding Säxinger te gaan consulteeren. Vroolijk en wel kwamen moeder en dochter 's morgens in Tübingen en gebruikten den tijd tot het spreekuur tot bezichtiging van de bezienswaardigheden der stad. De dochter at met veel eetlust en na tafel werd eene wandeling door het park gemaakt. Moeder en dochter vertelden zeer uitvoerig het verloop der ziekte, waarbij de moeder herhaaldelijk sterke vetafzetting als de oorzaak van de groote uitzetting van den buik aangaf. Säxinger verlangde een onderzoek en vond tot zijne verbazing als oorzaak van den dikken buik een hoogst zwangeren uterus, die zich gedurende het uitwendig onderzoek krachtig contraheerde. De schedel stond in het bekken, de baarmoedermond was ruim een gulden groot, het kind was naar het onderzoek flink. De diagnose werd door moeder en dochter met verontwaardiging afgewezen en eerst na lang praten gelukte het de moeder van de zwangerschap te overtuigen. Niettegenstaande dringend afgeraden werd in dezen toestand de terugreis te ondernemen, daar de bevalling onderweg kon plaats hebben, stonden moeder en dochter er op huiswaarts te gaan. Enkele uren na aankomst beviel het meisje van een stevig, levend kind.

Dit geval is ook daarom van belang, omdat het bewijst, dat bij eene eerstzwangere de baring in den beginne zoo weinig

pijn veroorzaken kan, dat zij zich onbewust is van haren toestand. Op Säxinger's vraag, of het meisje gedurende het rijden of onder het wandelen in de stad en het park niet over pijn in den buik geklaagd had, verzekerde de moeder ten stelligste, dat de dochter zich wel gevoeld had en gedurende den geheelen tijd zeer vroolijk was geweest.

Een overal geciteerd geval is dat van Wald[1]), dat hij als volgt beschrijft:

Eene winkeldochter werd in den winkel plotseling door de baring verrast en het kind schoot uit de geslachtsdeelen op den grond. In hetzelfde oogenblik kwam er een klant in den winkel, dien zij hielp. Toen zij, nadat de klant het lokaal verlaten had, het kind van den grond opnam, was dit oogenschijnlijk dood. Bij de gerechtelijke sectie vond ik het rijp en levensvatbaar, het had volledig geademd, de schedel was zonder spoor van een hoofdgezwel, op het rechter wandbeen was eene meer dan een duim lange fissuur, omgeven door een sugillatie op het been. Bovendien waren alle teekens van den dood door verstikking aanwezig. Het onderzoek leerde, dat de beklaagde het van den grond opgenomen kind, daar zij het voor dood hield, dadelijk dicht met doeken en lappen had omwikkeld, zoodat het er uitzag als een pakje linnen. Op deze wijze was de dood door stikking (welke, behalve door alle andere zeer duidelijke teekens, in het bijzonder ook door de vulling der luchtwegen met fijn-blazig schuim boven allen twijfel verheven was), gemakkelijk te verklaren. De vrouw beweerde hare zwangerschap ten eenenmale miskend te hebben en er waren termen hare bewering geloofwaardig te achten. Het stond vast — althans naar 's rechters overtuiging — dat de beklaagde slechts eenmaal den coitus had toegestaan en dat zij daarvóór jaren lang gesukkeld had. Ten opzichte van de zwangerschapsverschijnselen vermeldt het audientieblad het navolgende als hare verklaring: „ik moet inderdaad toegeven, dat sinds het begin van den zomer (aanvang der zwangerschap) mijn toestand merkbare verandering onderging, hetgeen ik op rekening stelde van mijne oude maag- en onderbuikskwaal. De geneesheer dr. N. N. schreef mij, tot herstel, een langdurig verblijf buiten voor. Toen ik daarna weder aan het werk ging, voelde ik mij werkelijk veel beter en het verwonderde mij niet, dat mijn patroon vond, dat ik veel dikker geworden was en er lachend aan toevoegde: dat ik wel iets van buiten medegebracht zou hebben. Zelfs toen ik

---

[1]) Zie bij Strassmann, Lehrbuch der gerichtlichen Medicin, 1896, p. 131.

mijn japon in de taille moest uitleggen, omdat die mij te nauw werd, zag ik daarin slechts het bewijs, dat het buiten zijn mij goed gedaan had. Ook het uitblijven der menstruatie bracht mij niet op de gedachte aan zwangerschap, deels omdat die in mijn jeugd reeds zeer onregelmatig was geweest, deels daar zij ook in den loop van den vorigen zomer of herfst, wel is waar nog onregelmatiger dan anders en in geringeren graad, maar toch af en toe nog gekomen was. Wat eindelijk de bewegingen van het kind betreft, zoo kan en wil ik niet ontkennen die te hebben gevoeld, maar van den beginne af aan heb ik die gehouden voor het gewone „rommelen" in den buik, te meer, daar ik het niet voor mogelijk hield, dat de eenige bijslaap, dien ik mij verwijten moest, zulke gevolgen kon hebben. In de laatste maanden mijner zwangerschap meende ik, dat ik zieker zijn moest dan dr. N. N. en ik gehoopt hadden, ten minste zoo verklaarde ik mijn opgezetten buik, want ik had dit den arts uitdrukkelijk medegedeeld, omdat ik vreesde waterzucht te hebben. Dr. N. N. heeft mij evenwel nooit iets gevraagd met betrekking tot eene mogelijke zwangerschap, hoewel ik hem nog den dag vóór mijne bevalling heb geconsulteerd. Hij verklaarde integendeel alle symptomen, die ik hem mededeelde voor „haemorrhoïdaallijden."

Onder deze omstandigheden — zegt Wald — die op alle hoofdzaken bevestigd werden, verklaarde ik de opgave der beklaagde, dat zij haar zwangersehap niet in het minst had vermoed, voor volkomen geloofwaardig.

Vibert[1]) zag een meisje, dat overigens weinig intelligent scheen, dat tweemaal in een hospitaal te Parijs was opgenomen als lijdende aan een eierstokgezwel. Tijdens haar tweede verblijf in het hospitaal beviel zij op het secreet van een voldragen kind, dat zij onmiddellijk in de afvoerbuis wierp. Zij verzekerde, dat zij nooit gedacht had zwanger te zijn en dat zij het eerst begrepen had, niet tijdens de barensweeën, maar op het oogenblik zelf, dat het kind voor den dag kwam. Het meisje, dat de door haar gepleegden doodslag bekende, scheen eerlijk in hare bedoelingen, zij had zonder twijfel zelf geloof geslagen aan de door de geneesheeren gemaakte diagnose.

Met uitzondering misschien van het geval van Fritsch, die er over zwijgt, betroffen al deze gevallen eerstzwangeren. Maar, hoe vreemd dit klinke, ook meerbarigen kunnen de zwangerschap miskennen.

---

[1]) Vibert, Médecine légale, 6e éd., 1903, p 421.

Brouardel[1]) noemt twee gevallen van dien aard, waarvan hij er één uitvoerig als volgt mededeelt:

In 1869 werd ik door een hoofdambtenaar aan het Ministerie van Oorlog geroepen bij zijne vrouw, die hare zwangerschap had miskend onder de navolgende omstandigheden. Deze vrouw, *moeder van drie kinderen*, voedde het laatste, dat 12½ maand oud was. Sinds hare vorige bevalling had zij niet gemenstrueerd en was zij zeer dik geworden. De man kwam tegen twee uur op mijn spreekuur en verzocht mij naar zijne vrouw te komen zien in den loop van den dag, daar zij over buikpijn klaagde, hetgeen hij toeschreef aan galsteenkoliek. Hij zelf ging naar zijn bureau op het ministerie terug. Ik kwam om drie uur bij de vrouw en een halfuur later was de bevalling afgeloopen. Het wegblijven der menstruatie was aan het zoogen toegeschreven, de zwelling van den buik aan het algemeen dik worden, de pijnen aan galsteenkoliek en alle verschijnselen van zwangerschap en baring waren volkomen miskend geworden.

Ten slotte nog het navolgend uiterst belangrijk geval uit onze rechtspraak[2]).

Eene flinke boeredeern had zich wegens maagpijn onder behandeling gesteld van een natuurheelkundige te P. Zij klaagde over maagpijn en beweerde tevens, dat de menstruatie geregeld iedere drie weken terugkwam en gedurende acht dagen aanhield. Op 25 Maart 1903 volgde een vooronderzoek, waarbij de quasi-geneesheer het noodig oordeelde, dat het bovenlichaam ontbloot en de broek losgemaakt werd. Zij moest plaats nemen op eene sofa, werd onder narcose gebracht — de chloroformlucht vormde later eene belangrijke aanwijzing — waarna zij ontwakende bij zich eene niet brandende lamp staan zag, waarvan beklaagde beweerde, dat het een X-stralen lamp was. De diagnose wees aan eene verharde verzwering in de maag.

Daar zij zich misselijk voelde en over moeheid in de beenen klaagde, volgde eenigen tijd later een tweede bezoek, waarbij dezelfde vertooning werd herhaald. Een bijzonder soort thee zou herstel brengen. Toen dit zich liet wachten, wendde zij zich wederom op 13 Mei 1903

---

[1]) Brouardel, Le Mariage, Nullité, Divorce, Grossesse, Accouchement, Paris, 1900, p. 233.

[2]) Zie vonnis Rb. Roermond 21 Mei 1904; arrest Hof 's Bosch 14 December 1904, W. v. h. R. n⁰. 8208; arrest H. R. 20 Maart 1905, W. v. h. R. n⁰. 8194. Na verwijzing door den Hoogen Raad werd op 30 Mei 1905 door het Gerechtshof te Arnhem het vonnis der Rechtbank te Roermond vernietigd, de beklaagde schuldig verklaard aan verkrachting en veroordeeld in eene gevangenisstraf van 8 jaar.

tot den beklaagde en deze constateerde na bimanueel onderzoek een zwangerschap van twee maanden. Lachend werd dit resultaat afgewezen, omdat zij zich van geen gemeenschap bewust was, maar toen langzamerhand de buik en de borsten opzetten, besloot men een dokter te R. te raadplegen, die op 1 Augustus 1905 eene vergevorderde zwangerschap waarnam. Met schrik werd die mededeeling vernomen en zij leidde tot arrestatie van den natuurheelkundige. Het eerste tijdstip der cohabitatie was met zekerheid te constateeren, daar de data der bezoeken bekend waren en deze omstandigheid in verband met andere zeer sterke aanwijzingen, leidden tot zijne veroordeeling wegens verkrachting. Luttele maanden later werd een kind geboren.

Dit geval is niet alleen leerrijk, omdat het bewijst, dat onbewuste zwangerschap mogelijk is, doch tevens, omdat beweerd werd, dat bevruchting onder narcose onmogelijk zijn zou. Deze bewering kon door den hoogleeraar Kühn, die als deskundige werd gehoord, even gemakkelijk worden ontzenuwd, als hij kon aantoonen, dat eene vrouw, na het ontwaken uit chloroformnarcose, niet weet, wat er met haar in den slaaptoestand is gebeurd.

De medegedeelde gevallen, die altijd voor vermeerdering vatbaar zijn, geven allereerst aanleiding tot de opmerking, dat de geneesheeren door verkeerde diagnose zoo dikwijls de vrouwen gebracht hebben tot en versterkt hebben in miskenning der zwangerschap.

Het is wel buitengemeen goedig van Brouardel [1]), als hij zijne leerlingen het: „oordeelt niet" toeroept en ter adstructie daarvan eenige casus mededeelt, waarin meer of min geoefende specialisten de zwangerschap hadden miskend, maar geheel juist is het niet. Immers de door hem medegedeelde gevallen betreffen in hoofdzaak de door hydramnion (overmatig vruchtwater) gecompliceerde zwangerschap en dat daarbij de differentieele diagnose zeer moeilijk zijn kan, weet ieder medicus.

En voor de andere casus is het nauwelijks een excuus te noemen, dat men zich op eene gelijksoortige vergissing van den een of anderen bekenden geneesheer kan beroepen. Te minder nog, omdat dergelijke vergissingen drieërlei oorzaak kunnen hebben, waarvan slechts ééne eenigszins vergeefelijk

---

1) T. a. p., p. 228.

is, al komt zij niet te pas. Deze is, dat de medicus, uit een soort van vriendelijkheid tegenover zijne patiënte, verzuimt naar de functies van het geslachtsapparaat te vragen, althans verzuimt naar de mogelijkheid van zwangerschap te informeeren.

Erger is de tweede oorzaak, die hierin bestaat, dat de medicus, wanneer hij over het wegblijven der periode geconsulteerd wordt, het voorschrift vergeet, dat dan *altijd*, onverschillig stand, staat of leeftijd der patiënte, aan de mogelijkheid van zwangerschap moet worden gedacht. Dat hij die gedachte niet steeds uiten zal, is begrijpelijk, doch hij mag ook niet nalaten, eerst door zijne vragen en daarna door eigen onderzoek, zich te overtuigen, of al dan niet zwangerschap bestaat, of waarschijnlijk is. Volgt hij dit voorschrift, dan treft hem ook niet het zelfverwijt door gemakzucht te hebben medegewerkt tot miskenning eener bestaande zwangerschap.

De derde, minst vergeefelijke oorzaak der bedoelde vergissing is gelegen in slecht onderzoek zooals, naar dit uit het korte verhaal schijnt te volgen, in het door Vibert besproken geval had plaats gehad.

Het oud-Pruisische strafwetboek leerde: „wenn die Frucht bereits die 30. Woche erreichte, kann die Ausrede, dass die Mutter von ihrer Schwangerschaft nichts gewusst habe, nicht mehr gelten".

In hare algemeenheid is natuurlijk deze bepaling geheel onjuist, omdat met voorbeelden uit de praktijk, zooals hierboven is aangegeven, is aangetoond, dat de zwangerschap wel degelijk op aannemelijke gronden tot zelfs in de baringsperiode kan worden miskend. En toch ligt in deze schijnbaar wreede bepaling eene kern van waarheid.

Wanneer het immers geldt eene physiek en psychisch goed ontwikkelde vrouw, die de beteekenis en de gevolgen van den coitus kent en gedurende maanden achtereen verschillende verschijnselen heeft kunnen waarnemen, die op zwangerschap duiden, dan dient hare verklaring, dat zij zich daarvan onbewust was, met een zeer sceptisch oog te worden beschouwd.

In een gerechtelijk geval van dien aard zal slechts door een gemeenschappelijk en nauwkeurig onderzoek van rechter en

geneeskundige kunnen worden uitgemaakt, of men aan de bewering, dat de zwangerschap is miskend geworden, geloof zal mogen hechten.

Bij dit onderzoek dient groote aandacht te worden gewijd aan de persoon der verdachte en hare omgeving. Hare moraliteit, sexueele neigingen, omgang en huiselijke omstandigheden zijn mede niet te versmaden factoren. Vervolgens verdient het op haar toegepast systeem van opvoeding vermelding. Hebben hare ouders haar medegedeeld, op welke wijze de kinderen ontstaan en geboren worden, dan versterkt dit het vermoeden, dat de zwangerschap niet had kunnen worden miskend.

Eindelijk legt ook hare vroegere gezondheidstoestand gewicht in de schaal. Was die vroeger normaal en na het intreden der zwangerschap afwisselend, dan ligt het voor de hand, dat zij hare bevruchting vermoeden moest, indien althans de gepleegde coitus wordt erkend.

Tot in deze phase van het geding gaan rechter en medicus samen. Thans scheiden zich echter gedeeltelijk hunne wegen. Waar toch voor den verloskundige het inwendig onderzoek afdoende is, om den feitelijken toestand te constateeren, heeft dit voor den rechter als bewijsmateriaal betrekkelijk geringe waarde, omdat de wetenschap van bestaande zwangerschap bij kinderdoodslag en schuld in het geval van art. 307 Wetb. van Strafr. moet worden bewezen, waartoe het inwendig onderzoek niet dienen kan, daar eene verdachte, tenzij zij verloskundige is, dit wel nooit bij zich zelf zal hebben ingesteld en, indien het door anderen verricht is, zich in den regel wel zal wachten daarvan in de instructie mededeeling te doen. Dat ook de rechter niet mag verzuimen na te sporen, of de verdachte reeds meermalen gebaard heeft, spreekt van zelf.

In de voornaamste plaats behandele dus de rechter met haar de uitwendige verschijnselen. Als hoofdzaak daarvan zij gewezen op het al of niet uitblijven der menses. Geschiedde de menstruatie vroeger regelmatig en is zij verder geheel weggebleven, dan kan dit eene gewichtige aanwijzing vormen. Wordt beweerd, dat de menstruatie geregeld is teruggekomen,

dan moet die verklaring onder groote reserve worden aanvaard. Typische bloedingen komen in het begin der zwangerschap vrij veelvuldig een à tweemalen voor, doch zelden meer. Uit de door Elsässer [1]) samengestelde statistiek van 50 gevallen bleek weliswaar, dat in 8 gevallen de menstruatie nog éénmaal, in 10 tweemaal, in 12 driemaal, in 5 viermaal, in 6 vijfmaal, in 5 achtmaal en in 2 negenmaal verscheen, terwijl Hohl [2]) en Hogg [3]) gelijksoortige uitkomsten verkregen, doch aan deze cijfers is, om twee redenen, slechts geringe waarde toe te kennen. Ten eerste, omdat het aantal gevallen veel te klein is, en ten tweede, omdat het uitgezochte gevallen zijn, zooals blijkt uit de tegenspraak van Elsässer's cijfers met de ervaring van *alle* verloskundigen, dat het optreden van ééne, meestal geringe menstruaalbloeding na bevruchting geen zeldzaamheid is.

Daarenboven komt het voor, dat bloedingen af en toe worden gefingeerd door bloed aan het hemd te smeren, of een bebloed hemd van een ander aan te trekken en de ervaring daaromtrent door Casper-Liman [4]) opgedaan, wordt volkomen bevestigd door onze eigene, toen wij in eene te 's B. behandelde strafzaak [5]) vernamen, dat een bakker zijne dienstbode, die zich van hem bevrucht wist, den raad had gegeven haar hemd met duivebloed te kleuren, om op die wijze de menstruatie na te bootsen en den argwaan zijner echtgenoote weg te nemen. Is dus in beslagname van het bebloede kleedingstuk mogelijk, dan zal een nauwkeurig onderzoek van de bloedsporen door deskundigen moeten worden gelast [6]), ten einde elken twijfel uit te sluiten.

Ten slotte komen dan de uitzetting van den buik en der borsten en somwijlen ook de spontane vochtafscheiding der

---

1) Elsässer in Henke's Zeitschrift, dl. LXXIII, p. 102.
2) Lehrb d. Geburtsh., 1855, p. 111.
3) Med. Times, 4 Nov. 1871.
4) Handbuch, 7e Aufl., p. 221.
5) Rb. 's Bosch, 3 November 1904, P. v. J. 1904, nº. 396.
6) Vgl. dr. H. Gross, Handbuch fur Untersuchungsrichter, 1899, dl. I, p. 164 vlg. en voor de nieuwere methoden van bloedonderzoek: Kockel in Schmidtmann's Handbuch, dl. I, p. 774, vlg., 1905.

laatsten, benevens de kindsbewegingen. Heeft de verdachte de geregelde zwelling bemerkt en kan geen aannemelijke verklaring worden gegeven, waaraan die werd toegeschreven, dan is dit mede een uitstekend bewijsmiddel, terwijl eindelijk de kindsbewegingen, die sedert de helft der zwangerschap worden gevoeld en dikwijls zeer heftig kunnen zijn, ten slotte het bewijs kunnen completeeren.

Van minder belang zijn de secundaire verschijnselen als misselijkheid, loomheid in de ledematen en een gevoel van matheid, omdat die met evenveel grond uit gewone stoornissen kunnen worden verklaard.

Zijn de genoemde aanwijzingen in meerdere of mindere mate aanwezig en krijgen rechter en medicus beiden de overtuiging, dat zij te doen hebben met een psychisch normaal ontwikkeld individu, dan kan daaruit de conclusie worden getrokken, dat de beklaagde moest begrijpen, of begreep en dus wist, dat zij zwanger was en in ieder geval bij eenig nadenken haar toestand had kunnen vermoeden, waarmede een der hoofdelementen voor kinderdoodslag, of van het veroorzaken van den dood door schuld bewezen is.

Ook hier dienen dus rechter en medicus elkâar de hand te reiken en door eendrachtige samenwerking de schuld of onschuld vasttestellen. Vooral aan den rechter van instructie is daarbij een schoon arbeidsveld aangewezen, dat een talentvol man eischt, om iederen draad af te spinnen en daardoor de waarheid in hare volle naaktheid bloot te leggen.

HOOFDSTUK V.

Buitenbaarmoederlijke zwangerschap.

De buitenbaarmoederlijke zwangerschap kan op verschillende wijzen aanleiding geven tot justitieele inmenging en dientengevolge tot een gerechtelijk-verloskundig onderzoek.

Er bestaat toch groote kans — zooals reeds in Hoofdstuk I is gezegd — dat zij ontijdig wordt afgebroken, waarmede gepaard gaan eene meestal geringe uitwendige en eene altijd ernstige, soms zelfs snel doodelijke, inwendige bloeding. In het laatste geval kunnen de omstandigheden van dien aard zijn, dat er aan gewelddadigen dood gedacht en derhalve gerechtelijke sectie wordt bevolen.

Zoo noemt Hoffmann-Kolisko [1]) een te Praag voorgekomen geval, waarin eene vrouw, na het eten van worst, onder duizeligheid en braakbewegingen in elkâar zakte en na enkele oogenblikken stierf. Men veronderstelde vergiftiging en lijkopening werd bevolen, waardoor aan het licht kwam, dat de doodsoorzaak was gelegen in verbloeding uit een tubairen vruchtzak.

Ter teekening van de wijze, waarop de gedachte aan vergiftiging in zulke gevallen tot stand komt, moge de volgende waarneming van Eula en Pozzo [2]) dienen.

Eene gehuwde vrouw van 25 jaar, wonende in eene buitenwijk van Turijn, riep 's morgens tegen 7 uur de buren te hulp, welke haar te

---

1) T. a. p., p. 193.

2) D. C. Eula e G. A. Pozzo, I sintomi sospetti di avvelenamento in un caso d'emorragia per gravidanza tubarica. Arch. di Psichiatria, Med. Leg. etc., XXVII, 1906.

bed vonden steeds brakend, klagend over pijn en naar lucht happend. De echtgenoot, een spoorwegbeambte, was kort te voren als gewoonlijk naar zijn dienst gegaan en de arme vrouw had een kop koffie gedronken, terwijl de man zich tot vertrek gereed maakte. Kort daarop had zij zeer hevige pijnen in maag en buik gekregen, gevolgd door braken van bruinachtige, stinkende stof. Zij was zóó plotseling in elkâar geraakt, dat zij nauwelijks tijd had gehad om hulp te roepen en zich te bed te werpen.

Dit onverwachte voorval bracht de buurt nog al in beroering en toen bovendien nog gezegd werd, dat er tusschen man en vrouw om intieme redenen dikwijls oneenigheid was, begon men misdadige vergiftiging te vermoeden, daar de vrouw op de gestelde vragen met moeite verklaarde geen vergiftige stof bewust te hebben gebruikt.

Met spoed werd een bekwaam geneesheer, dr. R., ontboden welke, na de zieke nauwkeurig te hebben onderzocht, bevond, dat het een hoogst ernstig en, door de symptomen, zeker verdacht geval was, temeer, omdat de zieke vrij onzekere antwoorden gaf. Zij was onrustig, had versnelde ademhaling, een zeer weeken pols en normale temperatuur. De inzinking nam gaandeweg toe en twaalf uur later, 's avonds te 7 uur, stierf de vrouw. Wegens de opeenvolging van deze ernstige verschijnselen gaf de geneesheer, die — zooals natuurlijk is — eveneens onder den indruk was van de gerezen verdenking, het geval aan bij de justitie, die tot getuigenverhoor overging, waarvan de beteekenis zoodanig was, dat sectie noodig werd. Terloops zij nog opgemerkt, dat de vrouw verklaard had niet zwanger te zijn.

Bij lijkopening werd als doodsoorzaak verbloeding uit een extrauterinen vruchtzak gevonden.

Dit uitvoerige verhaal kan als type gelden en het genomen verloop dezer zaak is zeer verklaarbaar en begrijpelijk, al is het achteraf gemakkelijk wat af te dingen op de bekwaamheid en het beleid van den geneesheer.

De taak van den gerechtelijk-geneeskundige is in soortgelijke gevallen overigens zeer eenvoudig, daar de sectie de doodsoorzaak uiterst gemakkelijk doet herkennen.

De uitwendige bloeding, die bij het onderbreken der extrauterine zwangerschap optreedt, kan nog een ander vermoeden doen rijzen nl. dat van afdrijving van eene intra-uterine vrucht. Dat deze in de praktijk herhaaldelijk gemaakte vergissing aanleiding geven kan tot een gerechtelijk onderzoek, behoeft nauwelijks betoog.

Brouardel [1]) doet daaromtrent een verhaal dat, om het niet te bederven, textueel wordt medegedeeld.

„Pour vous mettre en garde contre certains ennuis extra-médicaux qui pourraient survenir au début de votre carrière, je tiens à vous raconter l'aventure désagréable, qui est arrivée il y a quelques années à l'un de nos jeunes confrères établi depuis à Paris.

Il avait une jeune bonne de vingt-deux ou vingt-quatre ans, qui, un soir, pendant qu'il était sorti, fut prise de douleurs abdominales violentes et mourut en quelques heures. Quand il rentra, toute la maison était en émoi, chacun lui faisait grise mine. Je ne sais comment cette mort mystérieuse vint aux oreilles de la police, mais je fus commis pour en rechercher les causes; notre confrère était soupçonné d'avoir provoqué un avortement chez sa jeune bonne.

L'autopsie démontra que la mort était due à la rupture spontanée d'une grossesse extra-uterine tubaire, mais, bien qu'aucune poursuite n'ait été exercée contre le jeune médecin, il fut obligé de quitter le quartier, où il s'était installé.

Messieurs, quand vous vous établirez, ayez soin, afin que pareille mésaventure ne vous arrive pas, de prendre une bonne d'un âge au moins canonique".

Hoffmann-Kolisko [2]) zag een geval van een meisje van 16 jaren, dat onder braken en telkens wederkeerende flauwte binnen enkele uren gestorven was. Er bestond vermoeden van zwangerschap en poging tot afdrijving door medicamenten. De sectie leerde, dat er zwangerschap van drie maanden was in den rudimentairen hoorn van een uterus bicornis; de vruchtzak was gebarsten en er was een hooge graad van bloeding in de buikholte, echter geen teeken van vergiftiging.

In de literatuur zijn meerdere analoge gevallen bekend en het beslissend deskundig rapport is, wat de doodsoorzaak betreft, uiterst gemakkelijk. Maar toch kunnen èn voor den deskundige èn voor den rechter moeilijkheden uit deze gevallen ontstaan, die zich uit de navolgende waarnemingen laten verklaren.

Patiënte N. N., eene gehuwde vrouw van 32 jaar, moeder van 4 kinderen, kwam ons consulteeren wegens buikpijn en vloeiing. Het lijden was ontstaan, nadat zij zich eenige weken te voren zelf behandeld had met warme inspuitingen in de scheede en eene lijn-

---

1) T. a. p., p. 224.
2) T. a. p., p. 193.

meelpap op den buik, als middelen om de door haar vermoede zwangerschap af te breken. Bij de operatieve behandeling werd geconstateerd, dat de oorzaak der klachten lag in een gebarsten, linkszijdigen, tubairen vruchtzak, die ook aanleiding had gegeven tot de door patiënte als gevolgen van abortus aangeziene verschijnselen.

Prof. Kouwer deelde ons mede, dat bij een zijner patiënten aan de barsting van een extra-uterinen vruchtzak was voorafgegaan het inbrengen eener sonde in de baarmoeder door een bekend abortusverwekker.

Den 8sten September 1906 werd in de Vrouwenkliniek te Amsterdam opgenomen eene gehuwde vrouw van 31 jaar, moeder van een kind van 5 jaar. Zes weken te voren had zij zich eene zwangerschap van ruim 2 maanden laten „omsteken". Op die bewerking was zeer geringe bloeding gevolgd. Met de diagnose: „abortus incompletus", was zij in een gasthuis behandeld, waar men den uterus had uitgekrabd. Drie weken na de opname, zestien dagen na de curettage, was zij ontslagen. Bij hare opname in de kliniek bleek zij te hebben eene groote haematocele retro-uterina. Deze werd een paar dagen later behandeld door incisie van den achtersten vaginaalwand waarbij, behalve oude bloedcoagula, een foetus van 7 à 8 c.M. lengte en placentaresten voor den dag kwamen.

Paltauf[1]) deed de gerechtelijke sectie van een meisje, dat op haar sterfbed bekend had, dat hare ziekte ontstaan was, nadat eene vroedvrouw pogingen had aangewend haar te doen aborteeren. De pogingen hadden bestaan in het verrichten van inspuitingen in de baarmoeder door middel van een elastieken katheter. Zwangerschap bestond wel, maar niet op de normale plaats. Het ei bevond zich naast de baarmoeder (in een tubo-ovariaalcyste).

Swan[2]) doet mededeeling van een geval van plotselingen dood van eene 7 weken zwangere vrouw, bij welke door eene medica instrumenten in den uterus waren gebracht, om afdrijving te weeg te brengen. De sectie toonde als doodsoorzaak ruptuur van een tubairen vruchtzak. De uterus bevatte alleen eene decidua en vertoonde geen verwondingen. Op grond van dit resultaat werd de vervolging opgegeven.

Onder zoodanige omstandigheden zou zich in foro de vraag kunnen voordoen, of in gevallen als de beide eerstgenoemde, de barsting van den vruchtzak moet worden geweten aan het aangewende middel, of in het derde geval niet, veel eer dan de misdadige pogingen, de op eene onjuiste diagnose gebaseerde

[1]) Zie Treub, Abortus provocatus en strafwet, Tijdschr. v. Strafr., 1895, IX, en Verspreide Opstellen, 1904.

[2]) Referaat in Frommel's Jahresbericht 1902, p. 1125.

en daardoor slechte behandeling oorzaak der ruptuur was en eindelijk of in alle vijf gevallen sprake zijn kan van eene strafbare poging tot afdrijving.

Voor de beantwoording van de laatste vraag is het noodig, dat wij de kwestie duidelijk stellen. Bij buitenbaarmoederlijke zwangerschap bestaat er, in tegenstelling met de mola — waarbij van geen „vrucht" in den natuurlijken en wettelijken zin sprake is — wel zwangerschap, doch de vrucht bevindt zich niet op de gewone en goede plaats. In den regel nu — zooals reeds in Hoofdstuk I is gezegd — bestaat er groote kans, dat de zwangerschap vroegtijdig wordt afgebroken, doch de mogelijkheid is niet uitgesloten, dat de vrucht reeds tijdens de afdrijving leeft. Immers volgens eene door Hecker [1]) samengestelde statistiek van 45 gevallen volgde de barsting van den vruchtzak 26 maal in de tweede, 11 maal in de derde en 7 maal in de vierde maand. Nu stelt ons hoogste rechtscollege als vereischte voor strafbare afdrijving het bewijs van het leven der vrucht, niet van de levensvatbaarheid [2]), zoodat men, in verband met dien eisch, strafbare poging tot afdrijving aanwezig achten kan, zoodra het leven der vrucht bij buitenbaarmoederlijke zwangerschap kan worden bewezen.

Volgens de jurisprudentie op art. 45 Wetb. v. Strafr. toch kan er geen sprake zijn van eene strafbare poging tot misdrijf, indien de dader, ter uitvoering van zijn voornemen om een bepaald misdrijf te plegen, een middel heeft aangewend, dat daartoe in geen geval en tegenover wien dan ook kan leiden, een middel alzoo volstrekt ondeugdelijk ter voltooiing van het misdrijf, waarop zijn opzet gericht was [3]). Stelt men

1) Archiv für Gyn., XIII, p. 253.

2) Arr. H. R. 24 Mei 1897, W. v. h. R. n°. 6978; 1 Nov. 1897, W. v. h. R. n°. 7038; 12 April 1898, W. v. h. R. n°. 7113; 11 Maart 1907, W. v. h. R. n°. 8520 Evenwel schijnt de H. R. thans iets gemakkelijker te zijn geworden in zijne eischen. Bij arrest toch van 7 Mei 1907, W. v. h. R. n°. 8550, besliste het Gerechtshof te Arnhem, dat het voor toepassing van art. 297 Sr. niet noodig is, dat de dader wist, dat de vrucht leefde, mits hij slechts handelde in de veronderstelling daarvan. Het cassatieberoep nu, tegen dit arrest ingesteld, werd verworpen bij 's Hoogen Raads arrest van 29 Juli 1907, W. v. h. R. n°. 8580.

3) Arr. H. R. 7 Mei 1906, W. v. h. R n°. 8372.

nu de zwangerschap op den voorgrond, dan kan men, in verband met de rechtspraak van den Hoogen Raad, met vrucht beweren, dat men in die gevallen te doen had met een deugdelijk middel, waardoor straftoepassing mogelijk zijn zou, of wel, al legt men den nadruk op het buitenbaarmoederlijke der zwangerschap, een deugdelijk object aannemen, waartegen het misdrijf werd gepleegd, zoodat ook dan met kans van slagen eene vervolging kan worden ingesteld, indien het verder bewijsmateriaal wordt bijeengebracht.

Ter deskundige beoordeeling van dat bewijsmateriaal dient men er dan aan te denken, dat de barsting van een extra-uterinen vruchtzak geschiedt, doordat het groeiende ei in den vruchtzakwand vreet en dezen zoodanig verdunt, dat hij eindelijk aan den druk van het groeiende ei geen weerstand kan bieden. De bersting kan nu geheel en al spontaan plaats hebben, of wel, als de vruchtzak op het punt van barsten staat, kan door een of andere uitwendige oorzaak de zakwand nog iets meer gedrukt of vervormd en daardoor de barsting teweeggebracht worden. Teweeggebracht wil echter in dit geval niet anders zeggen dan verhaast, misschien enkele minuten, misschien enkele dagen. Die middelen derhalve, die den druk in den vruchtzak, of in diens wand veranderen, kunnen de oorzaak worden van de barsting. Hoogstens zou dit het geval zijn met de warme inspuitingen, welke door vermeerderden bloedstoevoer den zakwand minder resistent kunnen maken. Van eenige zekerheid, dat de inspuitingen dit effect zullen hebben, is echter evenmin sprake als van zekerheid dat, zonder die inspuitingen, de barsting niet zou hebben plaats gehad. Het laatste is zelfs zeer onwaarschijnlijk.

Bij de andere locale middelen is van vermeerderden bloedstoevoer geen kwestie en zij veranderen ook niet den druk in den vruchtzak. Misschien zouden zij aanleiding kunnen geven tot contracties van den eileiderwand. Dat die contracties oorzaak van de barsting van den vruchtwand zouden kunnen zijn, is vroeger wel beweerd, echter nimmer bewezen, noch aannemelijk gemaakt.

Hoogstens zouden zulke contracties kunnen voeren tot los-

lating van het ei en dus tot tubairen abortus. Van dien toestand, die in de gevolgen dezelfde beteekenis hebben kan als de barsting van den vruchtzak, is evenwel de aetiologie vooralsnog zoo absoluut onbekend, dat het niet geoorloofd zijn zou in foro verband aan te nemen tusschen eenigerlei intra-uterine manipulatie en het ontstaan van tubairen abortus.

Alles bij elkâar genomen zal dus het antwoord van den deskundige op de vraag, of er samenhang bestaat tusschen het aangewende middel, welk dit ook zij, en de barsting van den extra-uterinen vruchtzak, resp. den tubairen abortus, zoo elastisch moeten zijn, dat de verklaring met eene ontkenning gelijk staan zal.

Nog anders wordt ten slotte de zaak, wanneer het een geval geldt, als waarover Haberda [1]) rapport had uit te brengen en waarin bij eene vrouw, nadat zij door haar man was mishandeld geworden, dreigende verschijnselen van inwendige bloeding uit een gebarsten tubairen vruchtzak waren opgetreden.

Wanneer bij eene mishandeling de buik niet onmiddellijk door een slag of een schop geraakt is, dan is o. i. het aannemen van samenhang tusschen mishandeling en barsting van den vruchtzak niet geoorloofd [2]).

Is daarentegen de buik wel door het geweld getroffen, dan is de mogelijkheid, dat dit de oorzaak der barsting is geweest, niet af te wijzen. Maar ook dan dient er in het rapport op te worden gewezen, dat zulk eene barsting zelfs bij vrij zachte aanraking kan plaats hebben. Ten bewijze van dit laatste gelde de navolgende, kort geleden door ons gedane waarneming.

In de polikliniek kwam eene patiënte met klachten over pijn in de rechterzijde van den buik. Bij het onderzoek der geslachtsorganen

---

[1]) Schmidtmann, Handbuch der gerichtlichen Medizin, 9e Auflage des Casper-Liman'schen Handbuch 1905, I, p. 345.

[2]) Zoo schijnt ons ook de uitspraak van een Duitsch gynaecoloog, dat het optreden van een tubairen abortus tijdens het dragen van een zwaren zak met aardappelen als „Unfall" in den geest der ongevallenwet moet worden aangemerkt, in de hoogste mate bedenkelijk. Zou zich een dergelijk geval hier te lande voordoen, dan is het raadzaam geen beslist positief, doch veeleer een negatief antwoord aan de Rijksverzekeringsbank, of aan den rechter te geven.

werd geen enkele afwijking gevoeld. Onmiddelijk en in aansluiting aan dat onderzoek trad eene zeer aanzienlijke bloeding in de buikholte op, die veel later langs operatieven weg werd behandeld. Daar was dus niet, zooals dikwijls het geval is, de vruchtzak eerst gevoeld en bij dieper doordrukken gebarsten, doch het handopleggen voor het onderzoek had reeds de barsting doen geschieden, zoodat toen geen afwijkingen te voelen waren. Een gevulde en daardoor voelbare zak was er niet meer, terwijl de bloedophooping in het cavum Douglasii nog niet had plaats gehad.

Zulke gevallen zijn niet anders dan bewijzen voor de juistheid van den raad aan de medici en de juristen, om in de rapporten en bij het geven van uitspraken de grootste behoedzaamheid te betrachten.

HOOFDSTUK VI.

Afdrijving.

FRANSCHE WETGEVING.

Art. 317 C. P. Quiconque, par aliments, breuvages, médicaments, violences, ou par tout autre moyen, aura procuré l'avortement d'une femme enceinte, soit qu'elle y ait consenti ou non, sera puni de la réclusion. La même peine sera prononcée contre la femme, qui se sera procuré l'avortement à elle même, ou qui aura consenti à faire usage des moyens à elle indiqués ou administrés à cet effet, si l'avortement s'en est suivi. Les médecins, chirurgiens et autres officiers de santé, ainsi que les pharmaciens qui auront indiqué ou administré ces moyens, seront condamnés à la peine des travaux forcés à temps, dans le cas où l'avortement aurait eu lieu.

OOSTENRIJKSCHE WETGEVING.

§ 144 S. G. Eine Frauensperson, welche absichtlich was immer für eine Handlung unternimmt, wodurch die Abtreibung ihrer Leibesfrucht verursacht oder ihre Entbindung auf solche Art, dass das Kind todt zur Welt komt, bewirkt wird, macht sich eines Verbrechens schuldig.

§ 145 S. G. Ist die Abtreibung versucht, aber nicht erfolgt, so soll die Strafe auf Kerker zwischen sechts Monaten und einem Jahre ausgemessen, die zustande gebrachte Abtreibung mit schwerem Kerker zwischen einem und fünf Jahren bestraft werden.

§ 146 S. G. Zu eben dieser Strafe, jedoch mit Verschärfung, ist der Vater des abgetriebenen Kindes zu verurtheilen, wenn er mit an dem Verbrechen Schuld trägt.

§ 147 S. G. Dieses Verbrechens macht sich auch derjenige schuldig, der aus was immer für einer Absicht wider Wissen und Willen der Mutter die Abtreibung ihrer Leibesfrucht bewirkt oder zu bewirken versucht.

§ 148 S. G. Ein solches Verbrechen soll mit schwerem Kerker zwischen einem und fünf Jahren, und wenn zugleich der Mutter durch das Verbrechen Gefahr am Leben oder Nachtheil an der Gesundheit zugezogen worden ist, zwischen fünf und zehn Jahren bestraft werden.

Duitsche Wetgeving.

§ 218 S. G. Eine Schwangere, welche ihre Frucht vorsätzlich abtreibt oder im Mutterleibe tödtet, wird mit Zuchthaus bis zu fünf Jahren bestrafft. Sind mildernde Umstände vorhanden, so tritt Gefängnisstrafe nicht unter sechs Monaten ein. Dieselben Strafvorschriften finden auf denjenigen Anwendung, welcher mit Einwilligung der Schwangeren die Mittel zu der Abtreibung oder Tödtung bei ihr angewendet oder ihr beigebracht hat.

§ 219 S. G. Mit Zuchthaus bis zu zehn Jahren wird bestraft, wer einer Schwangeren, welche ihre Frucht abgetrieben oder getödtet hat, gegen entgelt die Mittel hierzu verschafft, bei ihr angewendet oder ihr beigebracht hat.

§ 220 S. G. Wer die Leibesfrucht einer Schwangeren ohne deren Wissen und Willen vorsätzlich abtreibt oder tödtet, wird mit Zuchthaus nicht unter zwei Jahren bestraft. Ist durch die Handlung der Tod der Schwangeren verursacht worden, tritt Zuchthausstraf nicht unter zehn Jahren oder lebenslängliche Zuchthausstrafe ein.

Nederlandsche Wetgeving.

Art. 295 Sr. De vrouw die opzettelijk de afdrijving of den dood van hare vrucht veroorzaakt of door een ander laat veroorzaken, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste drie jaren.

Art. 296 Sr. Hij die opzettelijk de afdrijving of den dood der vrucht van eene vrouw zonder hare toestemming veroorzaakt, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste twaalf jaren.

Indien het feit den dood van de vrouw tengevolge heeft, wordt hij gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste vijftien jaren.

Art. 297 Sr. Hij die opzettelijk de afdrijving of den dood der vrucht van eene vrouw met hare toestemming veroorzaakt, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste vier jaren en zes maanden.

Indien het feit den dood van de vrouw tengevolge heeft, wordt hij gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste zes jaren.

Art. 298 Sr. Indien een geneeskundige, vroedvrouw of artsenijbereider medeplichtig is aan het misdrijf in art. 295, of schuldig of

medeplichtig aan een der misdrijven in de artikelen 296 en 297 omschreven, kunnen de in die artikelen bepaalde straffen met een derde worden verhoogd en kan hij van de uitoefening van het beroep, waarin hij het misdrijf begaat worden ontzet.

In overoude tijden werd de afdrijving als zoodanig niet strafbaar gesteld, ofschoon men met een beroep op de Mozaische wetgeving, zooals die gevonden wordt in Exodus XXI, 22—25, getracht heeft het tegendeel te beweren [1]). Nauwkeurige lezing echter van den hieronder aangehaalden tekst sluit iederen twijfel uit, omdat in de eerste plaats daarin slechts melding wordt gemaakt van afdrijving in oneigenlijken zin nl. door schuld, terwijl bovendien en hoofdzakelijk het belangrijk beginsel der wedervergelding [2]) op veroorzaakte ontijdige bevalling wordt toepasselijk verklaard, zonder dat aan de afdrijving zelve zelfs maar geraakt wordt.

Ook bij de Grieken, die de vrucht als een bestanddeel der moeder beschouwden, was afdrijving als zoodanig niet strafbaar.

Een zelfde systeem werd feitelijk door de Romeinen gehuldigd, want al hebben ook de keizers Severus en Antonius [3]) de straf van tijdelijke verbanning bedreigd tegen eene vrouw, die hare vrucht afdreef en al werd door de bepalingen van den Codex [4]) de mogelijkheid geboren, om tegen de verkoo-

---

1) Wanneer mannen met elkander vechten en eene zwangere vrouw zóó stooten dat zij ontijdig bevalt, maar zij wordt niet gedeerd, dan zal de schúldige eene boete betalen, zooals de echtgenoot dier vrouw hem zal opleggen; hij moet ze geven volgens de uitspraak des scheidsrechters. Maar wordt zij gedeerd, dan zult gij geven leven voor leven, oog voor oog, tand voor tand, hand voor hand, voet voor voet, brandwond voor brandwond, snede voor snede, striem voor striem. (Bijbelverklaring van Kuenen c. s.).

2) Vgl. Lev. XXIV, 19 vlg.; Deut. XIX, 21.

3) Dig. XLVII, tit. XI, 4. „Divus Severus et Antonius rescripserunt, eam, quae data opera partum abegit, a praeside in temporale exilium dandam; indignum enim videri potest, impune eam maritum liberis fraudasse".

4) 38, XLVIII, 19. Qui abortionis aut amatorium poculum dant, etsi dolo non faciant; tamen, quia mali exempli res est, humiliores

pers van inwendige middelen de straffen van dwangarbeid in de mijnen, of verbanning, met gedeeltelijke verbeurdverklaring van eigendom, uittespreken, zoo was toch een en ander eerder gericht tegen de bedoelde verkoopers en op de bescherming van den bedrogen echtgenoot, dan tegen de afdrijving zelve.

Met het Christendom kwam hierin echter groote verandering. Men ging de afdrijving als moord beschouwen, maar tevens kwam men er toe een zeer onwetenschappelijk onderscheid te maken tusschen de levende en de niet levende vrucht. Op gezag van enkele onjuist geïnterpreteerde bijbelplaatsen toch nam men voor jongens een termijn van 40 en voor meisjes een van 80 dagen na de bevruchting aan, na welken de foetus als bezield en dus als rechtssubject werd beschouwd [1]. Deze aan de glossatoren te danken opvatting heeft hare nawerking niet gemist en in verschillende latere wetgevingen werd zij meer of minder gewijzigd overgenomen [2].

Thans worden in de wetgevingen van bijna alle landen bepalingen tegen afdrijving aangetroffen, die niet, zooals dit eertijds dikwijls het geval was, een civielrechtelijk karakter dragen en feitelijk op schadevergoeding neerkomen, doch waarin van publiekrechtelijk standpunt straf tegen de daders daarvan, zij deze dan ook de moeder zelve, wordt bedreigd.

Des ondanks is men er niet in geslaagd het misdrijf te onderdrukken. Pollak [3] verhaalt, dat in Perzië, waar bevalling buiten echt met den dood wordt geboet, alle buitenechtelijke zwangerschappen door afdrijving worden beëindigd. Stricker [4] en Schort [5]) oordeelen even ongunstig over Indische toe-

---

in metallum, honestiores in insulam, amissa parte bonorum relegantur; quodsi eo mulier aut homo perierit, summo supplicio afficiantur.

[1]) Den glossatoren o. a. Johannes Teutonicus zweefde hier waarschijnlijk voor oogen de termijnen van $7 + 33 = 40$ en $14 + 66 = 80$ dagen, genoemd in Lev. XII, 1—8, waarbinnen eene pas bevallen vrouw niet in den tempel komen mocht en die korter of langer waren, naarmate de jonggeborene van het mannelijk of vrouwelijk geslacht was.

[2]) Zoo o. a. in de Carolina en in die van den Frankischen koning Dagobert.

[3]) Persien und seine Bewohner, Leipzig, 1865, I, p. 216.

[4]) Virchow's Archiv, XXII, p. 313 en LXII, p. 272.

[5]) Virchow's Jahresb., 1869, p. 628.

standen, terwijl eindelijk Pardo[1]) vermeldt, dat in Constantinopel in een tijdvak van nauwelijks 10 maanden 3000 gevallen van afdrijving zouden zijn voorgekomen.

Zeer belangrijke statistieken leveren ons de omliggende landen. Galliot[2]) heeft zijn onderzoek voor Frankrijk verdeeld over de vijfjaarlijksche perioden tusschen 1831 en 1880 en komt tot een totaal van 1032 gevallen, als volgt gerangschikt:

1831—1835 =	41 gevallen.	1856—1860 =	147 gevallen.
1836—1840 =	67 „	1861—1865 =	118 „
1841—1845 =	91 „	1866—1870 =	84 „
1846—1850 =	113 „	1871—1875 =	99 „
1851—1855 =	172 „	1876—1880 =	100 „

Duitschland overtreft Frankrijk in dit opzicht vrij belangrijk. Het daar verzamelde materiaal vermeldt:

	Aangebracht.	Veroordeeld.		Aangebracht.	Veroordeeld.
1882	247	191	1889	334	268
1883	239	167	1890	285	243
1884	348	258	1891	394	287
1885	330	243	1892	445	330
1886	298	226	1893	402	313
1887	302	226	1894	531	402
1888	291	216	1895	537	361

De Nederlandsche statistiek verschaft ons over de laatste jaren de navolgende gegevens omtrent de inmenging van den rechter:

1899 = 2	gevallen.
1900 = 1	„
1901 = 0	„
1902 = 1	„
1903 = 2	„

De genoemde getallen betreffen natuurlijk bijna uitsluitend de uitgesproken veroordeelingen, zonder dat zij daarom zelfs maar een flauw beeld geven van de werkelijke criminaliteit. Ten bewijze hiervan zij aangestipt, dat Tardieu[3]) tusschen de

1) Sur la décroissance de la population en Turquie, 1872.
2) Recherches histor. sur l'avortement criminel, Paris, 1884.
3) Etude méd. lég sur l'avortement, Paris, 1863.

jaren 1850—1861 niet minder dan 346 gevallen van abortus vermeldt, terwijl Gallard [1]) in een tijdvak van niet meer dan 2 jaren 22 malen als deskundige werd benoemd, waarvan slechts 5 gevallen in openbare behandeling kwamen.

Gelijksoortige uitkomsten geeft Lex [2]) voor Engeland, Amerika en Pruisen en de kritiek van Chaussinand [3]), die de statistische eindcijfers eene bespotting der werkelijkheid noemt, (nombre presque dérisoire) past volkomen bij onze eigene ervaring [4]). Zoo werden in 1907 in de Amsterdamsche Universiteitsvrouwenkliniek 216 gevallen van abortus behandeld, waaronder niet minder dan *52 abortus criminales in confesso.* Dat onder de overigen nog een groot aantal crimineele gevallen is, staat vast, al is dat aantal niet te bepalen, noch te schatten.

Waaraan dit moet worden toegeschreven, laat zich zeer gemakkelijk verklaren. Vooreerst aan de groote moeilijkheid van bewijslevering. Gewoonlijk toch wordt het misdrijf binnenskamers en tusschen twee personen afgespeeld, terwijl tevens de voorzorgsmaatregel genomen wordt het slachtoffer te verhinderen zelfs het geringste te zien. Bij aanwending van uitwendige middelen gelukt dit meestal volkomen. Op een ruststoel of op een bed uitgestrekt, laat men de patiënte het hoofd in andere richting leggen, of bedekt men de oogen met de rokken, terwijl het in te brengen instrument zoodanig tusschen de handen wordt verborgen, dat noch omtrent de behandeling zelve, noch omtrent de wijze, waarop die geschiedde, iets met eenige zekerheid kan worden medegedeeld.

Daarbij komt, dat de vrouw, die zich abortus laat opwekken, mede eene strafbare daad pleegt, zoodat het Openbaar Ministerie, ter wille van het goede beginsel, om zoo min mogelijk

---

1) De l'avortement au point de vue médico-légal, Paris, 1878.

2) Vierteljahrsschrift für gerichtl. Medicin, 1866, p. 179.

3) Etude de la statistique criminelle de la France, Lyon, 1881.

4) H. Frenkel, Archiv. d'Anthrop. crim., 1902, p. 762, verhaalt van een man, die sedert zijn 40ste jaar driemalen wegens afdrijving veroordeeld werd en telkens, wanneer hij in vrijheid was, zijn misdadig beroep hervatte en daarbij ontelbare slachtoffers maakte. Ten slotte — 2 Aug. 1902 — werd hij met levenslangen dwangarbeid gestraft.

twee verdachten als getuigen tegen elkaâr te bezigen, dikwijls in de moeilijke positie verkeert, den een straffeloos te laten uitgaan, ten einde den ander te bereiken.

In de derde plaats worden bovendien enkele gevallen, waarin het bewijs ontbreekt, vervolgd op grond der artt. 307 en 308 Wetb. van Strafr., ten einde toch eenigzins te reageeren tegen het veelvuldig voorkomend misdrijf van afdrijving.

Ten slotte ontbeert het openbaar gezag, uit den aard der zaak, de hulp der medici. Zij toch in de eerste plaats zijn de aangewezen personen om abortus te ontdekken, maar zij hebben gewetensbezwaren van hunne bevindingen mededeeling te doen aan de justitie, omdat zoowel hun ambtseed als de eischen van hun beroep dit verbieden.

Naar luid der bij von Fabrice[1]) vermelde bronnen is de afdrijving een over alle werelddeelen en onder alle volken sterk verbreid misdrijf. In Europa, Amerika, Azië, Afrika en Australië, kortom overal, worden met meer of mindere stoutheid en durf in- en uitwendige middelen gebezigd en aangewend. Een sterk sprekend voorbeeld levert ons China. Matignon[2]), die als geneesheer aan het Fransche gezantschap te Peking verbonden was, deelt mede, dat hij aan het legatiegebouw, gelijk overal elders, verschillende aanplakbilletten bevestigd zag, waarin apothekers zich aanbevalen „pour la transformation du foetus en sang". Pardo getuigt in zijne hierboven vermelde studie bijna hetzelfde van Constantinopel, waar nog omstreeks 1870 een op een uithangbord geschilderde foetus niet ondubbelzinnig het beroep van den bewoner van het huis aanwees.

Ook in Amerika is men eveneens van soortgelijke reclame niet afkeerig. Ploss-Bartels[3]) haalt eene circulaire aan van een kwakzalver te New-York aan zwangere vrouwen „whose health will not warrant their incurring risks incident to

---

1) Die Lehre von der Kindsabtreibung und vom Kindesmord, Berlin, 1904.

2) Archiv. d'Antrop. crimin., 1898, p. 262 vlg.

3) Das Weib, 1899, I, p. 749.

maternity" en waarin hij daartegen „a new and highly important scientific discovery, recently made by a regularly educated physician and surgeon of extensive experience" aanprijst.

In dit opzicht steekt natuurlijk ons land zeer gunstig af, maar toch zijn als het ware met den vinger de namen aan te wijzen van hen, die vroeger als verkoopers van neo-Malthusiaansche middelen dagelijks in de dagbladen voorkwamen en die thans het misdrijf van afdrijving in de gevangenis boeten of geboet hebben, terwijl ook tal van vroedvrouwen en zelfs, doch gelukkig sporadisch, enkele geneesheeren van deze praktijken niet afkeerig schijnen.

De maatschappelijke oorzaken der afdrijving liggen als het ware voor het grijpen. Pitzijios Bey [1]) en Stern [2]) geven voor de Oostersche landen o. a. als reden de zucht naar behoud van schoone lichaamsvormen, waaraan groote waarde wordt gehecht, terwijl in meer noordelijke streken in de eerste plaats voornamelijk getracht wordt daardoor de ernstige gevolgen van verboden omgang bij ongehuwden en een te grooten kinderzegen bij gehuwden te voorkomen [3]).

Meer bepaald in de groote steden, waar de strijd om het bestaan scherper wordt gevoerd en gevoeld, wordt de afdrijving toegepast ter beperking van het kindertal en met onze meerdere beschaving zijn wij feitelijk nog niet verder dan Aristoteles, die reeds in zijn tijd die toepassing tot gelijke doeleinden durfde aanraden.

Het ligt natuurlijk geheel buiten het bestek van onzen arbeid, om te onderzoeken, in hoeverre het door sommigen ingenomen standpunt, waarbij de afdrijving als zedelijk geoorloofd wordt beschouwd [4]), al of niet op ethische en maatschappelijke gronden te verdedigen is. Strikte neutraliteit wordt in dit opzicht door ons betracht en wij hebben dus alleen de

---

[1]) Les réformes de l'empire byzantin, 1858.

[2]) Medicin, Aberglaube und Geschlechtsleben in der Türkei.

[3]) Vgl. Darwin, Het ontstaan der soorten van dieren en planten door middel van natuurkeus.

[4]) Vgl. Darricarère, Le droit à l'avortement, Paris 1905

wettelijke bepalingen te toetsen en daaraan onze opmerkingen vast te knoopen.

Bij vergelijking der Nederlandsche en Fransche wetgeving, zooals die ten onzent tot 1886 gold, treft reeds dadelijk de verschillende indeeling der betrekkelijke artikelen.

In Frankrijk vond het misdrijf van afdrijving eene plaats onder de „crimes et délits contre les personnes", waardoor de conclusie gerechtvaardigd is, dat niet beoogd werd de bescherming der vrucht, doch die der moeder, terwijl het hier onder de „misdrijven tegen het leven" werd ingedeeld, waarmede de eigenaardige natuur daarvan werd erkend. In de memorie van toelichting [1]) werd deze opvatting terecht gemotiveerd door de eigen ontwikkeling der vrucht, waardoor de afdrijving daarvan niet slechts een misdrijf is tegen de zwangere vrouw, maar tegen de vrucht zelve. De Duitsche wetgever heeft dezelfde indeeling als ten onzent gevolgd, terwijl daarentegen weder in België het misdrijf gerangschikt wordt onder de „crimes et délits contre l'ordre des familles et contre la moralité publique".

Voor ons is het nauwelijks van belang na te gaan, welke opvatting de juiste is, omdat die wisselende indeeling eveneens en voornamelijk kan berusten op verschillend inzicht omtrent den aard van het misdrijf. Wij meenden evenwel een en ander te moeten vermelden daar, afgescheiden van latere beschouwingen, reeds dadelijk ééne belangrijke consekwentie daaruit te trekken is. Neemt men toch met den Codewetgever aan, dat het misdrijf van afdrijving gepleegd wordt tegen de moeder, dan volgt logisch, dat deze zelve het misdrijf straffeloos kan begaan, zoodat feitelijk de tweede alinea van het hierboven aangehaalde Codeartikel met het titelopschrift in strijd zijn zou [2]).

Geheel anders en verklaarbaar is die strafbaarstelling der

---

[1]) Smidt, II, p. 444.

[2]) Mr. R. W. C. van den Wall Arnemann, De misdaad van abortus, Amsterdam, 1879. De dissertatie is evenwel in Utrecht verdedigd.

moeder, indien men afdrijving beschouwt als een misdrijf tegen de vrucht, omdat de moeder zich dan even goed als ieder ander daaraan kan schuldig maken.

Een tweede verschilpunt tusschen onze wet en den Code is, dat hier evenals in Duitschland rekening wordt gehouden met het al of niet verleenen van toestemming door de vrouw, welk beginsel uiting vindt in de meerdere of mindere bedreigde strafmate.

In de derde plaats maakte de Nederlandsche wetgever een einde aan eene strijdvraag, die verdeeldheid gesticht had tusschen de Fransche criminalisten en de jurisprudentie, of nl. poging tot vruchtafdrijving al of niet strafbaar was. De criminalisten beantwoordden die vraag bijna eenparig ontkennend, de jurisprudentie daarentegen bevestigend sedert het arrest van het Hof van Cassatie van 16 October 1817 [1]). Bij ons is die controverse onbestaanbaar, omdat de strafbaarheid der poging niet uitgesloten en dus erkend is.

Ten slotte is nog de concursus zelfstandig geregeld. Volgde op de afdrijving de dood der moeder, dan was er onder den Code concursus met doodslag, terwijl hier te lande, evenals in Duitschland en Oostenrijk, de speciale bepalingen der artt. 296 al. 2 en 297 al. 2 van toepassing zijn.

Eene eigenaardige positie wordt in het Oostenrijksche strafwetboek door den vader ingenomen. De Nederlandsche en Duitsche strafwet stellen hem met iederen anderen, willekeurigen dader gelijk, doch in Oostenrijk wordt hij, indien hij aan het misdrijf schuld heeft, zwaarder gestraft.

Welke zijn nu de bestanddeelen van het delict?

a. Subject van het misdrijf kan ieder zijn, ook zelfs de moeder, omdat beoogd wordt de bescherming der vrucht. Geschiedt de afdrijving zonder hare toestemming, dan wordt

---

[1]) Chauveau-Hélie, Théorie n°. 2603—2608.
Schooneveld, p. 304.
Mr. L. G. Greeve, Over poging tot de misdaad van art 317 C. P., Utrecht, 1846.
Themis VIII, p. 134.

het misdrijf eveneens tegen haar gepleegd en kan dus den dader reeds daarom zwaardere straf worden opgelegd.

Is de dader of de medeplichtige een geneeskundige, vroedvrouw of artsenijbereider, dan kunnen de bedreigde straffen met een derde worden verhoogd en kan hij tevens uit zijn beroep, waarin hij het misdrijf pleegde, worden ontzet.

Uit de bewoordingen van art. 298 leidt Noyon[1]) af, dat in dat geval van den gewonen regel omtrent de strafmate voor medeplichtigen, die door art. 49 Wetb. van Strafr.[2]) op twee derde gedeelte der hoofdstraffen is gesteld, wordt afgeweken, zoodat de geneesheer-medeplichtige en de geneesheer-dader aan elkander gelijk zijn en op beiden een derde boven het bedreigde strafmaximum kan worden toegepast. Ons schijnt evenwel die meening onjuist. De in de artt. 295—298 bedreigde straffen toch moeten voor de medeplichtigheid der in art. 298 genoemde personen worden beschouwd in verband met art. 49, zoodat de geneesheer-, vroedvrouw- of artsenijbereider-medeplichtige hoogstens kan worden gestraft met een derde meer dan de gewone medeplichtige. Voor eene andere opvatting is in de wet geen plaats en er is geen enkele aannemelijke reden denkbaar, waarom de wetgever voor dit geval zonder motief van den gewonen regel zou zijn afgeweken en het zeer juiste onderscheid tusschen dader en medeplichtige zou hebben prijsgegeven.

De speciale dader van art. 298 staat bij toepassing van art. 296 al. 2 in de meest ongunstige positie, die zich volgens ons vigeerend strafrecht denken laat. Immers krachtens al 2 en 3 van art. 10 Wetb. van Strafr is de tijdelijke gevangenisstraf als maximum vijftien achtereenvolgende jaren, terwijl ten hoogste twintig jaar kan worden opgelegd in geval levenslange gevangenisstraf is bedreigd, of bij concursus en recidive. Bij toepassing van art. 296 al. 2 nu op de personen in art. 298 genoemd, kan het laatstgenoemd maximum van twintig jaren worden bereikt, niettegenstaande geen der vereischten

---

1) T. a. p. III, p. 80.

2) Art. 49 Sr. luidt: Het maximum der hoofdstraffen op het misdrijf gesteld wordt bij medeplichtigheid met een derde verminderd.

van art. 10 al. 3 aanwezig is. In zooverre derogeert dus art. 298 aan het beginsel van art. 10.

Doet de vrouw bij zich zelf het misdrijf veroorzaken, zoodat zij intellectueele daderes is, dan valt zij niet onder art. 297, doch uitsluitend onder art. 295, omdat het onnatuurlijk zijn zou haar als intellectueele daderes zwaarder te straffen dan als materieele. Bovendien omvat de uitdrukking „laat veroorzaken" in art. 295 eveneens het doen plegen, zoodat de vrouw, indien zij intellectueele daderes is, onder die speciale bepaling valt [1]).

b. Object van het misdrijf is de vrucht en de moeder. Of die vrucht eene buitenechtelijke of eene huwelijksvrucht is, doet niets ter zake.

Tegen de moeder wordt het misdrijf begaan, wanneer zij hare toestemming niet verleend heeft en gedeeltelijk ook, wanneer zij aan de gevolgen der afdrijving gestorven is. Is er geen vrucht, m. a. w. is de vrouw niet zwanger, dan kan er ook geen afdrijving gepleegd worden en is dus het misdrijf en de poging daartoe ondenkbaar.

c. Het misdrijf moet opzettelijk begaan zijn d. i. willens en wetens. Culpose afdrijving is als speciaal delict niet strafbaar, zonder dat het daarom noodzakelijk is dit onvervolgd te laten. Krachtens de bepaling van art. 82 Wetb. van Strafr. toch is de afdrijving en de dood der vrucht eener vrouw mede te begrijpen onder zwaar lichamelijk letsel, zoodat daardoor culpose afdrijving onder het bereik van art. 308 is gebracht. Geheel echter weder niet, omdat de moeder zelve natuurlijk niet achterhaald kan worden, daar art. 308 spreekt van schuld, waardoor „een ander" zwaar lichamelijk letsel bekomt, waaronder de moeder niet kan worden begrepen [2]).

---

[1]) Zie echter Noyon, t. a. p., III, p. 75 en 76. Anders evenwel Simons, t. a. p., II, p. 63, die aan „laten" in art. 295 Sr. de beteekenis van „toelaten" toekent en daaronder ook het doen veroorzaken of de uitlokking verstaat.

[2]) Art. 307 Sr. Hij aan wiens schuld de dood van een ander te wijten is, wordt gestraft met gevangenisstraf of hechtenis van ten hoogste negen maanden.

Art. 308 Sr. Hij aan wiens schuld te wijten is dat een ander

Door de bijzondere bepalingen omtrent afdrijving is dit misdrijf onttrokken aan art. 302 Wetb. van Strafr., waarin het opzettelijk toebrengen van zwaar lichamelijk letsel als zware mishandeling wordt gestraft en waaronder het anders zou kunnen worden gebracht daar, zooals reeds gezegd is, afdrijving of de dood der vrucht eener vrouw in art. 82 als zwaar lichamelijk letsel wordt aangemerkt. Die onttrekking geschiedde terecht, omdat afdrijving zich meer in het bijzonder tegen de vrucht richt, zware mishandeling door middel van afdrijving daarentegen alleen tegen de vrouw. Het onderscheid, dat Mr. van Tienhoven van den Boogaard [1]) maken wil, die art. 302 alleen toepasselijk acht bij uitwendig geweld, terwijl de artt. 296 en 297 in- en uitwendige middelen zouden bedoelen, vindt geen steun in de wet en indien art. 296 niet bestond, zou zonder twijfel ook het toedienen van inwendige middelen, indien zij op zwaar lichamelijk letsel en dus op afdrijving waren gericht, den dader onder het bereik van art. 302 brengen.

Bij culpose afdrijving is het bepaald noodig, dat de vrucht leefde. De wet toch stelt afdrijving of dood naast elkâar en van den dood eener vrucht zal wel moeilijk sprake kunnen zijn, tenzij zij geleefd heeft. Maar ook al ware dat niet zoo, dan zou het bovendien nog strijden tegen het taalgevoel, om iets, dat reeds gestorven is, eene vrucht te heeten. Evenmin toch als een lijk een mensch is, kan eene afgestorven vrucht kortweg eene vrucht worden genoemd.

---

zwaar lichamelijk letsel bekomt of zoodanig lichamelijk letsel waaruit tijdelijke ziekte of verhindering in de uitoefening zijner ambts- of beroepsbezigheden ontstaat, wordt gestraft met gevangenisstraf of hechtenis van ten hoogste zes maanden.

Art. 309 Sr. Indien de in dezen titel omschreven misdrijven worden gepleegd in de uitoefening van eenig ambt of beroep, kan de straf met een derde worden verhoogd, kan ontzetting worden uitgesproken van het beroep waarin het misdrijf is gepleegd, en kan de rechter de openbaarmaking zijner uitspraak gelasten.

[1]) Beschouwingen over de artt. 295—298 Wetb. van Strafr., Utrecht, 1887. De schrijver grondt zich daarbij, o. i. ten onrechte, op de beteekenis van het begrip „mishandeling", waaronder alleen uiterlijk geweld zou zijn te verstaan.

Intusschen kunnen de gepleegde handelingen als zoodanig, zonder dat het ingetreden gevolg is beoogd en afgescheiden van het al of niet leven der vrucht, mede zwaar lichamelijk letsel in het leven roepen en ook dan valt de dader onder de bepaling van art. 308 Wetb. van Strafr., gelijk onze jurisprudentie algemeen aanneemt [1]). Is echter niet bewezen, dat de vrucht geleefd heeft en overigens zwaar lichamelijk letsel aanwezig, waarvan de schuld bij den dader moet worden gezocht, dan is art. 308 niet toepasselijk, omdat de afdrijving of de dood der vrucht door schuld is veroorzaakt, maar omdat het bestaand lichamelijk letsel om andere redenen als zwaar lichaamsletsel mag worden aangemerkt.

Aan welk criterium de vraag moet worden getoetst, of toegebracht leed al of niet als zwaar lichamelijk letsel moet worden beschouwd, leert de strafwet en de jurisprudentie. Art. 82 Wetb. van Strafr. geeft als voorbeelden: ziekte, die geen uitzicht op volkomen genezing overlaat, voortdurende ongeschiktheid tot uitoefening van ambts- of beroepsbezigheden, afdrijving of dood van de vrucht eener vrouw en storing der verstandelijke vermogens, die langer dan vier weken geduurd heeft. De Hooge Raad echter leert, dat daartoe tevens mag worden gerekend elk zeer belangrijk veroorzaakt nadeel [2]),

---

[1]) Arr. Hof Amsterdam, 9 Februari 1897, W. v. h. R. n°. 6960, waartegen het cassatieberoep verworpen werd bij 's Hoogen Raads arrest van 24 Mei 1897, W. v. h. R. n°. 6978. Bewezen werd daarbij verklaard, dat de beklaagde een lang voorwerp in den uterus eener zwangere vrouw met hare toestemming had gebracht, ten einde de vrucht af te drijven en dat inderdaad daardoor het gewenschte effect was ingetreden. Niet bewezen was echter, dat de vrucht leefde, zoodat geen veroordeeling wegens art 297 kon worden uitgesproken. Aangenomen werd, dat de opzettelijk gepleegde daad door de schuld der beklaagde andere door haar niet gewilde gevolgen had gehad. Waar nu die gevolgen bestonden in hevige bloedingen, infectie en tijdelijke ziekte, die als zwaar lichamelijk letsel werden beschouwd, veroordeelde het Gerechtshof de beklaagde wegens het schuldmisdrijf van art. 308 Wetb. van Strafrecht. Dit geval kan als type gelden van de vele gelijksoortige, die in onze rechtspraak bekend zijn.

[2]) Arr. H R. 7 Mei 1888, W. v. h. R. n°. 5558; 16 October 1899, W. v h R. n° 7344; 22 October 1900, W. v. h. R n°. 7505; 27 April

alsmede letsel, waardoor levensgevaar is ontstaan [1]), zoodat de rechter in ieder concreet geval te beslissen heeft, of het veroorzaakt letsel als een belangrijk nadeel moet worden beschouwd, dan wel of daardoor levensgevaar is ontstaan, waartoe hij noodzakelijk weder een beroep doen moet op de hulp der medici.

Hebben de culpoos gepleegde handelingen den dood der vrouw tengevolge, dan valt de dader onder het bereik van art. 307 Wetb. van Strafr. en kan hem deswege eene gevangenis- of hechtenisstraf van ten hoogste negen maanden worden opgelegd.

d. De dader moet de afdrijving of den dood veroorzaakt hebben. Welke middelen hij daartoe bezigt, in- of uitwendige, is onverschillig, mits het gevolg slechts de dood of de afdrijving der vrucht zij.

Absoluut ondeugdelijke middelen b.v. het ingeven van suiker, om daarmede het gewenschte resultaat te bereiken, leiden tot straffeloosheid, ook zelfs voor de poging [2]).

Relatief ondeugdelijke middelen, die wel in het algemeen afdrijving kunnen veroorzaken, doch in een bepaald geval faalden, geven aanleiding tot vervolging wegens strafbare poging [3]).

e. Er moet, zooals reeds terloops is gezegd, eene vrucht in het moederlijf aanwezig zijn. Worden in- of uitwendige middelen aangewend op eene niet zwangere vrouw, dan kan er geen sprake zijn van het misdrijf van afdrijving, omdat het object ondeugdelijk is. Ook de strafbaarheid der poging is dan uitgesloten.

Hoe staat het nu in dit geval met de buitenbaarmoederlijke zwangerschap? Legt men den nadruk op het woord „zwanger-

---

1903, W. v. h. R. n°. 7919; 2 Januari 1905, W. v. h. R. n°. 8165; 6 Mei 1907, W. v. h. R. n°. 8543.

Zie omtrent de uitlegging van art. 82 Sr: Noyon, t. a. p., I, p. 345; Polenaar en Heemskerk, ad art. 82, 4; Simons, t. a. p., I, p. 57 en II, p. 16 en 17.

1) Arr. H. R. 9 November 1891, W. v. h. R. n°. 6112.

2) Arr. H. R. 7 Mei 1906, W. v. h. R. n°. 8372.

3) Arr. H. R. 29 Juli 1899, W. v. h. R. n°. 7319.

schap", dan kan niet worden ontkend, dat inderdaad van eene vrucht kan worden gesproken, zoodat de betrekkelijke artikelen toepasselijk zijn terwijl, indien men den klemtoon plaatst op „buitenbaarmoederlijke", voor de tegenovergestelde meening plaats is. Ons wil het voorkomen, dat ook dan van afdrijving en het veroorzaken van den dood der vrucht sprake zijn kan, omdat in ieder geval de zwangerschap niet kan worden ontkend, zij het dan ook, dat de vrucht op eene ongewone plaats wordt aangetroffen. Billijk is het evenwel, dat de geroepen deskundige weder als mensch niet verzuimt den rechter in te lichten omtrent de buitenbaarmoederlijke zwangerschap en het gewone verloop daarvan, opdat daarmede bij de bepaling der strafmate kan worden rekening gehouden [1]).

Waar wij dus aan zwangerschap en aan het begrip vrucht vasthouden voor mogelijke vervolging, spreekt het van zelf, dat bij eene mola van geen afdrijving sprake zijn kan, omdat er geen vrucht in de goede beteekenis van het woord aanwezig is.

Wij bezigden tot dusverre bijna uitsluitend het woord „afdrijving", omdat met dit nomen generis gewoonlijk de betrekkelijke artikelen worden aangeduid. Feitelijk is echter dit spraakgebruik onjuist, daar niet alleen het veroorzaken van de afdrijving der vrucht strafbaar wordt gesteld, doch ook het veroorzaken van den dood daarvan.

Wat moet nu onder dit laatste worden verstaan? Noyon [2]) schijnt de uitdrukking tot het dooden van de vrucht in het moederlijf te beperken en hij grondt zich daarbij op het wettelijk gebruik van het woord „vrucht", dat geen andere uitlegging zou toelaten. Ook de Duitsche wetgever heeft zich op dit standpunt gesteld, maar de daar gebezigde terminologie kan geen aanleiding geven tot misverstand, omdat er aan is toegevoegd, dat het dooden moet geschied zijn „im Mutterleibe" [3]).

---

1) Vgl. Hoofdstuk I en V.
2) T. a. p., III, p. 76.
3) Vgl. Binding, t. a p., I, p. 39.

Inderdaad moet worden erkend, dat er voor Noyon's meening veel te zeggen valt. Zooals wij immers reeds vroeger hebben aangetoond, worden de begrippen „kind" en „vrucht" naast, doch niet door elkâar gebruikt. Beiden hebben eene zelfstandige beteekenis en dit gevoegd bij het zuiver taalgebruik, waarvan de wetgever zich bediend heeft, pleit ongetwijfeld voor de hierboven geschetste opvatting.

Toch wil het ons voorkomen, dat eene andere meening de voorkeur verdient. De wet eischt, dat de dood der vrucht moet veroorzaakt zijn. Daaruit volgt dus logisch, dat de doodsoorzaak slechts gevonden mag worden in het tijdvak, toen de vrucht het moederlijf nog niet verlaten had, onverschillig, of de dood al of niet na de uitdrijving is ingetreden. Is dus eene vrucht, tengevolge van uit- of inwendige middelen tijdens de zwangerschap aangewend, wel is waar levend doch onvoldragen ter wereld gekomen, en sterft zij na de geboorte dan heeft de dader den dood der vrucht veroorzaakt, omdat de doodsoorzaak in het onvoldragen geboren worden ligt, en dus moet worden teruggebracht tot op het oogenblik van het aanwenden der die ontijdige geboorte ten gevolge hebbende middelen, m. a. w. toen het kind nog vrucht was. Beziet men de artikelen in dat licht, dan laat het zich ook beter verklaren, waarom de Nederlandsche wetgever de woorden „im Mutterleibe" heeft weggelaten. Blijkbaar heeft hij daarmede de bedoeling gehad het afdrijven en dooden der vrucht tijdens de zwangerschap gelijk te stellen, zonder te onderscheiden, of die dood in of buiten het moederlijf is ingetreden, mits de doodskiem slechts gelegd zij tijdens het vrucht zijn.

Naast het veroorzaken van den dood der vrucht wordt de afdrijving daarvan strafbaar gesteld.

De etymologische beteekenis van dit begrip wordt in het Woordenboek der Nederlandsche taal, in de aflevering bewerkt door de Vries en te Winkel, weergegeven door: „eene onvoldragen vrucht met een misdadig oogmerk uit de baarmoeder uitdrijven". Deze taalkundige uitlegging beantwoordt bijna aan de praktisch-juridische doch niet aan de ruimste,

rationeele omlijning van dit begrip. Immers het misdadige oogmerk is het geenszins, dat de bedoelde handeling tot afdrijving maakt, daar eene afdrijving met medisch geoorloofd oogmerk toch ook afdrijving blijft. Juridisch zou het aanbeveling verdienen uit de omschrijving ook de woorden „uit de baarmoeder" weg te laten, om desgewenscht ook bij poging tot afdrijving der buitenbaarmoederlijke vrucht de strafwet te kunnen toepassen.

Voor afdrijving is, gelijk wij reeds zagen, een vereischte, dat het leven der vrucht bewezen zij. Deze eisch baseert zich niet alleen op de etymologie, maar vindt tevens steun in de memorie van toelichting [1]). Toen nl. de Tweede Kamer in haar verslag opmerkte, dat in de voorgestelde artikelen misschien niet duidelijk genoeg werd gezegd, dat voor de strafbaarheid het leven der vrucht werd gevorderd, antwoordde de Regeering dat, waar in één adem werd gesproken van afdrijving of dood veroorzaken, als van zelf alleen aan eene levende vrucht mocht gedacht worden. Doch bovendien, indien dit argument nog niet voldoende zijn zou, dan neemt toch het opschrift boven den titel, waarin de artikelen geplaatst zijn, iederen twijfel weg. Dit opschrift immers luidt: „misdrijven tegen het leven gericht" en waar dus geen leven is, althans geen leven bewezen worden kan, mag derhalve ook van misdrijf geen sprake zijn.

Ons hoogste rechtscollege heeft altijd aan dezen eisch krachtig vastgehouden en sinds de arresten van 24 Mei 1897 [2]) en 1 November 1897 [3]), die sedert aan de rechtspraak als richtsnoer dienen, mag onze jurisprudentie gevestigd heeten.

Het rechtsvermoeden, dat onder normale omstandigheden de vrucht leeft, kan evenwel niet tot bewijs van het leven strekken [4]).

De beide argumenten, waarop de Hooge Raad zijn gevoelen

1) Smidt, II, p. 445.
2) W. v. h. R. n°. 6978.
3) W. v. h. R. n°. 7038. Zie voorts de arresten aangehaald op pag. 89, noot 2.
4) H. R. 1 November 1897, W. v. h. R. n°. 7038.

deed steunen, zijn reeds implicite door ons aangegeven. Naast het titelopschrift beriep hij zich op de samenkoppeling van vrucht met dooden en afdrijven beiden, waaruit noodzakelijk volgt, dat de vrucht levend moet zijn. Noyon [1]) vindt dit laatste argument zwak, omdat het niet de vraag zijn zou, of het woord „vrucht" tegelijk levende en doode vrucht kan beteekenen, maar of de afdrijving van eene doode vrucht strafbaar is, waartoe niets afdoet, dat slechts eene levende vrucht kan gedood worden. Ons wil het voorkomen, dat de juistheid van 's Hoogen Raads betoog boven bedenking verheven is. Behalve toch, dat de etymologie geen andere uitlegging toelaat, geven de beide gebezigde argumenten, indien zij niet los en op zich zelf, doch in onderling verband worden beschouwd, zóó juist de bedoeling des wetgevers weer, dat eene andere meening onhoudbaar is [2]).

Wat ten aanzien van het misdrijf zelf gezegd is, geldt ook met betrekking tot de poging. Poging tot afdrijving eener niet aanwezige, van eene doode vrucht, of van eene vrucht, waarvan niet bewezen is, dat zij leefde, is volgens onze jurisprudentie onbestaanbaar. Er zou dan poging op een ondeugdelijk object zijn, waarvan de strafbaarheid uitgesloten is [3]).

Zooals wij reeds in den aanvang van dit hoofdstuk zeiden, moet de gunstige crimineele statistiek van ons vaderland ten aanzien van het misdrijf van afdrijving, ongetwijfeld worden gesteld op rekening van het beperkt terrein, dat door de afdrijvingsartikelen wordt beheerscht. Het bewijs immers, dat de vrucht geleefd heeft, is dikwijls òf niet, òf slechts uiterst moeilijk te leveren en zoo is men wel genoodzaakt vele gevallen, waaromtrent ieder de overtuiging heeft, dat zij als afdrijving behoorden te worden gestraft, onvervolgd te laten, of hen te wringen, waar dit mogelijk is,

---

1) T. a. p., III, p. 77, nt. 1.

2) Vgl. Simons, t. a. p., II, p. 12 en 13 en in gelijken geest Binding, t. a. p., I, p. 37.

3) Vgl. Binding, t. a. p., I, p. 37 en de door dezen vermelde rechtspraak.

onder de bepaling van art. 308 Wetb. van Strafr. Bezwaarlijk kan worden ontkend, dat hierdoor dikwijls groote moeilijkheden ontstaan. In het eene geval toch, wanneer het leven der vrucht bewezen is, wordt de dader slechts zelden met eene gevangenisstraf onder drie jaren heen gezonden, in het andere daarentegen kan de rechter hem, waarschijnlijk zeer tegen zijn zin, geen hooger strafmaximum opleggen dan hoogstens zes maanden. Een zeer eigenaardig voorbeeld daarvan leverde ons de strafkamer der rechtbank te 's B. Ten aanzien van een in den lande algemeen bekend en in de dagbladen geregeld adverteerend abortusverwekker en diens echtgenoote, kwamen kort na elkaâr aangiften in van plaats gehad hebbende afdrijving. Een onderzoek volgde en het resultaat daarvan was, dat het leven der vrucht, die door de echtgenoote was afgedreven, wel bewezen worden kon, maar niet dat der door den man uitgedreven vrucht. Zoo had zich dus de een te verantwoorden wegens het misdrijf der artt. 297 juncto 298, waarvoor haar door de rechtbank 5 jaren gevangenisstraf werd opgelegd, die door het Gerechtshof tot 3 jaren werd teruggebracht [1], terwijl de ander, wiens proces, na bijna alle Hoven te zijn gepasseerd thans weder aan 's Hoogen Raads oordeel is onderworpen, waarschijnlijk slechts met zes maanden gevangenisstraf, wegens het door schuld veroorzaken van zwaar lichamelijk letsel, zal worden heengezonden [2], ofschoon de intrinsieke waarde van beide gevallen juist dezelfde is. En het eigenaardige bij deze processen was vooral dit, dat bij eene vorige gelegenheid de rollen der echtelieden juist omgekeerd waren, daar toen de man wegens afdrijving en de vrouw wegens het misdrijf van art. 308 Wetb. van Strafr. gestraft was.

---

[1]) Rb. 's Bosch, 4 October 1804, P. v. J. 1904, n⁰. 394, Hof 's Bosch, 8 Februari 1905, W. v. h. R. n⁰. 8212, H. R. 22 Mei 1905, W. v. h. R. n⁰. 8226.

[2]) Rb. 's Bosch, 3 November 1904, P. v. J. 1904, n⁰. 396. Na de Hoven te 's Bosch, Arnhem en Leeuwarden te zijn gepasseerd, is eindelijk het cassatieberoep verworpen bij 's Hoogen Raads arrest van 14 Januari 1907, W. v. h. R. n⁰. 8488 en behield dus beklaagde zijne in eerste instantie opgelegde zes maanden gevangenisstraf. Onze verwachting is derhalve bewaarheid.

Intusschen — gelijk reeds in hoofdstuk V werd opgemerkt — hebben wij met 's Hoogen Raads arrest van 29 Juli 1907 [1]) reeds veel gewonnen. Niet langer toch behoeft te worden geëischt, dat de dader wist dat de vrucht leefde, zooals scheen te worden gevorderd in het arrest van 11 Maart 1907 [2]), doch het is voor het vervolg reeds voldoende, indien hij slechts handelde in de veronderstelling daarvan, waardoor natuurlijk de bewijsvoering zeer vergemakkelijkt is [3]).

Uit de etymologische beteekenis van het begrip afdrijving volgt eene tweede consekwentie. Voor afdrijving is alleen noodig eene onvoldragene vrucht, waaruit kan worden afgeleid, dat het misdrijf kan worden gepleegd tot op het oogenblik, dat de vrucht voldragen is en aanstalten maakt het moederlijf te verlaten. Ook de wet maakt in dit geval geen onderscheid en sluit zich dus in dit opzicht bij de taalkunde aan, daarin trouw en op den voet door de jurisprudentie gevolgd.

Op een geheel ander standpunt stellen zich de medici. Zij onderscheiden streng tusschen abortus en partus praematurus en definieeren het eerste begrip als het afbreken der zwangerschap, vóór dat de vrucht levensvatbaar is d. i. geschikt voor zelfstandig extra-uterine leven en het ander als het afbreken daarvan na dit tijdstip.

Dat zoowel het een als het ander spontaan, zonder eenigerlei ingrijpen van misdaad of kunst kan voorkomen, is reeds in het eerste Hoofdstuk aangetoond en besproken en uit hetgeen daar is medegedeeld volgt eveneens, dat de grens tusschen de miskraam en de vroeggeboorte geenszins op enkele dagen nauwkeurig kan worden bepaald. Gewoonlijk wordt als grens aangenomen de 28e week der zwangerschap en wordt ieder geval, dat aan deze zijde der grens ligt abortus en aan gene zijde daarvan partus praematurus genoemd.

Het wil ons toeschijnen, dat zoowel de wet als de jurisprudentie eene onjuistheid begaan hebben door geen rekening te houden met dit wetenschappelijk verschil dezer beide be-

---

1) W. v. h. R. n°. 8580.
2) W. v. h. R. n°. 8520.
3) Vgl. Noyon, Supplement, 1907, p. 1.

grippen, die in foro gelijkelijk worden gekwalificeerd. Immers op den leek moet het een zonderlingen indruk maken, dat iemand wegens afdrijving, dus voor een tegen het leven gericht misdrijf wordt vervolgd, terwijl de vrucht, gelijk in het door de rechtbank te Leeuwarden [1] behandeld geval plaats vond, nog leefde van 19 December 1903 tot 14 Januari 1904 — dus bijna 4 weken — en blijkens de verklaring der deskundigen ten slotte gestorven is, omdat de meest elementaire zorg aan den zuigeling ontbroken had.

In Duitschland heeft zich dezelfde controverse voorgedaan, als thans door ons wordt gesteld. Vrij algemeen komen evenwel daar de gezaghebbende schrijvers tot de conclusie dat, indien de vrucht is blijven leven, m. a. w. indien partus praematurus is opgewekt, niet wegens afdrijving kan worden veroordeeld. Om ons weder tot slechts enkelen te bepalen, zij aangestipt, dat Olshausen [2] en met hem von Schwarze [3], von Liszt [4] en Binding [5] voor afdrijving eischen, dat de vrucht tengevolge der misdadige handeling gestorven zij. Zij gronden zich voor hun gevoelen op § 181 der oud-Pruisische wetgeving, op de taalkundige beteekenis van het woord afdrijving, dat de uitdrijving der vrucht zijn zou met doodelijk gevolg, en eindelijk nog op het opschrift boven den tekst, waarin de betrekkelijke artikelen voorkomen. Het Reichsgericht ondersteunt die meening en bij twee arresten, door verschillende kamers van dit hoogste rechtscollege gewezen, nl. van 9 Juli 1881 en 15 April 1890 werd uitgemaakt, dat voor het voltooide misdrijf van afdrijving noodzakelijk de dood der vrucht moet zijn ingetreden. Is de afgedreven vrucht blijven leven, wat bij partus praematurus het geval zijn kan, dan besluiten de schrijvers, dat geen afdrijving aanwezig is, doch dat „trotz der Wortfassung des § 218 nur Versuch vorliegt".

Feitelijk zou men ook ten onzent tot eene zelfde conclusie

---

1) Vonnis 9 Maart 1904, P. v. J. 1904, n°. 336.
2) T. a. p., II, p. 779.
3) T a. p., p. 606, 1.
4) T. a. p., p. 338 vlg.
5) Normen, II, p. 513; Lehrbuch, I, p. 38.

kunnen komen. Afgezien toch van enkele Germanistische neigingen, die werkelijk ook aan onzen wetgever niet vreemd zijn en waarvan de Raad van State in dit speciale geval nog blijk gaf in zijn advies aan den Koning [1]), geeft het titelopschrift en de zinsnede uit 's Ministers rapport [2]), waarin uitsluitend van het dooden der vrucht wordt gesproken, een tweetal argumenten voor de meening, dat voor het misdrijf van afdrijving de dood der vrucht wordt vereischt. Maar aan den anderen kant bestaan daartegen bezwaren, die ons doen besluiten met Noyon [3]) en Simons [4]) aan te nemen, dat onze wet geen onderscheid maakt tusschen het levend of dood ter wereld komen der vrucht, evenmin als tusschen abortus en partus praematurus. Het titelopschrift toch kan in dezen niet afdoend zijn, want een misdrijf tegen het leven kan even goed een misdrijf dat het leven bedreigt omvatten, waaronder in de eerste plaats wel de afdrijving mag worden gerekend. Maar bovendien, welken zin zou het dan hebben naast de afdrijving ook nog het veroorzaken van den dood strafbaar te stellen, indien de dood steeds voor het voltooid misdrijf vereischt werd? Eindelijk doet nog de Memorie van Toelichting [5]) een argument aan de hand. Zij behelst, dat de toevoeging der zinsnede „of de ontijdige geboorte der vrucht" onnoodig is, omdat ook die eventueel vallen kan onder het afdrijven of dooden der vrucht, waaruit dus duidelijk blijkt, dat de wetgever het onderscheid tusschen abortus en partus praematurus niet gewild heeft en daarom het misdadig veroorzaken van beiden onder het bereik van een zelfde artikel der strafwet heeft gebracht [6]).

De geneesheer, die als deskundige geroepen wordt rapport uit te brengen en daarin dus slechts feiten heeft te vermelden in verband met de door den rechter-commissaris gestelde vragen, zonder poging om te influenceëren ten voor- of ten

1) Smidt, II, p. 444.
2) Smidt, II, p. 444.
3) T. a. p., III, p. 76.
4) T. a. p., II, p. 13.
5) Smidt, II, p. 444.
6) Vgl. Hof Amsterdam, 22 Dec. 1897, W. v. h. R. n°. 7064; 9 Maart 1898, P. v. J. 1898, n°. 66; H. R. 12 April 1898, W. v. h. R. n°. 7113.

nadeele van den verdachte, heeft zich in dit stadium van het geding te onthouden van kritiek op het zooeven geschetste standpunt van den wetgever, maar wanneer hij als getuige-deskundige wordt gehoord, dan zullen hem allicht door den rechter en de verdediging vragen worden gesteld omtrent de meerdere of mindere levensvatbaarheid der afgedreven vrucht en dan is het, naar het ons voorkomt, zijn plicht als mensch te wijzen op de zonderlinge opvatting der wet, ten einde aldus te pogen een gunstigen invloed op de strafmate uit te oefenen.

Dat vroeggeboorte dikwijls en abortus nu en dan lege artis worden opgewekt als therapeutisch middel, is bekend. Voor de indicaties dier kunstbewerkingen verwijzen wij echter naar de leerboeken der verloskunde. Hier zij volstaan met er aan te herinneren, dat voor het grootste gedeelte die indicaties vrij wel vaststaan en dat er slechts enkele zijn, waaromtrent verschil van meening heerscht bij de verloskundigen van ervaring [1]). Ons is niet bekend, dat hier te lande ooit een van afdrijving beklaagde — zij deze dan ook geneesheer, vroedvrouw of artsenijbereider — zich in zijn verweer beroepen heeft op het bestaan eener geldige indicatie tot het afbreken der zwangerschap. De eventueele toelaatbaarheid van zoodanig verweer zal in den regel door den verloskundige, die wel altijd als deskundige zal worden gehoord, gemakkelijk uittemaken zijn. Indien wij evenwel hier op dit vraagstuk ingingen, zou dit niet anders kunnen geschieden dan door de geheele pathologie der zwangerschap nader te ontvouwen.

Welke vragen zullen nu den deskundige in eene afdrijvingsprocedure worden voorgelegd? Een beslissend antwoord kan hierop moeilijk worden gegeven, omdat dit afhangt van de geconstateerde feiten en zoo heeft dan ook de door ons gekozen behandeling der stof niet de minste betrekking tot de waarde van ieder onderdeel daarvan.

Als eerste vraag noemen wij deze, of de in een gegeven

---

1) Men raadplege ook: het verslag der vergadering van de Geneeskundige afdeeling der Vereeniging tot het bevorderen van de beoefening der wetenschap onder de Katholieken in Nederland van 27 Juni 1905, Nijmegen, firma J. F. Kloosterman.

geval aangewende middelen al of niet geschikt zijn, om afdrijving te veroorzaken?

Het gemakkelijkst toetepassen en veeltijds ook het gemakkelijkst bereikbaar zijn de *inwendige* middelen. Bij de waardeering daarvan dient vooropgesteld te worden, dat er geen enkel absoluut zeker werkend inwendig middel bestaat. Dit sluit echter geenszins uit, dat er middelen zijn, waarmede met zekere kans, al moge die ook grooter of kleiner zijn, afdrijving kan worden beproefd, terwijl daarmede tevens niet wordt gezegd, dat men geen inwendige middelen tot afdrijving gebruikt of gebruikt heeft. Dit laatste blijkt ook hieruit, dat Lewin[1]) ruim een honderdtal middelen bespreekt, die voor dit doel zijn aangewend. Slechts de meest gebruikelijke daarvan zullen hier eene korte bespreking vinden, waarbij wij ons in hoofdzaak aan Lewin's opgaven zullen houden, met vermijding der oppervlakkigheden en tastbare onjuistheden op verloskundig gebied van dezen toxicoloog.

Phosphorus. Luciferskoppen, vroeger gemakkelijker verkrijgbaar dan tegenwoordig, leverden het middel, dat gewoonlijk als aftreksel in water of koffie, soms ook in natura, ingenomen werd. Lewin noemt 33 gevallen, waarvan in 28 na phosphorgebruik abortus optrad en in 5 niet Daarnaar zou het den schijn hebben, alsof phosphorus een vrij zeker abortivum ware. Dit is echter niet het geval. Immers onder die 33 gevallen zijn er niet minder dan 21, waarin de vrouw stierf en die 21 leveren 16 van de 28 abortusgevallen. Dat nu eene vrouw, lijdende aan acute phosphorvergiftiging en daaraan ten slotte stervende, kort voor haar dood nog aborteert, is allerminst merkwaardig en geeft zeker niet het recht deze gevallen te doen dienen als bewijs, dat phosphorus een abortivum is. Te minder, omdat er onder de 21 dooden 5 waren die bij de sectie nog de vrucht in de baarmoeder bleken te herbergen. De zeer korte mededeeling van Lewin, dat in een Zweedsche publicatie 11 gevallen te vinden zijn, waarin phosphorus abor-

---

[1]) L. Lewin, die Fruchtabtreibung durch Gifte und andere Mittel, Berlin 1904.

tus teweegbracht zonder ernstige vergiftiging of den dood der moeder te veroorzaken, heeft daartegenover minder waarde, omdat hij deze gevallen niet uitvoerig mededeelt. Het was ons niet mogelijk deze mededeeling te controleeren, maar voorzichtigheid is hier zeer noodzakelijk. Dit blijkt wel uit den volgenden zin: „In einem dieser Fälle erfolgte der Abort erst 12 Tage nach der Einführung des Phosphors, nachdem vorher nur äusserst leichte Vergiftungserscheinungen beobachtet waren". Dit laatste toch maakt den samenhang tusschen het phosphorusgebruik en den abortus alles behalve zeker, om niet te zeggen hoogst twijfelachtig. Nog meer blijkt de noodzakelijkheid van voorzichtigheid met niet zelf te controleeren publicaties, wanneer men weet, dat in eene bijdrage van Hedrin, volgens het voor ons toegankelijke referaat [1]), niet minder dan 1271 gevallen uit Zweden worden genoemd, waarin phosphorus als abortivum gebruikt was en waarbij slechts 10 vrouwen in het leven bleven.

Arsenicum is nog ondoeltreffender middel dan phosphorus. Lewin noemt vier gevallen, waarin na arsenicumgebruik abortus optrad en waarbij drie vrouwen aan de vergiftiging stierven, terwijl in negen andere, waarin wel de vrouw stierf, de vrucht niet werd uitgedreven.

Joodkalium wordt hier slechts genoemd om te voorkomen dat Lewin's meening, als zou dit een abortivum kunnen zijn, geloofd werd. Hij steunt zich voor zijn uitspraak op een niets bewijzende waarneming uit 1851 en verder op het volgende zinnetje: „Bei syphilitischen Schwangeren, die mit Jodkalium behandelt wurden, wurden mindestens 36 pCt. Aborte beobachtet". Na hetgeen in het eerste Hoofdstuk over de oorzaken van den spontanen abortus gezegd wordt, zal het duidelijk zijn, dat die zin inderdaad had moeten luiden: bij syphilitische zwangeren, die met joodkalium behandeld werden, gelukte het in 64°/₀ der gevallen wel en in 36°/₀ niet den abortus te voorkomen.

Dezelfde opmerking geldt voor de volkomen onhoudbare en

[1]) Centralbl. f. Gynaekologie XXVI, p. 857.

op onjuist verklaarde waarnemingen steunende bewering van Lewin omtrent de abortieve werking van *kwikpraeparaten*.

Hypermanganas kalicus, dat tegenwoordig, en terecht, een veelvuldig gebruikt middel is ter bestrijding van pathologisch uitblijven der menstruatie, is, zooals ons uit eigen klinische ervaring bekend is, zonder werking op den zwangeren uterus.

Secale cornutum, moederkoorn. Van den invloed van secale en secalepraeparaten op de uterusmusculatuur wordt in de verloskundige en gynaecologische praktijk dagelijks gebruik gemaakt. Het middel geeft aanleiding tot contracties van de baarmoeder en heeft bovendien eene algemeene bloedvatsamentrekkende werking. Men heeft het dan ook al voor langen tijd gebruikt als middel tot opwekking van partus praematurus. Daarbij is echter afdoend gebleken, dat het volkomen onzeker is in zijne werking en dat tegenover enkele gevallen, waarin na (ook door?) secale-gebruik de baring begon, er veel meer zijn, waarin het gewenschte resultaat geheel achterwege bleef. Tegenwoordig denkt dan ook wel geen enkel verloskundige meer aan secale voor partus arte praematurus.

Nog onzekerder en in den regel zelfs volkomen onbruikbaar is dit middel om afdrijving (in de vroegere zwangerschapsmaanden) te bewerkstelligen.

Lewin noemt 6 gevallen van gebruik van secale als abortivum. Alle patiënten stierven en daarvan drie nog onverlost. Daartegenover noemt hij ook een waarneming van Pouchet, waarin bij eenzelfde vrouw zesmaal door secale-gebruik abortus werd opgewekt, terwijl twee zwangerschappen, waarin het middel niet door die vrouw werd ingenomen, het normale einde bereikten. Dat men hier aan eene buitengemeen groote individueele gevoeligheid der vrouw voor het middel te denken heeft, wordt bewezen door het feit, dat twee maanden na het laatste secalegebruik verschijnselen optraden van vergiftiging, waaraan de vrouw eenige weken later bezweek.

Hoe volkomen onzeker het middel is, mogen blijken uit eene door een onzer reeds jaren geleden gedane waarneming.

Hij werd in consult geroepen bij eene vrouw van c.a. 25 jaren, moeder van twee kinderen. Zij was in de derde maand harer zwanger-

schap en had hevige uterusbloeding. Hij vond de vrouw anaemisch en in de vagina nog eene groote hoeveelheid bloedcoagula Het halskanaal der baarmoeder stond open. Toen hij kwam, was er betrekkelijk weinig bloeding meer. De plaats gehad hebbende bloeding was zoodanig, dat hij, mede door het openstaan van het halskanaal, geen oogenblik dacht aan de mogelijkheid den dreigenden abortus nog tegen te houden. Secale werd voorgeschreven om de uitdrijving van het ei te bespoedigen. Tot zijne verbazing werd het ei niet uitgedreven en hield de bloeding op. De vrouw beviel à terme van een levend kind.

Summa summarum dient men dus te zeggen, dat secale als abortivum kan werken, doch dit — althans in niet letale dosis — slechts zelden doet. Bij een eventueel forensisch geval zal wel altijd secale in natura zijn gebezigd, want een deskundige, die misdadigen abortus wilde opwekken, zou daarvoor geen secale of secalepraeparaten nemen, terwijl de verschillende ergotinepraeparaten voor niet-deskundigen niet of nauwelijks verkrijgbaar zijn. Het mikroskopisch onderzoek van den darminhoud door een pharmacoloog zal in zulk geval gemakkelijk de aanwezigheid van secaledeelen aantoonen.

Juniperus sabina, de zevenboom verheugt zich sinds eeuwen in den roep van abortivum. Al moge ook die reputatie niet geheel onverdiend zijn, daar zij anders zich niet zoo lang zou gehandhaafd hebben, zoo is toch ook hier wat scepticisme noodig. Lewin noemt 20 gevallen waarin de sabina de oorzaak van abortus zou geweest zijn. In negen daarvan stierf de vrouw. Behalve dat Lewin's toxicologen-goedgeloovigheid hem in die serie hoogst twijfelachtige gevallen doet opnemen, geeft hij vervolgens nog eene serie van elf gevallen, waarvan vier met dood der vrouw, waarin de abortus niet tot stand kwam. De abortieve werking te ontkennen en met Brouardel[1]) te zeggen: „la sabine fait avorter, mais elle tue d'abord" schijnt ons niet geheel juist, maar wel is het zaak ook hier weer te wijzen op de groote onzekerheid van het middel.

Evenwel, in foro is ook met andere momenten rekening te houden. Als geneesmiddel wordt de sabina tegenwoordig wel

---

[1]) Brouardel, L'avortement, Paris, 1901.

nooit anders dan uitwendig en dan in den vorm van de uit de bladen verkregen aetherische olie gebruikt. Wordt het middel inwendig genomen, terwijl de vrouw zwanger is of meent te zijn, dan is in de bovengenoemde reputatie van het middel een o. i. onaantastbare aanwijzing gelegen, dat de bedoeling was abortus op te wekken.

De vergiftigingsverschijnselen, waartoe het inwendig gebruik van sabine, als poeder der bladen of als aetherische olie, aanleiding geeft, worden door Hamelin [1]) als volgt beschreven. Allereerst prikkeling van het darmkanaal, zich uitende in hevige buikpijn, misselijkheid, speekselvloed, braken, dat plotseling begint en soms aanhoudend is, dunne, soms bloederige ontlasting. Daarop komt pijnlijke waterloozing en bloedwateren. De zieke is in de hoogste mate lusteloos, zij krijgt stuipen, vervalt weldra in coma, waarin zij bezwijkt.

Bij de sectie vindt men, over de geheele lengte van het darmkanaal, de sporen van heftige ontsteking, die tot necrose en perforatie gaan kan. Verder hyperaemie van alle organen, lever, nieren, longen, hersenen en uterus.

Karakteristiek is dus geen enkel verschijnsel en de veranderingen verschillen nauwelijks van degene, die men waarneemt na het gebruik van zeer sterke drastica. (Trouwens, ook drastica en met name aloë, worden als abortiva gebruikt, al is hunne werking als zoodanig ook in de hoogste mate onzeker.)

Ter opsporing van het middel in de intestina is de hulp van een pharmacoloog onmisbaar, doch ook deze zal gewoonlijk slechts dan de sabina kunnen aantoonen, wanneer het middel in poedervorm gebruikt is.

Terpentijn, hier te lande als inwendig volksgeneesmiddel gebruikt in den vorm van Haarlemmerolie, die volgens het Rotterdamsche formularium bestaat uit 1 deel zwavelhoudende lijnolie en 2 deelen gezuiverde terpentijn. Als abortivum wordt de Haarlemmerolie in groote doses aangewend, evenwel zonder ander resultaat dan dat daardoor maagdarmkatarrh of soms bloedwateren ontstaat.

---

[1]) Geciteerd bij Brouardel, L'avortement, Paris, 1901, p. 133.

Even onwerkzaam, ofschoon het bij het volk altijd nog in den reuk staat een abortivum te zijn, is de *safraan*. Wel noemt Lewin een geval, waarin safraangebruik als doodsoorzaak der zwanger gebleven vrouw schijnt te moeten worden aangezien.

Deze korte lijst moge hier volstaan. Alleen zij nog even herhaald dat, wanneer na het gebruik van een der genoemde of van andere middelen abortus optreedt, de vraag altijd gerechtvaardigd is, of ná wel synoniem geacht mag worden met dóór, want onzekerheid in hunne werking is aan alle inwendige z.g. abortiva eigen. Van groot gewicht zal die vraag vooral zijn bij de poging. Maar zoowel bij het voltooid misdrijf als bij de poging zal de rechter zich door den deskundige moeten doen voorlichten omtrent de deugdelijkheid van het gebezigde middel. Reeds aanstonds kan dan worden vastgesteld, dat absoluut deugdelijke inwendige middelen niet bestaan, terwijl het antwoord op de vraag, of het aangewende middel relatief deugdelijk is, zoo moeilijk is, dat het verstandiger is, indien de rechter hier met den dichter zegt: „men rekent d'uitslag niet, doch telt het doel alleen", en dus straf oplegt [1]).

Onder de uitwendige middelen noemen wij in de eerste plaats:

Uitwendig mechanisch geweld. Hiervan geldt in nog hoogere mate dan van de inwendige middelen, dat het zeer onzeker is in zijn werking, daar deze afhangt van de in den regel vooraf geheel onbekende, individueel zeer verschillende prikkelbaarheid van den uterus. Eenige in de literatuur telkens aangehaalde gevallen mogen dit toelichten.

Mauriceau [2]) verhaalt: „j'en ay accouché une, qui estant grosse de sept mois, estoit tombée du haut d'un troisième étage, voulant pour se garantir d'etre brûlée toute vive, descendre par la fenestre du logis où elle estoit, se tenant à des draps, pour éviter le feu qui estoit en ce lieu; la grande peur qu'elle en avoit, luy ayant fait quitter la

---

1) Practisch is deze raad zeker, doch of hij in foro ingang zal vinden, staat nog te bezien. Het adagium „in dubiis pro reo" toch geldt daar nog terecht onbeperkt.

2) F. Mauriceau, Observations sur la grossesse etc. 1712, T. II, p. 199. Obs. CCXLII.

prise de ses mains, aussi-tost qu'elle se vit suspendue en l'air hors de la fenestre: Et quoyque cette femme fut une des plus grosses que l'on puisse voir, & qu'en se précipitant ainsi, elle fust tombée sur de grosses pierres, que dans cette furieuse chûte elle se fust rompu un des os de l'avant bras, & démis le poignet, & meurtri tout le corps, elle ne laissa pas de guérir, et d'accoucher ensuite heureusement à terme, d'un enfant qui se portoit bien".

Brillaud-Laujardière[1]) vertelt van een boer die zijne dienstmaagd bevrucht had en haar wilde doen aborteeren. Daartoe zette hij haar voor zich te paard, holde het veld in en gooide haar, terwijl hij in volle vaart was, met geweld op den grond. Hij paste deze bewerking eenige malen toe en toen dit niet hielp, legde hij de vrouw heete brooden, zoo als zij uit den oven kwamen, op den buik. Niettegenstaande dit alles ging de zwangerschap door en eindigde zij met de geboorte van een goed ontwikkeld kind.

Guibout[2]) zag een jonge vrouw van München afkomstig, die in Californië woonde. Zwanger geworden wilde zij voor hare bevalling naar München gaan. Op reis door de landengte van Panama botste haar trein. Tengevolge daarvan dreigde zij te aborteeren. Door rust genezen, scheepte zij zich in naar Portsmouth. De overtocht was slecht en gaf daardoor aanleiding tot het opnieuw optreden van dreigende verschijnselen, die even gelukkig voorbij gingen als de eerste keer. Na eenige weken rust te Portsmouth, scheepte de vrouw zich weer in en kwam zonder stoornis te Parijs. In het hotel valt zij van de trap en den volgenden dag traden weeën op. Men constateerde een zwangerschap van acht maanden. Een sinds veertien dagen bestaande hardnekkige verstopping wordt met lavementen verholpen. De arbeid houdt op en de geopende baarmoederhals sluit zich weer. Den volgenden dag gaat de zwangere op den trein zitten en eenige dagen na haar aankomst te München bevalt zij voorspoedig.

Vibert[3]) zag een vrouw, ongeveer drie maanden zwanger, die in een trein zat, welke op vreeselijke manier verongelukte. In hetzelfde compartiment werden twee harer kinderen gedood en haar man gewond. Zij zelf kreeg allerlei kneuzingen en toch ging de zwangerschap door.

Hoffmann[4]) deelt de volgende twee gevallen mee. In het eerste

---

[1]) A. Tardieu, Etude médico-légale sur l'avortement, 4e éd. 1881, p. 27.

[2]) Tardieu, t. a. p., p. 28.

[3]) Ch. Vibert, Précis de médecine légale, 6e éd., Paris 1903, p. 436

[4]) t. a. p., p. 238.

liet eene zwangere boerenmeid, met de bedoeling abortus te bewerken een zware schuurdeur op haar buik vallen zonder het gewenschte succes en in het tweede had een boer, nadat allerlei inwendige middelen om abortus op te wekken te vergeefs waren aangewend, zijne door hem bevruchte dienstmaagd opgewacht en haar plotseling een slag op den buik gegeven met eene zware plank. De meid viel in onmacht, maar de zwangerschap werd niet afgebroken.

Door het Gerechtshof te Amsterdam werd een boer veroordeeld, die eveneens zijne door hem bevruchte dienstmaagd had getracht te doen aborteeren door uitwendig geweld. Als zoodanig had hij vooral druk met zijne knieën op den buik der zwangere aangewend en wel zoo hevig, dat hij daardoor de vrouw ernstig pijn deed en haar den blaasinhoud wegperste. Niettegenstaande hij deze liefkoozing meerdere malen herhaalde, werd de zwangerschap niet afgebroken.

Tegenover dergelijke gevallen kan men nu echter in veel grooter aantal die stellen waarin, ongewenscht, een klein trauma (omvallen met een stoel, afvallen van eenige treden van de trap) abortus deed ontstaan. Ook hier weer dient men, wijzende op de onzekerheid van het uitwendig geweld, te herinneren aan het groote individueele verschil van gevoeligheid en prikkelbaarheid der baarmoeder en te bedenken dat Mauriceau's uitspraak volkomen juist is: „il en est qui avortent pour le moindre faux pas qu'elles fassent ou seulement pour trop lever le bras".

Compressie van den buik.

Tardieu [1]) citeert volledig een rapport van René, Alquié en Dumas over een geval, waarin gedurende eenige maanden volgehouden omsnoering van den buik, zoodanig dat versterf van de huid was opgetreden, tot de vroegtijdige uitdrijving van de vrucht gevoerd had. Andere waarnemingen van dien aard zijn ons uit de forensische literatuur niet bekend. Wel is ons een enkel geval bekend, waarin een stijf gesnoerd corset als oorzaak van den abortus moest worden aangezien, maar daartegenover staat dat, al geschiedt zulks zeker wel eens een enkele maal meer, het dragen van een nauw corset om de zwangerschap, hetzij dan uit koketterie of uit angst, zooveel

[1]) T. a. p., p. 198, Obs. LXXIII.

mogelijk verborgen te houden, telkens plaats heeft zonder tot abortus te voeren.

Massage van den uterus door den buikwand heen is al eveneens een zeer onzeker middel. Zelfs wanneer de massage door eene kunstvaardige hand wordt uitgevoerd als middel om kunstmatige vroeggeboorte op te wekken, is zij gebleken onbruikbaar te zijn. Hoeveel te meer zal dit dan niet het geval zijn als een niet geoefende hand haar uitoefent en vooral wanneer het geschiedt, zooals bij crimineelen abortus meestal plaats heeft, in een vroeg stadium der zwangerschap, waarin het wrijven van den baarmoederbodem slechts bij zeer slappen buikwand gemakkelijk is. Dat men door wrijven de baarmoeder, zwanger of niet zwanger, tot eene contractie kan brengen is den gynaekologen wel bekend, maar tusschen eene enkele baarmoedersamentrekking en werkzame weeën is een hemelsbreed verschil.

Warme voetbaden, al of niet met bijvoeging van mosterd of iets dergelijks, zijn een zeer geliefkoosd volksmiddel om de te laat verschijnende menstruaalbloeding voor den dag te doen komen. Zij danken hunne reputatie hieraan, dat veeltijds zwangerschap wordt gevreesd als de periode een paar dagen te lang wegblijft uit geheel andere, toevallige oorzaak. Komt de bloeding dan wordt die, geheel ten onrechte, op rekening van het voetbad gesteld. Als middel om de zwangerschap af te breken moeten echter de voetbaden ten eenenmale ondeugdelijk geacht worden.

Inspuitingen in de vagina kunnen eveneens slechts zelden het afbreken der zwangerschap teweegbrengen. Warme vaginaaldouches, van langen duur en herhaaldelijk uitgevoerd, zijn vroeger aanbevolen en toegepast als middel voor kunstmatige vroeggeboorte. Gebleken is echter, dat het daarmee bereikte effect zich zoo goed als altijd bepaalde tot eene meerdere weekheid van het scheedegedeelte der baarmoeder en eene geringe opening van den uitwendigen baarmoedermond.

Even onzeker zijn de prikkelende inspuitingen in de scheede, waarvoor hier te lande groenezeepsop een geliefkoosd volksmiddel is.

Dat ook nog krassere middelen niet het gewenschte effect met zekerheid doen bereiken, bewijst de volgende waarneming van Blink [1]).

Een man had bij zijn geliefde, zoodra hij het bestaan van zwangerschap bespeurde, zoutzuur in de vagina gegoten en zoodoende eene sterke vernauwing der scheede en eene vergroeiing der kleine schaamlippen teweeggebracht. De abortus bleef achterwege en aan het einde der zwangerschap moest, niettegenstaande kunstmatige verwijding der vagina, het levende kind worden geperforeerd, om het door het te nauwe baringskanaal te kunnen halen.

Schenk [2]) beschrijft een analoog geval, waarin het aangewende middel onbekend bleef. Dit had echter nekrotische afstooting van het grootste deel van den vaginaalwand en der portio vaginalis tengevolge, met daaraan zich aansluitende litteekenvernauwing der vagina. De zwangerschap ging nog ruim twee maanden door en eindigde in de 9e maand met perforatie der vrucht.

Evenmin werd het gewenschte effect bereikt in het geval van Lévêque [3]). Daarbij was in de 5e maand der zwangerschap eene injectie met zwavelzuur in de vagina gedaan. De dientengevolge ontstane vernauwing der scheede maakte aan het einde der zwangerschap sectio caesarea noodig.

Eindelijk beschrijft Phillips [4]) eene waarneming waarin eene injectie van zuur kwiknitraat, dat ongeveer 50% salpeterzuur bevat, geen abortus, doch wel cauterisatie der vagina en den dood door kwikvergiftiging teweeg bracht.

Ten slotte zij hier opgemerkt, dat de vaginaalirrigatie, aangewend als middel om abortus op te wekken, ook met indifferente vloeistof, niet altijd ongevaarlijk is, doch door luchtembolie den dood kan veroorzaken, zooals geschiedde in het door Hektoen [5]) beschreven geval.

---

1) Gerefereerd in Jahresbericht über die Fortschritte auf dem Geb. der Geburtshülfe und Gynaekologie, VIII, 1894, p. 858.

2) F. Schenk, Hochgradige frische Aetzstenose der Cervix und des Fornix in der Schwangerschaft. Geburt per vias naturales. Centralblatt f. Gynaek. 1900, p. 161.

3) Bull. et Mém. de la Soc. de Chirurgie de Paris, 1901, p. 596.

4) J. Phillips. On a case of death following vaginal injection of acid nitrate of mercury. London Obstet. Transactions, XXXIII, p. 180.

5) Referaat in Jahresbericht 1891, p. 437. Eene zekere reserve in het geloof aan Hektoen's uitlegging van den gang van zaken is evenwel

De *electriciteit*, als constante en als inductiestroom, is als middel voor partus arte praematurus gebleken te onzeker te zijn om in de praktijk aangewend te worden. Dat men haar ook als middel voor crimineelen abortus heeft gebruikt, spreekt haast van zelf. Wat toch heeft men daarvoor al niet gebruikt! Het eerste verhaal van dien aard levert Tardieu [1]). Daarbij werd, op ietwat primitieve manier, een der polen van den faradischen stroom afwisselend op buik, lenden en dijen en ook in de vagina geplaatst, terwijl de andere door bemiddeling van een geïsoleerd voetbad op de voeten geappliceerd was. Het gewenschte succes bleef uit.

In de literatuur zijn nog enkele andere gevallen te vinden. Rosenstirn [2]) deelt er een mede, waarin de abortus werd opgewekt door een elektrisch bad, waarbij een der polen eener sterke, constante batterij op het heiligbeen en de andere in het ondereinde der vagina werd geplaatst. Behalve de abortus werd door die procuduur ook nog eene haematocele retroüterina teweeggebracht. Naar hij beweert werden in Amerika in dien tijd voor het opwekken van abortus „mit Vorliebe und wie man hört bestem Erfolge, die in einem Luxusinstitut für römische und russische Bäder verabfolgten elektrischen Bäder benutzt". De bewering van den „besten Erfolg" moge voor rekening van de zegslieden van den Amerikaan blijven. Draper [3]) en Lemoine [4]) deelen elk een geval mede, waarin in aansluiting aan een door electriciteit (één pool in de vagina) opgewekten abortus met opvolgende etterige peritonitis en dood der vrouw optrad.

Veel toepassing zal de electriciteit hier te lande zeker niet vinden, daarvoor toch is hare aanwending te omslachtig en

---

niet ongewenscht De mogelijkheid, dat hier eene poging tot intraüterine injectie gedaan is, wordt door hem niet geopperd en is toch niet uit te sluiten.

[1]) T. a. p., Obs. LXI, p. 217.

[2]) J. Rosenstirn, Kolossale Haematocele retro-uterina in Folge der Applikation eines starken galvanischen Stromes am schwangeren Uterus zum Zwecke der Abortion. Centralbl. f. Gyn. 1881, p. 305.

[3]) Gerefereerd in Jahresbericht 1896, p. 892.

[4]) Gerefereerd in Jahresbericht 1897, p. 969.

zijn er eenvoudigere en tevens meer zekere middelen te vinden, die dan ook op groote schaal aangewend worden. Dit zijn de middelen, die het ei direkt en mechanisch aangrijpen en als zoodanig worden gebruikt: *het inbrengen van eene bougie tusschen uteruswand en eivliezen*, de *eivliessteek* en de *inspuiting in den uterus*. Ten bewijze dat die middelen zich inderdaad in een groote populariteit verheugen, diene het feit dat de spraakmakende gemeente den term heeft uitgevonden: de zwangerschap (of kortweg „het") laten omsteken.

Het inbrengen van eene bougie tusschen uteruswand en eivliezen is als middel tot opwekken van partus praematurus, sinds Krause het in 1855 aanbeval, in gebruik gebleven en wordt door verscheidene verloskundigen, hier te lande o. a. door Kouwer, als het meest geschikte middel voor dat doel gehouden. Lege artis bepaalt men de plaats, waar men het instrument het liefst wil aanbrengen en er wordt bij het inbrengen getracht de vliezen niet te breken. Wordt het middel aangewend om een crimineelen abortus te bewerken, dan is van dergelijke maatregelen geen sprake en ziet men eerder het breken der eivliezen voor een gelukkig resultaat aan.

De wijze waarop drukbeklante abortusopwekkers te werk gaan is verschillend. Naar het schijnt laten zij liefst de bougie niet liggen, doch herhalen zij de bewerking eenige keeren na elkaâr met tusschenpoozen van een of meer dagen. Maar wanneer zwangeren van elders bij hen komen, is dit veelal onmogelijk en sturen zij die weg met de bougie in de baarmoeder. Anderen laten altijd de bougie liggen en instrueeren de vrouwen, dat zij deze moeten verwijderen, als er bloeding komt of pijn in den buik. Liefst wordt bovendien nog de raad gegeven de bougie dadelijk na de verwijdering te verbranden. Dit was o. a. het geval in een afdrijvingsproces, dat voor de rechtbank te 's Bosch behandeld werd en waarin de niet verbrande, doch in stukken geknipte bougie eene belangrijke aanwijzing werd tegen de daderes, in wier woning bij de gedane huiszoeking volkomen gelijksoortige bougies werden gevonden Juridisch doet zich eenige moeilijkheid voor met betrekking tot de vraag naar de aansprakelijkheid voor het laten liggen

der bougie. Daarvoor toch komen in aanmerking de dader en de vrouw zelve. Zoowel de Rechtbank [1]) als het Gerechtshof te 's Bosch [2]) hebben evenwel uitgemaakt dat, waar eene vroedvrouw hare patiënte aanraadt en gelast de bougie niet uittenemen, alvorens de weeën optreden, de eerste als daderes moet worden beschouwd.

De tijd, die verloopt tusschen het inbrengen der bougie en de uitdrijving van de vrucht, is *in den regel* niet langer dan enkele dagen. Zekerheid is hieromtrent niet te krijgen, omdat de waarnemingen uit den aard der zaak onvolledig zijn en gemeenlijk de opgaven der betrokken personen weinig betrouwbaar. Uit wat ons daarvan bekend is geworden, hebben wij den indruk gekregen, dat de bougie in de hand van den professioneelen abortusopwekker sneller werkt dan in de hand van den medicus, die haar voor partus arte praematurus bezigt. Dit is trouwens gemakkelijk te begrijpen. De geneesheer toch, die de kunstmatige vroeggeboorte wil teweegbrengen, gaat met de grootst mogelijke antiseptische voorzorgsmaatregelen te werk. De abortusopwekker doet dat niet, ook al heeft hij, zooals tegenwoordig veelal gebruikelijk is, een kommetje met sublimaatoplossing of iets dergelijks staan, waarin hij even handen en instrumenten doopt Dat dit geen beschutting tegen het infectiegevaar geeft, is algemeen bekend. Bovendien opereert hij liefst zóó, dat de vrouw, niet ziet, — gelijk wij reeds hierboven hebben gezegd — wat er gebeurt. Deze wordt op eene rustbank gelegd, de rokken worden opgeslagen en op geleide van den vinger wordt de bougie in den uterus gebracht. Dan komt gewoonlijk een zeer krachtig op den uterus werkende prikkel in het spel, nl. de infectie van den baarmoederwand. De daaraan verbonden gevaren zullen in het volgende Hoofdstuk worden besproken; hier behoeft alleen gewezen te worden op de daarvan afhankelijke spoedige werking van het middel.

---

1) Vonnis 4 October 1904, P. v. J. 1904, n⁰. 394.

2) Arr. 8 Februari 1905, W. v. h. R. n⁰. 8212, waartegen de cassatie verworpen werd bij arrest H. R. 22 Mei 1905, W. v. h. R. n⁰. 8226.

In de groote steden, waar de bougies gemakkelijk te krijgen zijn, gebeurt het nog al eens, dat de vrouw zich zelf eene bougie in den uterus tracht te brengen, met meer of minder succes. De beschrijving, die eene zijner patiënten aan Prof. Treub daarvan gaf, komt overeen met wat daarvan andere schrijvers meedeelen. De vrouw gaat wijdbeens gehurkt zitten, perst wat om de baarmoeder zooveel mogelijk naar onder te brengen, zoekt met een vinger der linkerhand het ostium uteri op en brengt langs dien vinger de bougie in.

Wordt de bougie niet in situ gelaten, doch dadelijk na het inbrengen weer verwijderd, dan werkt zij veel minder zeker. Soms wordt dan, als het gewenschte effect niet bereikt wordt, de zwangerschap verder aan zich zelf overgelaten. Maar in den regel volgt onder die omstandigheden de toepassing van het zekerdere middel, de *eivliessteek*. Ook al zijn in den laatsten tijd op de eerste nauwkeurige mededeeling van Tarnier [1]) enkele andere gevolgd, in het geheel een vijftiental [2]) waarnemingen, waarin na het breken der vliezen, ook in de vroegste zwangerschapsmaanden, de zwangerschap nog tot in de 6e—8e maand voortduurde, toch mag men gerust deze mogelijkheid als van weinig beteekenis en van zeer geringe waarschijnlijkheid ter zijde laten en zeggen, dat het breken der vliezen een zeker middel is om de zwangerschap af te breken. Althans mag men dit van forensisch standpunt doen en wel om de volgende twee redenen. Ten eerste is onder de bedoelde 15 gevallen geen enkel, waarin de vrucht uitgedragen werd en zijn slechts twee kinderen resp. van 1250 en 1645 gram door zorgvuldig opkweeken in de couveuse levend uit de behandeling ontslagen. Ten tweede is er slechts één geval bij van traumatische verscheuring der eivliezen en

1) Tarnier, Plaie de l'abdomen par une aiguille de 12 centimètres ayant pénétré dans le ventre pendant la grossesse; accouchement prématuré 2 mois et demi plus tard, etc. Congrès pér. de Gynéc. d'Obstétr. et de Pédiatrie, Bordeaux, Paris 1896, p. 718.

2) H. Meyer-Rüegg, Eihautberstung ohne Unterbrechung der Schwangerschaft. Zeitschr. f. Geb. u. Gyn. Bd. LI, 1904, p. 419.

K. Holzapfel, Exochoriale Fruchtentwickelung. Hegar's Beiträge z Geburtsh. u. Gyn. Bd. VIII, 1904, p. 9.

daarbij bestond het trauma in het indringen van een hoedenpen door den buikwand heen in den uterus [1]), doch van traumatische verscheuring der eivliezen door het halskanaal der baarmoeder heen, is er geen enkel geval bij. Dat wil nu wel niet zeggen, dat zulk een geval niet zou kunnen voorkomen, maar het is tot nog toe nooit geconstateerd en dit is begrijpelijk, omdat de eivliessteek door het halskanaal heen op den langen duur groote kans op ontsteking van het ei oplevert en daarmee de kans op abortus versterkt.

Forensisch schijnt ons de beteekenis der bedoelde gevallen dan ook slechts deze te zijn, dat men nog voorzichtiger moet zijn, dan men reeds gewoon was, met eene uitspraak omtrent den tijd, die er verloopen kan tusschen den eivliessteek en de uitdrijving der vrucht. Men kan voor dit laatste hen raadplegen, die den eivliessteek verkiezen als middel voor partus arte praematurus. Dan blijkt, dat onder die omstandigheden deze tijd zeer verschillend is. Hoho [2]) vond voor 39 gevallen van partus arte praematurus wegens bekkenvernauwing uit de Amsterdamsche vrouwenkliniek een gemiddelde van $122\frac{1}{2}$ uur tusschen den eivliessteek en de geboorte van het kind; de kortste tijd was 7 uur en de langste 25 dagen. In 25 andere gevallen, waarin de indicatie tot afbreken der zwangerschap geleverd werd door pathologische toestanden van de vrouw of van het ei, varieerde die tijd tusschen 2 uur en 20 dagen. Het is nu echter de vraag, of men zelfs deze zeer uiteenloopende cijfers van toepassing mag verklaren op den eivliessteek in de vroegste maanden der zwangerschap, waarmee men in de gevallen van crimineele afdrijving gewoonlijk te doen heeft en op de gevallen, waarin eene gezonde vrouw haar gezond ei in den uterus herbergt. Gegevens omtrent den tijd, die er bij misdadige afdrijving verloopt tusschen den eivliessteek en de uitdrijving der vrucht, zijn uit den aard der zaak moeilijk te verkrijgen.

Tardieu [3]) kwam met zijn uitgebreid materiaal tot de con-

---

1) Het geval van Tarnier.
2) M. J. H. S. Hoho, De eivliessteek. Diss. Amsterdam 1906.
3) T. a. p., p. 60.

clusie: „que l'avortement provoqué par des manoeuvres criminelles directes, telles que piqûre, perforation des membranes, avait eu lieu le plus souvent dans les quatre jours qui les avaient suivies, quelquefois immédiatement par le fait d'une dilacération complète; d'autres fois en moins de douze heures, après vingt-quatre heures, après deux, trois ou quatre jours. Le minimum et le maximum du temps écoulé entre l'opération et la consommation de l'avortement varient donc de cinq heures à onze jours; mais je le répéte, le résultat est obtenu le plus souvent à la suite des manoeuvres criminelles dans les quatre premiers jours".

Brouardel [1]) geeft een lijstje van 8 gevallen, waarin de tijd tusschen eivliesstiek en abortus varieerde tusschen 9 uur en 9 dagen. Zooals men ziet, verschillen deze opgaven nauwelijks van die van Hoho, te meer omdat daar het geval, waarin de geboorte der vrucht 25 dagen op zich liet wachten, eene uitzondering is en in het daarop volgende geval het effect der kunstbewerking na 11 dagen tot stand kwam. Hoogstens zullen de bovenbedoelde waarnemingen van Tarnier e. a. aanleiding geven tot nog ietwat gereserveerder uitspraak dan Tardieu deed. Volkomen ongerechtvaardigd is echter de ruwe uitval van Corin [2]), die Tardieu's uitspraak als eene „absurdité" voorstelde en wel op grond van eene waarneming, waarbij de rottende placenta 57 dagen na den eivliessteek voor den dag kwam. Uit wat in het eerste Hoofdstuk omtrent den incompleten abortus gezegd is blijkt voldoende, dat Corin's bewering slechts haar grond vinden kon in een gebrek aan de meest elementaire, obstetrische kennis.

Eene andere vraag die zich nu voordoet is: hoe worden de vliezen gebroken? Wanneer dit tijdens de baring noodig is, dan beproeft men het, en meestal met succes, met de vingers. Als de vochtblaas onder den invloed van eene samentrekking der baarmoeder sterk gespannen is, dan is een enkele stoot met den vinger meestal voldoende de vliezen te doen barsten

---

[1]) T. a. p., p. 182.
[2]) Brouardel, t. a. p., p 183.

en is het eene uitzondering, dat men daarvoor een of ander, en dan nog weinig puntig instrument noodig heeft. Dan heeft men te doen b. v. met den toestand, die in fig. 16 is voorgesteld, waarbij de baarmoedermond reeds wijd geopend is.

Maar de zaak is geheel anders, wanneer de baring nog niet begonnen is en deze juist door den eivliessteek moet worden opgewekt. Onder zeer bijzondere omstandigheden kunnen dan de vliezen met den vinger — en zonder gevaar voor de vrucht ook alleen met den vinger — verscheurd worden. Dat zeer bijzondere geval doet zich voor, wanneer de schedel diep in het bekken is ingedaald en de vliezen den schedel nauw omsluiten. Dan is van doorsteken der vliezen geen sprake, wil men niet ook den schedel der vrucht induwen en kan men slechts met den vinger de vliezen langzaam stukkrabben. Daartoe is evenwel noodig, dat de vinger ruim door het halskanaal der baarmoeder heen kan gaan en ook dit is onder de bedoelde omstandigheden, die zich haast alleen bij eerst zwangeren kunnen voordoen, even zelden het geval. Plaatst men de vrouw in de z.g. obstetrische ligging, op den rug met opgetrokken beenen, dan gelukt het, bij meerbarigen in de latere zwangerschapsmaanden gewoonlijk, bij eerstzwangeren in dien tijd niet zoo heel zelden, den vingertop door den inwendigen baarmoedermond heen te wringen (zie pag. 15). Van een krabben, als straks bedoeld, zal dan nauwelijks, zoo ooit, sprake kunnen zijn. Wel zou men kunnen beproeven, als er in de vliezen, vóór de vrucht, vruchtwater in behoorlijke hoeveelheid opgehoopt was, met een scherp gepunten nagel de vliezen te doorsteken. Dit middel, door een enkelen verloskundige genoemd, wordt in werkelijkheid door geen enkele toegepast.

Dit alles geldt nu nog het breken der vliezen in de laatste maanden der zwangerschap. Kan het vliezenbreken ook met den vinger geschieden in de vroegere maanden, stel de eerste helft, der zwangerschap, b.v. den toestand in fig. 10 afgebeeld? Op die vraag moet het antwoord luiden, dat dit onmogelijk is, behoudens zeer bijzondere omstandigheden. De juistheid van dit antwoord zal ieder toegeven, die wel eens eenige malen in de gelegenheid is geweest, onder

gunstige omstandigheden wat assistentie, enz. betreft, abortus op te wekken op medische gronden. Dan is het binnendringen met den vinger door het niet geprepareerde halskanaal niet doenlijk, tenzij men ongeoorloofd ruw geweld gebruikt. Dit laatste was o. a. het geval in de door Strassmann[1]) aangehaalde waarnemingen. In eene daarvan moest de operatie, die zeer pijnlijk genoemd werd, niet minder dan 5 keer herhaald worden. Daarbij werd door één persoon met de vuisten zoo sterk mogelijk den buik van den navel naar het bekken gedrukt. De tweede „operateur" ging dan met twee vingers in de vagina en ploeterde zoolang, tot hij een „dünne Haut" kon doorstooten. In een tweede geval waren er overlangsche scheuren in den baarmoederhals ontstaan en nog meer in het derde geval, waarin trouwens de vinger niet eens door den inwendigen baarmoedermond heengegaan was en de abortus eerst het gevolg was van de uit de verwonding ontstane infectie.

Behalve in ruw geweld kunnen de bedoelde bijzondere omstandigheden gelegen zijn in eene diepgaande inscheuring der cervix uteri aan weerszijden. Daardoor kan de inwendige baarmoedermond onmiddellijk voor den ingevoerden vinger toegankelijk zijn. Descensus uteri zal dan de manipulatie vergemakkelijken en het zelfs mogelijk maken, dat de vrouw op deze wijze zich zelf doet aborteeren, zooals Brouardel[2]) beschrijft.

Tegenover de zeer enkele gevallen, waarin door manipulaties met den vinger alleen de abortus opgewekt wordt, staat een legio, waarin het ei geopend wordt met een of ander instrument. In de hand van den geneeskundige, die zich tot crimineelen abortusopwekker verlaagt, is het meestal de uterussonde, die voor den eivliessteek, onder het motto van een onderzoek met de sonde, gebruikt wordt. Ook door vroedvrouwen, die abortus opwekken, wordt dit instrument wel eens gebruikt, doch niet zoo dikwijls, omdat het niet in het officieele armamentarium der vroedvrouw behoort. Deze en andere beroeps-

---

[1]) F. Strassmann, Lehrb. der gerichtl. Medicin, 1895, p. 171.
[2]) T. a. p., p. 157.

misdadigers op dit gebied gebruiken meer eene fransche of engelsche bougie of katheter, een breipen, de mandrijn van eene slappe sonde of iets dergelijks. Alles, wat maar steken of prikken kan en niet al te dik is, wordt overigens gebruikt, haaknaalden, tandenstokers, pennehouders, van een punt voorziene houtjes, haarspelden, enz. enz.

De wijze van inbrengen is zoo eenvoudig mogelijk, om de zwangere zelf geen goed begrip te geven van wat met haar gebeurt. Zittend op den rand van een stoel, of half liggend op eene sopha worden haar de rokken opgeslagen; een of twee vingers worden in de vagina gebracht en op geleide daarvan gaat het instrument den uterus in; als het goed gaat in de holte en anders in den wand, zooals blijkens het volgende Hoofdstuk geen zeldzaamheid is. Soms geschiedt de bewerking in staande houding der zwangere. Eene uitzondering is het, dat een meer of minder volkomen speculum gebruikt wordt, om het scheedegedeelte der baarmoeder zichtbaar te maken en dan à vue het stekend instrument in de baarmoeder te brengen. Van den arts Jonges vernamen wij dat voor eenige jaren de Zuid-Hollandsche eilanden veel klandisie gaven aan eene abortusopwekster te Rotterdam die, gewapend met een lampenglas (als speculum) en eene breinaald, bij haar cliënten kwam logeeren tot het beoogde doel bereikt was, terwijl ons eveneens bekend is, dat diezelfde bewerking ook al in Noord-Brabant geschiedt.

Eindelijk werd in Parijs reeds in Tardieu's tijd veel en wordt, naar op te maken is uit mededeelingen van patiënten, te Amsterdam meer en meer de afdrijving bewerkstelligd door *inspuiting in den uterus*, ja zelfs is ons een geval bekend van twee echtelieden-abortusverwekkers, waarvan de vrouw geregeld de bougie aanwendde, terwijl de man inspuitingen als abortivum aanwendde [1]). Dit laatste middel, door Cohen in 1846 aanbevolen voor partus arte praematurus, is sinds lang en algemeen verlaten wegens zijne groote gevaarlijkheid. Onder

---

1) Zie vonnis Rb. 's Bosch 4 October 1904, P. v. J. 1904, n°. 394 en 3 November 1904, P. v. J. 1904, n°. 396.

die omstandigheden werd het zoodanig toegepast, dat het vocht werd ingespoten tusschen den uteruswand en de eivliezen. Later is door Pelzer voor hetzelfde doel aangeraden inspuiting van eene kleine hoeveelheid glycerine tusschen uteruswand en eivliezen. Ook dit middel heeft geen ingang gevonden, daar het aan de gevaren, verbonden aan de vochtinspuiting zelf, nog koppelde het gevaar, dat de nieren door de glycerine blijken te loopen.

Voor misdadige afdrijving wordt er natuurlijk niet op gelet, of het vocht tusschen uteruswand en eivliezen komt. Trouwens dit zou in de meeste gevallen, die afdrijving in de eerste drie maanden betreffen, niet wel mogelijk zijn. Het vocht wordt eenvoudig in de baarmoederholte gespoten en komt dan waar het komt. Zeker is het wel, dat niet dikwijls het vocht werkelijk de eivliezen décolleert. Dan toch zouden de gevallen met doodelijken afloop wel veelvuldiger zijn dan nu het geval is. Tardieu en met hem Brouardel houden de intra-uterine inspuiting voor het zekerste middel om abortus op te wekken. De laatste [1]) noemt 9 gevallen waarin de uitdrijving der vrucht plaats had van 3 uur tot 8 dagen na de injectie.

Veel verschil met het effect van den eivliessteek valt dus niet te bespeuren. Dikwijls zal bovendien door de canule van de injectiespuit het ei zelf verwond worden en dus eene combinatie van inspuiting en vliessteek plaats hebben, die het effect nog zekerder maakt.

Voor zoover bekend, wordt voor deze inspuitingen meestal een gewoon glazen wondspuitje gebruikt, waarop een of ander canule of katheter bevestigd is. Maar ook hier geldt: „variis modis male fit". De hoeveelheid vocht behoeft niet aanzienlijk te zijn en de aard van het vocht is naar Brouardel's meening, geheel onverschillig. Dat moge ietwat overdreven zijn, heel veel doet het er zeker niet toe, waarmede wordt ingespoten.

Omtrent de wijze van opereeren valt hetzelfde op te merken als boven is gezegd over den eivliessteek. Evenals er gevallen bekend zijn van vrouwen, die bij zich zelf de sonde inbrachten

[1]) T. a. p., p. 182.

om abortus op te wekken, zoo zijn er ook van zwangeren, die het eenigszins lastiger werk verstonden bij zich zelf eene intra-uterine inspuiting te verrichten. Zoo deelt Oldag [1]) een geval mede van eene vrouw, die bij zich zelf al twee jaar lang geregeld dadelijk post coitum eene intra-uterine inspuiting deed. Zijn hulp werd ingeroepen, omdat de canule van de spuit was afgebroken en een stuk in de uterusholte was blijven zitten. Hij verwijderde het stuk. Volgens de mededeeling der patiënte, toen zij drie maanden later weer in behandeling kwam, zou er vijf weken, nadat de afgebroken canule uit de baarmoeder verwijderd was geworden, een abortus van ongeveer drie maanden hebben plaats gehad. Dit laatste gedeelte van het verhaal moge al weinig geloofwaardig klinken en door Oldag onvoldoende zijn gecontroleerd, zeker is het dat de vrouw kans zag zich zelf eene intra-uterine injectie te geven. Trouwens daarvan bestaan meer goed geconstateerde voorbeelden en in den laatsten tijd is ons uit waarnemingen van patiënten gebleken, dat eene drukbeklante abortusopwekster te Amsterdam de inspuiting niet meer zelf doet, doch onder hare leiding door de zwangere laat verrichten. De strafbaarheid wordt daardoor evenwel niet opgeheven, omdat zij dan toch in ieder geval medeplichtige is.

Met het bovenstaande zal het in een gegeven geval niet moeilijk vallen de vraag naar de deugdelijkheid van het middel te beantwoorden.

De tweede vraag, die den deskundige gesteld kan worden, is die naar de deugdelijkheid van het object, een vraag die in twee deelen gesplitst kan worden, nl. 1°. was er eene vrucht in de baarmoeder? en 2°. zoo ja, leefde de vrucht tijdens de afdrijving?

De eerste vraag wordt gemotiveerd door de mogelijkheid, dat de vrouw wel zwanger was, doch dat er eene druivenmola in de baarmoeder zat en dat de vrouw misschien in het geheel niet zwanger geweest is. De bewering, dat de

---

[1]) R. Oldag, Fremdkörper im Uterus. D. med. Wochenschr. 1897, p. 362

zwangerschap afgebroken is, omdat er eene mola aanwezig was, zal nooit anders komen dan van medici of vroedvrouwen. Aannemelijk zal die bewering slechts dan zijn, wanneer tengevolge van het getuigenverhoor blijkt, dat vóór de afdrijving verschijnselen bestonden, die op molazwangerschap wezen. Deze verschijnselen zijn in het eerste Hoofdstuk beschreven. Zijn die verschijnselen niet aanwezig geweest, dan is de bedoelde bewering zeker niet aannemelijk. Hoogstens zou de eigenaardige uitgestooten uterusinhoud kunnen bewijzen, dat er eene niet vermoede mola aanwezig was geweest. Dan zal de zoo typische massa echter zoo goed herkend zijn en zoo duidelijk beschreven worden, ook door niet-deskundigen, dat het bestaan hebben van dezen toestand, zelfs later, door het getuigenverhoor alleen, gemakkelijk kan worden bewezen. Elke medicus weet hoe eene druivenmola er uit ziet en elke deskundige zal dan ook gemakkelijk uit de beschrijving kunnen opmaken, of er al dan niet molazwangerschap is geweest.

Moeilijker wordt het uit te maken, of er misschien in het geheel geen zwangerschap heeft bestaan.

Uit den aard der zaak zal het antwoord op deze vraag nooit gegeven kunnen worden, wanneer men geen gelegenheid heeft de vrouw te onderzoeken. Maar ook zelfs dit onderzoek zal alleen dan waarde kunnen hebben, wanneer het geschiedt binnen zekeren tijd na den vermoeden abortus. Die tijd moet op ten hoogste 6 weken gesteld worden d. i. de tijd, waarop onder normale omstandigheden de baarmoeder, na eene baring aan het einde der zwangerschap, weder geheel geïnvolveerd is. Hoe dichter men bij dat tijdstip komt, hoe minder waarde het onderzoek zal hebben. Immers het hoofdzakelijke criterium, dat men heeft na te gaan, is de grootte der baarmoeder. In de allereerste weken der zwangerschap is deze nog niet of nauwelijks toegenomen en dan geeft ook de bimanueele palpatie geen resultaten. Slechts afkrabben van den geheelen binnenwand der baarmoeder en nauwkeurig mikroskopisch onderzoek van het afgekrabde weefsel zou dan kunnen doen zien, of zich daarin al dan niet deciduacellen met chorionvlokken bevonden. Het resultaat van het mikroskopisch onderzoek

zal echter boven alle bedenking vast moeten staan, eer de deskundige daaruit een beslissend antwoord op de gestelde vraag zal mogen ontleenen.

In de latere maanden zal bij bimanueele palpatie van den nog bloedenden uterus een teeken gevonden kunnen worden dat overeenkomt met het zwangerschapsteeken van Hégar. Men kan dan dikwijls waarnemen, dat tusschen het vergroote, doch niet meer weeke corpus uteri en den baarmoederhals een ring bestaat van zeer week weefsel, zóó week dat het soms is, alsof de samenhang tusschen corpus en cervix is opgeheven. In de tweede helft der zwangerschap, en hoe dichter bij het einde des te meer, zal men in de eerste dagen van het puerperium met den vinger in de uterusholte kunnen binnendringen en zoo de ruwe placentairplaats op het gevoel kunnen herkennen.

Dat zogsecretie en het uit de anamnese blijkend bestaan hebben van subjectieve zwangerschapsverschijnselen (amenorrhoe, misselijkheid, enz.) ook voor de retrospectieve diagnose van zwangerschap beteekenis hebben, behoeft geen nader betoog.

Toch zijn er, ook als men met alles rekening houdt, nog best gevallen denkbaar waarin op de vraag, of er al dan niet zwangerschap geweest is, niet anders dan een meer of min waarschijnlijk antwoord gegeven kan worden.

Is echter de zwangerschap in confesso en worden ook de pogingen tot afdrijving erkend of als vaststaand aangenomen, dan komt de vraag, of de vrucht bij het aanwenden dier pogingen nog leefde. Dit heeft volgens de geldende jurisprudentie beteekenis, omdat afdrijving van eene doode vrucht niet onder de artt. 295—298 Wetb. van Straf. valt (zie boven).

Gemakkelijk is het antwoord op deze vraag slechts in het geval, dat de vrucht levend geboren is en het leven door getuigen is waargenomen. Dit kan haast niet anders dan in de tweede helft der zwangerschap, tenzij de geboorte der vrucht door een deskundige is bijgewoond en deze zich heeft kunnen overtuigen b.v. dat het hart nog klopt. Dan kan dat bewijs ook al in de derde maand geleverd worden, doch het spreekt van zelf, dat daartoe betrekkelijk weinig gelegenheid zal zijn.

Een door den rechter voldoend geachte aanwijzing kan het

ook zijn, dat de vrouw verklaart dadelijk vóór of zelfs na de bewerking nog kindsbewegingen („leven") gevoeld te hebben.

Is echter noch het een noch het ander het geval, dan kan alleen het onderzoek der uitgestooten vrucht misschien licht geven. Vrij groote kans dat dit het geval zal zijn bestaat er, wanneer de vrucht in de tweede helft der zwangerschap is uitgedreven geworden. Dan toch treedt na den dood altijd eene verandering van den in de baarmoeder achtergebleven foetus op, die als zoodanig gemakkelijk te herkennen is en die eenige aanwijzing geeft omtrent den tijd, die verloopen is sinds den dood der vrucht. Die verandering is de z.g. maceratie. Van die maceratie kan men met Seitz [1]) drie stadiën onderscheiden. In het eerste is de epidermis opgeheven in blazen van verschillende grootte, die eene geelachtige of bloederig-roode vloeistof bevatten. In het tweede stadium zijn de blazen gesprongen, de huid laat in lappen van de lichaamsoppervlakte los, het corium ligt bloot en is diffuus donkerrood gekleurd. In het derde stadium is het onderhuidsche bindweefsel oedemateus gezwollen en door uitgetreden bloedkleurstof vuil roodbruin verkleurd. Dit oedeem is vooral sterk aan den schedel, verder aan den buik. Borst- en buikholte bevatten sero-sanguinolent vocht. De gewrichtsverbindingen der beenderen zijn los geworden, de schedelbeenderen hebben hunne verbinding in de naden verloren en zijn als losse beenstukken in den schedelzak te voelen.

Het heeft geen nut hier verder nog de veranderingen bij maceratie in détails [2]) te bespreken, want wat men met deze gegevens niet bereiken kan, bereikt men voor ons doel ook niet met het mikroskopisch onderzoek der verschillende organen.

De eerste phase der maceratie geschiedt in korten tijd, 1 tot 3 dagen na den dood der vrucht; de tweede heeft gewoonlijk in de tweede helft der eerste week na den dood (of vroeger)

---

[1]) L. Seitz, Die Veränderungen von Fötus und Placenta nach dem Tode der Frucht. v. Winckel, Handbuch der Geburtshülfe II, 2, p. 1259, 1904.

[2]) Zie Carl Ruge, Ueber den Fötus sanguinolentus. Zeitschrift f. Geburtsh. u. Gyn. I, p. 57, 1877.

plaats, en daarna begint het derde stadium, dat in hoogstens drie weken wordt bereikt. Uit deze opgaven blijkt dadelijk en duidelijk, dat van nauwkeurige tijdsbepaling van den dood der vrucht door den graad van maceratie geen sprake is. Het blijft bij een ongeveer, maar dat ongeveer kan dikwijls voldoende zijn. Ook al houdt men rekening met het feit, dat de maceratie door onbekende invloeden nu eens sneller, dan weer langzamer gaat, toch zijn de volgende conclusies moeilijk aantastbaar.

Wordt eene vrucht uit de tweede zwangerschapshelft geboren zonder eenig teeken van maceratie, dan heeft de dood dezer vrucht hoogstens 3 × 24 uren voor de uitstooting plaats gehad. Is aan de gemacereerde vrucht nog geen enkel verschijnsel van het begin van het derde stadium te vinden, is er met name niets van bloederig oedeem te bespeuren, dan is de vrucht nog niet langer dan 8 dagen dood.

Gelden deze opgaven nu ook voor veel kleinere vruchten b.v. voor die uit de derde zwangerschapsmaand, de maand van praedilectie voor den abortus criminalis? Met zekerheid is die vraag niet te beantwoorden, maar waarschijnlijk moet het antwoord ontkennend luiden. De mededeeling, die men in alle handboeken der verloskunde vinden kan, dat in de vroegere maanden de doode foetus meer kans heeft op mummificatie, helpt ons hier niets. Van eene zoo lange retentie, dat er mummificatie komen kan, is bij abortus provocatus nooit sprake. En omtrent de veranderingen, die zulk een vroeg gestorven foetus kort voor zijn uitdrijving ondergaat, is in de literatuur niets te vinden. Wat wij daarvan zelf gezien hebben heeft ons den volgenden indruk gegeven. Bij kleinere foetus blijven de blaasvorming der huid en het oedeem veel langer achterwege, zoo zij al ooit ontstaan. De meest in het oog loopende en tevens de constantste verandering, die na den dood der vrucht optreedt, is de vuilbruinroode verkleuring van het corium, dat door de epidermis heen schemert. Naar analogie van wat men bij oudere foetus vindt, achten wij het waarschijnlijk, dat die verandering hoogstens een week uitblijft, maar verder gaan dan het uitspreken van zulk eene waarschijnlijkheid schijnt ons niet ge-

oorloofd. Toch heeft ook dit althans eenige waarde. Wanneer uit het getuigenverhoor gebleken is, dat de zwangere, voor de misdadige bewerking, geheel gezond was en ook haar zwangerschap geen enkele afwijking vertoonde en de uitgedreven vrucht bovendien de normale rose kleur vertoont, dan kan daarin voor den rechter eene voldoende aanwijzing gelegen zijn om aan te nemen, dat de vrucht tijdens de bewerking nog leefde.

Van anderen aard is de vraag die den deskundige gesteld kan worden, of aan de vrouw zelf teekens gevonden zijn, die er op wijzen, dat de abortus opgewekt was? Op deze vraag is het antwoord gemakkelijker te geven. Immers, wanneer men de gevallen uitzondert van door de bewerking teweeg gebrachte verwondingen, waarover in het volgende Hoofdstuk zal gesproken worden, dan is er geen enkel verschil tusschen het verloop van een spontanen en een opgewekten abortus. Somwijlen kan de septische infectie in dezen dienst doen, doch alleen dan, wanneer de behandeling van den abortus zelf volkomen lege artis is geschied en met name dan, wanneer de aborteerende vrouw reeds geïnfecteerd in behandeling is gekomen. Ook hierover zal in het volgende Hoofdstuk gehandeld worden.

Eindelijk is er nog eene vraag van beteekenis, nl. of de zwangere zelf eene duidelijke voorstelling moet hebben gekregen van wat de abortusopwekker met haar deed? Deze vraag moet ongetwijfeld ontkennend worden beantwoord en men kan zelfs nog verder gaan en zeggen, dat in den regel de indruk eene onjuiste zal zijn en zal afhangen van wat de angst der vrouw en de door haar misschien waargenomen instrumenten haar hebben gesuggereerd. Dit antwoord baseert zich niet alleen op den indruk, dien langdurige gynaecologische ervaring op ons gemaakt heeft, maar ook op de onderzoekingen ad hoc door Calmann [1]) verricht, wiens conclusies wij hier laten volgen.

1) A. Calmann. Sensibilitätsprüfungen am weiblichen Genitale nach forensischen Gesichtspunkten. Verh. der Deutschen Gesellsch. f. Gynäkologie VII. Leipzig 1897, p. 525.

1. Am weiblichen Urogenitalsystem ist der *Ortssinn* sehr mangelhaft entwickelt; die räumliche Unterscheidung zwischen Harnröhre bezw. Blase einerseits, After bezw. Mastdarm und Scheide andererseits ist eine durchaus unsichere; eine diesbezügliche Differenzirung zwischen Scheide, Portio und Uterushöhle besteht überhaupt nicht.

2. Der *Tastsinn* ist in diesem Gebiete besonders oberhalb seiner Eingangspforten ebenfalls mangelhaft ausgebildet Ueber die Länge eines eingeführten Gegenstandes fehlt jedes Urtheil, die Dicke wird noch annähernd am genauesten erkannt, aber keineswegs mit zuverlässiger Sicherheit abgeschätzt. Ueber die Form und Eigenthümlichkeit der Gegenstände herrscht grosse Unklarheit. Die Zahl der in der Vagina eingeführten Gegenstände wird häufig falsch angegeben. Im Uterus ist der Tastsinn nicht vorhanden.

3. Der *Drucksinn* is in der Harnröhre ziemlich gut entwickelt; in der Scheide ist er sehr mangelhaft, an der Portio und im Uterus ist er nicht nachzuweisen.

4. Der *Temperatursinn* ist in der Harnröhre ziemlich deutlich vorhanden. In der Scheide ist es sehr schwach ausgebildet, besonders den als „warm" zu bezeichnenden Temperaturgraden gegenüber. An der Portio und im Uterusinnern fehlt er vollständig.

5. Die *Schmerzempfindung* ist in der Harnröhre ziemlich lebhaft, in der Scheide, an der Portio und im Cervicalkanal besteht sie nun in mässigem Grade, im Cavum uteri ist sie häufig deutlich auszulösen. Hierin besteht die einzige subjektive Unterscheidung zwischen Scheide und Uterus."

Aan Calmann's conclusies zijn slechts een paar opmerkingen toe te voegen, die trouwens ook reeds te vinden zijn in het stuk, dat aan die conclusies ten grondslag ligt. Zij zijn ten eerste, dat bij niet-zwangeren het ostium internum uteri het pijnlijkst is, wanneer daar een instrument doorheen gevoerd wordt; vervolgens, dat de gevoeligheid van de binnenvlakte der baarmoeder bijna alleen bij ziekelijke toestanden van het endometrium bestaat en eindelijk dat, blijkens de ervaring bij partus arte praematurus opgedaan, de gevoeligheid zoo

van ostium internum als van endometrium althans in de laatste maanden der zwangerschap niet meer bestaat. Ten slotte kunnen wij daaraan nog toevoegen, dat de ervaring uit een wel is waar klein aantal gevallen van lege artis geprovoceerden abortus ons heeft geleerd, dat ook in de vroegere maanden der zwangerschap de gevoeligheid van het ostium internum zeer is verminderd, zoo niet geheel opgeheven.

Het een en ander mag zonder twijfel voldoende geacht worden om het straks gegeven antwoord op de laatstgestelde vraag te motiveeren.

Ten slotte nog een enkel woord over de positie van den medicus tot de strafwet. Wij bedoelen daarmede niet den geneesheer, die van het veroorzaken van afdrijvingen zijn beroep maakt — hem toch gunnen wij gaarne eene gevoelige kennismaking met den strafrechter — doch den medicus, wiens plicht en geweten hem gebieden op uitsluitend medische indicatie abortus, of partus praematurus op te wekken. Valt nu ook deze onder de vigeerende bepalingen? Hieromtrent heerscht weinig eenstemmigheid. In het oorspronkelijke ontwerp luidde de aanhef der artt. 296 en 297: „Hij die, *behalve in geval van levensgevaar voor de vrouw of de vrucht....*" [1]). Minister Modderman schrapte evenwel deze zinsnede als overbodig, omdat de genees-, heel- en verloskundige, zoo dikwerf hij handelt naar de regelen zijner kunst, volkomen gedekt zijn zou en deswege geen afzonderlijke bescherming zou behoeven [2]).

Waarschijnlijk steunend op deze uitspraak verdedigt Noyon [3]) de straffeloosheid van den medicus die, om de vrouw te redden, abortus opwekt, op grond van overmacht. Geheel zonder bedenking is evenwel deze leer niet. Immers men mag niet uit het oog verliezen dat, zoodra de woorden der wet duidelijk zijn, een beroep op de wordingsgeschiedenis is uitgesloten en dat dus, voor de niet-strafbaarheid van eene bepaalde

---

1) De cursiveering is van ons.
2) Smidt, II, p. 445 en 446.
3) T. a. p., I, p. 165 en supplement, p. 19.

handeling onder zekere omstandigheden, gevorderd mag worden, dat alle elementen aanwezig zijn, die hare strafbaarheid uitsluiten. En nu worden juist door het ontbreken daarvan Simons [1]) en Nelissen [2]) er toe gebracht Noyon's betoog te bestrijden, terwijl vooral de laatste schrijver tot de niet ondubbelzinnige conclusie komt, dat naar de letter der wet reeds thans de geneesheer strafbaar is die, om het leven der zwangere te redden, hare vrucht afdrijft.

Wij zullen ons in dezen strijd geen partij stellen, al willen wij ons niet ontveinzen, dat Noyon's gevoelen ons het minst aannemelijk voorkomt, omdat het geen steun vindt in de wet. Maar wij constateeren toch zijn bestaan als een krachtig argument voor de inwilliging van den eisch, dat de wet zelf den medicus, wiens plicht en geweten hem voorschrijven volgens de regels zijner kunst abortus op te wekken, voor mogelijke strafbaarheid behoort te beveiligen, zoodat hij niet afhankelijk is van de wellicht wisselende inzichten des rechters [3]).

---

1) Tijdschrift voor Geneeskunde, 1905, 1e helft, no. 19.

2) Verslag van de vergadering der geneeskundige afdeeling der „Vereeniging tot het bevorderen van de beoefening der wetenschap onder de Katholieken in Nederland", gehouden te Arnhem op 27 Juni 1905. Nijmegen, J. F. Kloosterman en daarin speciaal de inleiding van mr. Nelissen op p. 19.

3) De teruggenomen strafrechtsnovelle Cort van der Linden stelde slechts dan de afdrijving of dooding van de vrucht eener vrouw strafbaar, wanneer zonder genees-, heel- en verloskundige bevoegdheid, of met overschrijving dier bevoegdheid gehandeld was. Blijkbaar achtte de toenmalige minister het dus gewenscht dubia uit te sluiten.

HOOFDSTUK VII.

Verwonding en infectie der vrouw bij misdadige afdrijving.

Fransche Wetgeving.

Art. 319 C. P. Quiconque, par maladresse, imprudence, inattention, négligence ou inobservation des règlements, aura commis involontairement un homicide, ou en aura involontairement été la cause, sera puni d'un emprisonnement de trois mois à deux ans, et d'une amende de cinquante francs à six cents francs.

Art. 320 C. P. S'il n'est résulté du défaut d'adresse ou de précaution que des blessures ou coups, le coupable sera puni de six jours à deux mois d'emprisonnement et d'une amende de seize francs à cent francs, ou de l'une de ces peines seulement [1]).

Oostenrijksche Wetgeving.

§ 335 S. G. Jede Handlung oder Unterlassung, von welcher der Handelnde schon nach ihren natürlichen, für jedermann leicht erkennbaren Folgen, oder vermöge besonders bekannt gemachter Vorschriften, oder nach seinem Stande, Amte, Berufe, Gewerbe, seiner Beschäftigung oder überhaupt nach seinen besonderen Verhältnissen einzusehen vermag, dass sie eine Gefahr für das Leben, die Gesundheit oder körperliche Sicherheit von Menschen herbeizuführen oder zu vergrössern geeignet sei, soll, wenn hieraus eine schwere körperliche Beschädigung eines Menschen erfolgte, an jedem Schuldtragenden als Uebertretung mit Arrest von einem bis zu sechs Monaten, dann aber, wenn hieraus der Tod eines Menschen erfolgte, als Vergehen mit strengem Arreste von sechs Monaten bis zu einem Jahre geahndet werden.

---

1) L. 13 Mai 1863.

Duitsche Wetgeving.

§ 222 S. G. Wer durch Fahrlässigkeit den Tod eines Menschen verursacht, wird mit Gefängniss bis zu drei Jahren bestraft.

Wenn der Thäter zu der Aufmerksamkeit, welche er aus den Augen setzte, vermöge seines Amtes, Berufes oder Gewerbes besonders verpflichtet war, so kann die Strafe bis auf fünf Jahre Gefängniss erhöht werden.

§ 230 S. G. Wer durch Fahrlässigkeit die Körperverletzung eines anderen verursacht, wird mit Geldstrafe bis zu 900 Mark oder mit Gefängniss bis zu zwei Jahren bestraft.

War der Thäter zu der Aufmerksamkeit, welche er aus den Augen setzte, vermöge seines Amtes, Berufes oder Gewerbes besonders verpflichtet, so kann die Strafe auf drei Jahre Gefängniss erhöht werden.

Nederlandsche Wetgeving.

Art. 307 Sr. Hij aan wiens schuld de dood van een ander te wijten is, wordt gestraft met gevangenisstraf of hechtenis van ten hoogste negen maanden.

Art. 308 Sr. Hij aan wiens schuld te wijten is dat een ander zwaar lichamelijk letsel bekomt of zoodanig lichamelijk letsel waaruit tijdelijke ziekte of verhindering in de uitoefening zijner ambts- of beroepsbezigheden ontstaat, wordt gestraft met gevangenisstraf of hechtenis van ten hoogste zes maanden.

Art. 309 Sr. Indien de in dezen titel omschreven misdrijven worden gepleegd in de uitoefening van eenig ambt of beroep, kan de straf met een derde worden verhoogd, kan ontzetting worden uitgesproken van de uitoefening van het beroep waarin het misdrijf is gepleegd, en kan de rechter de openbaarmaking zijner uitspraak gelasten.

Art. 1401 B. W. Elke onregtmatige daad, waardoor aan een ander schade wordt toegebracht, stelt dengenen door wiens schuld die schade veroorzaakt is in de verpligting om denzelve te vergoeden.

Art. 1402. B. W. Een ieder is verantwoordelijk, niet alleen voor de schade welke hij door zijne daad, maar ook voor die welke hij door zijne nalatigheid of onvoorzichtigheid veroorzaakt heeft.

Art 1406 B. W. In geval van moedwilligen of onvoorzigtigen doodslag, hebben de overblijvende echtgenoot, de kinderen of de ouders van den nedergeslagene, die door zijnen arbeid plegen te worden onderhouden, eene regtsvordering tot schadevergoeding, te waarderen

naar gelang van den wederzijdschen stand en de fortuin der personen, en naar de omstandigheden.

Art. 1407 B. W. Moedwillige of onvoorzigtige kwetsing of verminking van eenig deel des ligchaams geeft aan den gewonde het regt om, behalve de vergoeding der kosten van herstel, ook die der schade, door de kwetsing of de verminking veroorzaakt te vorderen. Ook deze worden gewaardeerd naar gelang van den wederzijdschen stand en de fortuin der personen, en naar de omstandigheden.

Bij vergelijking van de artt. 307 en 308 Wetb. van Strafr. met die van den Code en van de Oostenrijksche wetgeving valt het dadelijk op, dat de beide laatsten zich uitputten in eene opsomming der gevallen, waarin strafbare schuld aanwezig moet worden geacht. Nog veel sterker komt dit uit in de hierboven niet afgedrukte § 336 van het Oostenrijksch strafwetboek, waarin in zeven verschillende variaties een aantal casus worden genoemd, waarbij § 335 „ins besondere in Anwendung zu bringen ist".

Nog in een tweede opzicht vertoont de Oostenrijksche wet eene afwijking. Zij neemt nl. den rechter de begrenzing van het begrip strafbare schuld uit handen en geeft daarvan zelf eene omschrijving. Onze wet en de Duitsche daarentegen gebruiken eenvoudig de terminologie „schuld (Fahrlässigkeit)", zoodat de rechter telkens te beslissen heeft of hij, gelet op de ten processe gebleken feiten, al dan niet aanleiding vindt tot toepassing der ingeroepen artikelen, m. a. w. in ieder concreet geval moet beoordeelen, wat onder strafbare schuld moet worden verstaan en of zij al of niet is gebleken.

Sommigen onzer lezers herinneren zich natuurlijk de scherpzinnige onderscheiding der schuldgraden bij de Romeinen, die nog altijd dient bij de toepassing der hedendaagsche rechtsbegrippen. Zij kenden de culpa lata (non intelligere quod omnes intelligunt) en de culpa levis, d. w. z. niet die zorg toonen, waarmede een goed huisvader (diligens sive bonus pater familias) zijne zaken behartigt. De laatste soort culpa — de culpa levis dus — werd weder onderverdeeld in de culpa levis in abstracto en in concreto, bij welke onderscheiding wij

evenwel voor de strafrechtelijke schuld niet behoeven stil te staan. Daarvoor toch mag uitsluitend slechts culpa lata worden gevorderd. Behalve immers, dat hiervoor de bemoeiing van den strafwetgever pleit, die slechts in hoog noodige gevallen ingrijpt en eene zeer geringe hoeveelheid schuld in verband met de ingetreden gevolgen niet als misdrijf zou aanrekenen, ontleenen wij een krachtig argument aan het betoog van den Minister Modderman [1]). In zijn antwoord toch aan de Tweede Kamer verklaarde hij ten aanzien der eischen voor strafbare schuld: „Alleen die schuld (hetzij bewuste schuld of roekeloosheid, hetzij onbewuste schuld), behoort tot het gebied van het strafrecht, die in foro civili „culpa lata" genoemd wordt".

Aan dien eisch ons houdende, mag dus van den dader eene min of meer grove nalatigheid worden gevorderd en de beoordeeling van de al of niet aanwezigheid van strafbare schuld moet worden gemeten naar hetgeen een gewoon mensch — „de mensch in het algemeen" zegt het Regeeringsantwoord — onder soortgelijke omstandigheden zou hebben gedaan. Is de dader een medicus, of eene vroedvrouw, dan vordert de consekwente toepassing van dit beginsel, dat men hem of haar niet den eisch mag stellen, waaraan slechts de besten zouden hebben voldaan, doch moet de schuld worden getoetst aan de vraag, hoe de doorsnêe-medicus of vroedvrouw zou hebben gedaan. Aldus hebben doctrine [2]) en jurisprudentie [3]) de strafrechtelijke schuldvraag vrij algemeen beantwoord en bijna de eenige, die hierop eene uitzondering maakt, is Mr. Wttwaal [4]), die van een verschil tusschen civiel- en straf-

---

1) Smidt, I, p. 78.

2) Van Hamel, Inleiding, p. 294 vlg.; Noyon, t. a. p., I, p. 28; Simons, t. a. p., I, p. 170.

3) Arr. H. R. 14 November 1887, W. v. h. R. nº. 5509; Rb. Leeuwarden, 30 Januari 1889 en Hof Leeuwarden, 4 April 1889, W v. h. R. nº. 5711; Rb. Zutphen, 16 Maart 1898, W. v. h R. nº. 7136; Rb. Groningen, 7 Januari 1904, P. v. J. 1904, nº. 328; Hof Leeuwarden, 28 September 1905, W. v. h. R. nº. 8305.

4) Tijdschr. voor Strafr., XV, p. 20—28.

rechtelijke schuld niet weten wil en beide begrippen gelijkstelt [1]).

Voor toepassing der artt. 307 en 308 Wetb. van Strafr. is verder noodig, dat de daarin genoemde gevolgen te wijten zijn aan de schuld van den dader. Hoever gaat nu zijne aansprakelijkheid voor die gevolgen? Vooral in Duitschland zijn daaromtrent ver strekkende theorieën verkondigd [2]). Op voorbeeld van von Buri verdedigt von Liszt [3]) met groote consekwentie de stelling, dat de dader niet alleen aansprakelijk is voor de onmiddellijk veroorzaakte, doch ook zelfs voor de middellijke, ja zelfs voor de toevallige schade. Tegenover hem staat Rümelin [4]), die geen verdere aansprakelijkheid wil dan voor die gevolgen, welke de gepleegde handeling kon tot stand brengen.

Voor ons vigeerend strafrecht zouden wij de consekwentiën uit von Liszt's theorie voortvloeiende, niet durven aanvaarden. De wetgever toch eischt, dat de verlangde gevolgen *te wijten zijn* aan de schuld van den beklaagde, m. a. w. tusschen de gevolgen en de daad moet dus verband bestaan, zoodat daardoor toeval reeds uitgesloten is. Liever vereenigen wij ons met Olshausen [5]), waar hij zegt: „Die strafrechtliche Fahrlässigkeit besteht aber in der Verursachung eines voraussehbaren objectiv rechtswidrigen Erfolges durch einen eine pflichtwidrige Unvorsichtigkeit involvirenden Willensact". Wil derhalve de dader krachtens art. 307 of 308 kunnen worden gestraft, dan moet hij het ingetreden gevolg voorzien hebben, hoogstens dit bij redelijk nadenken hebben kunnen voorzien [6]).

Welke moeten nu de door de wet gevorderde gevolgen zijn?

---

1) Vgl. echter Mr. N. J. C. Lette van Oostvoorne, Het veroorzaken van den dood of van lichamelijk letsel door schuld, Leiden, 1882, en daarin speciaal p. 54.

2) Vgl. E. Hartmann, Das Kausalproblem im Strafrecht.

3) Strafrecht, p 106 vlg.

4) Die Verwendung der Causalbegriffe in Straf- und Civilrecht.

5) T. a. p., I, p. 267, n°. 17.

6) van Hamel, t. a. p., p. 293 vlg.; Simons, t. a. p., I, p. 169.

Als zoodanig noemt art. 307 den dood en art. 308 zwaar lichamelijk letsel, of zoodanig lichamelijk letsel, waaruit tijdelijke ziekte, of verhindering in de uitoefening der ambts- of beroepsbezigheden is ontstaan.

Het eerstgenoemd gevolg — de dood — zal van juridisch standpunt wel geen nadere bespreking behoeven, terwijl wij op de beteekenis van het begrip zwaar lichamelijk letsel reeds de aandacht vestigden in het vorige Hoofdstuk. De zeer constante rechtspraak van den Hoogen Raad [1]) verstaat daaronder niet alleen: ziekte, die geen uitzicht op volkomen genezing overlaat, voortdurende ongeschiktheid ter uitoefening der ambts- of beroepsbezigheden, afdrijving of dood van de vrucht eener vrouw en storing der verstandelijke vermogens, die langer dan vier weken heeft geduurd (art. 82 Sr.), doch ook zoodanig letsel, dat een blijvend gevolg van ernstigen aard heeft gehad, althans een zeer belangrijk nadeel of levensgevaar heeft veroorzaakt.

Aan welke eischen moet nu het derde gevolg voldoen? De wet vordert lichamelijk letsel, waaruit tijdelijke ziekte of verhindering in de uitoefening der ambts- of beroepsbezigheden is ontstaan [2]). Reeds uit het naast elkaâr stellen der begrippen ziekte en verhindering blijkt, dat het eerste niet in de ruimste beteekenis mag worden genomen, zooals de medici dat gewoonlijk bedoelen. Een tandarts b v. spreekt van zieke tanden of kiezen, zonder dat daarom zijn patiënt ziek behoeft te zijn. Bovendien zou eene zoo ruime beteekenis strafrechtelijk geen zin hebben omdat, indien met ziekte ieder lichamelijk letsel zou bedoeld zijn, onze wet in het meerendeel der gevallen feitelijk zou aansprakelijk stellen voor lichamelijk letsel, waaruit lichamelijk letsel ontstaat, hetgeen echter niet in 's wet-

---

[1]) Arr. H. R. 7 Mei 1888, W. v. h. R. n°. 5558; 9 November 1891, W. v. h. R. n°. 6112; 16 October 1899, W. v. h. R. n°. 7344; 22 October 1900, W. v. h. R. n°. 7505; 27 April 1903, W. v. h. R. n°. 7919; 2 Januari 1905, W. v. h. R n°. 8165; 6 Mei 1907, W. v. h. R. n°. 8543.

[2]) Vgl. de conclusie van den Advocaat-Generaal R e t h a a n M a c a r é, voorafgegaan aan 's Hoogen Raads arrest van 13 Juni 1905, W. v. h. R. n°. 8241.

gevers bedoeling kan hebben gelegen. Om die redenen zullen wij dus onder tijdelijke ziekte eene algemeene stoornis der gezondheid moeten verstaan [1]), die veroorzaakt is door lichamelijk letsel.

De begrippen letsel en leed dekken elkaâr niet. Ieder leed is nog geen letsel. Letsel toch staat gelijk met kwetsing, zoodat daaraan de beteekenis moet worden gehecht van uiterlijke of innerlijke lichaamsbeleediging.

Het bewezen misdrijf van afdrijving sluit eene vervolging krachtens de artt. 307 en 308 niet uit. Heeft crimineele abortus plaats gehad en heeft de dader daarbij de vrouw roekeloos verwond en geïnfecteerd, dan kan hij daarvoor mede worden veroordeeld [2]). En zelfs al moet voor de ten laste gelegde afdrijving worden vrijgesproken, dan kan daarom toch nog veroordeeling volgen voor een schuldmisdrijf.

Reeds vroeger hebben wij aangetoond, hoe feitelijk, dank zij de stoutheid en durf der abortusopwekkers, de artt. 307 en 308 Wetb. van Strafr. eene toevlucht bieden, bijaldien de misdadige abortus niet te bewijzen is. Allicht toch pleegt de dader een verzuim of begaat hij eene roekeloosheid, die hem onder het bereik dier artikelen brengt en aldus kan ten minste eenigszins worden gereageerd tegen het veelvuldig gepleegd misdrijf van afdrijving.

Behalve strafrechtelijk kan de dader bij het veroorzaken van de in de artt. 1406 en 1407 B. W. genoemde gevolgen ook civielrechtelijk worden aansprakelijk gesteld [3]). Is de strafrechtelijke schuld bewezen, dan zal dit bewijs ten civiele weinig of geen bezwaren opleveren, omdat in civilibus uit den aard van het recht strenger eischen mogen worden aangelegd dan

[1]) Noyon, t. a. p., III, p. 92 en supplement, p. 37. Vgl. Hof Amsterdam, 25 Maart 1890, W. v. h. R. n°. 5865; Hof Leeuwarden 13 October 1904, W. v. h. R. n°. 8180; Hof Arnhem 28 September 1905, W. v. h. R. n°. 8295.

[2]) Arr. H. R. 20 December 1897, W. v. h. R. n°. 7059.

[3]) Vgl. het belangrijk opstel van mr. D. Simons in Themis 1902, p. 6—93.

in foro poenali. Feith [1]) omschrijft de civielrechtelijke schuld als: „een daad of verzuim, waarbij die diligentia uit het oog is verloren, welke een ijverig en zorgvuldig mensch jegens zijne medemenschen in acht neemt", en onzerzijds hebben wij aan die omlijning niets toe te voegen.

De civiele vordering kan ter keuze bij den straf- of civielen rechter worden aanhangig gemaakt, doch bij den eersten slechts tegelijk met de behandeling der strafzaak, onmiddellijk na de ondervraging van den beklaagde en mits zij beperkt blijft tot 150 gulden of minder.

Men bemerke wel, dat de artt. 1406 en 1407 B. W. geen onderdeel vormen van art. 1401, doch volkomen op zich zelf staan, zoodat eene actie op grond van een dier artikelen uitdrukkelijk de daarbij gestelde voorwaarden moet inhouden [2]).

Hoe ver gaat nu de civielrechtelijke verantwoordelijkheid voor de ingetreden gevolgen? Wij stellen ons daarvoor op hetzelfde standpunt, hetwelk wij bij de strafrechtelijke schuld hebben ingenomen en willen alleen aansprakelijkheid voor die gevolgen, welke hadden moeten en kunnen worden voorzien. Als van zelf strekken zich de afzienbare gevolgen echter verder uit, omdat de bij den dader aanwezige schuld ten civiele strenger moet worden beoordeeld. Onze jurisprudentie is ten aanzien der schuldvraag en de aansprakelijkheid voor de gevolgen ten civiele aarzelend. Nu eens schijnt aansprakelijkheid aangenomen te zijn voor schade, die direct uit de daad voortvloeit [3]), dan weer slechts een middellijk verband tusschen daad en gevolg te worden gevorderd [4]), terwijl ons hoogste rechtscollege tot eene aansprakelijkheid in ruimeren zin neigt [5]).

Als ingetreden gevolgen eischt het B. W. den dood, kwet-

---

1) Nieuwe Bijdragen, 1862, p. 374.
2) Arr. H. R. 12 Januari 1906, W. v. h. R. n⁰. 8324.
3) Rb. 's Hage, 28 December 1855, W. v. h. R. n°. 1712.
4) Arr. Hof 's Hage, 3 December 1900, W. v. h. R. n°. 7554.
5) Arr. H. R. 3 Mei 1901, W. v. h. R. n°. 7601. Men herinnere zich ook: Rb. Groningen, 10 Nov. 1905 en 27 April 1906, W. v. h. R. n⁰. 8590 en het bekende en veel besproken arrest van het Gerechtshof te Leeuwarden van 17 April 1907, W. v. h. R. n⁰. 8575.

sing of verminking. Omtrent den dood kunnen wij van juridiek standpunt het stilzwijgen bewaren.

Tusschen kwetsing en verminking bestaat verschil. Kwetsing staat gelijk met het strafrechtelijk begrip lichamelijk letsel en beteekent dus: verwonding, kneuzing of blutsing [1]), terwijl verminking, d. w. z. mank maken, eene berooving van een of meer lichaamsdeelen onderstelt.

Zien wij thans in dit en in het volgende Hoofdstuk, in hoeverre de medische wetenschap en hare beoefenaars den rechter bij zijne onderzoekingen naar de mogelijkheid van toepassing der straf- en civielrechtelijke bepalingen betrekkelijk het schuldvraagstuk licht verschaffen en in concrete gevallen kunnen bijstaan.

Die forensische hulp is echter alleen noodig, wanneer niet de vrouw de schuldige is, omdat de wet vordert, dat het ingetreden gevolg aan de schuld van een ander te wijten is, terwijl eene civiele actie tegen zich zelf ondenkbaar is.

In het vorige Hoofdstuk hebben wij er reeds op gewezen dat, wanneer de genitalia der vrouw geen verwondingen vertoonen, het verloop van een crimineelen abortus in geen enkel opzicht behoeft te verschillen van dat van een spontanen. Daaraan kan dadelijk toegevoegd worden, dat Brouardel gelijk heeft als hij zegt, dat de abortusopwekkers van professie hun beroep zoo goed verstaan, dat zij zulke verwondingen weinig te weeg brengen en dat dus deze gevallen niet dikwijls aan het oordeel van den gerechtelijk-geneeskundige worden onderworpen. Maar toch, niet alle abortusopwekkers zijn even handig en daar zelfs het beste paard wel eens struikelt, is het niet moeilijk uit de literatuur een groot aantal gevallen bij elkaar te brengen van verwondingen bij crimineelen abortus, vooral wanneer men niet slechts put uit gerechtelijke verhandelingen, maar ook uit het veel grooter aantal gevallen van crimineelen abortus, die niet den rechter, doch alleen den medicus bekend worden. Persoonlijk hebben wij toch in enkele

[1]) Van Dale, Woordenboek, i. v. kwetsen.

jaren er niet minder dan vier van dien aard waargenomen. Uit de verschillende gevallen blijkt dan eindelijk, dat er eene zekere regelmatigheid in de teweeg gebrachte verwondingen is waar te nemen. Om hen gemakkelijk te doen overzien, worden zij in eenige groepen bij elkaar gebracht. Reeds dadelijk zij opgemerkt, dat die groepen niet alle naar denzelfden maatstaf gemaakt zijn, zooals wel hieruit blijkt, dat de eerste groep de gevallen omvat, waarin de vrouw zelf den abortus had opgewekt.

TABEL I.

Verwondingen, enz. bij door de zwangere zelf verrichte poging tot opwekken van abortus.

N°.	Naam van den waarnemer.	Bron.	Aard van laesie of doodsoorzaak.	Afloop.
1	Herzfeld.	Ref. in Frommel's Jahresbericht 1889, p 339.	In de baarmoederholte werd een beenen haakpen gevonden. De vrouw, die zwanger was, beweerde dat zij, op raad van eene vroedvrouw, zich na elken coitus deze pen met een lapje omwoeld in den uterus bracht.	Genezing.
2	Haynes.	Ref. Centralbl. f. Gyn. 1891, p. 878	Harde caoutchoucsonde ingebracht. Punt brak af. Na dilatatie van cervix, 5 c.M. lang stuk sonde verwijderd. Vliezen geperforeerd. Daarom uterus geledigd.	Genezing.
3	Greanellé.	Ref. Jahresb. 1899, p. 929.	Tabakspijpesteel in uterusholte.	
4	Pfeiffer.	Id. 1902, p. 1126.	3 c.M. lang houten staafje bij leegmaken van uterus in den fundus gevonden.	
5	Odefey.	Id. 1903, p. 1168.	Breipen met knop ingebracht, met knop vooruit. Deze in uterusholte achtergebleven. Met stompe curette verwijderd.	
6	Frankhauser.	Id. 1889, p. 338.	Dikke metaaldraad (n°. 20 der fil. van Charrière) vast in uteruswand boven ostium internum. Met tang, niet zonder moeite, verwijderd Geen vaginaalwond. Abortus.	Genezing.
7	Bunge.	Deutsche med. Wochenschr. 1891, p. 188.	Elf dagen te voren abortus door zelf ingebrachte haarspeld. Geheele speld in uterus; vast in den wand even boven ost. internum. Met koorntang verwijderd.	Genezing.

8	Weisswange.	Centralbl. f. Gyn. 1903, p. 581.	Gravida, 2e maand, heeft zich, met behulp van spiegel, ganzepen in ost. externum gebracht. Pen in uteruswand gedrongen, met moeite verwijderd. Geen abortus.	Genezing.
9	Schifter.	Geciteerd bij Haberda in Schmidtmann's Handbuch I, p. 461.	Plantenstengel ingebracht. Stuk van 6 c M. achtergebleven. Had placenta doorboord en stak in den wand van fundus uteri.	
10	Pisani.	Jahresbericht 1904, p. 1182.	Bougie in blaas gebracht. Geen verwonding.	
11	Haberda.	l. c. p. 471.	Instrument in urethra, perforatie van achtersten blaaswand twee vingerbreedten boven omslagsplooi van peritoneum.	Dood.
12	Watson.	Jahresbericht 1893, p. 845.	Gravida, 2e maand, wilde zich een laminariastift van pinkgrootte in uterus brengen, maar doorboorde daarmee het laquear post. tot in cavum Douglasii.	Sepsis. Dood.
13	Gönner.	Centralbl. f. Gyn. 1894, p. 68.	Perforatie van laquear posterius door afgesneden katheter met mandrijn, katheter in buik verdwenen. Twee maanden later katheter per rectum voor den dag gekomen.	Genezing.
14	Haberda.	l. c. p. 477.	Perforatie van laquear post. met spuit, tot in parametrium. Parametraanweefsel met lucht.	Luchtembolie. Dood.
15	Mainzer.	Zeitsch. f. Geb. u. G. LIV, p 373.	Perforatie van laquear post. met spuit bij poging tot zelf-injectie.	Genezing.
16	Ross.	Am. Journ. of Obst. 1898, I, p. 454	Perforatie van linker laquear door pennehouder.	Peritonitis. Dood.
17	Puppe.	Monatschr f. Geb. u. Gyn. XXI, p. 317.	Eivliessteek met gepunt hout en met corsetveer. Sugillaties van cervix.	Infectie. Genezing.
18	Cuthbert.	Am. Journ. of Obst. 1898, II, p. 102	Met breinaald cervix op verschillende plaatsen gewond.	
19	Tschermomordik —Ginsbourg.	Rép. Univ. d'Obst. et de Gyn. 1895, p. 256.	Spoel in genitalia gestoken. Stuk buiten vulva afgebroken. Cervix onder ostium internum geperforeerd.	Dood.
20	Fialowski.	Jahresb 1900, p. 1032.	Met ganzepen achterwand van cervix geperforeerd; rechter tuba afgescheurd.	Peritonitis. Dood.
21	Zaborowsky.	Semaine méd. 1903, p. 130.	In 3e maand pennehouder in uterus gestooten. Partus à terme; pennehouder naast uterus gevoeld, door incisie van buikwand geëxtraheerd. Geen litteeken in vagina, dus door cervix heen (??).	
22	Pinkuss.	Zeitschr. f. Geb. u. Gyn. XLVII, p. 484.	Perforatie van linker cervixwand. Absces.	Hysterectomie. Genezing.
23	Varnier.	Ann. de Gyn. 1902, p. 81.	Abortus door driemaal zelf sondeeren opgewekt. Twijfelachtige perforatie.	Peritonitis. Dood.

24	Prüssmann.	Z. f. G. en G. LIV, p. 373.	Inspuiting. Twee voor vinger doorgankelijke gaten in achtersten uteruswand.	Dood
25	Kemperdick.	Haberda l. c., p. 461.	Fundus tweemaal met ganzepen geperforeerd Pen verdwenen Na een paar dagen per laparotomiam uit buikholte gehaald.	
26	Graves.	Hoffmann, Lehrbuch, p. 250.	Abortus met breinaald opgewekt. Tijdens den abortus kwamen faeces en ascariden uit ost. externum.	Peritonitis. Genezing.
27	Froriep.	Tardieu, l'Avortement, p. 143.	Naald in uterus gebracht, verloren. Absces in lies, naald daar uit.	Genezing
28	Martin	Journ. of Obst. a. Gyn. 1904, II p 181.	Beenen haaknaald van ca. 13 cM. ingebracht; verloren. Naald uit linker fossa iliaca gehaald. Niet gravida.	Genezing.
29	Treub.	Ned. T. v. Verlosk. en Gyn. XVI, p. 301.	Bougie ingebracht; verloren. Na eenige weken uit absces in cavum Retzii gehaald. Waarschijnlijk niet gravida.	Genezing.
30	Wylie.	Am. J. of. Obst. 1892, I, p. 690.	Zwangere, 5e week, trachtte zich ca. 20 c.M. lange glazen staaf van potlooddikte in uterus te brengen. Na eenige vergeefsche pogingen ging de staaf gemakkelijk naar binnen en ontsnapte. Ruim 4 weken later abortus. Na eenige weken laparotomie: ontstoken ovaria met adhaesies; uterus met wat adhaesies. Glazen staaf in de buurt van linker nier. Perforatie-opening niet meer te vinden.	Genezing.
31	Ill.	Haberda l. c, p. 461.	Haakpen bij laparotomie boven rechter nier gevonden.	
32	Thomas.	Ib., p. 461.	IJzerdraad van 45 c.M. lengte ingebracht tot in long.	
33	Duncan.	London Obst. Tr. XXXIV, 1893, p. 223.	Gravida, 6e maand, stak, na eenige vergeefsche pogingen een breinaald per vaginam in te brengen, de naald door den navel in de baarmoeder. Laparotomie: punt van de naald (15 c M. lang) stak uit den fundus; verwijderd. Twee dagen later abortus. Kind door naald aan bil verwond.	Genezing.
34	Cooke Hirst.	Jahresb. 1893, p. 844.	Gravida à terme stak zich een lange hoedenpen in de navelstreek diep in het lichaam om het kind te dooden. Kind dood geboren, van verwonding niets vermeld	Etterende fistel. Genezing.
35	Baliva & Serpieri.	Haberda l. c., p. 461.	Snede van 12 c.M. van navel naar r. darmbeen door buik- en uteruswand. Kind van 1900 gr. met afgesneden hoofd uitgehaald. Darmlissen door verband tegengehouden Liep nog eenige uren rond.	Genezing.

De in Tabel I bijeengebrachte gevallen zijn van verschillenden aard. De eerste vijf hebben de minste beteekenis; daarin worden los in den uterus liggende vreemde lichamen gevonden en gemakkelijk verwijderd.

Geschiedt het inbrengen van het om den abortus op te wekken gebruikte instrument met meer kracht en wordt de juiste weg niet gevonden, dan bestaat er kans dat het instrument zich in den uteruswand inboort. A priori laat zich reeds vermoeden, waar de meeste kans zal zijn voor dergelijk inboren. Immers de gynaekoloog weet uit dagelijksche ervaring, dat het ostium uteri internum buiten de zwangerschap dikwijls niet dan met moeite zich laat sondeeren. In het begin der zwangerschap is de meerdere succulentie van het uterusweefsel niet voldoende, om die natuurlijke strictuur geheel op te heffen. Hetzij nog voor, hetzij onmiddellijk boven het ostium internum zal dus de meeste kans zijn, dat het ingebrachte instrument vast raakt. Het laatste zal dan geschieden, wanneer het instrument met eenig geweld door den inwendigen baarmoedermond heen gestooten wordt en daarop, denzelfden weg vervolgend, niet in de uterusholte maar in den wand terecht komt. Is het ostium internum zonder gevaar gepasseerd, dan levert de fundus het meeste gevaar op. Het ingebrachte instrument glijdt toch gemakkelijk tot tegen den fundus, ondervindt daar weerstand en wordt door de hand, die dien weerstand tracht te overwinnen. in den wand geprikt.

De juistheid van deze redeneering wordt aangetoond door de gevallen 6—8, waarbij het vreemde lichaam in de omgeving van het ostium internum vastzat. Voor de eerste twee wordt dit uitdrukkelijk gezegd, voor het derde moet men wel aannemen, dat het instrument zelfs onder het ostium internum gebleven is, daar anders wel abortus zou zijn opgetreden. In geval 9 stak de ingebrachte plantenstengel in den fundus uteri.

Dat bij de pogingen tot inbrengen van een instrument in den uterus de juiste weg soms van den aanvang af niet gevonden wordt, bewijzen de beide gevallen (10, 11), waarin het instrument niet in de vagina doch in de urethra gestoken was. De vergissing is trouwens bij masturbatie niet zoo heel zeldzaam

en blaassteenen met een haarspeld als kern zijn in grooten getale beschreven.

Doch ook al wordt de vagina en niet de pisbuis gevolgd dan is het maken van een valschen weg op verschillende wijzen mogelijk.

Ten eerste kan die valsche weg gaan door den vaginaalwand, waar deze de portio vaginalis omgeeft en daarbij zal het instrument het gemakkelijkst gevangen worden in den achtersten vaginaalzak, die de ruimste is, in het laquear posterius. In de tabel staan dan ook vier gevallen van perforatie van het laquear posterius en een van het laquear sinistrum.

Men heeft beweerd dat de vrouw, die zich zelf, bij pogingen om abortus op te wekken, verwondt, dit vooral aan de linkerzijde zou doen omdat zij, met de rechterhand het instrument voerende,, dit onwillekeurig meer naar links zou bewegen. Mogelijk is het, maar om bewijzend te zijn is het aantal gevallen van dien aard lang niet groot genoeg en zelfs om de bewering aannemelijk te maken zijn de gevallen niet sprekend genoeg.

Is de baarmoedermond bereikt en het instrument daar ingedrongen, dan bestaat de kans op het maken van een valschen weg door den cervixwand. Komt het niet zoo ver dan zal men meer of minder diepgaande verwondingen der cervix vinden (17 en 18). Valsche wegen door de cervix heen staan er vier in de tabel (19—22), waarvan echter het geval van Zaborowsky twijfelachtig is. Dat er daar perforatie is geweest is duidelijk; immers, men heeft na de baring den pennehouder, die als abortivum dienst had moeten doen, uit de buikholte gehaald. Maar het is o. i waarschijnlijker, juist omdat er geen abortus is opgetreden, dat niet de cervix, doch het laquear vaginae is geperforeerd. Het ontbreken van een litteeken in de vagina, of juister, het niet waarneembaar zijn van een litteeken bewijst toch niet in het minst, dat niet een pennehouder de perforatie gemaakt heeft.

Eindelijk kan ook de wand van het corpus uteri worden doorboord.

In geval 24 is slechts aangegeven, dat de achterwand door-

boord was, zonder nadere plaatsaanduiding en in geval 25 was de fundus uteri geperforeerd. Over de plaatsen van praedilectie voor perforatie spreken wij straks nog naar aanleiding der andere tabellen.

Onzekerheid omtrent de plaats van perforatie bestaat voor de gevallen 27—31, die evenwel beteekenis hebben ter demonstratie van de lotgevallen van de verschillende in den buik geraakte voorwerpen.

Haast als psychologische curiosa hebben eindelijk de laatste vier gevallen der tabel beteekenis. Hoe het mogelijk is, dat iemand zich zelf in koelen bloede impaleert op een ijzerdraad tot dit in de long terecht komt, is al even weinig begrijpelijk als dat twee vrouwen er toe kwamen moedwillig te doen, wat de in het vorige hoofdstuk besproken patiënte van Tarnier bij ongeluk deed nl. zich eene lange naald door den buikwand heen in de baarmoeder steken. Om voor de waarneming van Baliva en Serpieri (35) een analogon te vinden dient men haast te gaan bij de volken, waar het Harikiri in gebruik is. Van chirurgisch standpunt is dit geval merkwaardig, omdat de vrouw genezen is.

De verwondingen door anderen dan de vrouw zelf teweeggebracht zijn in de volgende tabellen onder elkaar gezet. Tabel II geeft 7 gevallen van vreemde lichamen, die in den uterus, na of voor den abortus, gevonden zijn. Deze tabel vereischt geen nadere bespreking.

TABEL II.

Door anderen ingebrachte, in uterus achtergebleven vreemde lichamen.

1	Haberda.	l. c., p. 448.	Ganzepen op houten staafje ingebracht. Pen verdwenen; vóór foetus geboren.	Genezing.
2	Tannen.	Centrb. f. Gyn. 1892, p. 543.	Vier weken post abortum, extractie van haarspeld uit den uterus met koorntang.	Genezing.
3	Gould.	Jahresb. 1896, p. 894.	Drie weken post abortum, 6 c.M. lange breipen uit ostium ext. gehaald.	Absces b navel. Genezing.
4	Wenczel.	Ref. Centrb. 1897, p. 411.	Post abortum koornaar uit uterus gehaald.	Genezing.

5	Toff.	Jahresb. 1902, p. 1124.	Uit uterus 5 c M. lang wortelstuk van Helleborus niger gehaald.	
6	Lewers.	Ib. 1903, p. 1168.	Met Röntgenstralen haarspeld in uterus ontdekt. In uterus placenta. Beide verwijderd.	
7	Späth.	Monatssch f. Geb. u. G. XIX, p. 903.	Punt van canule afgebroken in uterus. Na splijting van collum verwijderd. Later abortus.	Genezing.

De derde tabel bevat de gevallen waarin, blijkens het in het lichaam gevonden vreemde voorwerp, perforatie heeft plaats gehad, zonder dat de plaats van perforatie met zekerheid is aan te geven.

TABEL III.

Vreemde lichamen ter opwekking van abortus door anderen ingebracht, elders dan in baarmoeder gevonden.

1	Harrison.	Jahresb. 1899, p. 929.	Glazen pennehouder bij inbrengen ontsnapt. Bij laparotomie onder de milt gevonden. Geen vaginaalwond.	
2	De Smitt.	Ned. Tijdschr. v. Verlosk. en Gyn. X, p. 57.	Voor 2½ jaar abortus door bougie; heftige pijn. Bougie verdwenen. Door laparotomie bougie gehaald uit een dundarmlis, die op den fundus vastzat.	Genezing.
3	Eckmann.	Centrb. 1900, p. 1253.	Katheter ingebracht, verdwenen. Absces in navel, katheter daaruit gehaald.	Genezing.
4	Johnson.	Jahresb. 1901, p. 1027.	Bougie ingebracht, verdwenen Door laparotomie uit buikholte gehaald.	
5	Lewis.	Ib. 1902, p. 1125.	Zilveren mannenkatheter door medicus bij eigen vrouw ingebracht, ontsnapt. Door laparotomie verwijderd.	
6	Bourretière	Brouardel l. c., p. 191.	26 Juni voor 6e keer breinaald ingebracht, ontsnapt. Drie dagen later peritonitis. Abortus 6 Sept. Dood 27 Sept. Retroperitoneaal absces voor wervelkolom, daarin naald, gebogen.	Dood.
7	Petrequin & Feltz.	Hoffmann l. c., p. 250.	Bougie, ontsnapt. Abortus. Vier maanden later zwelling naast navel, incisie, sonde eruit gehaald.	Genezing.
8	Barwell.	„	Elastieken katheter, alleen knop teruggehaald. 1½ jaar later groot absces in liesstreek (? „über den Hüften"), week later katheter in cavum Douglasii gevoeld; per rectum verwijderd.	Genezing.

9	Treub.	Ned. Tijdschr. v. Verl en Gyn. XVI, p. 301.	Bougie ingebracht, knop er af getrokken. Drie weken later opgenomen met absces in praeperitoneale bindweefsel boven symphysis. Bougie daaruit gehaald.	Genezing.
10	Holleman.	Ib., p. 302.	Voor 4 jaar katheter ingebracht. Zat met één eind in holte in uteruswand, met andere in blaas omgeven door blaassteen.	Genezing.

Enkele opmerkingen mogen hier eene plaats vinden. Ten eerste over het merkwaardige geval van de Smitt (2). Niet omdat vóór de operatie de aard van de op den fundus gelegen zwelling niet te herkennen was, want daarvan kan niemand de Smitt of Prof. Treub, die met hem de patiënte zag, een verwijt maken. Zulk eene diagnose immers zal altijd onmogelijk zijn. Maar wel om te wijzen op de geringe reactie die op de dubbele perforatie, van de baarmoeder en van den darm, gevolgd is en vooral ook op het volkomen onverklaarbare van den geheelen gang van zaken. Niet dat daarvan geen analoga zijn. Gevallen waarin ligatuurdraden, soms op grooten afstand der blaas gelegen, door den wand der pisblaas heengingen, zijn in grooten getale bekend. Doch ook daarbij ontsnapt het „hoe” evenzeer aan onze verklaring, als bij het geval van de Smitt. Eenigszins gelijkt daarop de waarneming van Gönner (Tab. I, n°. 13), waar de katheter spontaan per rectum voor den dag kwam. Niet met deze gevallen te vergelijken is echter geval 8 van Tabel III, waarin een in het cavum Douglasii liggende katheter langs operatieven weg per rectum verwijderd is Daar is door den chirurg eén verkeerde, immers niet de minst gevaarlijke weg gekozen, om het instrument zijne abnormale plaats te doen verlaten. Eene insnijding van het laquear posterius ware beter geweest.

Het tweede geval dat bespreking verdient, is de waarneming van Bourretière (6) en wel, omdat de breinaald die recht was ingebracht, bij de sectie gebogen teruggevonden werd. Brouardel wijst er op dat men niet de conclusie mag maken, dat de naald met zoo groot geweld is ingestoken, dat zij daardoor krom geworden is. Dit zou trouwens alleen denk-

denkbaar zijn, wanneer zij direct tegen een of ander beenstuk aangedrukt was en dat moge al niet onmogelijk zijn, waarschijnlijk is het zeker niet. Brouardel geeft echter een voorbeeld van de eigenaardige vormverandering, die metalen voorwerpen in de buikholte kunnen ondergaan. Aan een medicus was een metalen dilatatorium van Hegar van meer dan potlooddikte door eene cervixperforatie in den buik ontsnapt. De man deed, merkwaardig genoeg, er niets aan. Later werd door een chirurg per laparotomiam het instrument verwijderd en toen bleek dit als een jachthoorn gewonden te zijn. Hoe dit gekomen is, verklaart Brouardel al evenmin als wij het kunnen, maar de waarneming geeft toch voldoenden steun aan zijn boven aangehaalde waarschuwing, die in foro van beteekenis kan zijn.

TABEL IV.

Verwondingen der vagina, teweeggebracht bij pogingen om abortus op te wekken.

1	Sattler.	Jahresb. 1890, p. 370.	Abortus 2e maand, tetanus. Sectie, in laquear post., 7 c.M. boven introitus, overlangs ovaal, 3 m.M. lang, 2 m.M. breed substantieverlies reikende tot aan de submucosa.	Dood.
2	Czempin.	Zeitschr. f. Geb u. G. XXXIV, p. 513.	Onregelmatig defect van ondersten urethraalwand.	Genezing.
3	Draper.	Jahresb. 1896, p. 893.	Vier puntvormige verwondingen in laquear posterius; een ging tot in cavum Douglasii. Daar absces.	Dood.
4	Tardieu.	l. c. p. 155.	Om portio vaginalis heen drie steekwonden in vaginaalwand, waarvan een tot in parametrium.	Dood.
5	Mittenzweig.	Jahresb. 1888, p. 320.	Injectie van kamillenthee door vaginaalwand in retroperitoneaal bindweefsel. Absces; peritonitis.	Dood.
6	Caruso.	Ann. di Ost. e Gyn. 1891.	Door vroedvrouw bij 3 maanden zwangere houten pen door laquear post. gestoken. Acht dagen na abortus verwijderd. Pen was 12 c.M. lang en zat 11 c.M. door vaginaalwand heen.	Weinig reactie. Genezing.
7	Haberda.	Jahresb. 1894, p. 857.	Perforatie van rechter laquear.	Dood.
8	„	Schmidtmann's Handb., p 47.	Perforatie van laquear posterius, portio van vagina losgescheurd, dan perforatie van uterus ter hoogte van ostium internum. Foetus langs valschen weg geboren.	Dood.

9	Drozda.	Jahresb. 1896, p. 894.	Voor wijsvinger doorgankelijk gat in laquear post : kanaal ter hoogte van ostium int. in uterusholte	Pyaemie. Dood.
10	Ross.	Am. J. of Obst. 1898 I, p. 453.	Perforatie van laquear posterius.	
11	Brindeau.	Bull. de la Soc. d'Obst. Paris 1899, p 371.	5 c.M. lange scheur in laquear post, vlak achter collum. Kanaal door uteruswand ter hoogte van ostium internum	Genezing.
12	Füth.	Centrb. f. Gyn. 1905, p. 205.	Perforatie van laquear posterius. Peritonitis. Secundaire abortus.	Dood.
13	Blumreich.	Arch. f. Gyn. 68, p. 109.	Perforatie van laquear posterius. Parametritis Absces Secundaire abortus.	Genezing.
14	Weiss.	Bull. de la Soc. de chir. Paris 1902, p. 692.	Perforatie van laquear posterius met spoelkatheter van Doléris. Injectie van sublimaatoplossing. Peritonitis.	Genezing.
15	Dubois & Devergie.	Brouardel, l. c. p. 195.	Achterwand van vagina verscheurd, peritoneum naast wond met nagelsporen.	Dood.
16	Tardieu.	Brouardel, l. c. p. 195.	Echtgenoot met geheele hand in genitalia gegaan 10 c.M. lange scheur in linker fornix vaginae en uterus. Grootste gedeelte van dunnen darm afgescheurd.	Dood.
17	Wetherell.	Jahresb. 1904, p. 1182.	Parapluieveer door laquear posterius gestoken, door lever en diaphragma tot in pleuraholte.	Dood.

De vierde tabel bevat verwondingen van den vaginaalwand. De beide eerstgenoemde gevallen zijn ongewoon. Het eerste, omdat op de oppervlakkige verwondingen tetanus is gevolgd. Van deze zeldzame wondinfectieziekte hebben wij in de literatuur nog twee gevallen kunnen vinden bij crimineelen abortus. In een daarvan zegt Cuthbert [1]) niets anders dan dat de tetanus optrad na abortus criminalis, terwijl in het tweede, dat van Turenne [2]), de tetanus uitbrak zes dagen na eene intrauterine inspuiting.

De waarneming van Czempin (2) is meer van belang als curiosum, omdat daarin door ruwe (niet nader beschreven) manipulaties om abortus op te wekken, het septum urethrovaginale gedeeltelijk werd verwoest.

De gevallen van perforatie van het laquear vaginae (3—14)

---

1) American Journal of Obstetrics 1898, II, p. 102.
2) Annales de Gynécologie 1899, I, p. 396.

zijn meerendeels van analogen aard als bij de zelfverwonding. Slechts een drietal verdient eene korte afzonderlijke vermelding (8, 9 en 11). Daarin was na perforatie van het laquear posterius, waarbij in den vaginaalwand eene zeer ruime opening was ontstaan, een verdere valsche weg gemaakt, die door den uteruswand ter hoogte van het ostium internum in de baarmoederholte voerde. In het door Haberda meegedeelde geval (8) is zelfs de foetus langs den valschen weg geboren geworden.

Grove verwondingen met de hand zijn in de gevallen 15 en 16 meegedeeld In het laatste had de liefhebbende echtgenoot der zwangere door het gat in den vaginaalwand het grootste stuk van den dunnen darm afgescheurd.

Eindelijk is het laatste geval (17) een tegenhanger van geval 32 van tabel I, dat kan dienen als bewijs van de ongeloofelijke ruwheid, waarmede somwijlen pogingen tot misdadigen abortus worden uitgevoerd.

TABEL V.

Door anderen, bij het opwekken van abortus, teweeggebrachte verwondingen der cervix uteri.

1	Tardieu.	l. c. p. 143.	Voorlip van portio vag geperforeerd door kanaal dat 4 c.M. verder in den uterus uitkomt Peritonitis.	Dood
2	Weston.	Jahresb. 1891, p. 436.	Twee gangraeneuse plekken in cervix.	Dood
3	Haberda.	Ib. 1894, p. 856.	Twee geulvormige verwondingen van achterwand der cervix, met wankleurige randen en dito bodem.	Dood.
4	„	„	Tweede geval, geheel aan het vorige gelijk.	Dood.
5	Israël.	D. med. W. 1896, p. 348.	Perforatie op de grens van cervix en corpus. Absces rechts tusschen uterus en blaas. Hysterectomie.	Genezing.
6	Sänger.	Centralb. f. Gyn. 1898, p. 430.	Hazelnootgroote necrotische haard in linker cervixwand. Perforeerend instrument had ook linker tuba verwond. Sepsis.	Dood.
7	Wolff.	Arch. f Gyn. 60, p. 292.	Kleine opening in cervix tot in peritoneum Peritonitis.	Dood vóór abortus.
8	Lesser.	Jahresb. 1902, p. 1123.	Onregelmatige cervixverwondingen bij injectie. Sepsis.	Dood.

9	Lesser.	Jahresb. 1902, p. 1123.	Drie slijmvlieswonden in cervix; een tot in de muscularis reikende steekwond iets hooger. Pyaemie.	Dood.
10	Parke.	Jahresb. 1904, p. 1179.	Perforatie van cervix tot aan de blaas	
11	Perl.	Ib. p. 1182.	Perforatie van cervix met scherpe beenen pen. Absces in inguinaalstreek, daaruit pen voor den dag gekomen	Genezing.
12	Schönbek.	Centr.b. f. Gyn. 1905, p. 1497.	Gravida 3e maand. Peritonitis. Uit uterus intact ei verwijderd Perforatie beginnend $1^1/_2$ c M. boven ost. ext., door ost. int. naar peritoneaalholte. 13 c M. lange bougie onder lever.	Dood.
13	Puppe.	Monatss. f. Geb. u. Gyn. XXI, p. 322.	Scheur in cervix. Portio necrotisch. Sepsis.	Genezing.
14	Hoffmann.	l. c. p. 252.	Drie boongroote wonden in cervix, één tot aan peritoneum. Peritonitis.	Dood.
15	„	l. c. p. 253.	Twee aan de vorige analoge wonden aan achterste peripherie van ost. internum, één tot aan peritoneum. Peritonitis.	Dood.
16	Ollivier.	Tardieu, l. c. p. 140.	Perforatie van cervix, geen abortus, peritonitis.	Dood.
17	Tardieu.	l. c. p. 141.	Twee scheuren in cervix.	Dood.
18	„	„	Scheur van ost. externum af tot in corpus. Peritonitis.	Dood.
19	Draper.	Jahresb. 1896, p. 892.	Intravaginale electriseering door „magnetiseur". Ulcus aan ostium internum.	Dood.
20	Osterloh.	Ib. 1903, p. 1169.	Perforatie van voorsten cervixwand; absces tot aan plica vesico-uterina.	Dood.

In de vijfde tabel vindt men verschillende graden en soorten van verwondingen van den baarmoederhals. Slechts het eerste geval vertoont iets bijzonders. Immers daarbij was de voorlip der portio van buiten af geperforeerd en van daaruit een valsche weg gemaakt, die tot in de baarmoederholte voerde. In twee gevallen (5 en 15) is uitdrukkelijk de streek van het ostium internum als de perforatieplaats aangegeven. Waar in de andere gevallen de plaats der verwonding is opgegeven, blijkt deze wisselend te zijn. Aan wat straks gezegd is over de meerdere kans, om in de streek van den inwendigen baarmoedermond verwondingen teweeg te brengen, moet derhalve toegevoegd worden, dat het sterk geplooide slijmvlies van het halskanaal eveneens eene niet ongunstige gelegenheid aanbiedt, om een ruw ingevoerd instrument een valschen weg te laten maken.

Van meer belang, al ware het slechts omdat het aantal gevallen grooter, is de zesde tabel, waarin de verwondingen van het corpus uteri zijn opgenomen.

TABEL VI.

Door anderen, bij het opwekken van abortus teweeggebrachte verwondingen van het corpus uteri.

1	Wolff.	Jahresb. 1890, p. 370.	Boven ostium int. twee tot in de diepste lagen der musculatuur gaande wonden. Van de grootste (als hazelnoot) die conisch eindigde en onregelmatig groen verkleurde randen had, ging onregelmatige driehoekige slijmvlieswond uit met punt naar boven. Parametritis, pelviperitonitis.	Dood.
2	Orthmann.	Monatss. f. Geb u. Gyn. VII, p. 400.	Foetus (10 c.M.) per vias naturales geboren. Rechts en iets naar achter boven ostium int. perforatie voor 1 à 2 vingers doorgankelijk. Eivliezen in breeden band. Laparotomie.	Genezing.
3	Treub.	Ned. T. v. Verl. en Gyn. XI, p. 208.	Onderste gedeelte van linker uteruswand partieel geperforeerd; bij partus langzame ruptuur, foetus in groot haematoom in breeden band. Placenta in uterus. Foetus met steekwond op schedel. Hysterectomie.	Genezing.
4	Osterloh.	Jahresb. 1903, p. 1169.	Perforatie van achtersten uteruswand boven ostium internum, multipele openingen.	Dood.
5	Haberda.	l. c. p. 527.	Twee wonden bij ostium internum, waarvan een $1^1/_2$ c.M. in corpuswand tot op peritoneum. Sepsis.	Dood.
6	Säxinger.	Maschka's Handb., p. 283.	Perforatie van achterwand midden in ost. internum tot aan peritoneum. Absces secundair in buikholte geperforeerd Sepsis.	Dood.
7	Pompe van Meerdervoort.	Ned. T. v. Verl. en Gyn. XVI, p. 302.	Linker zijwand van uterus boven ostium internum geperforeerd. Absces. Hysterectomie.	Genezing.
8	Winter.	Zeits. f. Geb. u. Gyn. XIV, p. 236.	Verwonding van achterwand boven tubae, secundair gangraen ter grootte van 5 Markstuk; perforatie. Peritonitis.	Dood.
9	„	Zeits. f. Geb. u. Gyn. XIV, p 242.	Perforatie ter grootte van 5 Pf. op precies dezelfde plaats als vorig geval, met gangraeneuse randen. Peritonitis.	Dood.
10	Weston.	Jahresb. 1891, p. 436.	Gangraeneuse plek van ruim 4 c.M. diameter links in fundus; twee openingen tot op peritoneum. Sepsis.	Dood.

11	Haberda.	Jahresb. 1894, p. 857.	Perforatie van achterwand duimbreed onder fundus.	Dood.
12	„	„	Perforatie in rechter tubahoek tot op peritoneum.	Dood.
13	Schwab.	Bull. de la Soc. Obst. et Gyn. Paris 1895, p. 495.	Perforatie van 2 francs grootte in achterwand op vingerbreedte van tuba. Peritonitis.	Dood.
14	Maygrier.	Jahresb. 1901, p. 1027	Gangraen van geheelen fundus. Peritonitis.	Dood.
15	Socquet.	„	Perforatie van fundus. Sepsis.	Dood.
16	Bogdanik.	Centrb. f. Gyn. 1905, p. 251.	Perforatie van fundus. Peritonitis.	Dood.
17	Strassmann.	Lehrb. p. 184.	In fundus 2 c.M. groot, rond gat. Multipele pyaemie.	Dood.
18	„	„	In de buurt van linker ost. internum tubae verettering met perforatie in buikholte. Peritonitis.	Dood.
19	Richardière.	Brouardel l. c, p. 222.	Fundus geperforeerd; opening omgeven en gedeeltelijk gevuld door necrotisch weefsel. Peritonitis.	Dood.
20	Brouardel.	l. c. p. 221.	Perforatie van fundus; puntvormig in slijmvlies, gaandeweg trechtervormig breeder.	Dood.
21	„	„	Perforatie van fundus. Zelfde toestand als in vorig geval. Trechter nog met gangraeneus weefsel gevuld, waarin perforatieopening moeilijk te herkennen was.	Dood.
22	Hoffmann.	Lehrb. p. 249.	Multipele perforatie van fundus met septisch verweekte randen.	Dood.
23	Devergie.	Tardieu l. c p. 140.	Perforatie van 4—5 c.M. in fundus, in het gat placentairresten. Bloeding in buikholte.	Dood.
24	Tardieu.	l. c. p. 144.	Perforatie van fundus uteri, wondranden ca. 2 c.M. verweekt. Peritonitis.	Dood.
25	„	„ 151.	In fundus gat ter grootte van 5 francstuk door papillote-ijzer teweeggebracht.	Dood.
26	Brindeau.	Bull. de la Soc. d'Obst. de Paris.	Peritonitis Uterus met twee wandabscessen naast elkaar, een in fundus, een grooter, vlak daartegen aan, in voorwand. Laatste met perforatieopening.	Dood.
27	Hektoen.	Jahresb 1892, p. 399.	Fundus uteri op twee plaatsen geperforeerd. Tegen de lever aan lag een 27 c.M lange caoutchouckatheter. Peritonitis.	Dood.
28	Weston.	Ib. 1891, p. 436.	Twee gangraeneuse plekken in cervix; groote gangraeneuse plek in achterwand tot op peritoneum. Sepsis.	Dood.

29	Draper.	Jahresb. 1893, p. 844.	Vagina en omgeving van ost. externum met gangraeneuse vlekken; in de buurt van ost. ext. verwonding door scherp instrument. Hooger op in uterus tweede steekwond van 4 c.M. diep, in den fundus holte met gangraeneuse wanden, waarin drie vingers konden indringen. Peritonitis.	Dood.
30	Schoder.	Strassmann, Lehrb., p. 171.	Vinger was in cervix geboord; overlangsche slijmvliesscheur in midden van achterwand. Peritonitis, secundaire abortus.	Dood.
31	Byford.	Jahresb. 1894, p. 859.	Perforatie van achterwand van uterus Wond meer dan 5 c.M. lang. Foetus in buikholte. Vaginale hysterectomie.	Genezing.
32	Seydel.	Ib. p. 860.	Inspuiting van houtazijn in uterus, met metalen katheter. Achterwand van uterus verscheurd; gemacereerde vrucht in buikholte. Peritonitis.	Dood.
33	Raynard.	Brouardel, l. c. p. 194.	Achterwand van uterus geperforeerd; opening van kaliber van sonde. Perforatie van r. arteria iliaca. Verbloeding.	Dood.
34	Vincent.	Ref. Centralbl. f. Gyn. 1897, p. 1504.	Perforatie van uterus. Dundarmlis door opening in uterusholte.	Dood.
35	Puppe.	Monatss. f. Geb. u. Gyn. XXI, p. 332.	Necrotische haarden in uteruswand. Sepsis.	Dood.
36	Rivière.	Rép. Univ. d'Obst. et de Gyn. 1892, p. 303.	Spleetvormige perforatie van voorsten uteruswand in mediaanlijn, 2 c M. van den fundus (uterus lag in retroversie). Omgeving der wond gangraeneus. Peritonitis.	Dood.
37	Hivet.	Bull. et. Mém. de la soc obst. et gyn. de Paris 1898, p. 76.	Rond gat, van 5 francsstuk grootte, in linker voor- en zijwand boven ost. internum. Foetus in breeden band. Peritonitis.	Dood.
38	Kulmann.	Jahresb. 1902, p. 1124.	Perforatie voorsten uteruswand; ei (3 maanden) onder peritoneum tusschen uterus en blaas.	
39	Brouardel.	l. c. p. 312.	Perforatie van voorsten uteruswand tot onder peritoneum.	Dood

Niet alleen om het grooter aantal gevallen is deze tabel belangrijk, maar ook om het volgende. Met uitzondering van twee gevallen (34 en 35) is de plaats van verwonding altijd min of meer nauwkeurig opgegeven. En nu blijkt ten eerste, dat in 7 gevallen de perforatieopening ter hoogte van het ostium internum gezeteld was, waarbij nog tweemaal is opgeteekend, dat de achterste uteruswand doorboord was geworden (2 en 4).

Twintig maal (8—27) was de fundus uteri of zijne onmiddellijke omgeving geperforeerd en ook hierbij is viermaal aangeteekend, dat de laesie in den achterwand van den fundus werd aangetroffen en slechts eenmaal (26) in den voorwand. Vijfmaal (28, 30—33) is laesie van den achtersten uteruswand opgegeven zonder nadere aanduiding van de juiste plaats der verwonding, terwijl in geval 29 multipele verwondingen hadden plaats gehad.

Slechts viermaal (36—39) is eindelijk verwonding van den voorsten uteruswand beschreven. Het eerste dezer gevallen geeft den sleutel van het ontstaan der daarbij plaats gehad hebbende verwonding. Immers daarbij is opgeteekend, dat de baarmoeder in retroversie lag en dan is het volkomen begrijpelijk, dat het verwondende instrument in den voorwand terecht komt. Omgekeerd is het niet minder duidelijk, dat bij normale ligging der baarmoeder de achterwand meer gevaar moet loopen geperforeerd te worden, zoodat het aantreffen van laesies van den achterwand geen nadere verklaring behoeft.

Meer dan bij de zelfverwonding vindt men in deze tabel de perforatie van den fundus. Ook dit is gemakkelijk te begrijpen. In den regel toch is de abortusopwekker geoefender in zijn handwerk dan de vrouw, die zich zelf opereert. Hij zal dus minder licht stranden op de klip van het ostium internum, al bestaat ook daarvoor gevaar. Maar eenmaal in de buurt van den fundus gekomen, drijft hem de dan gevoelde weerstand tot meerdere krachtinspanning en stoot hij het instrument door den fundus heen.

Uit de verschillende gevallen in de tabellen I, IV, V en VI genoemd, blijkt ten slotte zeer duidelijk, dat er plaatsen van praedilectie bestaan voor de perforatie of minder diepgaande verwonding bij misdadige pogingen tot opwekken van abortus. Die plaatsen zijn het laquear posterius vaginae, het ostium internum uteri en zijne omgeving, en de streek van den fundus uteri.

Aan het voorafgaande behoeven nu nog slechts enkele opmerkingen te worden toegevoegd. In verschillende der gevallen vindt men aangeteekend, dat de wondranden der per-

foratieopening gangraeneus of septisch verweekt waren of wel, dat er eene gangraeneuse plek in den uteruswand bestond. Dat gangraen is een indirect gevolg van de verwonding en is afhankelijk van de door het niet met behoorlijke voorzorgen behandelde instrument ingeënte infectieuse mikro-organismen. Somwijlen kan zulk eene gangraenplek het vinden van den perforatiegang zeer bemoeilijken. (Over de wijze van nauwkeurig bepalen van den valschen weg zal in het volgende Hoofdstuk gesproken worden.)

Eene waarneming is er in de literatuur bekend, waarin de verscheuring van den fundus niet door het instrument, doch door het ingespoten vocht zou teweeggebracht zijn. Coutagne[1]) vond bij de sectie van eene vrouw, die twee dagen na een intraüterine inspuiting aan peritonitis overleden was, eene dwarse verscheuring van den fundus tusschen de beide tubairmonden met franjes aan de randen. De foetus van 15 c.M. lengte lag tusschen den uterus en het omentum. De meening van Coutagne, dat de spanning van het ingespoten vocht de scheur zou veroorzaakt hebben, is naar de algemeene ervaring der obstetrici omtrent de resistentie van den uteruswand als hoogst onwaarschijnlijk aan te zien. Veel aannemelijker is het, dat de canule der spuit door den fundus heengeboord is en dat de uitdrijving van den foetus door het gat, tengevolge der weeënwerkdadigheid, de opening later verder heeft vergroot. Dit meeningsverschil heeft trouwens meer medische dan forensische beteekenis.

Eindelijk moet hier nog gesproken worden van den plotselingen dood der vrouw bij pogingen tot abortus criminalis.

Als zeer bijzondere gevallen van dien aard moeten degene genoemd worden, waarbij inspuiting van te warm water het onderste gedeelte van den uterus en de onderste eipool s.v.v. kookte.

Hoffmann[2]) beschrijft zulk een geval, waarin eene drie maanden zwangere met placenta praevia plotseling na eene

---

1) Geciteerd bij Hoffmann, t. a. p., p. 252.
2) T. a. p., p. 258.

inspuiting stierf. Hij vond het onderste deel van het ei „als gekookt"; de vaten der placenta en de omgevende uterusvenae tot in de ligamenta lata gevuld met „er als gekookt uitziende" coagula, die zich worstvormig lieten uitdrukken uit de vaten. De doodsoorzaak was longembolie.

Hij zegt verder nog twee gevallen van dien aard te kennen, waarvan het eene is, wat door Haberda [1]) kort genoemd wordt. In beide gevallen waren de eivliezen „verbrüht" en trad de onmiddellijke dood in door z.g. shock, d. w. z. zonder dat eene anatomische doodsoorzaak te vinden was.

Wat de doodsoorzaak betreft, komen die laatste gevallen dus overeen met die van de la Touche [2]) en van Vibert [3]). In het eerste bezweek de vrouw plotseling na eene injectie van zout- en zeepoplossing en werd bij de sectie geen afwijking gevonden, die den dood verklaren kon. In het tweede was, blijkens het zeer nauwkeurig gerechtelijk onderzoek, de misdadige operatie nog ter nauwernood begonnen. Toen de punt van het instrument de cervix aanraakte, bezweek de vrouw plotseling. Vibert zocht de verklaring van den plotselingen dood in de z.g. inhibitie der hartswerking door het psychisch effect der voorgenomen behandeling, waarvan het misdadig karakter ook aan de zwangere maar al te goed bekend was. Of men de doodsoorzaak nu inhibitie of shock wil doopen, schijnt ons vrijwel onverschillig. Maar niet onverschillig is het, dat men bij een gerechtelijk onderzoek van plotseling gestorven zwangeren aan zulk een anatomisch niet aantoonbare, doch van de bewerking afhankelijke doodsoorzaak denkt.

Van geheel anderen aard is de doodsoorzaak, die onder de bedoelde omstandigheden het meest gevonden wordt en waarvan het ontstaan gemakkelijk te begrijpen is, wanneer extraüterine injectie het toegepaste of althans het bedoelde middel is om den abortus op te wekken. Die doodsoorzaak

1) T. a. p., p. 521.
2) Ref. in Jahresbericht 1896, p. 893.
3) Uitvoerig medegedeeld in Hector Treub's Verspreide opstellen, 1904, p. 19.

is luchtembolie. Daarvan hebben wij in de ons toegankelijke literatuur 12 gevallen kunnen vinden, waarvan er een in Tabel I (n°. 14) is opgenomen. Absoluut bewijzend zijn evenwel al die gevallen niet, zoo b.v. het geval van Puppe [1]), waarin de sectie eerst zeven dagen na den dood plaats vond. Voor het klinische geweten mogen zij allen overtuigend zijn, voor den rechter zijn zij dat niet. Evenwel er zijn er bij, die aan bewijskracht niets te wenschen overlaten. Dit geldt b.v. voor de waarneming van Kohn [2]), welke eene vrouw betreft die bij eene vroedvrouw aan huis plotseling gestorven was. Bij de sectie werd schuimend bloed in de bekken-venae gevonden en lucht in het rechter hart, zoowel in het atrium als in den ventrikel. De vroedvrouw had eene z.g. alphaklysteerspuit gebruikt, d. i. een peervormige caoutchoucballon, waarvan aan elke pool eene slang afgaat.

Niet minder overtuigend is de waarneming van Gonnet [3]) en de boven aangehaalde van Haberda.

Meer nog dan aan den inhibitiedood heeft men aan luchtembolie te denken bij gevallen van plotselingen dood onder verdachte omstandigheden, wil men geen gevaar loopen bij de autopsie het krachtigste bewijs over het hoofd te zien (verg. volgend Hoofdstuk).

Ten slotte rest ons nog te bespreken de infectie bij de pogingen tot opwekken van abortus teweeggebracht. Daarvoor casuistiek aan te halen is onnoodig werk. In de voorafgaande tabellen heeft men de gevallen van peritonitis met doodelijken afloop voor het grijpen en de dagelijksche ervaring leert, zooals ieder hoofd eener gynaecologische afdeeling gaarne zal toegeven, hoe uiterst frequent septische infectie bij abortus criminalis is. De plaatselijke afwijkingen die men daarbij klinisch vindt zijn, — afgezien van de moeilijk met zekerheid te diagnostiseeren septische endometritis —, salpingooophoritis en parametritis, of, wil men het algemeener, ontsteking om den uterus hetzij intra- of retroperitoneaal.

---

1) T. a. p., p. 322.
2) Haberda, t. a. p., p. 477.
3) Haberda, t. a. p., p. 477.

Een argeloos medicus zou meenen, dat de samenhang tusschen oorzaak en gevolg hier zoo duidelijk is dat, indien bij eene strafvervolging wegens abortus criminalis, subsidiair vervolgd werd wegens het teweegbrengen van lichamelijk letsel door schuld, eene veroordeeling niet kon uitblijven, wanneer de genitaalinfectie duidelijk werd aangetoond en a fortiori wanneer de vrouw tengevolge der infectie gestorven is. Dan heeft hij evenwel buiten den waard gerekend, in casu buiten het bestaan van het wettig en overtuigend bewijs.

Er zijn hierbij twee mogelijkheden nl. dat de vrouw sterft, of dat zij beter wordt In het eerste geval komt het sectieresultaat, in het tweede de klinische waarneming ter beoordeeling van den rechter.

Bij de sectie valt het gewoonlijk niet moeilijk aan te toonen, dat de bron der peritonitis, der pyaemie of van de sepsis gezocht moet worden in de genitalia. Etterige thrombi in de venae naast de baarmoeder (plexus pampiniformis en plexus uterinus), ontsteking van den baarmoederwand zelf maken dit, in verband met het ontbreken van eene andere infectiebron, duidelijk genoeg.

Bij het klinisch onderzoek zullen het temperatuursverloop en de door bimanueel onderzoek aangetoonde locale veranderingen de genitaalinfectie niet minder gemakkelijk doen herkennen.

Maar, wanneer men de gevallen van perforatie of andere verwondingen uitzondert, en dat zijn de minst frequente, dan komt de vraag, die de verdediger zeker stelt, wanneer niet in foro poenali de rechter-commissaris dit al gedaan heeft: is het *zeker* dat de genitaalinfectie, waarvan het bestaan niet ontkend worden kan, *door* de misdadige manipulatie is teweeggebracht? En verder: is het niet mogelijk, dat bij de verder al of niet lege artis uitgevoerde behandeling een fout is begaan en eerst daarbij de infectie heeft plaats gehad? En eindelijk: komt ook bij spontanen abortus niet herhaaldelijk infectie voor, met name dan, wanneer de abortus in twee, tijdelijk vrij ver uiteenliggende tempi is geschied?

Op de eerste vraag moet gewoonlijk het antwoord ontken-

nend luiden Slechts dan, wanneer aangetoond is dat de vrouw, die van te voren geheel gezond was en althans geen enkele onderbuiksklacht had, reeds vóór of althans in het begin van den abortus is gaan koortsen en verschijnselen van genitaalinfectie heeft vertoond, kan men zeggen, dat de plaats gehad hebbende manipulaties met absolute zekerheid de oorzaak der infectie zijn. Uit den aard der zaak gebeurt dit evenwel slechts zelden. Waar dit echter het geval is heeft men somwijlen nog de advocatenlist te ontzenuwen, die hierin bestaat, dat gevraagd wordt of zulk eene infectie ook mogelijk is wanneer slechts met den vinger in de vagina ingegaan wordt. Op deze vraag moet geantwoord worden dat, met name in de vroegere zwangerschapsmaanden, zulks wel niet geheel onmogelijk, maar toch in de hoogste mate onwaarschijnlijk is. Dan wordt, in verband met het getuigenverhoor, toegegeven dat een onderzoek per vaginam heeft plaats gehad, doch bestreden dat iets meer is geschied en daarbij een beroep gedaan op wat de vrouw zelf heeft waargenomen, of liever, niet heeft waargenomen. Deze valstrik kan met behulp van de opmerkingen aan het einde van het vorige Hoofdstuk gemaakt, gemakkelijk ontloopen worden.

De beide volgende, zooeven genoemde vragen kunnen eveneens aanleiding tot moeilijkheid geven. Is de deskundige hulp dadelijk ingeroepen en is de wijze van behandeling blijkens de daarvan gegeven beschrijving goed geweest, dan zijn daarbij fouten met eene aan zekerheid grenzende mate van waarschijnlijkheid uit te sluiten. Absoluut zeker evenwel niet. En wanneer de vrouw eerst zichzelf heeft trachten te behandelen met injecties of iets dergelijks of wanneer onbevoegden quasi-hulp hebben verleend dan wordt de zekerheid, dat de infectie niet secundair is tot stand gekomen, aanzienlijk veel geringer. In het laatste geval is dan ook de exceptie der secundaire infectie moeilijk geheel te ontzenuwen.

Dat eindelijk ook bij spontanen abortus koorts voorkomt, met name dan, wanneer de abortus in twee tempi verloopt, is bekend genoeg. De koorts is dan het gevolg van rotting der in den uterus achtergebleven eideelen en dus eene uiting

van z.g. sapraemische infectie. Dat deze, wanneer daartegen niet snel wordt te velde getrokken een gunstigen bodem oplevert voor septische infectie, is eveneens bekend. In den regel zal dan ook de deskundige, wanneer hij in een geval van abortus incompletus criminalis zijn oordeel te zeggen heeft over de bron der waargenomen infectie, dat oordeel slechts met eenig voorbehoud kunnen uitspreken. Aan den rechter blijft het dan overgelaten daarin al dan niet eene aanwijzing van schuld te vinden.

Blijkens het geringe aantal veroordeelingen dat wij hebben zien volgen op de door ons gedane invulling van het bewijs van overlijden met „abortus criminalis" als doodsoorzaak (precies geteld is dat aantal nul) blijkt wel, dat de Nederlandsche rechter in geneeskundige betoogen alleen dikwijls geen voldoende aanwijzingen vindt.

Het staat niet aan ons dit te beoordeelen; betreuren mogen wij het echter wel èn ter wille van den eerbied voor de geschreven wetsartikelen èn ter wille der volksgezondheid. Wanneer de Nederlandsche rechter hierin het voorbeeld van zijn Engelschen collega mocht volgen en bij zijne waardeering der feiten bovendien rekening zou kunnen houden met de reputatie der beklaagden, dan zou het thans welig tierende ras der professionneele abortusopwekkers spoedig achter slot en grendel zitten en bovendien tot belangrijke schadevergoeding kunnen worden verplicht.

Is bewezen, dat de veroorzaakte verwonding en infectie een voorzienbaar gevolg was van de daad van den abortusopwekker, dan zal het niet moeilijk zijn diens schuld aan te toonen. Wanneer hij geen genees-, heel- of verloskundige is en hij dat beroep als bedrijf heeft uitgeoefend [1], waarvoor eene zekere continuïteit van handelingen of eventueele betaling voor de gepraesteerde diensten als aanwijzing kunnen dienen, dan maakt hij zich schuldig aan de overtreding bedoeld in art. 436 Wetb. v. Strafr. [2]), in verband met art. 1 der wet

[1]) Arr. H. R. 5 Maart 1900, W. v. h. R. no. 7405.

[2]) Art. 436 Sr. luidt: Hij die, niet toegelaten tot de uitoefening

van 1 Juni 1865, Stb. n°. 60[1]), regelende de uitoefening der geneeskunst en, zou die overtreding op zich zelf nog onvoldoende zijn, dan zullen de weinige voorzorgsmaatregelen, die gewoonlijk door onbevoegden worden genomen — in het gunstigste geval bestaan toch al hunne antiseptische voorzorgen in wat plassen in een kommetje sublimaat — wel in staat zijn in verband met de daad zelve de nog ontbrekende schuld aan te vullen. Is hij een gediplomeerd geneeskundige, dan bestaat er feitelijk niet veel verschil. Wel is waar zullen natuurlijk de door dezen te nemen voorzorgen iets grooter zijn, doch hem kunnen ook veel hoogere eischen worden aangelegd, omdat zijne schuld mag worden getoetst in foro poenali aan het antwoord op de vraag, hoe de doorsnêe-medicus in soortgelijke omstandigheden zou hebben gehandeld en in foro civili aan het oordeel van de meer kundigen zijner vakgenooten. En wanneer men dan daarbij bedenkt, dat de medicus-abortus-opwekker een duisterling is, die snel, ongemerkt en in het verborgen moet handelen, dan behoeft het nauwelijks betoog dat bij de hooge eischen, die zelfs aan den doorsnêe-medicus voor dergelijke operaties mogen worden gesteld en waarvoor hier naar de leerboeken der verloskunde moge worden verwezen, aan zijn optreden gewoonlijk wel iets zal haperen, waardoor de rechter de gelegenheid tot veroordeeling zal wor-

---

van een beroep waartoe de wet eene toelating vordert, buiten noodzaak dat beroep uitoefent, wordt gestraft met geldboete van ten hoogste driehonderd gulden.

Hij die, toegelaten tot de uitoefening van een beroep, waartoe de wet eene toelating vordert, buiten noodzaak in de uitoefening van dat beroep de grenzen zijner bevoegdheid overschrijdt, wordt gestraft met geldboete van ten hoogste honderdvijftig gulden.

Indien tijdens het plegen van de overtreding nog geen twee jaren zijn verloopen, sedert eene vroegere veroordeeling van den schuldige wegens een gelijke overtreding onherroepelijk is geworden, kan, in plaats van de geldboete, in het geval van het eerste lid hechtenis van ten hoogste twee maanden, in het geval van het tweede lid hechtenis van ten hoogste een maand worden opgelegd.

1) Dit artikel luidt: Uitoefening der geneeskunst, waaronder de wet het verleenen van genees-, heel- of verloskundigen raad of bijstand als bedrijf verstaat, is alleen geoorloofd aan degenen, aan wie de bevoegdheid daartoe volgens de wet is toegekend.

den gegeven. Daartoe zal natuurlijk de rechter-commissaris deskundige voorlichting weder niet kunnen missen. Hem zal moeten worden medegedeeld, wat de noodzakelijke voorzorgen zijn, die bij het opwekken van abortus lege artis naar den stand der hedendaagsche wetenschap behooren te worden genomen en naast die voorzorgen zal hij die van den delinquent moeten leggen, om aldus den rechter te toonen, wat eenerzijds is gedaan en anderzijds met grond wordt geëischt. In het verschil dier voorzorgen ligt de mate van schuld alsdan vanzelf opgesloten.

HOOFDSTUK VIII.

Het klinisch en anatomisch onderzoek der vrouw bij misdadigen abortus.

Fransche Wetgeving [1]).

Art. 378 C. P. Les médecins, chirurgiens et autres officiers de santé, ainsi que les pharmaciens, les sages-femmes et toutes autres personnes dépositaires, par état ou profession, des secrets qu'on leur confie, qui, hors les cas où la loi les oblige à se porter dénonciateurs, auront révélé ces secrets, seront punis d'un emprisonnement d'un mois à six mois et d'une amende de cent francs à cinq cents francs.

Oostenrijksche Wetgeving.

§ 359 S. G. Aerzte, Wundärzte, Apotheker, Hebammen und Totenbeschauer sind in jedem Falle, wo ihnen eine Krankheit, eine Verwundung, eine Geburt oder ein Todesfall vorkommen, bei welchem der Verdacht eines Verbrechens oder Vergehens oder überhaupt einer durch Andere herbeigeführten, gewaltsamen Verletzung eintritt, verpflichtet, der Behörde davon unverzüglich die Anzeige zu machen. Die Unterlassung dieser Anzeige wird als Uebertretung mit einer Geldstrafe von 10 bis 100 fl. geahndet.

§ 498 S. G. Ein Heil- oder Wundarzt, Geburtshelfer oder eine Wehmutter, welche die Geheimnisse der ihrer Pflege anvertrauten Person jemand anderem, als der ambtlich anfragenden Behörde ent-

---

1) De Code d'Instr. Crim. kent niet een verschooningsrecht als getuige, zooals dit ten onzent in de artt 66 en 163 Wetb. v. Strafv. is geformuleerd, doch doctrine en jurisprudentie hebben het desniettegenstaande toch aanvaard. Vgl. Chauveau—Hélie, Théorie, II, n°. 3130 vlg. Men grondt het bestaan van dit recht, ofschoon ongemotiveerd, op art. 378 C. P.

decken, sollen für diese Uebertretung das erste mal mit Untersagung der Praxis auf drei Monate, das zweite Mal auf ein Jahr, das dritte Màl für immer bestraft werden.

Duitsche Wetgeving.

§ 300 S. G. Rechtsanwälte, Advocaten, Notare, Vertheidiger in Strafsachen, Aerzte, Wundärzte, Hebammen, Apotheker, so wie die Gehülfen dieser Personen werden, wenn sie unbefugt Privatgeheimnisse offenbaren, die ihnen kraft ihres Amtes, Standes oder Gewerbes anvertraut sind, mit Geldstrafe bis zu eintausend fünfhundert Mark oder mit Gefängnisz bis zu drei Monaten bestraft.

Die Verfolgung tritt nur auf Antrag ein.

§ 52 S. P. O. Zur Verweigerung des Zeugnisses sind ferner berechtigt:

1°. . . . .

2°. . . . .

3°. Aerzte in Ansehung desjenigen, was ihnen bei Ausübung ihres Berufes anvertraut ist . . . . wenn sie nicht von der Verpflichtung zur Verschwiegenheit entbunden sind.

§ 76 S. P. O. Dieselben Gründe, welche einen Zeugen berechtigen, das Zeugniss zu verweigern, berechtigen einen Sachverständigen zur Verweigerung des Gutachtens.

Nederlandsche Wetgeving.

Art. 272 Sr. Hij die opzettelijk eenig geheim, hetwelk hij, uit hoofde van zijn hetzij tegenwoordig hetzij vroeger ambt of beroep, verplicht is te bewaren, bekend maakt, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste zes maanden of geldboete van ten hoogste zeshonderd gulden.

Indien dit misdrijf tegen een bepaald persoon gepleegd is, wordt het slechts vervolgd op diens klachte.

Art. 66 Sv. Een ieder die gedagvaard is om getuigenis der waarheid te geven, is gehouden voor den regter-commissaris te verschijnen, en getuigenis af te leggen.

. . . .

kunnen niet genoodzaakt worden getuigenis af te leggen.

Hetzelfde is toepasselijk op hen, die, uithoofde van hunnen stand, beroep of wettige betrekking, tot geheimhouding verpligt zijn, doch alleen en bij uitsluiting nopens hetgeen waarvan de wetenschap aan hen, als zoodanig is toevertrouwd.

Art. 163 Sv. Van het geven van getuigenis, en zelfs van het afleggen van onbeëedigde verklaring, kunnen zich ook verschoonen zij, die uit hoofde van hunnen stand, hun beroep of hun ambt tot geheimhouding verpligt zijn, doch alleen omtrent hetgeen, waarvan de wetenschap aan hen als zoodanig is toevertrouwd.

In den regel heeft de medicus het klinisch onderzoek bij abortus criminalis alleen te verrichten in zijne hoedanigheid van geneesheer, terwijl hij eerst later door den rechter als getuige-deskundige wordt opgeroepen. De mogelijkheid is evenwel natuurlijk niet uitgesloten, dat hij reeds dadelijk als zoodanig moet optreden nl., wanneer de justitie hem daartoe aanwijst. In het eerste geval en niet in het laatste, omdat hij daarin onafhankelijk van de vrouw handelt en dus met de wenschen en verlangens van deze geen rekening behoeft te houden, wordt hij dan voor de oplossing van een tweetal moeilijke vragen gesteld, die beiden in verschillenden zin worden beantwoord.

In de eerste plaats heeft hij na te gaan, of hij bevoegd is de justitie zijne bevindingen mede te deelen, terwijl hij daarna moet overwegen of hij, in rechten geroepen, zich al of niet van het afleggen eener verklaring kan en mag verschoonen.

Dikwijls zal bij abortus criminalis het gepleegde misdrijf door den medicus op heeter daad worden ontdekt, of draagt hij door zijn onderzoek daarvan kennis, zoodat krachtens de bepalingen der artikelen 41 en 12 van het Wetb. v. Strafv. [1]), afgezien nog van eene verplichting in zedelijken zin, zooals sommigen die willen, ook hij bevoegd zijn zou den dader aan te houden en voor te geleiden, in ieder geval de justitie met de gebleken feiten in kennis te stellen. Daarnaast

---

[1]) Art. 41 Sv. luidt: In geval een strafbaar feit op heeter daad wordt ontdekt, is elk dienaar van de openbare magt verpligt, en een iegelijk bevoegd, den verdachte aan te houden en voor den officier van justitie of een' der hulp-officieren te brengen.

Art. 12 Sv. luidt: Ieder tegen wien een strafbaar feit is gepleegd of die daarvan kennis draagt, is bevoegd daarvan aangifte te doen bij een der ambtenaren, genoemd in art. 8.

heeft hij evenwel rekening te houden met zijne door alle eeuwen heen erkende positie van vertrouwenspersoon bij uitnemendheid, die hem zwijgen tot plicht stelt. Afgezien toch van den eed, zooals die geformuleerd is in artikel 21 der wet van 25 December 1878, Stb. n°. 222 [1]), die geen houvast biedt en daarom terecht veroordeeld wordt, bestaat er voor den medicus een moreele plicht tot geheimhouding, die in het belang der gemeenschap niet kan worden gemist en waardoor hij, indien hij dien plicht schond, met den strafrechter in aanraking zou kunnen komen.

Natuurlijk levert deze kwestie geen moeilijkheden op voor hen, die zich op Brouardel's [2]) voorbeeld stellen op het enge standpunt van het „secret absolu". Maar voor hen, die verder zien en van oordeel zijn, dat het algemeen belang boven het bijzondere moet worden gesteld, is de toestand geheel anders. Het kan immers niet worden ontkend, dat het ontmaskeren van abortusbedrijvers eene weldaad is voor de maatschappij, zoodat men zich gemakkelijk den geneesheer denken kan, die zich bezwaard gevoelt door het verzwijgen der door hem ontdekte feiten.

Toch gelooven wij, dat er wel mogelijkheid is, met volkomen eerbiediging van het medisch beroepsgeheim, de klippen te ontzeilen. Allereerst kan aan de patiënte machtiging tot mededeeling der gepleegde feiten worden gevraagd, waar-

---

[1]) Die eed luidt: Ik zweer (beloof), dat ik de genees-, heel- en verlos- (tandheel-, artsenijbereid-, verlos-) kunst volgens de daarop wettelijk vastgestelde bepalingen naar mijn beste weten en vermogen zal uitoefenen, en dat ik aan niemand zal openbaren wat in die uitoefening als geheim mij is toevertrouwd of ter mijner kennis is gekomen, tenzij mijne verklaring als getuige of deskundige in regten gevorderd of ik anderzinds tot het geven van mededeeling door de Wet verplicht worde.

[2]) Le secret médical, Paris, 1887.

Zie verder voor de binnen- en buitenlandsche literatuur over het ambts- en beroepsgeheim: Mr. A. Tak, Is nadere regeling van het ambts- en beroepsgeheim wenschelijk?, praeadvies Juristen-vereeniging 1905, terwijl speciaal nog de aandacht wordt gevestigd op eene studie van dr. C. J. Wijnaendts Francken, Het medisch beroepsgeheim, Haarlem, 1906, Erven Bohn.

door de verplichting tot geheimhouding wordt opgeheven [1]), en indien al deze machtiging niet grif zou worden verleend, dan staat nog altijd de weg der overreding en overtuiging open. Wij hebben genoeg vertrouwen in het beleid en het doorzicht der medici, dan dat wij niet zouden meenen, dat de aangeprezen middelen in den regel voldoende zijn zullen, om ongestraft tot openbaring der gebleken feiten te kunnen overgaan.

Is evenwel de patiënte onwillig en weigert zij hare toestemming, dan blijft er bij den stand onzer tegenwoordige wetgeving, tenzij men wellicht niet opziet tegen eene meer of minder gevoelige kennismaking met den strafrechter, niets anders over dan haren wil te eerbiedigen en de justitie onkundig te laten.

Sommigen [2]) achten zich echter bevoegd ook zelfs dan tot openbaring overtegaan en zij trachten hunne meening goed te praten met een beroep op het algemeen belang, dat deze geheimschennis zou rechtvaardigen. Wij mogen hen hierin evenwel, voor zooveel onze vigeerende wetgeving betreft, niet volgen. Wanneer toch de wetgever onder zekere voorwaarden de strafbaarheid van een bepaald feit heeft willen uitsluiten, indien de dader klaarblijkelijk gehandeld heeft in het algemeen belang, dan maakt hij daarvan uitdrukkelijk melding [3]), zoodat juist uit zijn stilzwijgen daaromtrent bij artikel 272 Wetb. v. Strafr., hetwelk de geheimschennis regelt, veilig mag worden afgeleid, dat hij eene schending van het beroepsgeheim in het algemeen belang nimmer heeft gewild. Trouwens men moet vooral hierbij niet uit het oog verliezen, dat de wetgever het beroepsgeheim in het algemeen en dat der medici in het bijzonder niet beschermt in het belang eener bepaalde kaste, doch ten bate van allen en hoe zou

---

[1]) In gelijken zin besliste de Juristen-vergadering van 1 Juli 1905 met 58 tegen 6 stemmen. Vgl. ook Binding, t. a. p., I, p. 127; von Liszt, t. a. p., p. 407.

[2]) Bulletin de la société d'obstétrique de Paris, 1907, nos. 7 et 8, p. 204 vlg.

[3]) Zoo b.v. in art. 261 Sr, voor zooveel smaad en smaadschrift betreft.

nu diezelfde wetgever op denzelfden rechtsgrond de openbaring van het beroepsgeheim straffeloos kunnen gedoogen? Wil men dus eventueele schending verdedigen, dan moet dit geschieden door de erkenning van eene gradatie van belangen, m. a. w. door een beroep op hoogere belangen, die de openbaring zouden vorderen en kunnen rechtvaardigen. In onzen geest oordeelen het meerendeel der Fransche schrijvers en de jurisprudentie daar te lande. Om slechts één uit velen te noemen zij hier de uitspraak van Dalloz [1]) vermeld, waar deze zegt: „ainsi le médecin, qui dans l'exercice de son art constate sur la personne du malade qui l'a appelé auprès de lui les traces d'un crime, par exemple d'un avortement, n'est pas tenu de le dénoncer et dès lors, demeure soumis à la loi du secret", terwijl het Hof van Cassatie in onderscheidene uitspraken [2]), laatstelijk nog in zijn arrest van 9 Juli 1886, dat gevoelen deelde en aannam: „qu'en imposant à certaines personnes sous une sanction pénale l'obligation du secret comme un devoir de leur état, le législateur a entendu assurer la confiance qui s'impose dans l'exercice de certaines professions, et garantir le repos des familles qui peuvent être amenées à révéler leur secret par suite de cette confiance nécessaire".

Intusschen valt het niet te loochenen, dat 's wetgevers opvatting ontzettend veel moeilijkheden met zich brengt en dat, bij nauwgezette doorvoering en toepassing daarvan, velen door de mazen der wet zouden glippen, die verdienden er in te worden gevangen. Immers in logische toepassing van dat beginsel zouden dan de medici in de verklaringen van overlijden bedoeld in artikel 5 der wet van 6 Juni 1865, Stb. nº. 60 [3]), waarin uitdrukkelijk inachtneming van den afgelegden

---

[1]) Dalloz, Rép., in voce: révélations de secrets, nos. 18 en 25. Vgl ook: Dr. J. Liebmann, die Pflicht des Arztes zur Bewahrung anvertrauter Geheimnisse, Frankfurt a./M. 1886; André Hallays, le secret professionnel, en voor hier te lande: Mr. J. N. J. E. Thijssen, Is nadere regeling van het ambts- en beroepsgeheim wenschelijk?, praeadvies Juristen-vereeniging 1905.

[2]) 11 Mei 1844, D. Rép. 8°, i. v. avocat, nº. 304; 21 November 1874, D. P., 75—1—234; 19 December 1885, D. P., 86—1—347.

[3]) Dit art. luidt: De geneeskundigen onderteekenen bij het over-

eed of belofte tot geheimhouding wordt vooropgesteld; niet als eventueele doodsoorzaak mogen vermelden „abortus criminalis", omdat zij door de toevoeging van „criminalis" hun beroepsplicht zouden schenden, maar moeten volstaan met „abortus". Het gevolg daarvan ligt voor de hand. De ambtenaar van den burgerlijken stand zou geen aanleiding vinden de justitie te waarschuwen en aldus hare alleszins gewenschte inmenging worden voorkomen. Natuurlijk geldt dit alles weder niet voor den geneeskundige, die krachtens artikel 4 al. 4 der Begrafeniswet door burgemeester en wethouders met de doodschouw is belast, omdat er tusschen dezen en de overledene geen rechtsband bestond, waaruit eene verplichting tot geheimhouding zou kunnen voortvloeien.

Brouardel[1]) zelve, wien toch werkelijk geen lichtzinnigheid op dit punt zal worden verweten, heeft de eigenaardige moeilijkheid gevoeld, waarin de medici, voornamelijk met betrekking tot den abortus criminalis, door de wet zijn geplaatst. „Le devoir du médecin" zegt hij, „est de mettre un terme à de semblables pratiques. Mais il doit le remplir de façon à ce que la révélation soit faite au Parquet en un temps qui ne puisse mettre en cause aucune des femmes qu'il a soignées, et dont il a reçu les confidences, ou dont il a surpris le secret à l'occasion de ses fonctions". Het behoeft wel geen verzekering, dat zijn raad slechts een lapmiddel is. Wanneer men de justitie gaat mededeelen, dat een bepaald persoon zich schuldig maakt aan het opwekken van abortus, zonder meer — want daarop komt dan toch Brouardel's advies feitelijk neer — dan kan men even zoo goed het stilzwijgen bewaren, omdat men met soortgelijke inlichtingen in den regel niet verder komt.

Doch met dat al wordt het meer dan tijd, dat de grenzen

lijden van elk hunner lijders ten behoeve van den ambtenaar van den burgerlijken stand eene verklaring van dit overlijden, en doen daarbij naar hunne overtuiging, doch met inachtneming van den door hen afgelegden eed of belofte van geheimhouding, zoo nauwkeurig mogelijk opgave van de oorzaak van den dood.

[1]) T. a. p., p. 163.

van het medisch beroepsgeheim opnieuw worden bepaald en dat, zonder nu juist van het eene uiterste in het andere te vervallen, de gelegenheid worde geopend om, met het oog op hoogere belangen, straffeloos beroepsgeheimen te mogen openbaren. Wij vreezen daarvan geen benadeeling van het algemeen belang, integendeel wij verwachten, dat alsdan de verantwoordelijkheid, die op de schouders der medici zal worden gelegd, door hen gaarne en goed zal worden gedragen in het besef, dat zij niet lichtvaardig tot openbaring zullen overgaan, doch eerst dan en als ultimum remedium, wanneer alle andere middelen zijn uitgeput en plicht en geweten die openbaring zullen gebieden [1]).

Naast de strafrechtelijke aansprakelijkheid wegens geheimschennis — en hiermede komen wij thans tot de tweede vraag, waarvoor de medicus zich geplaatst ziet — staat nu zijne eigenaardige, uit zijn beroep voortkomende, door den wetgever erkende bevoegdheid tot verschooning van het afleggen van getuigenis. Wij wijzen er uitdrukkelijk op, dat beide vragen niet met elkander mogen worden verward, doch streng gescheiden moeten worden gehouden. Bij de eene toch geldt het een plicht tot zwijgen en bij de andere slechts eene bevoegdheid, of beter gezegd, eenerzijds eene bescherming der maatschappij tegen de gevolgen van schending van vertrouwen en anderzijds de erkenning van de vrijheid van het individu, dat zich uit hoofde van zijn beroep voor zijn geweten verplicht acht te zwijgen, ook tegenover de justitie [2]).

In de artt. 66 en 163 nu van het Wetb v. Strafv. wordt uitdrukkelijk dat verschooningsrecht erkend. Toch heerscht ook

---

1) In de Juristen-vergadering van 1 Juli 1905, waarin 85 leden aanwezig waren, werd de vraag, of als algemeen rechtsbeginsel gelden moet dat, wanneer een hooger belang redelijkerwijze geacht moet worden bekendmaking van een ambts- of beroepsgeheim te vorderen, de verplichting tot geheimhouding vervalt?, zonder hoofdelijke stemming bevestigend beantwoord. Vgl. het redactieartikel in W. v. h. R. n⁰. 8228.

2) Noyon, t. a. p., III, p. 51.

Mr. L. J. Plemp van Duiveland, Handelingen Juristen-vereeniging 1905, p 115 vlg.

hier weder meeningsverschil, waaraan de beroepseed niet weinig schuld heeft. Door de daarin voorkomende woorden „tenzij mijne verklaring als getuige of deskundige in regten gevorderd worde", achten vele medici zich geroepen onder alle omstandigheden den rechter in te lichten en zij denken er zelfs niet aan van hun verschooningsrecht gebruik te maken. Hun gedachtegang is dus blijkbaar deze: „mijn eed zegt mij, dat ik, als getuige of deskundige geroepen, als zoodanig mag verklaren, terwijl de wet het tot een publiekrechtelijken plicht maakt daaraan te voldoen. Derhalve is het ook mijn plicht om te spreken waar en omtrent datgene, waarover de rechter mij ondervraagt". Deze oppervlakkig logische redeneering is evenwel onjuist. Wij lezen althans in de litigieuse woorden van den beroepeed niets anders dan dezen raad van den wetgever aan de medici: „gij *kunt* spreken, wanneer gij voor den rechter geroepen wordt, doe thans, wat plicht, verstand en hart u ingeven". En wanneer nu de medicus met onze uitlegging van den eed voor den rechter komt, dan treedt hij in de rechtszaal als het ware in eene nieuwe phase en heeft hij dus alsdan zelfstandig te beslissen, of hij van zijn verschooningsrecht al of niet gebruik zal maken [1]). Met deze zelfstandigheid vervalt natuurlijk als van zelf ieder advies te dier zake onzerzijds, omdat wij daarvoor concrete gevallen zouden moeten opsommen, die zich telkens weder onder nieuwe variaties voordoen. Op ééne omstandigheid zij echter nadrukkelijk gewezen. Ongaarne gaat de Nederlandsche justitie over tot toepassing van artikel 295 Wetb. v. Strafr. en gewoonlijk wordt de vrouw zelve als getuige opgeroepen, zonder later de plaats van beklaagde in te nemen. Welnu, zoolang de justitie aldus voortgaat, behoeft de medicus zich in die gevallen niet te onthouden van het afleggen van getuigenis en zal hij daardoor geenszins te kort doen aan de eischen van zijn beroep.

Keeren wij thans terug tot het onderzoek zelve. In den regel

---

[1]) Zie in gelijken geest een hoofdartikel in de N. R. C. van 7 Augustus 1904. Vgl. ook Binding, t. a. p., I, p. 127; von Liszt, t. a. p., p. 407.

is de gewone gang van zaken deze, dat men eene patiënte ter behandeling krijgt met onvolledigen abortus. Het eerste, wat men daarbij te doen heeft en ook altijd doen kan, terwijl de vrouw voor onderzoek en behandeling wordt geprepareerd, is het opnemen der temperatuur. Bij het opnemen van den algemeenen status praesens zal men in het bijzonder de aandacht vestigen op het al of niet aanwezig zijn van verschijnselen van peritonitis of van algemeene, septische infectie, al of niet met eenige localisatie Het opnemen der anamnese heeft, althans in den beginne, meestal weinig waarde, daar de patiënten door de abortusopwekkers altijd geïnstrueerd worden de waarheid te verbergen. Van den anderen kant valt evenwel niet te miskennen dat de cliënten der bedoelde misdadigers dikwijls eene weerzinwekkende openhartigheid vertoonen over het laten „omsteken" der zwangerschap. Dat het onderzoek naar den plaatselijken toestand der genitalia niet zonder de gewone, nauwkeurige, antiseptische voorzorgen mag geschieden, spreekt zóó van zelf dat dit hier nauwelijks behoeft vermeld te worden. Verwondingen der uitwendige geslachtsdeelen zullen daarbij geleidelijk in het oog vallen, zoodra men de vrouw, goed gereinigd, in gynaekologische ligging voor zich heeft. Bij het inwendig onderzoek met den vinger zal men zich overtuigen, dat geenerlei vreemd lichaam aanwezig is of, zoo dit gevoeld wordt, het slechts na voorzichtig inbrengen van een speculum à vue verwijderen, opdat men zich nauwkeurig rekenschap kan geven van de plaatsing van het corpus alienum en van de eventueel daardoor teweeggebrachte, zichtbare verwondingen. Steekt het instrument, wat het dan ook zij, eventueel in den vaginaalwand, dan zal men, na de verwijdering, zich zorgvuldig onthouden van pogingen om door onderzoek met een stilet of sonde de richting waarin, of de diepte waartoe het is ingedrongen te bepalen. Dit is noodzakelijk, indien men geen gevaar wil loopen zelf verdere verwondingen te veroorzaken. Wel zal men aan het voor den dag gehaalde instrument zelf zoo goed mogelijk moeten bepalen, hoe ver het ingedrongen was. Directe behandeling vereischen zulke steekwonden niet.

Is er geen vreemd lichaam waarneembaar dan zal de ingevoerde vinger zich overtuigen, dat er geen voelbare verwondingen bestaan van vagina of portio vaginalis. Bij twijfel daaromtrent mag een nauwkeurig onderzoek met het speculum niet achterwege blijven.

In de groote meerderheid der gevallen is er noch van het eene, noch van het andere iets te bespeuren en zal men onmiddellijk kunnen overgaan tot het onderzoek van de baarmoederholte. Is het halskanaal niet wijd genoeg geopend om den vinger door te laten, dan zij men met het gebruiken van dilatatoria uiterst voorzichtig en met name hoede men zich hier voor de in den handel voorkomende, *lange* dilatatoria van Hegar. Wanneer bij ietwat onvoorzichtig gebruik zulk een lang dilatatorium plotseling door het ostium internum glijdt, dan zou daarmee de weeke uteruswand in den fundus kunnen worden doorboord. Althans zou die mogelijkheid niet kunnen worden ontkend, wanneer bij eene eventueele sectie eene perforatie gevonden werd. Ons is een geval bekend, waarin op grond dier mogelijkheid eene strafvervolging tegen een abortusopwekker is achterwege gebleven. Bij iederen abortus incompletus is digitaal onderzoek van den uterus noodig en zeer zeker daar, waar de mogelijkheid van abortus criminalis bestaat. Bij dat onderzoek, dat na de manueele en instrumentale verwijdering van de eiresten moet herhaald worden, ook al om zich te overtuigen dat niets achtergebleven is, kan men dan tevens voelen, of er verwondingen van den uteruswand zijn waar te nemen. Wel is waar zal men slechts grovere verwondingen kunnen voelen, doch als men die bespeurt, zal intrauterine uitspoeling moeten achterwege blijven.

Dat men eindelijk, na de lediging der baarmoeder, of zoowel daarvoor als daarna, nauwkeurig de omgeving van den uterus zal hebben te onderzoeken, behoeft geen betoog.

In het bijzonder wanneer de vrouw reeds koortste of wanneer de verwijderde uterusinhoud stonk, zal men er in de eerste uren na de behandeling op hebben te letten of er eene, met koude rillingen gepaard gaande, temperatuursverheffing optreedt. Overigens zal men tijdens de nabehandeling bedacht zijn op

de mogelijkheid van het optreden van parametritis, salpingo-oophoritis of algemeene peritonitis en vooral wanneer de temperatuur niet snel normaal wordt, of niet normaal blijft, daarnaar behoorlijk onderzoek doen, ten einde de aangewezen behandeling tijdig te kunnen instellen.

Uit het bovenstaande blijkt, dat het klinisch onderzoek bij abortus criminalis slechts in zooverre iets bijzonders vertoont, dat men heeft te letten op eventueel waarneembare sporen van het plaats gehad hebbende misdrijf en dat men zich moet onthouden van òf door gedachtenlooze sleurbehandeling, òf door overdreven onderzoekingsijver de patiënte schade toe te brengen.

Slechts als uitzondering zal hier te lande, waar onderzoek aan den lijve alleen met goedvinden van den betrokken persoon geoorloofd is, sprake zijn van een direct deskundig-klinisch onderzoek. Dan nl. wanneer de vraag gesteld wordt, of de te onderzoeken persoon korten tijd te voren heeft geaborteerd en of er bij haar sporen van misdadigen abortus zijn waar te nemen? Ten opzichte der tweede vraag kunnen wij naar het straks gezegde verwijzen. Het antwoord op de eerste vraag zal in den regel wel om twee redenen dubieus blijven. Ten eerste, omdat onder zulke omstandigheden de vraag gewoonlijk vrij laat gesteld wordt. Immers het verloop is in den regel zóó, dat de justitie door anonieme brieven of iets dergelijks opmerkzaam gemaakt wordt op de bewering, dat deze of gene abortus zou hebben laten opwekken. Dan wordt eene politiaire instructie gehouden om na te gaan, of er van een onderzoek door den rechter-commissaris sprake kan zijn en eerst, wanneer tot dit laatste besloten wordt, kan er kwestie zijn van het aanwijzen van een medischen deskundige.

De tweede reden is, dat de abortus in den regel in de vroegste maanden der zwangerschap wordt opgewekt en derhalve de involutie, na de afdrijving, snel plaats heeft. Vindt men een vergrooten en weeken uterus, dan zal men zoowel te denken hebben aan de mogelijkheid, dat nog zwangerschap bestaat, als aan die van een kort te voren plaats gehad hebbenden abortus. Den ring van Hegar kan men in beide gevallen waarnemen, zoodat deze dus voor het onderkennen der twee

toestanden geen waarde heeft. Ongelijke vorm en consistentie der baarmoeder komen na abortus niet voor, doch kunnen ook bij graviditeit ontbreken. Slechts in het hier zeker zeldzame geval, dat men het onderzoek doen kan, terwijl het halskanaal der baarmoeder nog open is en den vinger gelegenheid geeft tot in de holte door te dringen, kan het voelbaar zijn der placentairplaats het recht geven tot de verklaring, dat kort te voren een abortus heeft plaats gehad. In zulk een geval zal ook bloederige afscheiding uit den uterus niet ontbreken en kan misschien secretie der borstklieren de gemaakte conclusie ondersteunen.

Geheel anders is het evenwel gesteld bij het deskundig anatomisch onderzoek. Daarbij kan aan den geneesheer worden opgedragen het onderzoek der vrucht of, als de vrouw bezweken is, ook dat der moeder.

Ten aanzien der eerste worden den deskundige gewoonlijk twee vragen voorgelegd, waarvan de eene niet, de andere wel gemakkelijk te beantwoorden is [1]).

De moeilijk te beantwoorden vraag is deze: of de vrucht leefde, toen het middel ter afdrijving werd aangewend? In hoeverre men op die vraag een voldoend antwoord kan geven, is reeds besproken in Hoofdstuk VI.

Blijft dus nog de gemakkelijk te beantwoorden vraag, welker oplossing soms ook licht kan geven in de eerstgenoemde. Zij is deze: of de vrucht beleedigingen vertoont, die door een tot het opwekken van den abortus gebruikt instrument zijn teweeggebracht? Dergelijke beleedigingen vindt men slechts zelden en dit is zeer begrijpelijk. Gewoonlijk wordt de abortus opgewekt in een vroeg stadium der zwangerschap en de vrucht, die dan zwemt in een relatief groote hoeveelheid vruchtwater, zal voor een in de eiholte dringend instrument gemakkelijk uitwijken.

Zoo heeft, om slechts één voorbeeld te noemen, Brouardel op 67 gevallen van abortus die hij te onderzoeken had,

---

[1]) Zie ook daaromtrent het laatste Hoofdstuk en meer speciaal daarin: het onderzoek van de vrucht bij kindermoord.

slechts 8 verwondingen van den foetus gevonden en daaronder waren er nog drie, die niet met zekerheid aanwezen, dat er van misdadig ingrijpen sprake was. Men dient toch, bij het beoordeelen van laesie van den foetus, indachtig te zijn aan de mogelijkheid, dat die verwondingen op volkomen onschuldige wijze zijn teweeggebracht. Zoo zijn al dadelijk alle mogelijke laesies, die men aan een gemacereerden foetus vindt, als volmaakt onbeteekenend ter zijde te stellen. Gescheurde huidwonden bij den niet gemacereerden foetus kunnen het onvermijdelijke gevolg zijn van met de beste bedoelingen uitgevoerde pogingen tot verwijdering der gedeeltelijk geboren vrucht. Om dergelijke wonden te kunnen beoordeelen, zal men dus een zoo nauwkeurig mogelijk verhaal van den gang van zaken tijdens den abortus moeten hebben. Kan men dit niet bekomen, dan, is het verstandig aan zulke wonden geen beteekenis toe te kennen. Immers het is beter, dat een enkele misdadiger ongestraft blijft, dan dat door een onjuist medisch advies een onschuldige kans zou loopen veroordeeld te worden.

Schedelfracturen der vrucht zullen vooral in de laatste maanden der zwangerschap mogelijk zijn. Over hunne forensische beteekenis zal in het laatste Hoofdstuk worden gesproken.

Eindelijk dient nog rekening gehouden te worden met de mogelijkheid, dat uitwendige beleedigingen der vrouw eene verwonding der vrucht teweegbrengen, getuige de volgende waarneming van Haberda [1]).

De niet onbelangrijke verwonding (op de voorste helft van het linker wandbeen bevindt zich eene dwars van het midden van den schedel naar de slaapstreek gaande, gapende, tamelijk scherprandige, tweebeenige klieving der schedelhuid, aan welker randen geronnen bloed zit), welke de vrucht aan het hoofd vertoonde, was zeker gedurende haar leven en nog in het moederlichaam ontstaan, want zij was dadelijk aan den nog levend geboren foetus geconstateerd en haar ontstaan tijdens de geboorte kon worden uitgesloten. De moeder gaf bij het eerste onderzoek geen enkele beleediging aan, die verantwoordelijk gesteld kon worden voor wat aan het kinderlijk gevonden was en zoo bleef per exclusionem slechts de mogelijkheid van verwonding door intraüterine, instrumenteel ingrijpen. Hoewel er overigens geen gronden

[1]) Schmidtmann's Handbuch, I, p. 483.

ter verdenking der vrouw waren, moest zij nu wegens afdrijving aangeklaagd worden. Bij de mondelinge behandeling kwam zij toen met de bewering, dat zij bij het tillen van eene zware kist met den buik daartegen aangeslagen was Den stoot zelf en de onmiddellijke gevolgen voor de moeder had nu wel niemand gezien, maar dat zij, op den door haar aangegeven dag, zware, met boeken gevulde kisten had moeten tillen, kon worden bewezen (en ook wisten haar medewerksters, dat de beklaagde reeds den volgenden dag pijnen had en die op rekening stelde van het kisten dragen [1]). Wij moesten op grond van ervaringen, die aantoonen, dat een stoot, slag, of soortgelijke beleedigingen van den buik eener zwangere intraüterine verwondingen der vrucht kunnen teweegbrengen, toegeven dat de vroeger gegeven verklaring der verwonding nu niet meer de eenige was en daarmee was natuurlijk de aanklacht niet meer houdbaar.

Er is ten slotte eigenlijk maar éene soort van verwonding, die hier in aanmerking komt en dat zijn de steekwonden. Het zal toch vooral bij den eivliessteek zijn, dat de foetus kans loopt geraakt te worden en daarbij kunnen dus alleen gestoken wonden gemaakt worden, terwijl zulke wonden aan den anderen kant niet teweeggebracht kunnen worden bij eenigerlei poging tot hulp tijdens de afdrijving. Het is juist door dergelijke wonden, dat men somwijlen het leven der vrucht tijdens het opwekken van den abortus kan aantoonen.

Onder de door Brouardel genoemde gevallen was er b.v. één, waarbij de wond in de okselholte zat en een centimeter diep was. In de door het stekende instrument gemaakte gang was een bloedcoagulum. Door ons [2]) is een geval waargenomen, waarin de circa zes maanden oude foetus eene kleine, ronde steekwonde in de schedelhuid vertoonde. In de wonde was eveneens wat bloed en de wondranden vertoonden reeds duidelijk sporen van wondgenezing. Het is duidelijk, dat eene dergelijke waarneming in foro groote beteekenis hebben zou.

Meer waarde heeft, zooals vanzelf spreekt, het pathologisch-anatomisch onderzoek van het cadaver der vrouw. Wij behoeven ons hier niet bezig te houden met de algemeene regels voor de wijze, waarop eene forensische lijkopening behoort te

1) T. a. p., p. 534.
2) Ned. Tijdschr. v. Verlosk. en Gynaec., XI, p. 208.

geschieden en mogen deze als bekend veronderstellen. Wij zullen slechts op enkele punten wijzen, die in gevallen van dood, vermoedelijk ten gevolge van abortus criminalis, van belang zijn.

Daarbij doen zich twee scherp te onderscheiden mogelijkheden voor nl., dat de vrouw plotseling, en dan meestal in het huis van den verdachte, dood gebleven is of wel, dat zij na korter of langer ziek zijn gestorven is.

In het eerste geval dient men onmiddellijk te denken aan luchtembolie als oorzaak van den plotselingen dood en de sectie dus zoodanig in te richten, dat men eventueel het bestaan dezer doodsoorzaak ook kan bewijzen. Daartoe begint men niet, zooals gewoonlijk, met de sectie van het hoofd, doch met de opening van de borstkas. Eene snede van het jugulum naar beneden geeft gelegenheid de zachte deelen van den thoraxwand los te maken, waarna het sternum voorzichtig verwijderd wordt, met uitzondering van het manubrium, dat in situ gelaten wordt. Dan wordt het hartezakje naar voren gehaald, zoover geopend, dat het rechter hart bloot komt, en met water gevuld. Terwijl men nu het hart onder het wateroppervlak houdt, steekt men den rechter ventrikel, in de buurt van den conus, met de punt van het mes aan, waarop — als er luchtembolie is — de lucht in groote blazen ontsnapt en de vroeger uitpuilende hartwand inzakt [1]). Het behoeft geen betoog, dat de aanwezigheid van gas in de bloedbaan alleen dan bewijzende waarde heeft, wanneer er aan het cadaver nog geen rotting aanwezig is, zoodat dus de exceptie, dat de belletjes wel door rotting kunnen te weeg gebracht zijn, kan worden verworpen.

Al heeft nu het vinden van lucht in het hart alleen bewijzende kracht voor het bestaan van luchtembolie als doodsoorzaak, toch kan men in gevallen als die ons hier bezighouden, ook elders dikwijls lucht vinden en is het van belang dat men daarop let om den samenhang der dingen, zoo noodig, nog duidelijker te maken. Men vindt immers dikwijls lucht in de omgeving der baarmoeder en wel in de vaten van de plexus

---

1) A. Haberda. Behördliche Obduktionen. Handb. der ärztl. Sachverst. Tätigkeit, Bd. II, 1906, p. 449.

pampiniformes, dus boven in de breede banden. Openen dezer vaten onder water zou op allerlei technische moeilijkheden stuiten en is trouwens gewoonlijk niet noodig. Men vindt toch, als er lucht in den plexus pampiniformis is, deze meestal in groote hoeveelheid, zóó zelfs dat men, zooals dr. Schoo onlangs ons naar aanleiding van eene door hem gedane waarneming mondeling mededeelde, zich haast afvraagt, of de gebruikte spuit geheel met lucht gevuld geweest is. Dit nu is volkomen onaannemelijk en o. i. zou men hier veeleer moeten denken aan een secundair ontsnappen van gas uit het bloed, waar dit met de ingedrongen lucht in aanraking was. Of deze verklaring de juiste is of niet, blijve hier verder onbesproken, maar het genoemde feit is onaantastbaar.

Gevaar voor verwisseling van luchtembolie met gasontwikkeling door den bacil der gasphlegmone bestaat in gevallen van plotselingen dood niet. Men zou wel is waar kunnen aannemen, dat de plotselinge dood op andere, straks te bespreken wijze, was tot stand gekomen, dat bij de plaats gehad hebbende manipulatie de gasbacil was ingeënt en deze zich na den dood der vrouw had ontwikkeld. Dan zal men echter ook de gasontwikkeling althans in de groote onderbuiksklieren vinden en het sectieresultaat zal een geheel ander worden, zooals dit zoo juist beschreven is in eene waarneming van dr. de Josselin de Jong [1]).

Wanneer in geval van plotselingen dood bij poging tot provocatio abortus geen luchtembolie geconstateerd wordt, dan vindt men ook niets. Dat immers het vloeibaar zijn van het bloed hier geen beteekenis heeft, is duidelijk. Vloeibaar bloed treft men aan bij alle soorten van plotselingen stikkingsdood en de aanwezigheid daarvan bewijst dus in casu niets anders, dan wat reeds lang bekend was, nl. dat de vrouw plotseling gestorven is. Als men dan geen enkele aantoonbare doodsoorzaak vindt, blijft er niet anders over dan te spreken van dood door inhibitie, zooals de Franschen dit met Brown-Séquard noemen, of door neuro-paralytischen hartstilstand, zooals de

1) Ned. Tijdschr. v. Verlosk. en Gyn. XVIII, 1908, p. 1.

Duischers verkiezen te zeggen. Beide woorden beteekenen hetzelfde en dienen slechts als eene korte aanduiding der goed geconstateerde mogelijkheid, dat het zenuwstelsel, zonder dat het eenigerlei makro- of mikroskopisch te constateeren laesie heeft, alleen doordat het ergens een prikkel krijgt, plotseling kan ophouden met het vervullen der voor het leven noodige functies. Die mogelijkheid is onaantastbaar en, wat hier voor ons beteekenis heeft, klinisch zijn het vooral gevallen geweest, waarin de schijnbaar onschuldige prikkel op de vrouwelijke genitalia werkte, die de experimenten van Brown-Sêquard hebben gesteund. Zoo kende b.v. Brouardel alleen reeds twee gevallen, waarin de vrouw plotseling dood bleef in de spreekkamer van een medicus, die niet anders gedaan had dan oppervlakkige ulceraties aan het collum uteri cauteriseeren met nitras argenti Het zijn juist dergelijke waarnemingen, die het recht geven om in gevallen van inhibitiedood, bij zelfs nog zeer incomplete pogingen tot provocatio abortus, samenhang aan te nemen tusschen die pogingen en den dood der vrouw. Ter illustratie zij weder verwezen naar de vroeger genoemde waarneming van Vibert.

In het tweede, straks bedoelde geval, dat nl. de vrouw na korter of langer ziek zijn is overleden, zal vooral een nauwkeurig onderzoek der genitalia interna van beteekenis zijn. Men doet daartoe goed — en dit zal dan ook in het eerst besproken geval aanbeveling verdienen — de huidsnede te laten doorloopen tot aan de symphysis en daar eene dwarse snede er aan toe te voegen, die den bovenrand der symphysis bloot legt. Nadat de buik geopend is, worden de intestina en de groote onderbuiksklieren op de gewone wijze onderzocht en verwijderd. Vervolgens wordt nagegaan, wat er aan de in situ liggende bekkenorganen is op te merken en daarna wordt de bekkenring rechts en links op 7—8 c.M. afstand van de symphysis doorgezaagd en het losse middenstuk verwijderd. Deze door Lacassagne aanbevolen wijze van doen vergemakkelijkt het in toto verwijderen van den geheelen inhoud van het kleine bekken om dien aan een nauwkeurig onderzoek te onderwerpen. In den regel zal men daarbij beginnen met de

urethra en de blaas in de mediaanlijn en aan de voorzijde open te knippen. Zijn deze onderzocht dan wordt, eveneens in de mediaanlijn, de voorste vaginaalwand tegelijk met den achtersten blaaswand doorgeknipt en vervolgens evenzoo met den uterus gehandeld.

Is de vrouw slechts kort ziek geweest en dus de abortus nog betrekkelijk recent, dan zal men dit herkennen aan de placentairplaats, die dan ruw en ongelijkmatig van oppervlak is. Ook zelfs na curettage van den puerperalen uterus blijven er op de placentairplaats altijd nog kleine, onregelmatige weefselbrokjes achter. De deskundige dient daarmede rekening te houden, wil hij geen onjuist oordeel vellen. Zoo werd ons b.v. een visum repertum voorgelegd, waarin de geneesheer-deskundige, op grond van eene onjuist uitgelegde uitspraak van Schröder, de oorzaak der doodelijke infectie en dus de doodsoorzaak zocht in kleine onregelmatigheden, die op de placentairplaats aanwezig waren. De vrouw was, ter wille harer septische endometritis, door haren huisarts gecuretteerd geworden. De logische conclusie van het visum repertum was dus, al stond het er niet met zoovele woorden in, dat de huisarts door schuld, immers door onvoldoende behandeling, den dood had veroorzaakt. Gelukkig vertrouwde de rechter-commissaris het visum repertum niet en vroeg hij ons oordeel. Het viel gemakkelijk hem toen de zaak duidelijk te maken en aldus te voorkomen, dat eene volkomen ongemotiveerde instructie tegen den huisarts werd geopend. Was zij toch gelast geworden, dan had zij in ieder geval geen ander gevolg kunnen hebben dan dat de lichtvaardige uitspraak van den niet voldoend onderlegden geneesheer-deskundige aan de kaak gesteld werd.

Behalve de aanwezigheid der placentairplaats, zal ook de grootte en de wanddikte der baarmoeder beteekenis hebben om te bewijzen, dat de vrouw kort geleden bevallen is. (Terloops zij er aan herinnerd, dat ook eventueele secretie der mammae daarvoor als aanwijzing kan dienen.) Het zal dan ook wel geen moeite kosten dit aan te toonen.

Aan de opengeknipte geslachtsorganen heeft men dan allereerst te letten op sporen van geweld. Naar vreemde lichamen

behoeft men niet te speuren, daar deze zich vanzelf vertoonen bij een regelmatig verricht onderzoek. Plaatsen van versche verwonding zullen herkend worden door het daaraan vastklevende bloed. Dit verwijdert men door besproeiing met een zachten waterstraal, waarna men nauwkeurig plaats, vorm en uitbreiding der laesie constateeren kan. Is er eene opening in den uteruswand, die doorgaat tot door de peritoneaalbekleeding aan voor of achterzijde, dan vereischt deze geen bijzondere maatregelen voor het verder onderzoek. Is daarentegen de opening wel aan de binnenzijde doch niet aan de buitenzijde zichtbaar, dan dient men de gang te vervolgen. Bij zeer ruime opening kan men dit desnoods doen met eene *zeer weeke* sonde. Maar ook daar, en zeker als de opening nauw is, schijnt het ons verkieslijk naar den raad van Brouardel den verschen uterus door seriesneden loodrecht op zijn lengteas te klieven en op deze wijze, zonder eenig gevaar voor het maken van eenen valschen weg, den gang van het perforeerend instrument te volgen, zooals die door de roodere kleur duidelijk wordt aangewezen. Komt de perforatiewonde uit tusschen de bladen van den breeden band, dan zal men daar wel altijd eene grootere of kleinere bloeduitstorting vinden.

Bij oudere wonden, als die ten minste nog niet genezen zijn, zal etterig beslag den weg wijzen of soms het vroeger besproken, secundaire gangraen der wondranden. Met dit laatste dient vooral rekening gehouden te worden bij de verklaring van het ontstaan der wonden. Anders zou het den rechter niet duidelijk te maken zijn, hoe door de in den regel weinig volumineuse instrumenten soms zulke groote perforatiewonden kunnen ontstaan.

Is het begin der ziekte reeds langer geleden, dan kan het somwijlen meer moeite kosten de placentairplaats te herkennen. Wanneer in dat geval het verder onderzoek der baarmoeder is afgeloopen, zal men goed doen, volgens een anderen raad van Brouardel, de baarmoeder in alkohol van 90° te plaatsen en haar eerst na een paar dagen weder te onderzoeken. Op de ontkleurde binnenvlakte der baarmoeder kan men dan gemakkelijk, hetzij met het bloote oog, hetzij met een vergrootglas, de oneffen placentairplaats vinden.

Het in foro meest voorkomende geval is eindelijk, dat de vrouw aan septische infectie tengevolge van den abortus bezweken is, zoodat dus het uitgangspunt der infectie moet worden gevonden. In den regel zal het niet moeilijk zijn dit uitgangspunt in de bekkenorganen op te sporen. Eene etterige parametritis is, zoowel als eene acute pyosalpinx, gemakkelijk te herkennen. Evenzoo veretterde thrombi in de venae van den plexus pampiniformis of van den plexus uterinus, die men niet verzuimen mag daarop te onderzoeken. En zelfs in die gevallen, waarin dadelijk eene diffuus-etterige peritonitis is opgetreden en den dood der vrouw heeft veroorzaakt, zal de desnoods door mikroskopisch onderzoek aan te toonen ontsteking van baarmoederslijmvlies en -wand den weg wijzen naar de bron van het lijden. Dat daarnevens het negatieve resultaat van het onderzoek der andere buikorganen per exclusionem de conclusie moet steunen, spreekt van zelf.

Een en ander zal gewoonlijk voldoende zijn om eene vraag te beantwoorden die aldus luidt: is de dood der vrouw toe te schrijven aan den voorafgeganen abortus?

Zijn er duidelijke verwondingen dan is ook de tweede vraag gemakkelijk te beantwoorden, of nl. de dood een gevolg is geweest van misdadigen abortus? Maar wanneer die verwondingen ontbreken, kan op deze laatste vraag, op grond van het anatomisch onderzoek alleen, wel nooit met zekerheid geantwoord worden. Slechts door het resultaat van dat onderzoek in verband te brengen met datgene wat uit de instructie bekend is omtrent den gang van zaken tijdens het leven der patiënte, kan zij met meer of mindere zekerheid beantwoord worden. Het antwoord zal dan moeten berusten op eene nauwkeurige kennis der verloskunde en der wondinfectieleer bij den deskundige. Die kennis zal hem eensdeels behoeden voor het trekken eener onhoudbare conclusie en hem anderdeels onmisbaar blijken ter verdediging zijner conclusie tegen de stellig niet uitblijvende aanvallen van den verdediger van den beklaagde.

HOOFDSTUK IX.

De invloed van de zwangerschap en de baring op de toerekenbaarheid.

FRANSCHE WETGEVING.

Art. 64 C. P. Il n'y a ni crime ni délit, lorsque le prévenu était en état de démence au temps de l'action, ou lorsqu'il a été contraint par une force à laquelle il n'a pu résister.

OOSTENRIJKSCHE WETGEVING.

§ 2 S. G. Daher wird die Handlung oder Unterlassung nicht als Verbrechen zugerechnet:

a. wenn der Täter des Gebrauches der Vernunft ganz beraubt ist;

b. wenn die Tat bei abwechselnder Sinnesverrückung zu der Zeit, da die Verrückung dauerte; oder

c. in einer ohne Absicht auf das Verbrechen zugezogenen vollen Berauschung oder einer anderen Sinnenverwirrung, in welcher der Täter sich seiner Handlung nicht bewuszt war, begangen worden;

d. . . . .

§ 46 S. G. Milderungsumstände, welche auf die Person des Täters Beziehung haben, sind:

a. wenn der Täter in einem Alter unter zwanzig Jahren, wenn er schwach an Verstand oder seine Erziehung sehr vernachlässigt worden ist;

b. . . . .

c. . . . .

d. wenn er in einer aus dem gewöhnlichen Menschengefühle entstandenen heftigen Gemütsbewegung sich zu dem Verbrechen hat hinreiszen lassen;

DUITSCHE WETGEVING.

§ 51 S. G. Eine strafbare Handlung ist nicht vorhanden, wenn der Thäter zur Zeit der Begehung der Handlung sich in einem

Zustande von Bewusztlosigkeit oder krankhafter Störung der Geistesthätigkeit befand, durch welchen seine freie Willensbestimmung ausgeschlossen war.

NEDERLANDSCHE WETGEVING.

Art. 47 O. R. O. Niet strafbaar is hij die een feit pleegt, terwijl hij ten gevolge hetzij van den toestand van bewusteloosheid waarin hij verkeert, hetzij van de gebrekkige ontwikkeling of ziekelijke storing zijner geestvermogens, buiten staat is ten aanzien van dat feit zijnen wil te bepalen.

Art. 37 G. O. Niet strafbaar is hij die een feit begaat dat hem, hetzij wegens den staat van bewusteloosheid waarin hij verkeert, hetzij wegens de gebrekkige ontwikkeling of ziekelijke storing zijner verstandelijke vermógens, niet kan worden toegerekend.

Blijkt dat het begane feit hem wegens de gebrekkige ontwikkeling of ziekelijke storing zijner verstandelijke vermogens niet kan worden toegerekend, dan kan de rechter gelasten, dat hij in een krankzinnigengesticht worde geplaatst gedurende een proeftijd den términ van een jaar niet te boven gaande.

Art. 37 Sr. Niet strafbaar is hij die een feit begaat dat hem wegens de gebrekkige ontwikkeling of ziekelijke storing zijner verstandelijke vermogens niet kan worden toegerekend.

Blijkt dat het begane feit hem wegens de gebrekkige ontwikkeling of ziekelijke storing zijner verstandelijke vermogens niet kan worden toegerekend, dan kan de rechter gelasten dat hij in een krankzinnigengesticht worde geplaatst gedurende een proeftijd, den termijn van een jaar niet te boven gaande.

Onwillekeurig en zonder dat de wet daaromtrent eenig voorschrift bevat, is men geneigd als ongeschreven rechtsregel te erkennen, dat voor schuldigverklaring aan eenig strafbaar feit eene zekere mate van schuld noodig is, terwijl voor schuld weder toerekeningsvatbaarheid mag worden gevorderd. En omgekeerd derhalve, waar geen toerekeningsvatbaarheid is, kan geen schuld bestaan en dus ook geen veroordeeling volgen. Toch dateeren deze begrippen eerst uit den lateren tijd en alweder aan den Codewetgever danken wij in art. 64 de bepaling, dat geen veroordeeling wegens misdaad of wanbedrijf

kon worden uitgesproken, indien de dader ten tijde van het plegen van het feit krankzinnig was [1]).

In meerdere of mindere mate verscherpt en geaccentuëerd, vond deze stelling algemeen ingang en zoo treffen wij dan ook in de moderne wetgevingen bepalingen aan, waarin bij het ontbreken van toerekenbaarheid veroordeeling uitgesloten is, terwijl zelfs in die van Denemarken, Noorwegen, Zweden, Zwitserland, Rusland en Japan met verminderde toerekenbaarheid wordt rekening gehouden.

In navolging van Oostenrijk en Duitschland werd eerstgemelde regel ten onzent nader uitgewerkt in art 37 Wetb. v. Strafr., hetwelk de strafbaarheid uitsluit, indien den dader het gepleegde feit niet kan worden toegerekend wegens gebrekkige ontwikkeling of ziekelijke storing zijner verstandelijke vermogens [2]).

Onze bepaling biedt in dubbel opzicht een voordeel boven die van den Code. De laatste toch verloor geheel het verband uit het oog tusschen den abnormalen toestand der geestvermogens van den dader en het gepleegd strafbare feit, door alleen te eischen een staat van krankzinnigheid ten tijde van het plegen daarvan, terwijl bovendien de uitdrukking „démence" te beperkend was als algemeene aanwijzing der oorzaken, die bij volwassenen de toerekeningsvatbaarheid uitsluiten [3]). Aan beide bezwaren wordt door de tegenwoordige redactie van art. 37, en in grootere mate nog door die van het oorspronkelijk ontwerp zooals die hierboven is aangegeven, tegemoetgekomen [4]).

---

[1]) De Hooge Raad wilde evenwel van een dergelijk ongeschreven recht onder de oudere wetgeving niets weten. In zijn arrest toch van 22 October 1867, W. v. h. R. n°. 2945, besliste ons hoogste rechtscollege, dat art. 64 C. P. limitatief moet worden opgevat en geen uitbreiding der gevallen van ontoerekenbaarheid buiten de in dat artikel gestelde geoorloofd was.

[2]) In België werd het Codeartikel bijna ongewijzigd overgenomen in art. 71 C. P. luidende: Il n'y a pas d'infraction lorsque l'accusé ou le prévenu était en état de démence au moment du fait, ou lorsqu'il a été contraint par une force à laquelle il n'a pu résister.

[3]) Zie Smidt, I, p. 339 vlg.

[4]) Van Hamel, Inleiding, p. 308 vlg.; Noyon, t. a. p., I, p. 141; Simons, t. a. p., I, p. 128. Door de tegenwoordige redactie dient bij de uitspraak altijd verband te worden gelegd tusschen het gepleegde feit

Als gevolg nu van een en ander dient, zoodra er vermoeden bestaat, dat de verstandelijke vermogens van den dader van eenig strafbaar feit gebrekkig ontwikkeld of ziekelijk gestoord zijn, de hulp van deskundigen te worden ingeroepen, ten einde daaromtrent zekerheid te verkrijgen, terwijl aan de hand van het door deze te verschaffen materiaal den rechter de gelegenheid moet worden gegeven zijn oordeel omtrent de al- of niet toerekenbaarheid te formuleeren.

Aldus gesteld heeft de kwestie der toerekenbaarheid eene medische en eene juridische beteekenis. De medicus heeft de bouwstoffen bij te brengen voor den rechter, terwijl deze naar aanleiding daarvan te beslissen heeft.

Omtrent de taak, die in dezen door de deskundigen en den rechter behoort te worden vervuld, heerscht groot verschil van meening. Noyon [1]) wenscht, dat de deskundige den rechter eveneens zal voorlichten omtrent de vraag of, op grond der hem bekend geworden gegevens, al of niet van toerekening sprake zijn kan en hij beroept zich daarvoor op art. 402 Wetb. v. Strafv. [2]), dat van het oordeel en de bevinding der deskundigen spreekt. Hij wordt evenwel bestreden — en naar het ons voorkomt terecht — door Mr. Pott [3]) en Simons [4]), die beiden de taak van den medicus meer beperkt opvatten en aan den rechter alléén dit oordeel toekennen. Als argument voor zijn helder, moeilijk te weerleggen betoog, doet Prof. Simons een beroep op het ten onzent door den wetgever ingenomen standpunt, volgens hetwelk in art. 37 Wetb. v. Strafr. de voorwaarden neergelegd zijn, krachtens welke

en de gebleken krankzinnigheid, al kan niet worden ontkend, dat zij vrijheid laat op grond van algemeene geestesstoornis tot ontoerekenbaarheid te concludeeren.

[1]) T. a. p., I, p. 142 en 143.

[2]) Art. 402 Sv luidt: De rapporten van deskundigen, van ambtswege benoemd om over de bijzonderheden of gesteldheid eener zaak hun oordeel en hunne bevinding te verklaren, kunnen alleen dienen om tot des regters inlichting te verstrekken.

[3]) Mr. J. G. Pott, Beschouwingen over art. 37 Wetb. van Strafr, Amsterdam, 1881, p. 45 vlg.

[4]) T. a. p., I, p. 128. Vgl. ook Mr. F. Willekes Macdonald, De psychiater in het strafproces, Amsterdam, 1885, p. 43 vlg. Laatstgemelde

de strafbaarheid kan worden uitgesloten, zoodat in verband daarmede de medicus, en in dit geval speciaal de psychiater, inlichtingen zal hebben te verschaffen omtrent het al of niet bestaan eener ziekelijke afwijking in de verstandelijke vermogens van den dader, waarna de rechter heeft na te gaan, of door die afwijking de voorwaarde voor de niet strafbaarheid wordt vervuld. Trouwens Noyon komt vrijwel met zich zelf in tegenspraak, waar hij eenerzijds den rechter de bevoegdheid geeft tot het vormen van een eigen oordeel en anderzijds feitelijk den deskundige in den rechterstoel gaat plaatsen, door hem de vraag te willen voorleggen, of den dader het feit kan worden toegerekend [1]).

Wat zijn nu de verstandelijke vermogens, waarvan de wet spreekt. In het oorspronkelijk ontwerp stond „geestvermogens", evenals thans nog in de Duitsche wet. Daartegen had evenwel

---

schrijver, die den psychiater het beslissend eindoordeel wil toekennen, verkondigt daarmede eene theorie, die ons in jure constituendo het meest aanbevelenswaardig toeschijnt.

[1]) Het Oostenrijksch Wetb. v. Strafv. regelt in §§ 134 en 319 uitvoerig de taak van de deskundigen en van de gezworenen en den rechter.

§ 134 luidt: Entstehen Zweifel darüber, ob der Beschuldigte den Gebrauch seiner Vernunft besitze, oder ob er an einer Geistesstörung leide, wodurch die Zurechnungsfähigkeit desselben aufgehoben sein könnte, so ist die Untersuchung des Geistes- und Gemütszustandes des Beschuldigten jederzeit durch zwei Aerzte zu veranlassen.

Dieselben haben über das Ergebniss ihrer Beobachtungen Bericht zu erstatten, alle für die Beurteilung des Geistes- und Gemütszustandes des Beschuldigten einflussreichen Tatsachen zusammenzustellen, sie nach ihrer Bedeutung sowohl einzeln als im Zusammenhange zu prüfen und, falls sie eine Geistesstörung als vorhanden betrachten, die Natur der Krankheit, die Art und den Grad derselben zu bestimmen, und sich sowohl nach den Akten als nach ihrer eigenen Beobachtung über den Einfluss auszusprechen, welchen die Krankheit auf die Vorstellungen, Triebe und Handlungen des Beschuldigten geäussert habe und noch äussere, und ob und in welchem Masse dieser getrübte Geisteszustand zur Zeit der begangenen Tat bestanden habe.

§ 319 luidt: Ist behauptet worden, dass ein Zustand vorhanden gewesen oder eine Thatsache eingetreten sei, welche die Strafbarkeit ausschliessen oder aufheben würden, so ist an die Geschworenen eine dieser Behauptung entsprechende Frage zu stellen.

dr. Ramaer [1]) overwegende bezwaren. Hij zag daarin eene theorie, waarin de practische wetgever zich niet mocht verdiepen, waarna minister Modderman, die de juistheid der ingebrachte bezwaren toegaf, de uitdrukking verving door „verstandelijke vermogens”.

Ons wil het voorkomen, dat dit begrip aan helderheid niets te wenschen overlaat. Voor eene gelijkstelling toch van verstandelijke vermogens met psychische vermogens, zooals van Hamel wil [2]), is geen plaats, dáár slechts gevorderd wordt eene storing van het verstand en niet van de psyche [3]). De insania moralis dus, zooals die zich bij ethisch defecten vertoont, kan derhalve als zoodanig geen reden zijn tot uitsluiting der strafbaarheid, omdat zij het verstand onaangetast laat.

Niet iedere ziekelijke afwijking der verstandelijke vermogens heft de toerekenbaarheid natuurlijk op. De wetgever laat de mogelijkheid open om, ondanks de aanwezigheid van verstandelijke afwijkingen, de toerekenbaarheid aan te nemen, zoodat de rechter ook in dit opzicht zich weder de vraag zal hebben te stellen, of met de door de deskundigen verschafte gegevens een of meer der voorwaarden voor de uitsluiting der strafbaarheid vervuld zijn.

Acht de rechter het bewijs van de niet toerekenbaarheid geleverd, dan heeft hij nog eene tweede vraag te beantwoorden. Krachtens de slotalinea toch van art. 37 Wetb. v. Strafr. kan de rechter bij niet toerekening van het feit de opneming van den patiënt gelasten in een krankzinnigengesticht voor een proeftijd den termijn van een jaar niet te boven gaande. Hieruit blijkt dus, dat de plaatsing in een gesticht niet een noodzakelijk gevolg is van de uitsluiting der strafbaarheid. De rechter immers — waaronder zoowel begrepen is de rechter in raadkamer, als die ter openbare terechtzitting [4]) — *kan* de plaatsing gelasten, doch hij *behoeft*

---

[1]) J. N. Ramaer, Psychiatrische aanteekeningen op het ontwerp van wet tot vaststelling van een wetboek van strafregt, p. 41 vlg.

[2]) T. a. p., p. 301 vlg.

[3]) Simons, t. a. p., I, p. 129; Noyon, t. a. p., I, p. 140.

[4]) H. R. 14 November 1889, W. v. h. R. n⁰. 5796.

dit niet te doen, indien hij daarvoor geen termen aanwezig acht.

Bij zijne overweging daaromtrent zal hij zich dan hebben af te vragen, of de openbare orde, de algemeene veiligheid, of het belang van den patiënt de plaatsing vorderen en ook voor dit oordeel zullen de door de deskundigen verzamelde gegevens en het gepleegdc feit zelf hem van ontzettend veel nut zijn.

De termijn van een jaar is als een maximum bedoeld en de rechter kan desverkiezend ook een korteren proeftijd aangeven. In de praktijk wordt echter gewoonlijk de terminologie der wet gevolgd.

Krachtens de bepalingen van de artt. 27 en 28 der Krankzinnigenwet (27 April 1884, Stb. n°. 96) behoudt evenwel het gestichtsbestuur de vrijheid den patiënt verlof te geven en desnoods te ontslaan, wanneer de pathologische of psychische afwijkingen in die mate hersteld zijn, dat een terugkeer in de maatschappij en in het gezin zonder gevaar voor ernstige gevolgen kan plaats vinden. Is voor het verstrijken van den proeftijd geen herstel ingetreden, dan kan altijd verlenging van verblijf worden verkregen ingevolge art. 24 van laatstgemelde wet.

De wetgever noemt in art. 37 Wetb. v. Strafr. naast elkander twee voorwaarden, door vervulling van ieder waarvan de strafbaarheid kan worden uitgesloten. Naast de gebrekkige ontwikkeling toch stelt hij de ziekelijke storing der verstandelijke vermogens.

De eerste voorwaarde is voor ons onderwerp van geen belang, daar zij doelt op zuiver pathologische afwijkingen en aangeboren doofstomheid en blindheid. Van grootere waarde is echter de ziekelijke storing der verstandelijke vermogens, omdat het sedert lang bekend is, dat de zwangerschap, vooral bij erfelijk belaste vrouwen, een begunstigend moment is voor het ontstaan van psychosen.

De psychiaters schijnen het er tegenwoordig vrij wel over eens te zijn dat er in de zwangerschapspsychosen niets is, dat hen van andere psychosen onderscheidt, wat betreft het verloop en de prognose der ziekte.

De vraag, of afbreken der zwangerschap een gunstigen invloed op de psychose heeft, wordt door hen nagenoeg een-

stemmig ontkennend beantwoord. Naar het ons voorkomt ten onrechte. Althans missen de psychiaters het recht te verklaren, dat de abortus provocatus hier niet helpen kan, zoo goed als aan den anderen kant de verloskundigen het recht missen voor de bewering, dat de operatie helpen zal. Met name in de niet zeldzame gevallen van zwangerschapspsychose, waarin neiging tot suicidium duidelijk voor den dag komt is o. i. de abortus provocatus niet alleen geoorloofd, doch dringend aangewezen. Zelfs werkt hij naar onze ervaring, die zich wel is waar slechts over een drietal gevallen uitstrekt, genezend.

Naar de tegenwoordig gebruikelijke classificatie valt de groote meerderheid der gevallen van zwangerschapspsychosen in de rubriek der acute hallucinatoire verwardheid en vervolgens wordt een niet onbelangrijk deel door de melancholie geleverd.

Dat bij alle soorten van werkelijke psychose van toerekenbaarheid absoluut geen sprake is, is even duidelijk als dat die toestand een psychiatrisch onderzoek noodzakelijk maakt. Soms zelfs is er geen psychiatrische kennis noodig om te begrijpen, dat men met de daad eener krankzinnige te doen heeft. Zoo b.v. in het overal geciteerde geval [1]) van eene vijf maanden zwangere vrouw, die drie harer kinderen verdronk en daarna zichzelf, nadat zij nog aan een ander kind, dat niet thuis was, eene vergiftigde taart gezonden had.

Moeilijkheid kunnen echter andere gevallen geven waarin van aperte krankzinnigheid geen sprake is. Dat de psyche van de vrouw tijdens en door de zwangerschap veranderingen ondergaan kan, is een feit dat de dagelijksche ervaring leert. De haast nooit geheel ontbrekende, onaangename, somatische gevolgen der zwangerschap, de gerechtvaardigde angst voor de, uit ervaring of van hooren zeggen, bekende moeilijkheden der baring maken dit trouwens begrijpelijk. Eerder dan hierover zou men, als man, geneigd zijn zich er over te verwonderen, dat een gedeprimeerde gemoedstoestand zich niet veel meer voordoet tijdens de zwangerschap, dan werkelijk het geval is.

---

1) Zie o. a. Marcé, Traité de la folie des femmes enceintes, Paris 1858, p. 128.

Naast dergelijke depressie en soms daarmede gepaard gaande vermeerderde gevoeligheid en prikkelbaarheid worden in de eerste plaats afwijkingen op het gebied van reuk en smaak genoemd als gevolgen der zwangerschap. In Frankrijk vooral wordt aan de afwijkingen in den smaak veel waarde toegekend Het is ongetwijfeld een merkwaardig feit dat, terwijl daar te lande iedereen weet wat verstaan wordt onder „une envie de femme enceinte", hier te lande eene dergelijke specifieke belustheid (volgens de woordenboeken: ziekelijke lust) volstrekt niet algemeen bekend is. Het maakt dan ook op ons den indruk, alsof er bij die z.g. „envies" voor een groot deel suggestie in het spel is. Wanneer de liefhebbende echtgenoot en de belangstellende familie telkens informeeren, of er niet een of andere „envie" bestaat, dan vindt de aanstaande moeder zich al spoedig verplicht iets bijzonders te willen eten of drinken. Dit informeeren geschiedt daarom, omdat het volksgeloof meebrengt, dat niet toegeven aan zulke „envies" schadelijk zou zijn voor het kind; eene bewering waarvoor, zooals wij terloops wenschen op te merken, geen enkele redelijke of aannemelijke grond, noch schijn van bewijs bestaat.

In de overgroote meerderheid der gevallen houden wij dan ook die „envies" voor een gemengd product van bijgeloof, suggestie, wilszwakte, en eene goede dosis aanstellerij. Lijkt het al moeilijk niet vooral aan het laatste te denken, wanneer de vrouw zelf geen grooter genot beweert te hebben dan het eten van eindjes kaars, maar dat achterwege laat, wanneer haar wordt aangetoond, dat zij bezig is zich daarmede eene arsenikvergiftiging te bezorgen [1]), of als eene andere zwangere houtskool eet of eene derde bij voorkeur den salpeter van de muur aflikt [2]), nog duidelijker wordt o. i. de aanstellerij, wanneer de vrouw de belustheid heeft niet zelf zulke onappetijtelijke zaken te slikken, maar dit haar man doen laat. In sterker mate nog is dit het geval, wanneer er belustheid is den man eene

---

1) Charpentier, Traité pratique des accouchements, 2e éd., 1889, dl. I, p. 681.

2) Cazeaux, Traité théor. et prat. de l'art des acc., 2e éd., 1883, p. 463.

groote hoeveelheid eieren op het gezicht stuk te slaan. De juiste verklaring zal dan wel niet zijn die van den door Brouardel[1]) geciteerden dr. Hamberger, die er eene uiting van eene „envie" in zag, doch die van de oude schrijvers van „contes", waarin men dit verhaal meermalen vindt, welke het voorstellen als eene met het masker der belustheid bedekte, vieze plagerij. Voor zoover onder de laatstgenoemde omstandigheden iemand krankzinnig verklaard moet worden, zou het zeker eer de slaafsche echtgenoot zijn dan de zwangere zelf. Dit alles neemt evenwel niet weg dat belustheden toch kunnen bestaan en zeker is het, dat het element wilszwakte onder den invloed der zwangerschap kan toenemen.

Forensisch moeilijk kunnen die belustheden worden, wanneer zij gebruikt worden als verdedigingsgrond voor misdrijven. Wij sluiten daarbij uit die misdrijven, waarbij de grens der krankzinnigheid lang overschreden is. De overgang kan een geleidelijke zijn. Bij de straks aan Charpentier e. a. ontleende voorbeelden is van krankzinnigheid geen sprake; moeilijker wordt het al daaraan niet te denken in een in de literatuur zeer bekend geval van eene vrouw, die met alle geweld een bakker, dien zij had zien voorbijgaan, in den schouder wilde bijten [2]). En, verondersteld dat het geheele verhaal van Langius [3]) niet op een praatje berust, dan was toch zeker de vrouw krankzinnig, die in haar zwangerschap trek kreeg in het vleesch van haren man, hem doodsloeg, er een stuk van nuttigde en het overblijvende zoutte om er later pleizier van te hebben. Daar is de zwangerschap hoogstens eene bijkomende omstandig-

---

[1]) Brouardel, Le mariage, Paris 1900, p. 276. Brouardel is trouwens niet precies op de hoogte. Het geval is Prof. Hamberger zelf overkomen en wordt door Camerarius „nach dem eigenen Geständniss des Jenaer Professors Hamberger" (Osiander, Handbuch der Entbindungskunst, 2e ed., I, p. 384) verteld.

[2]) Bekend is het verhaal zeker, maar de bron is niet gemakkelijk te vinden. Wij hebben ons zoeken gestaakt bij de mededeeling van Jacquemier (Traité d'obst 1846, dl. I, p. 346): „Rodéric rapporte l'histoire", enz. Dat zal wel moeten zijn Rodericus a Castro, maar of het de Italiaansche of de Hamburgsche is, weten wij niet. In elk geval dateert dan toch het verhaal van de 16e eeuw.

[3]) O. a. geciteerd bij Marcé, t. a. p., p. 128.

heid en behoort de daderes zonder eenig voorbehoud tot de clientèle van den psychiater.

Maar er zijn ook andere gevallen.

Marcé [1]) doet het verhaal van eene rijke dame, tot de aanzienlijke kringen der samenleving behoorende, welke, zwanger zijnde, in een winkel een gebraden gevogelte stal om te voldoen aan de hevige trek, die de lucht en het gezicht van het gebraad in haar hadden opgewekt. De levensomstandigheden der vrouw maakten hier den uitleg dat men met eene „envie" te doen had, aannemelijk. In zulke gevallen dient men dan te spreken van door de zwangerschap veroorzaakte onmogelijkheid om weerstand te bieden aan eene dwangvoorstelling en dit geschiedt dan ook regelmatig ter verontschuldiging, wanneer eene zwangere op diefstal betrapt wordt.

De taak van den geneesheer-deskundige is dus niet gemakkelijk. Hij zal bij zijne conclusie vooral rekening te houden hebben met erfelijke psychopathische of neuropathische belasting van de daderes. Brouardel [2]) is toch wel in overeenstemming met de groote meerderheid der psychiaters, zoo niet met allen, als hij zegt dat, naar zijne meening, zwangerschap en menstruatie op zich zelf niet in staat zijn kleptomanie te doen ontstaan. En hij vervolgt dan „mogelijk is het dat vrouwen, die er voor gepredisponeerd zijn, en welke, buiten de zwangerschap, de verzoeking weerstaan die van de uitstalling in een winkel uitgaat, voor die verzoeking bezwijken wanneer de weerstand, die de redeneering haar geeft, verminderd is door den zwangeren toestand evenals door elke andere oorzaak van depressie".

Een beroep op den zwangeren staat alleen is dus nooit voldoende en slechts overwegen van alle omstandigheden zal het mogelijk maken met rechtvaardigheid te concludeeren tot het aanwezig zijn, of het geheel of gedeeltelijk ontbreken der toerekenbaarheid.

Eene geheel andere vraag kan zich voordoen, waar het geldt

---

1) Marcé, t. a. p., p. 127.
2) T. a. p., p. 280.

de beoordeeling van daden onmiddellijk na de baring verricht. Met name doet zich de vraag voor bij den in het volgende Hoofdstuk te behandelen kindermoord. De gang van zaken is daarbij een vrijwel standvastige. Eene ongehuwde vrouw, die haar zwangerschap verborgen weet te houden, maar daartoe dan ook haar gewone bezigheden heeft moeten doen, die niets voor het kind heeft kunnen klaarmaken en die altijd nog heeft gehoopt, tegen beter weten in, dat de zwangerschap ontijdig zou worden afgebroken, bevalt eindelijk in het geheim en zonder eenigen bijstand. Zij hoopt ook nu nog, dat alles goed zal afloopen; zij voelt tijdens de baring geen kindsbewegingen meer en verwacht, dat het kind dood zal zijn. Het kind komt, ligt een oogenblik stil en begint dan te schreeuwen. In haar angst dat het schreeuwen gehoord zal worden, legt zij de hand op den mond van het kind of gooit er een hoofdkussen op. Dit duurt eenige oogenblikken; alles is stil; het kind is dood.

Dat men zulk een vrouw in de eerste plaats beklagen moet, voelt iedereen.

Dat hier zeker geen sprake is van moord, doch hoogstens van doodslag is duidelijk. Maar wanneer dan de verdediger van de vrouw komt met de verklaring, dat zij niet toerekenbaar is geweest, want dat zij haar onzinnige daad bedreven heeft in een aanval van puerperalen waanzin, dan moet de geneesheer-deskundige daartegen opkomen. Hij mag, en hij moet zelfs uit humaniteit, op de bestaande verzachtende omstandigheden wijzen, maar hij moet toch doen uitkomen dat *zulke* aanvallen van puerperalen waanzin niet bestaan en hij kan herinneren aan wat Lasègue terecht heeft opgemerkt: „Quelque insensé que soit un acte, il ne prouve pas, par lui seul, que celui qui l'a commis était aliéné".

Bestaat er dan geen acute krankzinnigheid tijdens en door de baring? Deze vraag wordt door Brouardel [1]), die zich in 1897 op hetzelfde standpunt stelt als Tardieu in 1868, ontkennend beantwoord. Echter geheel ten onrechte.

---

[1]) P. Brouardel, l'Infanticide, Paris 1897, p. 164.

Het spreekt van zelf, dat men, ten bewijze dier laatste uiting, geen gebruik mag maken van waarnemingen aan barenden, die reeds voor de baring krankzinnig waren en dit ook daarna bleven, gedurende korteren of langeren tijd. Als voorbeelden van zulke gevallen mogen de volgende waarnemingen gelden [1]).

I. F. . . tue son enfant sans motif connu, sans préméditation apparente. Immédiatement surprise et surveillée, elle se renferme dans un mutisme absolu; ce n'est que lors de l'amélioration de l'état mental qu'elle nous apprend qu'elle se croyait ruinée, réduite à la misère et que, dans la crainte de souffrir et de laisser son enfant privé de soins, elle avait résolu de le tuer et de se suicider ensuite. On ne lui a pas donné le temps d'accomplir complètement son projet.

Cet infanticide auquel on pouvait tout d'abord attribuer un caractère impulsif était donc, au contraire, un acte volontaire, conséquenc d'une idée délirante, d'une crainte imaginaire [2]).

II. Une fille P. . ., enceinte et presque à terme, se larde le ventre de coups de couteau; on croit à une tentative coupable d'infanticide ou à une impulsion; on la place en observation à l'Asile et, lorsque son état mental lui permet de donner quelques explications, elle raconte qu'elle s'est ainsi frappée parce qu'elle se croyait enceinte du démon [3]).

III. Nous avons dû, pour mener à bien un accouchement, endormir une aliénée qui aurait tué son enfant au moment où la tête arrivait à la vulve; elle se figurait n'avoir dans le ventre qu'un énorme serpent et elle avait peur de le voir s'échapper [4]).

IV. Une étrangère d'une famille princière et d'une merveilleuse beauté, vivait à Paris dans un des grands quartiers de la ville, se prostituant à des laquais, à des gens du plus bas étage. Elle avait été déja dans son pays natal séquestrée dans une maison de santé; mais elle avait réussi à obtenir sa liberté et était venue se fixer en France avec une fortune qui lui eût permis l'existence la plus brillante. Le scandale de ses désordres avait de nouveau ému sa famille,

---

1) Om alle gevaar van verkeerd citeeren te voorkomen zullen wij de verdere, belangrijke aanhalingen in dit hoofdstuk in het origineel weergeven.

2) Alex Paris, Folie des femmes enceintes, etc. Paris 1897, p. 123.

3) Id. p. 124.

4) Id. p. 124.

qui s'était adressée aux autorités de notre pays pour faire examiner son état mental avant de prendre un parti à son égard. Nous avons été chargés de cette mission, M. Calmeil, M. le professeur Lasègue et moi. Nous avions conclu sans hésiter qu'elle était atteinte de folie hystérique et que le seul moyen de la soustraire à un genre de vie indigne, dont elle n'était d'ailleurs nullement responsable, était de la rendre à sa famille et de la placer de nouveau sous une surveillance sévère. Ce conseil ne fut qu'imparfaitement suivi: après un court voyage en Allemagne, elle revint à Paris à notre insu. Je ne l'avais pas revue, lorsque dix-huit mois environ après notre consultation, je fus appelé par la justice pour constater un infanticide dans une maison meublée du quartier de la place Vendôme. Introduit dans la chambre où le crime avait été commis, où l'enfant gisait la tête broyée dans un vase de nuit, sous le lit même dans lequel la mère était tranquillement couchée, je reconnais avec stupeur la jeune femme dont il vient d'être question. Elle était parfaitement insensible, à peine couverte et demi-nue en présence des nombreux témoins et agents qui remplissaient la chambre. Elle avait écrasé la tête de son enfant, se croyant parfaitement en droit de disposer de la vie qu'elle avait donnée, sans plus se soucier de sa maternité que de la vie de débauche à laquelle elle la devait. Elle ne pouvait ni admettre ni comprendre qu'on lui demandât des explications, et devant le cadavre de son enfant, impassible et froide, elle se montrait, comme je l'avais vue lors de ma première visite, inconsciente, irresponsable de ses actes, hystérique et folle [1]).

Maar naast die gevallen zijn er andere, ja Krafft-Ebing [2]) heeft zelfs de voorbijgaande stoornissen van het bewustzijn bij barende en pasbevallen vrouwen in vijf verschillende klassen gegroepeerd.

1. Heftige in het pathologische overgaande effecten (vooral bij ongehuwde zwangeren);

2. Toestanden, waarin de hevige weeënpijn zoodanig werkt, dat de barenden ten deele om de baring te bespoedigen, ten deele om de oorzaak van hare pijnen te bestrijden, in de uitdrijvingsperiode handtastelijk tegen de vrucht optreden (zulke toestanden komen soms nog onmiddellijk na de ge-

---

1) A. Tardieu. Etude médico-légale sur l'infanticide, 1868, Paris, p. 238.

2) R. v. Krafft-Ebing, Die transitorischen Störungen des Selbstbewusstseins, Erlangen 1868, p. 115.

boorte der vrucht voor). In de ernstigere gevallen van dezen toestand kan, onder het optreden van deliriën het zelfbewijstzijn geheel te gronde gaan;

3. Aanvallen van werkelijke mania transitoria bij barenden (gedurende de uitdrijvingsperiode) en bij pasbevallenen (dadelijk na de uitdrijving van het kind);

4. Transitoire deliriën op epileptische en hysterische basis;

5. Transitoire stoornissen tengevolge van puerperaalkoorts, (delirium febrile).

De laatstgenoemde klasse heeft voor ons zeker geen beteekenis. De puerperale infectie vertoont zich tijdens de baring, niet op zoodanige wijze, dat daarvan reeds koortsdeliriën het gevolg kunnen zijn. Later in het kraambed zullen die deliriën wel nooit forensische beteekenis krijgen, of ten minste geen forensische moeilijkheden opleveren, evenmin als de, al of niet op infectie berustende, kraambedpsychosen, daar eene zieke kraamvrouw nooit geheel buiten observatie en gewoonlijk onder medisch toezicht is.

Krafft-Ebing had aan zijne klassificatie nog kunnen toevoegen de, gewoonlijk wel is waar langer durende, maar soms zeer snel voorbijgaande, post-eclamptische psychosen. Ook deze behoeven wij hier niet nader te bespreken, daar de eclampsie tegenwoordig een te goed bekend en te gemakkelijk te herkennen ziektebeeld is, dan dat er gevaar zou bestaan voor vergissingen als er b.v. eene begaan is in het, in de oudere literatuur overal geciteerde geval van Plattner, waarin eene eclamptica veroordeeld werd wegens „fahrlässige Tödtung" van haar pasgeboren kind.

Voor de eerste klasse van Krafft-Ebing heeft Hoppe [1]) terecht opgemerkt, dat die gevallen niet bij den psychiater behooren; heftige gemoedsaandoeningen zijn toch, zelfs wanneer zij op het gebied van het pathologische overgaan, geen krankzinnigheid. Op dezelfde wijze heeft ook de geneesheer-

---

[1]) Hugo Hoppe, Symptomatologie und Prognose der im Wochenbett entstehenden Geistesstörungen, Archiv f. Psychiatrie Bd. XXV. Heft 1.

deskundige deze toestanden te beschouwen, zij behooren typisch thuis in het straks (pag. 211) geschilderde beeld.

Verder moet men, o. i., Hoppe ook gelijk geven als hij met Ripping van meening is, dat de afwijkingen, die men gedurende de baring bij de volkomen ontsluiting van den baarmoedermond en bij de geboorte van den schedel kan waarnemen, niet tot de eigenlijke krankzinnigheid te rekenen zijn. „Inderdaad moeten toestanden. als b.v. Arndt beschrijft: „luid schreeuwen, vertwijfelend brullen, razend zich heen en weer gooien, in het wilde slaan op buik en borsten, trappen met de beenen, tandenknersen, angstig en woedend trekken aan kleeren en bedbedekking", meer als motorische reactie tegen de buitengemeen heftige weeënpijnen, dan als psychische stoornis aangezien worden." [1]) De juistheid dezer waardeering van Hoppe wordt treffend bewezen door het waarnemen van barenden in kraaminrichtingen, waar zulke uitbarstingen met zachtere of krassere toespraak in bedwang gehouden worden. Er is dan ook wel geen twijfel of voor eene daad, onder zulke omstandigheden bedreven, moet toerekenbaarheid, zij het dan ook verminderde toerekenbaarheid, worden aangenomen.

Van den anderen kant meent Hoppe, en ook daarin moet men hem gelijk geven, dat de bij barenden voorkomende toestanden van heftige angst, razernij en verwardheid met deliriën gepaard, die Krafft-Ebing nog tot de tweede klasse rekent, niet daartoe behooren en, niettegenstaande hun korten duur, als krankzinnigheidstoestanden moeten worden beschouwd en in de bovengenoemde derde klasse moeten worden geplaatst.

Zoo blijven dan de groepen 3 en 4 over, waarmede in foro te rekenen valt, als oorzaken van het opheffen der toerekenbaarheid. Niet altijd zal het gemakkelijk zijn de grens te trekken, waar krankzinnigheid bestaat en waar niet. Zoo is, o. i. Brouardel in het gelijk als hij in het volgende geval de meening van Marcé niet deelt en van oordeel is, dat er hier slechts sprake kan zijn van een hevig affect der barende.

---

[1]) Hoppe, t. a. p., p. 10.

V. En 1847, la cour d'assises de la Marne jugeait la nommée Rosalie Prunot, accusée d'infanticide. Depuis quelque temps on soupçonnait chez elle une grossesse; un jour, elle se leva comme à l'ordinaire et se mit à l'ouvrage, mais elle dut y renoncer: un médecin, appelé, examina la malade et finit par lui faire avouer qu'elle était accouchée pendant la nuit. Elle déclara en même temps que l'enfant n'avait pas vécu et qu'elle l'avait caché sous la paille au grenier Ce fut là qu'on le trouva en effet; il avait autour du cou un cordon fortement serré et noué par un noeud, dit rosette; à l'audience elle finit par avouer qu'elle avait en effet serré un cordon autour du cou du nouveau-né, mais elle assura qu'en ce moment elle avait la tête complètement perdue. Elle ne connaissait pas sa grossesse, dit-elle: effrayée par la venue des premières douleurs, atterrée par la vue d'un enfant, elle a eu l'esprit égaré et sa main a fait ce que désavouait son coeur: „Si j'avais pu réfléchir, je n'aurais pas agi ainsi; je suis jeune, j'aurais gagné assez pour me nourrir, moi et mon enfant." Le défenseur établit que l'accusée était réellement folle au moment de l'accouchement Cette folie était si réelle, ajouta-t-il, que la malheureuse laissa au cou de la victime le cordon qui avait servi à donner la mort. Le jury prononça un verdict d'acquittement [1]).

Daarentegen achten wij Brouardel's scepticisme ongemotiveerd, wanneer hij ook in de waarneming van Boileau de Castelnau, die hieronder volgt, de ontoerekenbaarheid verwerpt. Wel is waar zijn de medegedeelde gegevens schaarsch, maar zij maken het toch in de hoogste mate waarschijnlijk dat een goed verricht psychiatrisch onderzoek bij de betrokken vrouw zwakzinnigheid, misschien krankzinnigheid op hysterischen bodem en dus althans ontoerekenbaarheid zou hebben aangetoond. Hetzelfde geldt ook wel van het bekende geval van Esquirol (z. o. VII).

VI. M. Boileau de Castelnau, dans un travail sur la folie instantanée, considérée au point de vue médico-judiciaire, a discuté avec talent et sagacité l'observation d'une fille J., qui, devenue enceinte, mais ayant caché avec soin sa grossesse, accoucha seule et en secret. S'armant d'un petit couteau de poche, elle frappa son enfant à la tête, au dos, au ventre, aux jambes, lui trancha la tête et cacha sous la paillasse de son lit les débris ensanglantés. Son père et une voisine pénétrèrent dans la chambre. A la vue du sang répandu et

---

[1]) Marcé, t. a. p., p. 143.

qu'elle n'avait point cherché à effacer, l'un et l'autre l'accusèrent. J... nia d'abord. En découvrant le cadavre de l'enfant, la voisine lui dit: „Tu as commis un crime, la justice se vengera sur toi." — Je le mérite!... répondit J..." J... remit elle-même le couteau au maire; elle ne chercha ni à se cacher, ni à s'évader; elle avoua son crime au procureur de la république, en l'attribuant au désespoir causé par le délaissement du père de son enfant, et elle dit à ce magistrat: „Faites de moi ce que vous voudrez, je le mérite." M. Boileau de Castelnau, prenant en considération les antécédents héréditaires de J..., dont le grand-père était mort aliéné, dont la mère avait éprouvé des accidents nerveux très-graves; s'appuyant, en outre, sur la multiplicité des blessures, sur l'arrachement complet du cordon ombilical, indice d'une violence inutile et désordonnée; enfin, sur ce fait que l'inculpée n'avait nullement cherché à cacher son crime, et en avait avoué toutes les circonstances, arriva à cette conclusion, que J..., au moment où elle avait commis son crime, était en proie à un égarement momentané qui lui enlevait le libre exercice de ses facultés affectives et intellectuelles. Le jury admit seulement des circonstances atténuantes [1]).

VII. Une fille est enceinte, elle ne cache point sa grossesse, elle fait faire une layette; la veille de l'accouchement elle se montre à tout le monde. Elle accouche pendant la nuit; le lendemain, on la trouve dans son lit et l'enfant dans les latrines, mutilé de vingt et un coups d'un instrument qu'on juge être des ciseaux. Cette fille est arrêtée quelques heures après, elle est portée sur un brancard à deux lieues de la maison où elle est accouchée; elle s'oppose à ce qu'on la dérobe aux regards de ses compatriotes indignés. Pendant la route, se soulevant avec peine, elle répète souvent à ceux qui la portent et qui la conduisent: *Ils ne me feront pas de mal; ils ne me feront rien, n'est-ce pas? je n'ai pas fait de mal; ils ne peuvent me rien faire.* Quelques jours après on l'interroge, elle avoue son crime, ne s'en défend point, ne témoigne pas le moindre regret, mais elle refuse de manger. Cette fille n'avait-elle pas eu un accès de délire [2])?

Men zal evenwel goed doen niet alleen rekening te houden met in foro voorgekomen gevallen, doch liever ter verklaring van eventueel zich daar voordoende moeilijkheden, na te gaan wat de klinische waarneming, onafhankelijk van de strafrechts-

---

[1]) Marcé, t. a. p., p. 144.
[2]) Esquirol, Des maladies mentales, Bruxelles 1838, T. I p. 115.

vraag, geleerd heeft. Helaas! moeten wij dan al dadelijk erkennen, dat de klinische waarneming niet heel veel wijzer maakt. Vermoedelijk ligt dit eensdeels hieraan, dat door den obstetricus vele, lichtere gevallen van tijdelijke amentie worden over het hoofd gezien, anderdeels dat zij werkelijk niet zeer frequent voorkomen. Uit eigen ervaring zijn ons zulke gevallen niet bekend, of wij hebben die over het hoofd gezien en, blijkens de literatuur, verkeeren de meeste verloskundigen in dit geval. Zoo vindt men, om slechts twee voorbeelden te noemen, in het uitvoerige werk van Fellner [1]), dat betrekking heeft op ca. 40000 baringen in de kliniek van Schauta, geen enkele waarneming van dien aard, terwijl de geheele paragraaf uit het, overigens uitvoerige, boek van Müller [2]) hier volgt.

Was nun den Einfluss der Geburt anlangt, so können durch dieselbe in Folge grosser psychischer Aufregung und heftiger Schmerzen auch bei bisher ganz gesunden Frauen vorübergehende, leichte geistige Störungen auftreten, wie dies schon von W. F. Montgomery treffend hervorgehoben wurde. Es sind seltener maniakalische Zufälle als Delirien. Ich selbst habe in zwei Fällen die letztere Störung in exquisiter Weise beobachten können; in beiden waren jedoch schon vor der Conception Erscheinungen der Hysterie ausgesprochen, so dass der Zustand als ein vorübergehendes hysterisches Irresein angesehen werden dürfte.

Zeer scherp teekent Schwartzer, die trouwens geen obstetricus, doch psychiater is, één voor ons belang hebbende vorm van voorbijgaande krankzinnigheid [3]), „die zonder prodromi plotseling ontstaat en gepaard gaat met een intensieven aanval van heftige motorische opgewondenheid, verduistering van het bewustzijn en wilde, onverschillige, boosaardige razernij die, terwijl de omgeving absoluut niet herkend wordt, tot het dooden van de omstanders [4]), ja zelfs van den pasgeborene

---

1) O. O. Fellner, Die Beziehungen innerer Krankheiten zu Schwangerschaft, Geburt u Wochenbett, Wien 1903.

2) P Müller, Die Krankheiten des weiblichen Körpers in ihren Wechselbeziehungen zu den Geschlechtsfunctionen, Stuttgart 1888, p. 13.

3) O. Schwartzer, Die transitorische Tobsucht, Wien 1880, p. 141.

4) „Nahestehender". Schwartzer kan dus ook bloedverwanten bedoelen.

kan. Nadat het paroxysme gewoonlijk eenige uren geduurd heeft, brengt een bijna plotseling beginnende, lange, rustige en vaste slaap de volledige psychische genezing". Daarbij komt dan nog eene volmaakte amnesie voor alles wat tijdens het paroxysme gebeurd is; eene amnesie die elke, ook nog zoo flauwe herinnering aan het voorgevallene uitsluit.

VIII. Um die zweite Morgenstunde eines kalten Novembertages im Jahre 1878 wurden wir in die Wohnung eines unweit unserer Heilanstalt wohnenden Krämers berufen, der und dessen Gattin Rosalia M. uns oberflächlich bekannt waren. Rosalia M. war, nach Angabe der uns zum ärztlichen Beistand abholenden Dienstmagd, eine halbe Stunde vorher, nach dreistündigen, sehr schmerzhaften Wehen unter Beistand der Hebamme eines Mädchens entbunden worden, aber gleich nach der Geburt in Raserei verfallen, aus dem Bette gesprungen, hatte um sich geschlagen, gekratzt und gebissen, der Hebamme ein Waschbecken an den Kopf geworfen und sich so excessiv benommen, dass ihr Gatte, die Hebamme und zwei zu Hilfe beigezogene Weibspersonen kaum in Stande waren, sie zu bändigen. Eine Pflegerin und die in solchen Fällen selten entbehrlichen mechanischen Beschränkungsmittel mitnehmend, begaben wir uns in die M'sche Wohnung, woselbst wir die volle Bestätigung der von der Magd gemachten Angaben erhielten. Der ersichtlich höchst congestionirte Zustand der Rosalia M., die Glühhitze des Gesichtes, die wild rollenden Augen, der jagende Puls und die höchstgradige Erregung der motorischen Sphäre, die unausgesetzten zornigen Schmähworte und feindseligen Gesten gegen alle im Zimmer befindlichen Personen liessen über den Stand und die Beschaffenheit einer Tobsuchts-Psychose keinem Zweifel Raum. Wir hielten es für unabweislich, die Kranke, welche glücklicherweise noch keinen Schaden angerichtet hatte, deren wilder Paroxysmus aber in Zunahme Begriffen schien, durch die mitgebrachten mechanischen Zwangsmittel an das Bett zu beschränken, auf welchem sie sich jedoch unruhig herumwälzte, laut schrie und sinnlose, grösstentheils aus Schimpfworten bestehende Reden führte, bis sie endlich wegen eingetretener Heiserkeit verstummte. — Während des ganzen Paroxysmus, welcher über 4½ Stunden dauerte, verweilten wir, den Verlauf beobachtend, au ihrem Bette, kurz vor 7 Uhr Morgens trat ein Erschöpfungsstadium von ungefähr viertelstündiger Dauer und alsdann tiefer Schlaf ein. Die Pflegerin zurücklassend und mit dem gemessenem Auftrage, die Schlafende unter keiner Bedingung zu stören, sowie auch uns von dem Erwachen der Kranken sogleich in Kenntniss zu setzen, entfernten wir uns aus dem Krankenzimmer. Um

5 Uhr Nachmittags erhielten wir die Nachricht, dass Patientin erwacht sei und eilten sogleich zu derselben. Die ersten Worte, die sie bei unserem Anblick sprach, waren: „Ah! Sie sind es, Herr Doctor. Wie lange schon habe ich nicht das Vergnügen gehabt, Sie zu sehen". Sie hatte keine Ahnung davon, dass wir kurz vorher beinahe fünf Stunden lang in ihrer unmittelbaren Nähe geweilt und dass sie uns während dieser Zeit nicht nur häufig gesehen, sondern auch mehrmals — bespuckt hatte. Ihre Erinnerung reichte, obwohl dunkel, nur bis zu dem Augenblicke, als die Hebamme beim Austritte des Kindes die Worte: „Es ist ein Mädchen!" ausgerufen hatte. Von diesem Momente an bis zum Erwachen aus dem Schlafe hatte alles Bewusstsein aufgehört. Rosalia M. war 26 Jahre alt, schwach gebaut, aber keineswege anämisch, hatte zeitweise an Menstruations-Unregelmässigkeiten, aber niemals an schweren Krankheiten gelitten, doch scheint sie bei ihrem reizbaren, heftigen, unverträglichen, launenhaften Charakter von leichten hysterischen Anfällen nicht ganz frei gewesen zu sein. Ihre noch lebenden Eltern und mehrere Geschwister sollen sich der besten körperlichen Gesundheit erfreuen. Sie heiratete in ihrem 20 Lebensjahre, und wenn sie in der Ehe mit ihrem gutmüthigen, soliden und auch nicht unbemittelten Gatten das gehoffte Glück nicht gefunden hat, dürfte dies kaum die Schuld des Ehemannes gewesen sein. In ihrem 22 Lebensjahre gebar sie nach normaler Schwangerschaft ein Mädchen, das aber schon nach einigen Monaten, angeblich an angeborner Körperschwäche, verstarb. Der Geburtsact und das Wochenbett waren ganz normal verlaufen. Im Frühjahre 1878 fühlte sie sich abermals schwanger; auch diesmal war die Schwangerschaft durch nichts Abnormes ausgezeichnet, die Entbindung aber weit schwieriger und schmerzhafter, als es das erstemal der Fall gewesen war, obwohl es nicht nöthig befunden wurde, zur Kunsthilfe Zuflucht zu nehmen. Das neugeborne Kind war gross und gesund (verstarb aber nach einigen Monaten an der Dyphteritis). Rosalia M., die wir später noch einigemale besuchten (bei der aber keine Local-Inspection vorgenommen werden konnte), hatte durch den transitorischen Tobsuchtsanfall nichts an ihrer geistigen Integrität eingebüsst, auch von den physischen Folgen der Entbindung erholte sie sich auffallend schnell und befindet sich seitdem in ununterbrochenem Wohlsein. Eine neuerliche Niederkunft ist nicht in Aussicht gestellt [1]).

Beschrijvingen van dergelijke gevallen van transitoire razernij hebben wij niet meer kunnen vinden, slechts de volgende notitie van Neumann.

---

[1]) O. Schwartzer, t. a. p., p. 132.

Raserei bei der Geburt habe ich in meinem Leben nur dreimal gesehn, allemal bei Frauen, die glückliche Schwangerschaft gehabt und während derselben sich auch psychisch sehr wohl befunden hatten: stets endete der Anfall durch langen, tiefen Schlaf, und beim Erwachen wusste die Mutter nicht das Geringste vom ganzen Geburtsakt: sie war sehr erfreut, als sie erfuhr, dass er vorüber sei und man ihr das Kind zeigte [1]).

Het typische einde van den aanval met diepen slaap, de absolute amnesie en de verwoestingen, die in zulke aanvallen aangericht worden als de patiënt niet tegengehouden wordt, zullen casu quo voldoende zijn om in foro allen twijfel aan het bestaan van een aanval van transitoire razernij op te heffen.

Uit de verdere door ons in de literatuur gevonden waarnemingen van voorbijgaande krankzinnigheid durante partu geven wij eerst nog ééne afzonderlijk, omdat daar de aanval zich aanknoopte aan een vroegere psychose.

IX. Vor einiger Zeit wurde in der Privatpraxis folgender Fall von uns beobachtet. Eine wohlgebildete junge Dame, welche bereits zwei Mal von lebenden Kindern entbunden worden war, blieb einige Jahre unfruchtbar und verfiel in Wahnsinn, wesshalb sie in eine Irrenheilanstalt gebracht und nach Verlauf von sechs Monaten geheilt entlassen wurde. Sie wurde wieder schwanger und befand sich stets wohl. Auch die beiden ersten Geburtsperioden verliefen durchaus regelmässig; als jedoch in der dritten Geburtsperiode der Kopf des Kindes in die Krönung trat, hörten plötzlich die Wehen gänzlich auf, und es trat Irrereden mit der grössten Lebhaftigkeit ein, wobei sie sich in der Irrenheilanstalt zu befinden glaubte und alle Umstehenden mit Namen und Titeln ihrer Umgebung in jener Anstalt belegte: da die Unruhe zu gross wurde, so wurde die Zange angelegt und schon bei der ersten Traktion war alles wieder in bester Ordnung, die Wehen traten ein, das Bewusstsein war vorhanden und die Geburt wurde leicht und mit Erhaltung des Kindes beendigt [2]).

De verdere waarnemingen geven wij in chronologische volgorde der door ons geciteerde publicaties.

---

[1]) Neumann, Der Einfluss der Schwangerschaft und des Wochenbetts auf das Gemüth der Frauen. Siebold's Journal für Geburtshülfe, etc. Bd. XI, 1831, p. 244.

[2]) Busch und Moser, Handbuch der Geburtskunde, 1842, Bd. III, p. 390.

X. A. S. in labour of her second child, of very irritable temper, was going on favourably, and without any symptom calculated to excite attention, until the rupture of the membranes, which took place before the os uteri was fully dilated, the pains increased in strenght, and the head began to press hard into and stretch the os uteri: in a few minutes afterwards, on my asking her some indifferent question, she popped her bare leg out of the bed, and requested that I would unlace her boot and take it off, for that it made her very uncomfortable, and was insupportably hot in such warm summer weather; then a pain or two passed over, and she again reiterated the request about my taking off her boots, or that I would allow the nurse to do so, and if not, that I would at least pour the contents of the water jug over her to cool her; then two or three pains more passed over, and she started on a new theme, „Doctor, don't you think Mr..... is a very handsome man, I think him a charming man, I wish I was married to him, and S..... might marry any one he liked". The gentleman whose name she mentioned, was, perhaps, the ugliest man to be found any where: all this lasted about a quarter of an hour; the head then passed the os uteri, and she presently dozed a little; the labour afterwards went on for several hours, and rather severely, but she had not the slightest return of the incoherence, and recovered well. This was the first time I had observed this occurence, and it alarmed me exceedingly [1]).

XI. Mrs. D. aged 25, of very irritable habit, and rather ardent temper, sent for me at ten o'clock, P. M.; it was her first labour, and was proceeding actively with powerful pains. At half past one the membranes ruptured, and the head began to bear upon and into the os uteri; at two o'clock, when this part was fully on the stretch, and she was covered with perspiration, she turned to me and said, that she „would not go down to the drawing-room; for what would visitors think if they saw her sitting there, and she in labour? and that I need say no more on the subject, for that se would not do it, but that she would have no objection to step into the coach and start off for Ballybay"; here she concluded, began to doze a little, and wandered no more; the head soon after came down upon the perineum, and a little after three o'clock she was safely delivered of

1) W. F. Montgomery, On the occasional occurence of Mental Incoherence during Natural Labour, The Dublin Journal of medical and chemical science. Vol. V, 1834, p. 56.

a very large and healthy boy, and recovered well. I since attended this lady, and she had no return of this symptom [1]).

XII. Mrs. S. aged about 40, remarkably healthy and even tempered; in her ninth labour, which began on the 14th by the dribbling away of the waters, she had a few slight pains in the course of the day, but the labour did not increase or become active till nine o'clock, P. M. of the 15th, when the pains were quick and forcing, and about twelve o'clock midnight, she turned to me and said, that she „thougt it would be time for her to get up and see the children dressed and sent to school, otherwise they would be late"; then she expressed great surprise as to what could be preventing her mother from coming to town, to be with her during her confinement, which, she said, she knew would take place before her arrival; her mother was at the moment standing by her bedside and holding her hand: presently the head descended fully into the cavity of the pelvis, and the incoherence ceased after having lasted about five minutes. She was safely delivered at twenty minutes before two o'clock, A. M. of the 16th. [2]).

XIII. An extremely intelligent gentleman, son of a physician in England, who was attending my lectures in 1831, told me that my account of this matter was very satisfactory to him, as explaining a circumstance which had happened in his father's practice, which had been at the time of its occurrence a source of extreme alarm, and had always appeared to them both totally unaccountable. He had been attending a lady of rank in labour, she was remarkable for the gentleness of her disposition and propriety of conduct; every thing appeared to him to be going on perfectly well, and the labour promised to be speedily terminated; when the lady, in reply to some question from the doctor, desired him to go be damned for a scoundrel; and then followed up this singular address by language not less remarkable for its indecency, than for the inappropriate circumstances under which it was introduced; this, however, lasted only a few minutes, when she became quite calm, and observed, that she believed she had been talking nonsense, but did not know of what kind: her labour was happily terminated in a very few hours, and she recovered well; but from that time, Dr..... and his son always considered her as a person liable to insanity, until the latter heard me describe such occurrences as not unusual [3]).

---

1) Montgomery, t. a. p., p. 57.
2) Ibid.
3) Ibid.

XIV. On the 14th of March I was called upon to see Mrs. R H. of Mabbott-street, aged 20, then about to be confined with her first child. The labour was perfectly natural, and continued active for at least eight hours; I thougt it necessary to leave her room for a few minutes, and on my return, I found that the membranes had been ruptured, which I attributed to the interference of the nurse. The pains now became more violent, the head forcibly pressing through the os uteri, when at this moment I was greatly alarmed by her *incoherent expressions*, (as if in conversation with her relations, who were at that time in the country) and was induced to suppose, that these were the premonitory symptoms of an attack of convulsions; but I was agreeably relieved in about two minutes from my great anxiety, by the comple subsidence of these (as I then thought) alarming symptoms; in fact, the child was entirely expelled after a few pains, and the lady's recovery was uninterrupted [1]).

XV. In the month of October, 1831, Mrs, S., a lady aged 30 years, of a strong but nervous constitution, pregnant of her first child, and at the full period of uterogestation, was at two o'clock, A. M., awoke with the precursory symptoms of labour. There was neither headache nor fever, and little, if any excitement of the pulse, but she was now, as she had been during the greater part of gestation, unusually anxious and desponding as to the result. Her diet, exercice, and bowels, had been carefully regulated, and every proper means to remove her apprehension adopted. The os uteri was contracted and *slightly rigid*; an emollient enema was administered, and rest — sleep if possible, advised.

Five o'clock, A. M. She had not slept, but expressed herself soothed by the enema which produced the desired effect; the pains were sharp and frequent; the voice characteristic, and the os uteri now dilated to nearly the size of a shilling; she complained much of *cutting* pain in her back; no headache; pulse quiet; little thirst. Her bed-chamber was large, well ventilated and cool; no fire nor any stimulant allowed.

Seven o'clock, A. M. Os uteri dilating gradually though slowly; when my patient began to talk incoherently, and ultimately to sing a favourite Italian air, which, I understood, she had been playing the day previous. She had spoken collectedly the minute preceeding; from this *error mentis* she was at once recalled, by applying cold to her forehead and speaking mildly to her, when she expressed herself aware of having „done or said something foolish", in the interval

[1]) Young, in Montgomery, t. a. p., p. 59.

she complained of the lancinating pains, and again resumed the wild melody; from which I always with ease recalled her. Alternate moments of sensibility and delirium occurred, till half past eleven o'clock, A. M., when the os uteri being almost fully dilated, the membranes and head presenting, the tendency to wander ceased, and though the external parts did not dilate kindly, the delirium did not again occur; her recovery was favourable [1]).

XVI. Im Jahre 1833 kam in der Poliklinik ein Fall vor, welcher hierher gerechnet werden kann. Bei einer achtundzwanzigjährigen Erstgebärenden war der Blasensprung durch eine Hebamme zu früh vorgenommen worden, worauf sich nach grosser Schmerzhaftigkeit der Wehen die Geburt noch achtzehn Stunden verzögerte, bis sich der Muttermund vollkommen öffnete; als die Hülfe des Instituts angerufen wurde, fand man die Kreissende in der grössten Unruhe und Heftigkeit, vollkommenen Irrereden, und gänzlicher Unkenntniss der Umgebung. Bei dem grossen Orgasmus des Gefässystems wurde ein Aderlass vorgenommen; und darauf die Geburt durch die Zange, mit Erhaltung des Lebens des Kindes, beendigt; das Bewusstsein kehrte alsbald zurück und das Wochenbett verlief ungestört [2]).

XVII. Prost, dès 1807, avait raconté le fait suivant, que nous acceptons, mais sans lui donner l'interprétation que lui assigne son auteur:

Il y a vingt-cinq ans environ que la femme Laloise, de Bourbon-l'Archambault, dans les douleurs de l'enfantement, fut subitement affectée de délire; la démence devint telle qu'on ne put rien exécuter pour terminer l'accouchement qui ne pouvait s'opérer sans le secours de l'art, vu la position où était engagé l'enfant. Pendant deux jours la démence fut continuelle; à cette époque survint un vomissement dans lequel trois vers lombricaux furent rendus vivants; dès lors cette malade fut calmée, la raison se rétablit, l'accouchement fut terminé, et elle n'a donné aucun signe de folie depuis cette époque [3]).

XVIII. M. Weill a pu observer une dame d'un tempérament nerveux très-marqué, atteint pendant deux accouchements consécutifs, d'un délire qui disparaissait quelques heures après la délivrance. Il a

1) Paterson, in Montgomery, t. a. p., p. 60.
2) Busch und Moser, t. a. p., p. 390.
3) Marcé, t. a. p., p. 137.

15

trouvé dans le *Journal de médecine légale* de Henke, une observation de manie développée au moment de l'expulsion de l'arrière-faix: Une primipare, après un accouchement heureux, fut prise tout à coup de douleurs dues à l'expulsion du placenta; en même temps éclata un accès de manie aiguë qui cependant cessa bientôt après l'administration de l'opium uni à la teinture de castoréum [1]).

XIX. Klug rapporte qu'une paysanne de forte constitution, agée de 24 ans, fut admise à l'hôpital de Berlin peu avant son accouchement. Elle s'y montrait affectueuse et modeste: dès que les premiers signes du travail se manifestèrent, elle devint acariâtre, emportée, et accabla d'injures les personnes qui l'entouraient. On fut obligé d'avoir recours au forceps pour terminer l'accouchement; dès lors elle fut prise d'une agitation extrêmement violente, au point qu'elle cherchait, aussitôt après avoir accouché, à saisir son enfant pour l'étrangler. Cet état d'agitation dura environ quatre heures, puis elle se remit tout à coup comme si elle sortait d'un rêve, demandant à la gardienne des explications sur ce qui s'était passé [2]).

XX. Tarnier a vu, à l'hôpital des Cliniques, une femme prise tout à coup, vers la fin du travail, d'une hallucination complète; elle voyait se dresser près de son lit un fantôme qui venait l'injurier et qu'elle s'efforçait de chasser; le délire dura à peine deux minutes; immédiatement après, l'intelligence était parfaitement saine [3]).

XXI. Après un travail assez prolongé et après les plus horribles souffrances, j'ai vu une jeune dame cesser tout à coup de se plaindre, prendre un visage riant, et, après quelques phrases incohérantes, chanter à pleine voix le grand air de la Lucia di Lammermoor. Je ne saurai exprimer l'effroi que ce chant produisit sur moi et sur tous les assistants. (Une saignée suivie de l'application immédiate du forceps rétablit le calme, et le délire ne s'est pas reproduit [4]).

XXII. M. R. aus Uerdingen, Näherin, 21 Jahre alt, Erstgebärende. Anamnese: Mutter ist gesund, über den Vater ist keine Auskunft zu erhalten. Es leben noch zwei Schwestern und ein Bruder, die alle

---

[1]) Marcé, t. a. p., p. 138.
[2]) Idem, t. a. p., p. 139.
[3]) Tarnier et Budin, Traité de l'art des accouchements, T. II, p. 166.
[4]) Cazeaux, Traité théorique et pratique de l'art des accouchements, 10e ed. 1883, p. 288.

gesund sind. Zwei Brüder sind gestorben, sie sollen beide an Kopfschmerzen gelitten haben. Eine Schwester, die, 29 Jahre alt, gestorben ist, soll an Krämpfen gelitten haben. Gravida will mit acht Jahren die Treppe hinuntergefallen sein und eine Wunde am Hinterkopf und an der Stirn davongetragen haben. Die Wunde wurde in Düsseldorf vernäht. Seit dieser Zeit will die Patientin häufig an Kopfschmerzen gelitten haben. Auch soll bei Regenwetter die Kopfwunde am Hinterhaupt stark angeschwollen und sehr schmerzhaft gewesen sein. Die Anschwellung ist stets von selbst zurückgegangen. Krämpfe will die Patientin nie gehabt haben und auch sonst stets gesund gewesen sein. Die erste monatliche Reinigung erfolgte mit 17 Jahren. Die Menses sind unregelmässig und sehr schmerzhaft. Die Schwangerschaft verlief normal.

Die äussere Untersuchung ergiebt Lage Ib.

26 XII Vorm. 4 Uhr: Der Muttermund ist fünfmarkstückgross; die Wehen sind kräftig. Um acht Uhr stellt sich grosse Benommenheit ein. Die Kreissende klagt über starke Kopfschmerzen und fängt bald darauf an zu phantasieren. Dieselbe glaubt in ihrer Thätigkeit als Cravattennäherin zu sein; sie schimpft über ihren Principal, der ihr Vorwürfe wegen eines mitgenommenen Lappens macht. Dann glaubt sie wieder bei der Arbeit zu sein, rühmt ihre Kunst und zeigt ihre schönen roten und gelben Seidenstücke. Auf Fragen giebt sie verwirrte Antworten und erzählt allerlei Geschichten. Sie behauptet wegen Finsternis nicht sehen zu können und bittet ihre Freudin, Licht zu machen; über ihren Zustand ist sie sich ganz im Unklaren. Die Wehen sind kräftig. Die Schwangere greift oft nach dem Leib und sagt: „Wer drückt mich denn da?" Auf Anfragen, ob sie sich nicht klar darüber sei, dass sie Wehen habe, entgegnet sie tief entrüstet, sie sei überhaupt nicht schwanger und habe keine Wehen. Auch kratzt sie sich oft den Kopf und klagt über Kopfschmerzen. Unter kräftigen Wehen verläuft die Austreibungsperiode gut und 9.40 Abends wird spontan ein kräftiger Knabe geboren. Die Gebährende hat das Gefühl, als ob sie auf dem Abort sässe und klagt über harten Stuhl. Der Damm reisst bei der Geburt 1 c.M. ein. Kurze Zeit nach der Geburt sind die Erscheinungen geschwunden [1]).

XXIII. W. S., Fabrikarbeiterin aus Poppelsdorf; 29 Jahre alt, Zweitgebärende.

Die Anamnese ergiebt nichts Besonderes, in der Schwangerschaft war fast täglich Erbrechen.

---

[1]) J. Weiskorn, Transitorische Geistesstörungen beim Geburtsakt und im Wochenbett, Diss. Bonn. 1897, p. 13.

Geburt: Die Schwangere wird am 6. III im Bade ohnmächtig. Ins Bett gebracht kommt sie nicht zur Besinnung. Der Puls und die Athmung sind regelmässig. Die Kreissende klagt über Schmerz im Hals und beim Athmen. Sie verweigert jede Nahrung. Der Bauch ist kontrahiert und fühlt sich derb an. Auf Druck ist Schmerzempfindung vorhanden. Da innere Mittel durch den Mund nicht gegeben werden können, wird eine Einspritzung von 0,03 G. Morphium gemacht.

Die Nacht hindurch ist die Kranke sehr unruhig, sie klagt über Schluckbeschwerden, richtet sich im Bett auf und schlägt mit den Armen um sich. Sie glaubt sich verfolgt, will entfliehn und schreit um Hülfe. Wieder ins Bett gebracht fällt sie in Ohnmacht, aus der sie jedoch bald erwacht; dann liegt sie ruhig da, unzusammenhängende Worte lallend. Die Schlingbeschwerden dauern fort. Der Puls ist gut und regelmässig, die Athmung frequent. Die Reflexe der Conjunktiva und Pupille sind nicht gestört. Stellenweise kehrt das Bewusstsein wieder. Die Wehenthätigkeit ist gut, die Herztöne sind normal. Der Mund ist sehr trocken; grosser Durst stellt sich ein. Alle Versuche per os etwas einzuflössen scheitern, bis morgens mittels der Schlundsonde, nachdem der Mund mittels Klammer geöffnet worden, etwas Cognac mit Wasser eingeflöst wird. Von da an kann die Kranke wieder schlucken, anfangs zwar nur mit grosser Schwierigkeit; sie wird suggestif weiterbehandelt. Die Geburt verläuft am 7. III Vormittags 11.30 gut. Kurze Zeit darauf kehrt die Besinnung wieder und blieb von da an das Allgemeinbefinden gut, so dass sie am 18. III gesund entlassen werden konnte[1]).

XXIV. Marie Louise P...., vingt-quatre ans, tailleuse, primipare.

Antécédents héréditaires. Mère très nerveuse, a eu des syncopes nerveuses d'une longue durée. Père bien portant; aucune tare. Deux soeurs: l'une vingt-deux ans, bien portante, a eu un arrêt des règles à la suite d'une violente émotion. La plus jeune, sept ans, a eu des crises de larmes, se roulait, se débattait sur les planches; colères d'une violence extrême.

Antécédents personnels. De trois ans et demi à sept ans, amygdalites fréquentes. Végétations adénoïdes. Ablation. A encore le facies adénoïdien. Elle a eu des crises (de vers?) accompagnées de *convulsions*; une en particulier à dix-huit ans qui a duré de une heure du matin à cinq heures du matin. Pendant cette crise elle était complètement affaissée, vomissant tout et tournant la tête de côté et d'autre d'une façon inconsciente. N'a jamais rendu de vers dans ses selles.

---

1) Weiskorn, t. a. p., p. 15.

Réglée à quatorze ans et demi régulièrement. Durée moyenne des règles huit jours, avec coliques pendant les premiers jours et migraines épouvantables. Rien d'autre de particulier. Mariée à vingt-trois ans. La malade n'a présenté aucun trouble pendant sa grossesse. On a constaté quelques traces d'albumine qui ont complètement disparu par le regime lacté.

Accouchement. Les douleurs commencent le dimanche soir à minuit et l'accouchement se termine le mardi matin, 14 Novembre, à trois heures, sans application de forceps, bien que pendant un certain temps elle ait paru nécessaire. La dilatation a duré plus de vingt-quatre heures.

Les phénomènes qui nous intéressent se sont manifestés le lundi soir vers quatre heures. A ce moment se sont produits des troubles de l'affectivité à l'adresse des personnes qu'elle aime le plus.

Elle parle de son mari, qu'elle aime pourtant beaucoup, en ces termes: „Mon mari est arrivé il y a deux jours, mais il s'en fiche bien de sa femme". Son mari est employé à bord des paquebots qui font le service entre Bordeaux et Buenos-Ayres et il était, en effet, arrivé depuis deux jours.

Elle accuse à partir de ce moment tout le monde de vouloir la tuer. „Ma mère, c'est pourtant une bonne femme", dit-elle, „mais elle est comme les autres". Son père s'approche d'elle pour lui parler: „Qu'est-ce que cet homme? il a un fier toupet. Il me dit de l'embrasser! Il me tutoie!".

D'une dame qui lui est très sympathique et d'ailleurs très dévouée en la circonstance et qui tient un magasin de mercerie près de chez elle: „Qui me parle? Qui me parle? C'est encore la femme de ce fameux mercier!" Puis lamentations sur son propre sort: „Pauvre Marie-Louise! tu es bien jeune et on veut te tuer! Moi, pourtant qui avais rêvé d'être mère et on veut me tuer! Si je guéris, je me vengerai. Maman, mets-moi tout ce monde dehors".

Puis elle demande ses soeurs. On lui répond qu'elles sont chez une voisine. „On les a éloignées; je comprends, c'est parce que je vais mourir. Maman, mets-moi tout ce monde dehors".

Cet état de délire s'est apaisé vers neuf heures et une tranquillité relative est survenue jusqu'au moment de l'accouchement qui s'est terminé favorablement.

La malade ne se souvient pas d'avoir déliré [1]).

---

[1]) E. H. Roustan, De la psychicité de la femme pendant l'Accouchement, Thèse. Bordeaux, 1900, p. 56.

XXV. Mme X. est une jeune femme nouvellement mariée, assez jolie, quelque peu coquette, âgée de dix-neuf ans. Enfant unique et appartenant à une famille aisée, elle a été passablement gâtée et, comme on dit vulgairement, „élevée dans du coton". Son tempérament se ressent de ce mode si vicieux d'éducation. Elle est très nerveuse, très impressionnable et par conséquent sensiblement anémiée par une chlorose prolongée Eloignée de ses parents après son mariage, elle s'est créé quelques fréquentations. C'est un fait remarquable que les femmes dans leurs relations entre elles sont rarement vraies et sincères. Mme X., devenue enceinte, demande des renseignements à ses amies sur les faits d'accouchement; au lieu de lui présenter cet acte comme simple et naturel, elles ne manquèrent pas de lui raconter les cas les plus graves, à tel point que cette pauvre jeune femme, sans expérience, arriva au terme de sa grossesse fort peu rassurée, ayant accumulé dans son esprit de nombreuses appréhensions qui lui faisaient envisager avec effroi le moment de la délivrance.

La grossesse fut néanmoins régulière, à part les incommodités qu'elle occasionne et qui sont ordinairement plus grandes chez les primipares élevées dans l'aisance, et notamment chez les chlorotiques.

Les premières douleurs se manifestèrent le matin vers sept heures, sous forme de *mouches*, qui se renouvelaient à intervalles variables, mais assez rapprochés. Je connaissais l'état moral de Mme X.; il me préoccupait beaucoup avant le terme de la gestation, et j'avais fait tous mes efforts pour contrebalancer la fâcheuse impression que lui laissaient les propos inconsidérés tenus devant elle. Jusqu'à midi, les douleurs augmentèrent d'intensité, et comme elles étaient loin de revêtir un caractère d'acuité insupportable, Mme X. se rassurait et prenait confiance. Vers deux heures de relevée, la tête de l'enfant se sentait parfaitement à l'entrée du petit bassin et, à trois heures, elle était assez engagée pour faire espérer un accouchement assez prompt, lorsqu'elle aurait franchi le petit bassin.

Mais les choses ne devaient pas se passer aussi heureusement; un léger écoulement de sang se manifesta; Mme X. se plaignit d'avoir froid (nous étions au mois de juillet) et les douleurs s'éloignèrent en diminuant d'intensité. Il n'y avait plus de doute possible; une complication grave survenait, c'est-à-dire une hémorragie intra-utérine occasionnée par un décollement prématuré de tout ou partie du placenta; la tête n'avait pas entièrement franchi le petit bassin.

L'administration de quelques hémostatiques légers fit heureusement cesser un peu l'hémorragie, qui me parut sans danger et m'empêcha d'intervenir plus activement. Les douleurs reprirent leur cours, mais

moins intenses, et nombre d'elles furent sans effect utile direct pour le travail. Je dirai incidemment que rien ne fatigue plus les femmes que ces espèces de douleurs qui se prolongent souvent plusieurs heures sans avantage pour l'accouchement.

Enfin, vers sept heures du soir, la tête avait franchi le petit bassin; des douleurs violentes d'expulsion se manifestèrent. Mme X. supporta les premières courageusement, mais les dernières furent tellement fortes et multipliées qu'elle demandait à chaque instant quand tout serait fini. L'enfant fut expulsé dans une dernière douleur tellement violente que la mère resta quelques minutes comme anéantie; il était littéralement noyé dans le sang, et il me fallut quelques instants et de nombreuses excitations pour qu'il pût pousser le premier cri. Cependant, quelques instants après l'accouchement, Mme X. revenue de la stupeur occasionnée par l'intensité de la dernière douleur, se mit à rire aux éclats, à réclamer son enfant et à prononcer des phrases incohérentes, interrompues par des rires désordonnés. Surpris par cette explosion subite d'une joie excessive, je quittai l'enfant pour la mére. L'expression de sa figure était étrange, ses yeux brillaient d'un vif éclat; elle était bien réellement folle. Les parents s'aperçurent de cet état anormal, ils lui présentèrent son enfant qu'elle serra avec une telle violence que sans l'attention toute particulière que je portais à ses mouvements, *elle l'aurait indubitablement étouffé.* Je le fis retirer promptement, en ordonnant aux parents de ne plus le lui confier. Cet état dura vingt-cinq minutes et fut suivi d'un grand abattement.

Les suites de cet accouchement furent heureuses et, aujourd'hui, Mme X. se souvient très bien de ses dernières douleurs, mais elle ne se rappelle plus rien de ce qui c'est passé dans l'heure qui a suivi sa délivrance [1]).

XXVI. B...., trente-deux ans.

Pas d'antécédents héréditaires. Tempérament nerveux. A eu trois enfants, une fausse couche à la suite de laquelle elle a une salpingite suppurée gauche, ponctionnée par le vagin. Il y a deux ans, a eu une pleurésie à gauche dont on trouve, du reste, des traces sous forme de frottements.

Ses dernières règles datent du 27 Août. Durant sa dernière grossesse, il ne s'est rien passé d'anormal. Les urines de la malade, examinées tous les dix jours dans les trois derniers mois, ne con-

---

[1]) L. Gaucher, Gazette médicale de l'Algérie, geciteerd in Roustan, t. a. p., p. 58.

tiennent jamais d'albumine; les fonctions digestives ne présentent rien d'anormal. Il y a de la constipation. On trouve des varices énormes à la jambe droite. Pas de fièvre.

Le 14 juin, les douleurs commencent vers midi; d'abord très légères, elles prennent bientôt une intensité réelle vers sept heures du soir. Le travail marche d'ailleurs très bien; c'est une OIGA.

La tête plonge en deux heures; la dilatation arrive à être à peu près complète. C'est à ce moment que débutent les accidents. La malade se plaint d'une douleur très vive à gauche, probablement due au tiraillement de ses anciennes adhérences de salpingite et, subitement, sans autre cause, elle ne reconnaît plus personne, promène un oeil vague sur les assistants sans reconnaître son mari, le médecin ou la garde-malade; elle ne sait plus qu'elle est enceinte et, quoique très réservée habituellement, elle prononce des paroles ordurières et lance des insultes. Il y a peu d'agitation; la température est normale et le travail peut se terminer normalement à dix heures du soir sans que la malade ait conscience de son accouchement. Cet état de confusion des idées dura environ trois heures, se prolongeant une heure après la délivrance. A ce moment, la malade ignore qu'elle a accouché, refuse de voir son enfant, et, du reste, ne reconnaît pas encore les personnes qui sont autour d'elle.

Progressivement, la conscience lui revient; elle veut bien croire que c'est son enfant; elle cause et reconnaît l'entourage, mais ce n'est que le lendemain que lui revient le souvenir de sa grossesse.

La malade ne s'est pas doutée de son accouchement; est actuellement très raisonnable, et ce fut d'ailleurs la seule fois qu'elle eut des signes d'aliénation, très passagers, on le voit.

Actuellement, elle ne se rappelle rien de ce qu'elle a dit dans cet état d'inconscience et de confusion mentale, ni les paroles malsonnantes, ni son refus de croire à son accouchement [1]).

XXVII. Die 20-jährige, früher stets gesund gewesene, kräftig und blühend aussehende I-para H. K. von Eningen, O.—A. Reutlingen, wurde einige Wochen vor der Geburt als Hausschwangere in der Klinik aufgenommen und war während der ganzen Zeit ihres klinischen Aufenthaltes volkommen gesund; die Untersuchung der harten und weichen Geburtswege ergab normale Verhältnisse. Die Geburt

---

[1]) Evrot, Essai de classification pathogénique des Délires liés à la Puerpéralité, (Th. de Lyon 1894), geciteerd in Roustan, t. a. p. p. 60.

dauerte im ganzen 22 Stunden, die lebensfrische Frucht wurde am 12. Januar 1892 in II. Hinterhauptslage spontan geboren; wegen relativer Ueberfülling der Blase mit Fruchtwasser wurde $1^3/_4$ Stunden a. p. der künstliche Blasensprung ausgeführt. Die Nachgeburtsperiode dauerte 20 Minuten, Plazenta und Eihäute vollständig, keine stärkere Blutung, Damm intakt.

$^3/_4$ Stunden vor der Geburt werden die Wehen so stark und schmerzhaft, dass die Kreissende trotz allen guten und ernsten Zuspruchs schreit und brüllt, keinen Augenblick ruhig bleibt, sich im Bett bald auf dem Rücken oder der Seite, bald auf den Knien hin-und herwirft, stürmisch nach einem Mittel zum Sterben verlangt, cyanotisch im Gesicht wird, kurz in einem, offenbar durch die Geburtsschmerzen hervorgerufenen, hochgradigen Erregungsstadium sich befindet. Plötzlich blickt sie mit starren, stieren Augen um sich, schwatzt wirres Zeug, sie wolle nach Hause, die Mutter riefe ihr; sie weiss nicht mehr, wo sie ist, dass sie niederzukommen im Begriffe ist, erkennt den Arzt nicht mehr, schimpft über die fremden Leute (Hauspraktikanten) und liegt alsbald volkommen bewusstlos, mit reaktionslosen Pupillen, da. Unterdessen wird durch kräftige Wehenthätigkeit die Frucht spontan geboren; kurz darauf kommt sie wieder zu sich, frägt was denn so schreie, und will absolut nicht glauben, dass das Geschrei von ihrem eigenen Kinde herrühre, sie habe ja gar nichts von der Geburt gespürt; weiter frägt sie, woher denn ihr Bauch so klein geworden sei. Erst allmählich fällt ihr wieder ein, dass sie im Kreissaal sich befinde, jetzt erkennt sie auch den Arzt wieder und giebt an, sie wisse ganz und gar nichts davon, dass und wie sie geboren habe. Sie fühlt sich matt und erschöpft, doch besteht im übrigen Wohlbefinden; der Urin ist frei von Eiweiss und wird in normaler Quantität produziert; das Wochenbett verlief völlig ungestört [1]).

Wij zullen ons onthouden van het maken van obstetrische of psychiatrische opmerkingen naar aanleiding van bovenstaande waarnemingen. Wij hebben die slechts gegeven, omdat wij zoowel uit eigen ervaring, als uit mededeelingen van zeer ervaren psychiaters, weten dat zij weinig bekend zijn en dat zij althans eenig houvast geven ter beoordeeling der waarde, die te hechten valt aan de bewering dat de daad, in casu wel altijd kindermoord, gepleegd zou zijn in tijdelijke amentie. Van groote beteekenis is daarbij vooral, dat in al de gevallen

---

[1]) Sarwey, in von Winckel's Handbuch, I, 1904, p. 1120.

van ook maar ietwat ernstiger delirium de volkomen amnesie genoteerd wordt (ook in de gevallen XXII en XXIII van Weiskorn bestond deze). Een eventueel ontbreken daarvan zal de transitore amentie onaannemelijk maken en een eventueel simuleeren van amnesie zal door den psychiater gemakkelijk worden ontdekt.

Eindelijk moet hier nog één toestand besproken worden, die nog al eens genoemd wordt in gevallen van beschuldiging van kindermoord en die somwijlen elke bestraffing onmogelijk maakt. Die toestand is die van onmacht, van flauwte tijdens de baring.

Onze wetgever heeft zich dien eenigszins willen denken, toen hij, zoowel in het oorspronkelijk als in het gewijzigde ontwerp, dat wij opzettelijk deswege hierboven deden afdrukken, de bepaling opnam, dat ook de staat van bewusteloosheid de strafbaarheid van de in dien toestand gepleegde feiten kan opheffen. De uitdrukking was overgenomen uit § 51 van het Duitsche strafwetboek, die van „Bewusstlosigkeit" spreekt. Tegen haar richtten zich al dadelijk de wapens der medici. Wellenbergh [1]) en Ramaer [2]) beweerden, dat zij onjuist was, daar in een toestand van bewusteloosheid niet meer kan worden gehandeld en dus geen misdrijf kan worden gepleegd. Men zou dan zijn perinde ac cadaver, waardoor iedere actieve daad uitgesloten is. Zij achtten het beter te spreken van „onbewustheid", waarin wel daden kunnen worden verricht, doch waarin de wil niet bepaald is [3]).

1) Themis, 1881, p. 578.

2) T. a. p., p. 3 vlg.

3) De Minister nam het amendement Goeman Borgesius, strekkende om te schrappen de woorden: „hetzij wegens den staat van bewusteloosheid waarin hij verkeert, hetzij" over, terwijl het amendement van de Commissie van Rapporteurs om art. 37 te lezen: „Niet strafbaar is hij die een feit begaat, dat hem, hetzij wegens den staat van volslagen bewusteloosheid waarin hij verkeert, hetzij wegens . . . . . ." met 40 tegen 16 stemmen door de Tweede Kamer verworpen werd. De veranderde houding van den Minister was voornamelijk te wijten aan eene verwarde gedachtenwisseling over de rangschikking van de dronkenschap onder den staat van bewusteloosheid.

Wat hier intusschen van zij en of de meening dezer deskundigen gegrond was, doet in de gevallen, die ons thans bezig houden, al weinig ter zake. Wanneer toch de toestand van bewusteloosheid iedere actieve handeling uitsluit, dan kan geen misdrijf worden gepleegd terwijl, indien de daad onbewust geschiedt, b.v. in eene flauwte, ten gevolge van koortsijlen, hevige gemoedsbewegingen of andere invloeden, die het bewustzijn wegnemen, alsdan de elementen voor het strafbare feit nl. opzet en schuld niet aanwezig zijn en dus vrijspraak zal moeten volgen. Van dit standpunt verdient dus die toestand nadere overweging.

In Duitschland werd de toestand van onmacht en flauwte tot voor een 20tal jaren althans, als meer of minder onaannemelijk op zijde gezet, en in Frankrijk geschiedt dit nu nog. In hoeverre het nauwkeurige onderzoek van Freyer [1]) in Duitschland verbetering heeft gebracht is ons onbekend. Wat daaromtrent in Nederland geloofd wordt, doet, bij het ontbreken van het zoo hoognoodige instituut van goed geschoolde gerechts-artsen, niet ter zake.

Merkwaardig is het zeker, dat eenvoudigweg aan het voorkomen van onmacht tijdens de baring niet werd geloofd, terwijl toch volkomen betrouwbare waarnemingen het bestaan van dien toestand bewezen.

Wij citeeren hier slechts de waarneming van Mende:

„Ich selber beobachtete ein 18jähriges Mädchen das von mir für schwanger erkannt wurde, aber die Möglichkeit einer Schwangerschaft hartnäckig leugnete. Mit ihrer Bewilligung untersuchte ich sie noch am Morgen vor ihrer Niederkunft und fühlte den vorliegenden Kopf der Frucht ganz deutlich. Nichts destoweniger blieb sie beim Leugnen. Am Nachmittag klagte sie über Leibschmerzen und ging in die Kammer auf den Leibstuhl. Hier hörte man sie heftig schreien und eilte herbei, fand sie aber *ohnmächtig*, so dass man sie in das Zimmer tragen musste. Ich ward herbeigerufen und traf sie *in einem völlig bewustlosen Zustande* an. Da der Kopf des Kindes schon in das kleine Becken eingetreten war, so legte ich die Zange an und zog ihn nicht ohne

---

[1]) M. Freyer, Die Ohnmacht bei der Geburt vom gerichtsärztlichen Standpunkt, Berlin 1887.

Beschwerde hervor, wobei *die Gebärende keinen Laut von sich gab.* Erst wie die Schultern aus den Geburtstheilen traten, stöhnte und schrie sie, doch kam sie *erst eine halbe Stunde hienach*, nachdem auch die Nachgeburt schon abgegangen und sie in ihr Bett gebracht war, zum *vollen Bewusstsein*, und sie liess sich von dem, was mit ihr vorgegangen war, nur schwer überzeugen. — Ihr Geliebter, ein Arzt, hatte ihr eingebildet, dass sie durch das, was er mit ihr vorgenommen habe, nicht schwanger werden könne" [1]).

Analoge waarnemingen zijn er, ook in de oudere literatuur, meer te vinden. Moeilijk zal men er echter eene kunnen verlangen, waarin de omstandigheden zoo gelijken op die eener heimelijke baring als dit het geval was bij de waarneming van Kamnitzer.

„In der Nacht von 15/16 September c. (1886) wurde ich von meinem Dienstmädchen um 2 Uhr geweckt, da sie Hilfeschreie aus der gegenüberliegenden Küche unseres Hauswirthes gehört. Ich nahm mir kaum Zeit, den Schlafrock umzunehmen und eilte hin. In dem Raume vor der Küche der Wirthes sah ich nun die Köchin, von der das ganze Haus wusste, dass sie schwanger war, auf den Knieen liegen, mitten in einer grossen Blutlache, ein neugeborenes Kind lag auf der Erde, der Kopf durch die linke Hand der Kreissenden etwas von der Erde erhoben. Ich hatte gerade nur Zeit, dieses Bild aufzunehmen, als die Person bewustlos nach vorn über das Kind hinwegfiel. Ich hatte Mühe, die Kreissende aufzurechten und zu halten und bin überzeugt, dass das Kind erdrückt worden wäre, wenn keine Hülfe dagewesen wäre. Ich schickte mein Dienstmädchen, das mit mir den Raum betreten, in mein Zimmer, um Schere und Faden zu holen, liess die Kreissende halten, nabelte das Kind ab, entfernte die Nachgeburt, die bereits in der Scheide lag, liess ein Bett einrichten, wozu eine Gummiunterlage wiederum aus meinem Zimmer geholt wurde, brachte die Kreissende ins Bett, und hier erst wurde sie durch Besprengen mit kaltem Wasser, Reiben etc. ins Bewusstsein zurückgerufen. Von meinem Erscheinen bis zur Wiederkehr des Bewusstseins muss mindestens eine Zeit von 15 Minuten verflossen sein. Im Laufe der nächsten Tagen traten noch zweimal Ohnmachtsanfälle von kurzer Zeit ein, das Wochenbett verlief normal, das Kind, ein kräftiger Knabe, ist gesund.

Diese Person, I para, Barbara K., 23 Jahren alt, war bis jetzt stets gesund, ihr Vater ist in hohem Alter an Lungenentzündung gestor-

---

[1]) Mende, Handbuch der gerichtl. Medicin; geciteerd bij Freyer, t. a. p, p. 50.

ben, ihre Mutter ist gesund, sie selbst hat nie an Ohnmächten, Krämpfen etc. gelitten. Ueber den Geburtsverlauf giebt sie nachträglich Folgendes an:

Um 11 Uhr Nachts hätte sie heftige Schmerzen bekommen, sie stand auf und ging in der Küche umher, worauf das zweite Mädchen aufwachte und Licht anzünden wollte, das sie sich energisch verbat; sie hätte eben nicht geglaubt, dass es zur Geburt komme, da sie noch einige Wochen später gerechnet hätte. Das andere Mädchen schlief darauf ein, während sie weiter umher ging; um 12 Uhr wären die Wasser gekommen, sie wäre aber weiter umher gewandert, hätte sich dann auf die Knieen geworfen, um zu beten, und in dieser Stellung wäre plötzlich das Kind vorgeschossen; ob sie geschrieen, wusste sie nicht, meinen Eintritt will sie noch bemerkt haben, mehr wisse sie nicht, bis sie im Bette aufwachte. — Mein Mädchen hatte sie schreien gehört, die mich weckte, während das zweite Mädchen in derselben Küche ruhig geschlafen hatte" [1]).

Kamnitzer wijst er terecht op, hoe slechts de wetenschap dat zulke flauwten voorkomen, de persoon in kwestie van eene veroordeeling had kunnen redden, wanneer tijdige hulp had ontbroken en zij uit de bezwijming ontwaakt was, liggend op het door haar gewicht doodgedrukte, gestikte kind.

Dat nu speciaal bij heimelijke baringen de kans op zulke onmachten grooter moet zijn dan onder andere, normale omstandigheden maakt Freyer zeer duidelijk. De factoren toch, die het ontstaan van eene flauwte durante partu in de hand werken, zijn de staande, zittende of knielende, althans niet horizontale houding der barende, de plotselinge ontlediging der baarmoeder, zeer groote pijnlijkheid, een gedrukte, vertwijfelde gemoedsstemming, en hevige bloeding.

Het nauwkeurig onderzoek van Freyer heeft geleerd, dat de eerste factor bij heimelijke geboorten veel voorkomt, daardoor zoowel als door het ontbreken van behoorlijke hulp worden ook de in de tweede en in de laatste plaats genoemde factoren verklaard; de zeer groote pijnlijkheid komt hier meer voor omdat het gewoonlijk vrouwen betreft die voor de eerste maal bevallen, terwijl eindelijk de vertwijfelde gemoedsstemming geen nadere verklaring behoeft.

---

[1]) Freyer, t. a. p., p. 93.

Het feit dat eene flauwte durante partu in een gegeven geval als bewezen mag worden aangenomen, geeft echter nog geen recht daarin de eenige verklaring te zoeken van de oorzaak van den dood van het kind kort na de geboorte. Dat leert de ervaring wel anders. Maar wel zal een nauwkeurig nagaan van de beschrijving, die de vrouw zelf van de gang van zaken geeft, in verband met het resultaat der autopsie van het kinderlijk, het al of niet aannemelijk maken, dat de flauwte de oorzaak is geweest van het volkomen onschuldig, direct of indirect, dooden van het kind door de vrouw.

De geneesheer-deskundige zal derhalve steeds de volgende door Freyer geformuleerde en o. i. geheel juiste conclusies voor oogen dienen te houden, wil hij zich voor een onjuist oordeel in de eene of de andere richting behoeden.

I. De mogelijkheid eener baring (of een gedeelte daarvan) tijdens eene bewusteloosheid door flauwte is theoretisch niet te bestrijden en door betrouwbare waarnemingen bewezen.

II. Het is waarschijnlijk, dat zulke flauwten bij de heimelijke baring betrekkelijk dikwijls voorkomen, in elk geval veelvuldiger, dan onder gewone omstandigheden.

III. Bij de beoordeeling van een gegeven geval heeft men te onderzoeken naar het al of niet voorhanden zijn van die omstandigheden, welke blijkens de ervaring van invloed zijn voor het tot stand komen eener baringsflauwte. Van het al of niet voorhanden zijn dezer voorwaarden zal het afhangen of eene beweerde onmacht meer of minder aannemelijk is.

HOOFDSTUK X.

Kinderdoodslag en Kindermoord.

Fransche Wetgeving.

Art. 300 C. P. Est qualifié infanticide le meurtre d'un enfant nouveau-né.

Art. 302 C P. Tout coupable d'assassinat, de parricide, d'infanticide et d'empoisonnement, sera puni de mort, sans préjudice de la disposition particulière contenue en l'article 13 relativement au parricide.

Art. 463 C. P. Les peines prononcées par la loi contre celui ou ceux des accusés reconnus coupables, en faveur de qui le jury aura déclaré les circonstances atténuantes, seront modifiées ainsi qu'il suit:

Si la peine prononcée par la loi est la mort, la Cour appliquera la peine des travaux forcés à perpétuité ou celle des travaux forcés à temps [1]).

. . . .

Oostenrijksche Wetgeving.

§ 139 S. G. Gegen eine Mutter, die ihr Kind bei der Geburt tödtet oder durch absichtliche Unterlassung des bei der Geburt nöthigen Beistandes umkommen lässt, ist, wenn der Mord an einem ehelichen Kinde geschehen, lebenslanger, schwerer Kerker zu verhängen War das Kind unehelich, so hat im Falle der Tödtung 10—20 jährige, wenn aber das Kind durch Unterlassung des nöthigen Beistandes umkam, 5—10 jährige schwere Kerkerstrafe statt.

Duitsche Wetgeving.

§ 217 S. G. Eine Mutter, welche ihr uneheliches Kind in oder gleich nach der Geburt vorsätzlich tödtet, wird mit Zuchthaus nicht unter 3 Jahren bestraft.

[1]) L. 13 Mai 1863.

Sind mildernde Umstände vorhanden, so tritt Gefängnisstrafe nicht unter 2 Jahren ein.

Nederlandsche Wetgeving.

Art. 290 Sr. De moeder die, onder de werking van vrees voor de ontdekking van hare bevalling, haar kind bij of kort na de geboorte opzettelijk van het leven berooft, wordt, als schuldig aan kinderdoodslag, gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste zes jaren.

Art. 291 Sr. De moeder die, ter uitvoering van een onder de werking van vrees voor de ontdekking van hare aanstaande bevalling genomen besluit, haar kind bij of kort na de geboorte opzettelijk van het leven berooft, wordt, als schuldig aan kindermoord, gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste negen jaren.

Art. 292 Sr. De in de artt. 290 en 291 omschreven misdrijven worden ten aanzien van anderen, die er aan deelnemen, als doodslag of als moord aangemerkt.

Art. 299 Sr. Bij veroordeeling wegens doodslag, wegens moord of wegens een der in de artikelen 293, 296 en 297 omschreven misdrijven, kan ontzetting van de in artikel 28 n°. 1—5 vermelde rechten worden uitgesproken [1]).

De Mozaïsche wetgeving bevatte geen speciale bepaling omtrent kindermoord. Een talrijk kroost toch werd algemeen onder de Joden als een zegen van Jehova beschouwd, zoodat althans voor de wettige kinderen weinig gevaar te duchten was [2]). Onechte kinderen kwamen door de strenge, huiselijke

1) Art. 28 Sr. luidt: De rechten waarvan de schuldige, in de bij de wet bepaalde gevallen, bij rechterlijke uitspraak kan worden ontzet, zijn:

1°. het bekleeden van ambten of van bepaalde ambten;

2°. het dienen bij de gewapende macht;

3°. het kiezen en de verkiesbaarheid bij krachtens wettelijk voorschrift uitgeschreven verkiezingen;

4°. het zijn van raadsman of gerechtelijk bewindvoerder en het zijn van voogd, toeziende voogd, curator of toeziende curator over anderen dan eigen kinderen;

5°. de vaderlijke macht, de voogdij en de curateele over eigen kinderen;

. . . .

2) Psalm 127, 3 zegt omtrent het gezin: Kinderen (de bijbelvertaling van Kuenen c. s. luidt: „zonen") zijn een erfdeel des Heeren.

tucht betrekkelijk zelden voor, terwijl het vermoeden voor de hand ligt, dat de meeste buitenechtelijke zwangerschappen — gelijk thans nog in het Oosten gebruikelijk is — door afdrijving der vrucht werden afgebroken.

Bij de Grieken was kindermoord vrij algemeen in zwang. Ten einde overbevolking te voorkomen en alleen de besten te behouden, wordt hij door Plato [1]) om redenen van staatsbelang aangeprezen en slechts Thebe [2]), dat kindermoord als een halsmisdrijf strafte, maakt op dezen regel eene zeer gunstige uitzondering.

De Romeinen handhaafden in de oudste tijden het „jus vitae atque necis" van den pater familias onbeperkt, zij het dan ook met verplichte inachtneming van zekere formaliteiten, terwijl algemeen wordt aangenomen, dat eerst onder de regeering van Constantijn [3]) het dooden van pasgeboren kinderen als parricidium werd gestraft [4]).

Van de Germanen verhaalt Tacitus [5]): „numerum liberorum finire aut quemquam ex agnatis necare, flagitium habetur; plusque ibi boni mores valent, quam alibi bonae leges". Toch had ook daar de vader een beperkt „jus vitae ac necis" nl. ten aanzien van misvormde kinderen of indien hij in armoedige omstandigheden verkeerde. Met het Christendom, dat de levensberooving van een ongedoopt wezen als

---

1) De republica, Lib. V.

2) Aeliani, Var. histor., Lib. IV, 4: „Ne cui Thebano liceat infantem exponere neque in solitudinem abjicere, capitis supplicio constituto".

3) Lex Un. Cod. Constant de his qui parentes et liberos occiderunt: „Si quis parentis aut filii aut omninò adfectionis ejus, quae nuncupatione parricidii continetur, fata properavit, sive clam, sive palam id enisus fuerit, poena parricidii puniatur".

4) Over het tijdstip der eerste wettelijke voorschriften bij de Romeinen ten aanzien van kindermoord is een strijd ontstaan tusschen Noodt en van Bijnkershoek De eerste (amica responsio, 1722) stelt die op rekening der keizers Valentinianus, Valens en Gratianus, terwijl de laatste (Curae secundae de jure occid. et expon. liberos, 1723) hen reeds in de wetten van Trajanus en Hadrianus meent te kunnen naspeuren.

5) De situ, moribus et populis Germaniae, XIX.

eene doodzonde beschouwde, kwam evenwel overal groote verandering en reeds in de middeleeuwen werd de kindermoord in het Germaansche recht als een ernstig misdrijf met den dood geboet.

Eerst in de *Carolina* beginnen zich langzamerhand onbewust mildere beschouwingen baan te breken. Ofschoon toch kindermoord als onchristelijk en onmenschelijk lakend, verzacht de wetgever de vroeger bedreigde, uiterst wreede straffen van paling, verbranding en verdrinking [1]), tot eenvoudige doodstraf, doch alleen ten aanzien der ongehuwde moeders, die zich aan dit misdrijf schuldig maakten.

Men moet echter aannemen, dat pas op het einde der achttiende eeuw aan het misdrijf van kindermoord de typische plaats werd ingeruimd, die het thans inneemt. Men ging het langzamerhand beschouwen als het opzettelijk dooden door de moeder van haar pasgeboren, buiten echt verwekt kind en strafte het als een delictum sui generis. Eene uitzondering maakte hierop de Codewetgever en zijne navolgers. Wel is waar werd in het ontwerp van 1804 in art. 285 bepaald: „L'infanticide est l'homicide causé par une mère non engagée dans les liens du mariage ou par ses complices, de son enfant nouveau-né", doch in het voorstel, dat aan den Conseil d'État werd ingediend, kwamen reeds de woorden „non engagée dans les liens du mariage" niet meer voor. En nadat eindelijk bij de openbare behandeling de afgevaardigde D'Hauterive opmerkte, dat het artikel zweeg over den vader, hoewel deze geen redenen van verschooning kon aanvoeren, wijzigde Cambacérès het in: „Est qualifié infanticide le meurtre d'un enfant nouveau-né", waarna het ten slotte onveranderd werd aangenomen [2]). Ongewijzigd heeft zich evenwel de Code Pénal in Frankrijk en hier te lande niet kunnen handhaven [3]). Trou-

---

1) Zij die meer wenschen te weten van de helsche pijnigingen, die men destijds de boosdoeners deed ondergaan, worden verwezen naar Sebastiaan Brand's Leekenspiegel, 1497.

2) Chauveau-Hélie, dl. III, p. 214 en 215; Locré, dl. XXX, p. 382 vlg.

3) In Belgie zijn de Codeartikelen niet ongewijzigd gehandhaafd.

wens Treilhard en Berlier hadden dit voorspeld toen zij, in strijd met het gevoelen van Cambacérès, beweerden, dat de gezworenen niet licht de doodstraf zouden uitspreken. Reeds bij de wet van 25 Juni 1824 werd de mogelijkheid geopend tot het opleggen van levenslangen dwangarbeid, terwijl eindelijk de wet van 28 April 1832, waarbij die van 25 Juni 1824 werd ingetrokken en die bevestigd werd bij de wet van 13 Mei 1863, de bevoegdheid aan de jury gaf tot het aannemen van „circonstances atténuantes" [1]).

Ten onzent gold als eerste codificatie het Crimineel Wetboek van Koning Lodewijk — eene navolging van het ontwerp van Elout en Donker Curtius — dat in art. 103, zonder onderscheid te maken tusschen de gehuwde of ongehuwde moeder, als kindermoord aanmerkt: „De misdaad van eene moeder, die haar nieuw geboren kind om het leven brengt, of van degenen, die haar daarin behulpzaam zijn", terwijl in art. 111 de vader met de moeder gelijk wordt gesteld. Als straf op het voltooid misdrijf bedreigde art. 108 den strop.

De inlijving bij Frankrijk in 1810 bracht ons den Code Pénal, die zich ten aanzien van ons onderwerp onveranderd wist te handhaven tot aan de wet van 13 Juni 1854, waarbij

---

Daar luidt het betrekkelijk art. 396 thans: Est qualifié infanticide, le meurtre commis sur un enfant au moment de sa naissance ou immédiatement après.

L'infanticide sera puni, suivant les circonstances, comme meurtre ou comme assassinat.

Toutefois, la mère qui aura commis ce crime sur son enfant illégitime sera punie des travaux forcés de dix ans à quinze ans.

Si elle a commis ce crime avec préméditation, elle sera punie des travaux forcés de quinze ans à vingt ans.

[1]) Een later voorstel, dat in 1901 door den Senaat in beginsel aangenomen werd en waarbij de tekst van art. 302 C P. veranderd werd in: Toutefois la mère, auteur principal ou complice de l'assassinat ou du meurtre de son enfant nouveau-né, sera punie dans le premier cas des travaux forcés à perpétuité et dans le second des travaux forcés à temps, mais sans que cette disposition puisse s'appliquer à ses coauteurs ou à ses complices, heeft het, zooals kan blijken uit de raadpleging van de rubriek *Wetgeving* in het *Rechtsgeleerd Magazijn*, nog niet tot wet kunnen brengen.

in art. 13 werd bepaald, dat kindermoord, voor de eerste maal door de ongehuwde moeder gepleegd, niet langer met de doodstraf, doch met tuchthuisstraf tot 25 jaren zou worden geboet. Ten slotte werd eindelijk nog bij de wet van 17 September 1870 de voor de overige gevallen van kindermoord bedreigde doodstraf veranderd in levenslange tuchthuisstraf. Deze bepalingen zijn blijven gelden tot 1 September 1886, op welken datum zij door de thans vigeerende en boven dit Hoofdstuk afgedrukte artt. 290, 291 en 292 Wetb. v. Strafr. zijn vervangen.

Zoo vinden wij dan in bijna alle wetgevingen om ons heen den kindermoord afzonderlijk door den wetgever behandeld. Wij zeggen „in bijna alle wetgevingen", omdat Engeland weder eene uitzondering maakt. Ofschoon toch in eene verordening van Koning Jacobus I van 1624 [1]) en in een statuut voor Schotland van 1690 [2]) bepaalde handelingen de moeder tot eene kindermoordenares stempelen, zoo is daarin echter van geen kindermoord in de werkelijke beteekenis des woords sprake. Trouwens beide statuten werden in 1803 door George III opgeheven [3]), zoodat Stephen [4]) — gelijk wij reeds in Hoofdstuk III zagen — volkomen gerechtigd is om te zeggen, dat „the specific offence of killing a child in the act of birth, is not provided for, as it ought to be. It was proposed by the Criminal Code Commissioners to remove this defect by making such an act a specific offence punishable with extreme severity, as it borders on murder, though the two should not be confounded".

Inwendig verschillen echter de bepalingen onderling zeer belangrijk. Reeds dadelijk valt het op, dat de Code den kinder-

[1]) An act to prevent the murdering of bastard children, Jac. I, Stat. 21, chapt. 27.
[2]) Vgl. Walter Scott, The heart of Mid-Lothian, Vol. II, chapt. 4.
[3]) Geo III, Stat. 43, chapt. 58 en Stat. 49, chapt. 14.
[4]) T. a. p, III, ch. XXVI. Vgl. ook Russell, Treatise on crimes and indictable misdemeanors, 1826.

moord wel specialiseert, doch ten aanzien der daders geen onderscheid maakt. Of dus in een bepaald geval al of niet van kindermoord sprake is, ligt niet aan den dader en aan de omstandigheden, waarin deze verkeerde, doch uitsluitend aan het kind. Is dit een nouveau-né, een pasgeborene dus, dan is er kindermoord en valt het niet onder dat begrip, dan zijn de gewone strafrechtelijke bepalingen toepasselijk. Daartegenover nu staat, gelijk wij gezien hebben, de Duitsche opvatting, waaraan oorspronkelijk ook de ontwerpers van den Code vasthielden, die zonder het kind geheel uit het oog te verliezen, de meeste aandacht schenkt aan den dader en naar dezen het gepleegde feit afmeet en kwalificeert.

Welk standpunt het juiste is, vooral ten aanzien der bedreigde strafmate, is o. i. gemakkelijk aan te toonen, indien indien men let op den prikkel tot den kindermoord. In generali moet die niet gevonden worden in het kind, doch in den dader en niemand kan meer voor welwillende strafrechtelijke aandacht in aanmerking komen dan de moeder, die in hare positie maatschappelijk den druk der zwangerschap het meest gevoelt en ten slotte de gevolgen daarvan vreest. Op haar, doch op haar ook alleen, is ten volle toepasselijk het woord van Quételet [1]): „C'est la société qui prépare le crime et le coupable n'est que l'instrument qui l'exécute" [2]).

Het spreekt bijna van zelf, dat deze uitzondering niet voor iedere moeder geldt, doch uitsluitend voor haar, die telkens in de door den wetgever gewilde, bijzondere omstandigheden verkeert. Het wil ons daarom toeschijnen, dat de Duitsche wetgever eene onjuistheid heeft begaan door § 217 S. G.

---

[1]) Sur l'homme, dl. II, p. 341.

[2]) Vooral ten aanzien van dit onderwerp kan worden gezegd: „les idées marchent". Nog tijdens de behandeling van het betrekkelijke Codeartikel, zeide Cambacérès in de Fransche Kamer: „Donner la mort à son enfant après qu'il est né, est un acte de barbarie dont l'horreur ne saurait être palliée par aucune illusion; ce crime mérite certainement la mort". Zou men men niet zeggen, dat hier eene vrouw de zienswijze harer sexe over den kindermoord ontvouwde?

alleen te beperken tot die moeders, welke buitenechtelijke kinderen hebben gebaard. Behalve immers, dat deze beperking tot talrijke controversen van civielrechtelijken aard kan aanleiding geven, omdat het betrekkelijk onzeker is, aan welke criteria de staat van het kind moet worden getoetst, laten zich ook met betrekking tot gehuwde moeders omstandigheden denken, die den kindermoord niet wettigen, doch in ieder geval meer verschoonbaar maken; kortom omstandigheden, die hunnen bijzonderen invloed op de gehuwde moeder in even sterke mate doen gelden als op de ongehuwde.

Een ander verschil kende ten onzent nog art. 13 der wet van 29 Juni 1854. Dit onderscheidde niet tusschen de gehuwde en de ongehuwde moeder, doch tusschen de ongehuwde moeder, die voor de eerste maal kindermoord pleegde en zij, die dit twee of meermalen deed. Bij ons heeft dit verschil niet zijne practische, doch zijne theoretische waarde verloren, omdat de rechter bij de toemeting der straf, waar hij zich vrij kan bewegen tusschen de bedreigde maxima en minima, met deze omstandigheden naar believen kan rekening houden.

Een verschil tusschen de gehuwde en de ongehuwde moeder, of liever gezegd tusschen het wettige en het onechte kind, kent de Oostenrijksche wet direct niet, doch indirect weer wel. Aan beiden toch kan het gepleegd feit als kindermoord worden aangerekend, doch in de strafmate bestaat eene gradatie. Immers doodt eene moeder haar wettig kind, dan wacht haar levenslange, zware kerkerstraf, terwijl, indien de moord op een onecht kind wordt gepleegd, naar gelang van omstandigheden 10—20, of 5—10 jaren kerkerstraf kan worden opgelegd.

De Oostenrijksche wet heeft, in tegenstelling met die van andere landen, nog een ander onderscheid gemaakt. Zij eischt voor kindermoord: „Tödtung" of „absichtliche Unterlassung" en zij werkt dit onderscheid nog verder uit, door kindermoord gepleegd op onechte kinderen door „absichtliche Unterlassung des nöthigen Beistandes" te straffen met slechts 5—10 jaren zware kerkerstraf. Bij ons en in Duitschland bestaat de eerste onderscheiding helaas niet, terwijl voor de lichtere strafbaarstelling der „absichtliche Unterlassung" geen aannemelijke

reden kon worden bijgebracht. Mocht zij evenwel in een concreet geval bestaan, dan zou de rechter ten onzent daarmede weder voldoende rekening hebben kunnen houden door zijne groote vrijheid in de bepaling der strafmate.

Eindelijk eischt de Code voor het misdrijf van kindermoord een „nouveau-né", een pasgeborene dus, terwijl ten onzent en in Duitschland het feit kan worden gepleegd bij (in) of kort na (gleich nach) de geboorte. De Oostenrijksche wet bedient zich uitsluitend van de uitdrukking „bei der Geburt", waardoor evenwel het plegen van het feit kort na de geboorte niet uitgesloten is.

Ten slotte zij nog opmerkzaam gemaakt op het bijzondere standpunt, waarop zich onze strafwetgever heeft geplaatst. Behalve toch de onderscheiding tusschen kinderdoodslag en kindermoord, al naar gelang van het tijdstip van het rijpen van het plan, noemen de artt. 290 en 291 Wetb. v. Strafr. uitdrukkelijk de omstandigheid, waarin de moeder moet verkeeren, wil zij wegens kinderdoodslag of kindermoord kunnen worden veroordeeld. In beiden is dit de werking van vrees voor hare bevalling of aanstaande bevalling, in het een zonder meer en in het ander als reden voor een besluit om te dooden, gevolgd door de uitvoering daarvan. De wetgevingen in Duitschland, Oostenrijk en ook de Code kennen deze onderscheidingen niet, ofschoon de doctrine zich geenszins ontveinst, dat in den bijzonderen pathologischen toestand der moeder de prikkel moet worden gevonden voor hare daad [1]).

Indien men de statistische gegevens der laatste jaren voor ons land raadpleegt, dan geven deze de navolgende resultaten:

Kinderdoodslag.

Jaren.	Veroordeeld.
1900 . . .	2 gevallen. Beide daders Roomsch-Katholiek.
1901 . . .	0 „

[1]) Olshausen, t. a. p., II, p. 776; Von Schwarze, t. a. p., p. 604; Binding, t. a. p., I, p. 33. Vgl. ook D. de Feyfer, Verhandeling over den kindermoord, Utrecht, 1866, p 215 vlg.

1902 . . .	3	gevallen.	2 daders Nederduitsch Hervormd, 1 Roomsch-Katholiek of behoorende tot de oud-bisschoppelijke clerezie.
1903 . . ,	3	„	2 daders Nederduitsch Hervormd, 1 dader Gereformeerd.
1904 . . .	3	„	3 daders Nederduitsch Hervormd.

Kindermoord.

Jaren.			
1900 . . .	1	geval.	Dader Roomsch-Katholiek.
1901 . . .	0	„	
1902 . . .	1	„	Dader Nederduitsch Hervormd.
1903 . . .	0	„	
1904 . . .	1	„	Dader Nederduitsch Hervormd.

De Fransche statistiek, zooals wij die vermeld vinden bij Garraud [2]), geeft de onder aangegeven uitkomsten:

Jaren.		
1830—1835	471	gevallen.
1836—1840	676	„
1841—1845	715	„
1846—1850	761	„
1851—1855	915	„
1856—1860	1069	„
1861—1865	1028	„
1866—1870	932	„
1871—1875	1031	„
1876—1880	970	„
1885—1890	875	„
1890—1895	754	„

Het springt dadelijk in het oog, dat de cijfers der Nederlandsche statistiek, al bewijzen zij op zich zelf weinig, ten nadeele der Protestanten zijn. Immers zij blijken het grootste aandeel der kindermoordenaaressen te leveren, waartoe zonder

---

[1]) R. Garraud, Traité du droit pénal Francais, dl. IV, 2e ed., p. 553 en 554.

twijfel veel bijdraagt de leer der Katholieke kerk, die de levensberooving van een ongedoopt wezen als eene doodzonde aanmerkt.

De grootste voorzichtigheid zij evenwel aangeraden bij het trekken van conclusies uit de genoemde getallen. Men neme daarbij in aanmerking, dat onze crimineele statistiek helaas slechts het cijfer der onherroepelijk veroordeelden geeft, zoodat dat der vrijgesprokenen, ontslagenen van rechtsvervolging en onvervolgden geheel buiten beschouwing blijft. Een onzer kan hieromtrent mededeelen, dat hij in zijne ambtelijke loopbaan niet minder dan acht gevallen van kinderdoodslag of kindermoord in behandeling nam, waarvan vijf slechts konden leiden tot eene vervolging wegens lijkverberging, terwijl eene daderes werd vrijgesproken, omdat het leven van het kind niet bewezen was en twee den dans ontsprongen, omdat zij niet te achterhalen waren. Zou men nu deze getallen in evenredigheid over het gansche land berekenen, dan wordt de uitslag een geheel andere en is gezond optimisme ten dezen ongeoorloofd.

De door onzen wetgever voor kinderdoodslag en kindermoord gestelde eischen zijn eene beschouwing overwaard, weshalve de constitutieve elementen daarvan nader zullen worden besproken.

a. Subject dezer misdrijven kan alleen de moeder zijn. Of zij gehuwd is of ongehuwd doet niets ter zake, omdat het moederschap beslissend is. Nemen anderen aan de feiten deel, hetzij als daders, hetzij als medeplichtigen, of verrichten zij die zelfstandig en niet in samenwerking met de moeder, dan vallen zij buiten het bereik der hierboven vermelde artikelen en gelden voor hen volgens art. 292 Wetb. v. Strafr., al naar gelang der bewezen omstandigheden, de gewone bepalingen omtrent doodslag en moord (artt. 287—289 Sr). Evenwel kan niet iedere moeder zich op deze ten aanzien harer sexe vrijzinnige bepalingen beroepen. De wet zegt, dat de opzettelijke levensberooving door de moeder moet zijn geschied onder de werking van vrees voor de ontdekking van hare bevalling (kinderdoodslag), of ter uitvoering van een onder

de werking van vrees voor de ontdekking van hare aanstaande bevalling genomen besluit (kindermoord). Alleen dus, wanneer deze elementen aanwezig zijn, zijn de betrekkelijke artikelen toepasselijk. Ontbreken zij, dan gelden weder de gewone bepalingen omtrent doodslag en moord. Door deze restrictie is de pas afgesneden voor een mogelijk beroep van moeders van slechten levenswandel of van moeders, die uit andere motieven handelen. Zij toch koesteren geen vrees voor de ontdekking van hunne bevalling of aanstaande bevalling en zij behoeven naar 's wetgevers oordeel geen clementie omdat, waar geen vrees is, ook de werking daarvan op de moeder is uitgesloten. De vrees voor de ontdekking der bevalling en de werking daarvan op de moeder is dus feitelijk het motief voor de lichtere strafbaarheid. Wel is waar noemt de Memorie van Toelichting [1]) als rechtskundigen grond van 's wetgevers mildheid „de bijzondere gemoedsbeweging waarin de moeder verkeert", doch zij voegt er in één adem aan toe, dat die gemoedsbeweging haar oorsprong vinden moet in vrees voor de ontdekking der bevalling, of aanstaande bevalling. Dat dit verschil niet zonder beteekenis is en aanleiding geeft tot consekwenties, zal blijken bij de omlijning van het begrip „kort na de geboorte".

b. Object der misdrijven is het kind, onverschillig, of dit in of buiten echt is geboren. In Hoofdstuk III bespraken wij reeds het medisch en juridisch verschil tusschen kind en vrucht, zoodat het onnoodig is daarbij thans lang te toeven. Wij gaven als onze meening, dat uit strafrechtelijk oogpunt de grenslijn tusschen beide begrippen moet worden getrokken bij „the act of birth", m. a. w. bij het voldragen, of geboren zijn der vrucht en wij stelden dus bij den aanvang der weeënwerkdadigheid tevens een grenspaal tusschen de begrippen afdrijving eenerzijds en kinderdoodslag en moord anderzijds. Wat tegen ons stelling pleitte, is ruimschoots onder de oogen gezien en kan dus als hier ingevoegd worden beschouwd.

c. Het kind moet van het leven beroofd zijn. De artikelen

---

[1]) Smidt, II, p. 438.

zelve zeggen dit uitdrukkelijk, terwijl bovendien het opschrift boven den titel, waarin zij geplaatst zijn, ipsis verbis spreekt van „misdrijven tegen het leven gericht". Levensvatbaarheid is geen bepaald vereischte [1]), al zal het ontbreken daarvan niet nalaten zijn invloed op de strafmate te doen gevoelen. Heeft het kind niet geleefd of is het leven niet te bewijzen, dan kan er van een voltooid misdrijf, noch van strafbare poging sprake zijn. Voor het bewijs van het leven kan weder niet in de plaats worden gesteld het rechtsvermoeden, dat onder normale omstandigheden de vrucht leeft [2]). Indien ondanks de aangewende pogingen tot levensberooving het kind is blijven leven, moet worden onderzocht, evenals bij de afdrijving, of de gebezigde middelen al of niet deugdelijk waren. Blijken zij absoluut ondeugdelijk te zijn geweest, dan is veroordeeling wegens poging weder uitgesloten [3]); bij relatieve ondeugdelijkheid daarentegen, d. i. wanneer de middelen in het algemeen wel den dood kunnen veroorzaken, doch in het concrete geval faalden, zullen de betrekkelijke artikelen in verband met art. 45 Wetb. v. Strafr. toepassing kunnen vinden [4]).

Op welke wijze de dooding geschiedt, hetzij door een strafbaar doen, hetzij door een strafbaar laten, maakt een groot onderscheid. Evenwel heerscht hieromtrent een ernstig verschil van gevoelen Ockerse [5]) is van oordeel, dat onder opzettelijke levensberooving zoowel het doen als het laten kan worden verstaan. Hij miskent echter daardoor de etymologische be-

---

[1]) Vgl. Binding, t. a. p., I, p. 32; Garraud, t. a. p., p. 560, n°. 1605; Simons, t. a. p., II. p. 10. Ook ten aanzien van geborenen vóór de 26ste week der zwangerschap, wier leven niet langer dan twee dagen duurt, kunnen derhalve de misdrijven reeds worden begaan. De rechtspraak in Duitschland schijnt daaromtrent evenwel niet gevestigd te zijn, althans Binding voegt aan zijn oordeel toe: „Zu denken giebt der RG 1 v. 21 Okt. 1880 zu Grunde liegende Fall".

[2]) Arr. H. R. 1 November 1897, W. v. h. R. n°. 7038.

[3]) Arr. H. R. 7 Mei 1906, W. v. h. R. n°. 8372.

[4]) Arr. H. R. 29 Juli 1899, W. v. h. R. n°. 7319.

[5]) Mr. A. F. Ockerse, Kindermoord en Kinderdoodslag, Nijmegen, 1891, p. 25 vlg.

teekenis van het woord „berooven", dat van Dale [1]) gelijk stelt met „met geweld buiten het bezit van iets stellen". Nu zal voor geweld wel altijd noodig zijn eene actieve daad en dus ook voor berooving [2]), zoodat het in hulpeloozen toestand laten van een kind door de moeder, met de bedoeling het op deze wijze te dooden, niet kan vallen onder de artt 290 en 291 doch, indien de dood gevolgd is, alleen onder de artt. 307 of 450 Wetb. v. Strafr. Wij zeggen het evenwel Noyon [3]) na, dat de kleinste positieve daad der moeder haar onder die omstandigheden onder het bereik der eerstgemelde artikelen brengen kan.

d. De dader moet de levensberooving opzettelijk hebben gepleegd, dus willens en wetens. Door dezen eisch zegt de wetgever als het ware implicite, dat hij de lichtere strafbaarstelling van den kindermoord niet gevonden heeft in algeheel ontbrekende of verminderde toerekeningsvatbaarheid der moeder uit hoofde van haren psychischen toestand, doch in van buiten op haar inwerkende oorzaken, die desniettemin hare wilsbepaling ongedeerd laten. Vooral op dit punt hebben onzen wetgever onbillijke verwijten getroffen. Steunende toch op eene onjuiste opvatting van van Swinderen [4]), die als grond voor de lichtere strafbaarstelling eener kindermoordenares naar Nederlandsch recht vermeld „l'état anormal physique et psychique qui influe sur sa responsabilité", roept Bouton [5]) pathetisch uit: „Là est justement le vice de cette loi, elle a pour but non de réprimer un acte criminel mais de punir une malade. L'état d'ame dont il s'agit dans les motifs rapportés par van Swinderen c'est que les médecins se sont plu à nommer le délire puerpéral. Jamais un législateur n'avait jusqu 'alors songé à viser ce délire et à punir la démente d'une peine

1) T. a. p, i. v. berooven.

2) Vgl. v. d. Hoeven, Mag het Wetboek van strafrecht ongewijzigd ingevoerd worden? p. 130; Simons, t. a. p., II, p. 6; Noyon, t. a. p., III, p. 66.

3) T. a. p., III, p. 66.

4) Esquisse du droit pénal actuel dans les Pays-Bas et à l'Etranger dl. II, p. 57. Vgl. ook Ockerse, t. a. p., p. 17.

5) L'infanticide, p. 143.

aussi mitigée qu 'elle fût: on ne chatie pas les fous, on les soigne". Bouton maakt zich echter noodeloos ongerust en had veilig zijne verwijten voor zich kunnen houden. Immers indien het misdrijf gepleegd wordt onder omstandigheden, die de wilsbepaling uitsluiten, m. a. w. indien het opzet niet kan worden bewezen, zooals dat bij een „délire puerpéral" steeds het geval zijn zal, moet noodzakelijk vrijspraak volgen terwijl, wanneer aan de toerekenbaarheid der beklaagde mocht worden getwijfeld, wel altijd deskundigen zullen worden benoemd, ten einde voor den rechter de gelegenheid te openen om te beslissen, of de voorwaarden voor de niet-strafbaarheid, zooals art. 37 Wetb. v. Strafr. die stelt, al of niet vervuld zijn. Waar dus onze wetgever „de bijzondere gemoedsbeweging waarin de moeder verkeert [1])" als rechtsgrond voor de lichtere strafbaarheid vermeldt, heeft hij niet op het oog eene gemoedsbeweging, „qui influe sur sa responsabilité", doch een toestand, die de wilsbepaling en de verantwoordelijkheid onaangetast laat, doch die aan den anderen kant toch aanleiding geeft tot het in het leven roepen eener mildere beoordeeling, die zich practisch uit in eene reductie der strafmate [2]).

In verband met de plaatsing van het woord „opzettelijk", moet het opzet derhalve gericht zijn geweest op het dooden van een levend kind. Moet nu ook de moeder geweten hebben, dat het kind leefde, b.v. doordien zij het hoorde schreeuwen, of de kindsbewegingen heeft gevoeld? Naar analogie van 's Hoogen Raads arrest van 29 Juli 1907 [3]) achten wij dit geen bepaald vereischte. Voldoende is o. i., indien zij slechts veronderstelde en bedoelde een levend kind te dooden [4]). Om die veronderstelling en bedoeling aan te toonen kunnen natuurlijk in de eerste plaats dienen de gepleegde actieve handelingen. Eene moeder legt haar kind geen kussen op den mond,

---

1) Smidt, II, p. 438.

2) Zie Sociaal Weekblad, 1901, p. 251. Vgl. ook dr. P. H. Simon Thomas, Kinderdoodslag en Kindermoord, Tijdschr. v. Strafr., dl. XV, p. 75 vlg.

3) W. v. h. R. nº. 8580.

4) Noyon, supplement, p. 1.

of sluit niet de ademhalingsorganen op andere wijzen af, indien zij meent, dat het reeds overleden is. Doch daarnaast komen in aanmerking de onbedriegelijke symptomen van vorderende zwangerschap. Heeft de moeder tot kort voor de uitdrijving de kindsbewegingen gevoeld of waargenomen, dan ligt daarin eene belangrijke aanwijzing voor haar opzet, omdat zij niet anders kon verwachten dan dat zij een levend kind baren zou.

Onze wetgever heeft het woord „opzettelijk" uitdrukkelijk in de artikelen genoemd. Men kan twisten over de vraag, of dit eigenlijk wel noodzakelijk was, omdat levensberooving, d i. gewelddadige levensontneming, zonder opzet ondenkbaar is. Het meerdere schaadt niet, zoodat deze strijdvraag zonder practische beteekenis is.

De culpose kinderdoodslag heeft geen voorwerp van afzonderlijke wettelijke verzorging uitgemaakt, zoodat daarop art. 307 Wetb. v. Strafr. van toepassing is.

d. De moeder moet het feit hebben gepleegd onder de werking van vrees voor de ontdekking van hare bevalling (kinderdoodslag), of ter uitvoering van een onder de werking van vrees voor de ontdekking van hare aanstaande bevalling genomen besluit. De oorzaak van de vrees doet dus niet ter zake, mits zij slechts vrees opgewekt heeft.

In het verschil der beide zooeven genoemde elementen ligt het onderscheid tusschen kinderdoodslag en kindermoord. De wetgever is hier van zijne gebruikelijke terminologie afgeweken [1]). Het onderscheid tusschen doodslag (287 Sr.) en moord (289 Sr.) toch ligt in den voorbedachten raad of de praemeditatie, die bovendien nog voor laatstgenoemd misdrijf wordt gevorderd. Omtrent de beteekenis daarvan heerscht geen verschil van gevoelen. Men definieert algemeen den voorbedachten raad als het oogenblik van kalm beraad liggende tusschen de opvatting en de uitvoering van het voornemen. Maar moet nu ook aan die gangbare definitie het begrip kindermoord worden getoetst? Wij gelooven dit niet. De wet-

---

[1]) v. d. Hoeven, t. a. p., p. 130.

gever heeft bij den kindermoord blijkbaar slechts op het oog gehad een vóór de bevalling gerijpt voornemen tot dooding van het te verwachten kind, terwijl hij onderstelt, dat de gemoedsstemming der moeder onder den invloed van vrees voor de ontdekking der bevalling geen tijd laat tot kalm beraad. Voor kindermoord kan dus o. i. alleen worden gevorderd een besluit vóór de bevalling, terwijl dit genomen zijn moet onder de werking van vrees voor de ontdekking der baring [1]).

Waar ligt nu de grens tusschen kinderdoodslag en kindermoord? Zij moet worden getrokken bij de bevalling. De wet toch spreekt in art. 291 van de aanstaande bevalling, zoodat het besluit dus genomen moet zijn vóór de bevalling.

Reeds in Hoofdstuk III merkten wij op, dat de etymologie, in verband met de verloskunde, naast elkander drie begrippen kent: als: bevalling, baring en geboorte, die evenwel niet gelijksoortig zijn. Wat is nu de beteekenis van bevalling? Taalkundig wil bevallen niet anders zeggen dan: te bed gaan liggen, of in de kraam komen [2]) en wanneer men aan die beteekenis vasthoudt, die o. i. medisch en juridisch de eenige houdbare is, dan begint de bevalling met de eerste wee en eindigt zij met de uitdrijving der placenta. Zoodra derhalve de weeënwerkdadigheid is aangevangen, is kindermoord uitgesloten [3]).

e. De levensberooving moet bij of kort na de geboorte zijn geschied. Omtrent de beteekenis van het begrip „geboorte" zij verwezen naar Hoofdstuk III. Er rest ons dus alleen na te gaan, wat moet worden verstaan onder „kort na de geboorte". Onze wetgever heeft de beoordeeling van dit begrip aan den rechter willen overlaten en hij geeft ons geen enkele directe aanwijzing, waarnaar wij die tijdgrens kunnen belijnen. In

---

1) Noyon, t. a. p., III, p. 71.

2) Vgl. Woordenboek der Nederlandsche Taal, 15e afl., bewerkt door dr. A. Kluyver.

3) Rb. Middelburg, 28 October 1890, W. v. h. R. nº. 5946. Anders evenwel Noyon, t. a. p., III, p. 71 en 72. Wij meenen echter, dat de door dezen gegeven uitlegging, hoe uitstekend ook pro jure constituendo, niet kan dienen pro jure constituto.

Frankrijk en Duitschland verkeert men in dezelfde moeilijkheid. De Codewetgever spreekt van „nouveau-né" en § 217 S. G van „gleich nach der Geburt". Reeds vóór dien en ook later zijn echter de commentatoren druk in de weer geweest daarvoor criteria aan te geven, doch zij gingen daarbij zoo willekeurig te werk, dat het onnoodig is deze hier nader te bespreken [1]). Alleen vinden wij in twee uitspraken van het Fransche Hof van Cassatie van 24 December 1835 en 14 April 1837 [2]) een algemeenen regel, die echter door zijne elasticiteit geen verandering ten goede bracht. „Il y a infanticide — aldus het Hof — tant que la vie de l'enfant n'est pas entourée des garanties communes et que le crime peut effacer jusqu'aux traces de sa naissance". Trouwens wij gelooven, dat het veel beter is zich niet aan eenigerlei uitlegging te wagen, omdat zij voor ieder concreet geval niet pasklaar kan worden gemaakt [3]). Waar de rechter alleen op moet letten is de grond der lichtere strafbaarstelling. Deze is zonder meer de werking van vrees voor de ontdekking der bevalling. Met de opheffing der vrees is echter de werking daarvan op de moeder nog niet opgeheven. Het vervallen van de vrees is dus in dezen niet beslissend, doch uitsluitend het vervallen van de werking der vrees. Is die werking afgeloopen, dan zijn de bijzondere bepalingen verder buiten toepassing [4]). Dit is echter het eenige criterium, dat wij wenschen te geven, omdat alle anderen ons zonder daadwerkelijke beteekenis schijnen.

Kinderdoodslag en kindermoord zijn soortmisdrijven, terwijl zij bovendien vallen onder het ruimere begrip van doodslag. Hieruit volgt dat, indien bij ten laste legging van kindermoord de vrees voor de aanstaande bevalling niet bewezen wordt,

---

1) Vgl. de Feyfer, t. a. p., p. 113—146.

2) Dalloz, supplément, IV, i. v. Crim. c. Dél. e. l. pers., nº. 80.

3) Zoo zegt ook Binding, t. a. p., I, p. 33 omtrent het begrip „gleich nach der Geburt": „Ein tempus criticum dafür aufzustellen ist unmöglich und verfehlt: es entscheidet die Dauer des pathologischen Zustandes der Mutter."

4) Vgl. Noyon, t. a. p., III, p. 70 en 71.

daarom nog geen vrijspraak behoeft te volgen, doch veroordeeling wegens kinderdoodslag kan plaats vinden [1]). Is gedagvaard wegens kinderdoodslag en blijkt omgekeerd achteraf de verzwarende omstandigheid van kindermoord, dan belet niets die alsnog ter zitting ten laste te leggen en daarna wegens kindermoord te veroordeelen.

Waar kinderdoodslag en kindermoord tot het ruimere begrip doodslag behooren, is daarmede tevens de toepasselijkheid van art. 299 Wetb. v. Strafr. op de daderes aangetoond, zoodat zij van de rechten bedoeld in art. 28 n°. 1—5 Wetb. v. Strafr. kan worden ontzet.

Bij den aanvang van zijn onderzoek wachten den rechter-commissaris bij kinderdoodslag en kindermoord reeds terstond belangrijke bezigheden. Is er eene verdachte moeder en een kinderlijkje, dan moet hij het verband tusschen beiden naspeuren, terwijl hij, indien er geen verdachte moeder is, alleen het ter zijner beschikking gesteld lijkje tot het eerste voorwerp zijner bijzondere zorgen behoort te maken. Daarbij kan hij weder als van zelf de hulp van deskundigen niet ontberen, die door de beantwoording der te stellen vragen het benoodigd bewijsmateriaal hebben bij te brengen. Bij het gerechtelijk-geneeskundig onderzoek kunnen derhalve in verband daarmede den deskundigen tweeërlei soort vragen ter beantwoording worden voorgelegd, nl. die welke de moeder betreffen en die welke uitsluitend het kind aangaan.

Met betrekking tot de moeder luiden die vragen:

1°. Heeft de verdachte gebaard en, zoo ja, wanneer heeft dan de baring plaats gehad?

2°. Kan de zwangerschap der verdachte onbekend zijn gebleven?

3°. Hoe was de geestestoestand der verdachte tijdens en kort na de baring?

De beide laatste vragen zijn reeds beantwoord in Hoofdstuk IV en Hoofdstuk IX, terwijl het antwoord op de eerste vraag

---

1) Arr. H. R. 13 Januari 1896, W. v. h. R. n°. 6757.

zeer gemakkelijk kan worden gegeven, indien slechts rekening wordt gehouden met de verloskundige gegevens, zooals die in Hoofdstuk I zijn besproken.

Ten aanzien van het kind is er ééne alles overheerschende hoofdvraag, met welker bevestigende of ontkennende beantwoording het verdere proces staat of valt. Zij is deze: Is het kind levend geboren? Blijkt dit het geval te zijn, dan volgt als van zelf de tweede: Welke is de oorzaak van den dood geweest?

De vraag, of het kind levend geboren is, valt practisch, althans in verreweg de meeste gevallen, samen met eene andere, of nl. het kind al of niet heeft geademd? Dat een kind, ook al ademt het niet, daarom nog niet dood is en dikwijls met gepaste kunstmiddelen tot ademen, tot schreeuwen en zoo tot volledig en voor voortduring vatbaar leven kan worden gebracht, is iederen verloskundige bekend. Wij wezen daarop dan ook reeds in Hoofdstuk I. Dit neemt evenwel niet weg, dat onder geheel normale omstandigheden een kind zeer kort na de geboorte begint te ademen en dit al schreeuwende voortzet. De verloskundige, die het kind hoort schreeuwen, weet, dat hij daaraan voorloopig geen bijzondere zorgen behoeft te wijden. En omgekeerd weet hij ook dat, indien het niet schreeuwt, gevaar dreigt en zijne onmiddellijke hulp noodig is.

Eene barende, ook al is zij nog zoo onnoozel, is het niet onbekend, dat een pasgeboren kind behoort te schreeuwen, doch evenzeer ontbreekt haar vrij geregeld de wetenschap, dat een na de geboorte niet spontaan schreeuwend kind niet per se dood is. Voor haar geldt nog wel de regel, die tot voor betrekkelijk korten tijd in de gerechtelijke geneeskunde gangbaar was, dat ademen (d. i., althans voor haar, schreeuwen) en leven één zijn. Wanneer dan ook aan het kinderlijk niet de onbedriegelijke teekenen van plaats gehad hebbende ademhaling te vinden zijn, dan zal het moeilijk zijn de eventueele bewering der moeder, dat zij het kind dood waande, onaannemelijk te maken.

Deze inleidende woorden mogen dienen, zoowel om medisch-

forensische spitsvondigheden (of wat daarop veelal gaat gelijken) van hunne kracht te berooven, als om de groote beteekenis te verklaren, die ter beantwoording van de eerste vraag moet worden toegekend aan de z.g. *longenproef*.

Bij volledige ademhaling verschillen de longen van die in foetalen toestand in grootte en vorm, in uiterlijk en kleur, in consistentie, in bloedgehalte en in specifiek gewicht.

De foetale longen zijn klein en liggen achter in de borstholte naast de wervelkolom. Zij bedekken slechts het achterste gedeelte van het diaphragma en laten het hart en de thymusklier geheel onbedekt. Volledig uitgezette longen vullen daarentegen de borstholte op en de voorranden, met name die van de rechter long overdekken het hartzakje zóó, dat daarvan slechts een klein gedeelte zichtbaar is, als men den voorsten borstkaswand heeft weggenomen. Tusschen deze beide uitersten komen overgangen voor, wanneer de uitzetting der longen door de ademhaling slechts onvolledig heeft plaats gehad.

De vorm der longen verandert door de ademhaling zoodanig, dat zij van plat convex worden, dat hunne scherpe randen worden afgerond en dat het oppervlak van glad eenigszins oneffen wordt.

De kleur der foetale longen wordt gewoonlijk met die van de lever vergeleken, terwijl longen, die geademd hebben, als helder, rozerood worden beschreven. In het algemeen gaat dit ook vrijwel op, maar meer beteekenis heeft toch de mozaïekteekening, die men met de loupe gemakkelijk herkennen kan aan de longen, of gedeelten daarvan, die geademd hebben. Dit mozaïek ontstaat door de omzooming der witachtig doorschemerende, met lucht gevulde longblaasjes met de meer of minder gevulde, helder roode bloedvaten.

De consistentie der foetale longen is vast en gelijkt bij vingerdruk op leverweefsel. Snijdt men hen door, dan zijn zij gelijkmatig, vast en glad. Hebben de longen geademd, dan is daarentegen het weefsel wat losser en meer elastisch. Het gelijkt meer op eene spons en laat zich met de vingers samendrukken. Bij doorsnijding van zulke longen hoort men

een zacht knetterend geluid. Ook de doorsnede vertoont een sponsachtigen bouw.

Bij volledig gelukte ademhaling heeft zich in de longen het tot nog toe nauwelijks gebruikte stroomgebied der arteria en venae pulmonales sterk verwijd, d. w. z., dat het bloedgehalte der longen, tegenover den foetalen toestand, zeer is toegenomen. Een zeer gering bloedgehalte der longen, mits deze niet rottend zijn en verbloeding niet de doodsoorzaak is, maakt het dan ook aannemelijk, dat het kind niet geademd heeft. Een groot bloedgehalte bewijst echter niet het tegendeel, daar bij den intraüterinen verstikkingsdood de longen eveneens hyperaemisch worden. Doch wel heeft het beteekenis, wanneer bij het insnijden der longen op de doorsnede bloederig schuim voor den dag komt. Foetale longen vertoonen dit verschijnsel niet, tenzij zij reeds tot rotting zijn overgegaan.

Het specifiek gewicht der longen bepaalt men eindelijk door de drijfproef. Daartoe verwijdert men uit den thorax de longen met trachea en larynx en in samenhang met het hart en de thymusklier. Zekerheidshalve verdient het aanbeveling daarna de trachea met een draad toetesnoeren om te voorkomen, dat er water in de longen dringt. De geheele massa wordt daarna gedompeld in eene kom met koud water, terwijl de grootte van die kom zoodanig moet zijn, dat de massa de wanden niet raakt. Heeft het kind geademd, dan drijft de geheele massa. Vervolgens doet men hetzelfde met de longen alleen en deze zullen a fortiori drijven, wanneer het kind geademd heeft.

Zoowel het een als het ander kan echter anders uitvallen. De longen toch, al of niet met het hart en de thymusklier verbonden, kunnen zinken, ook al heeft het kind geademd, wanneer de ademhaling slechts onvolledig was In dat geval — en het is verstandig de volgende experimenten altijd te doen — snijdt men een stuk longweefsel uit en wel op eene plaats, waar men op grond der straks genoemde kenteekenen reden heeft gebruikt longweefsel aanwezig te achten. Het uitgesneden stuk houdt men onder water met de sneevlakte naar boven en knijpt het tusschen de vingers samen. Als het kind geademd

heeft, ziet men uit het samengeknepen longweefsel luchtblaasjes van wat bloederig vocht vergezeld, naar de oppervlakte van het water stijgen. Laat men het aldus gecomprimeerde stuk los, dan drijft het, indien het kind geademd heeft. Eindelijk neemt men een kleiner stukje van het longweefsel, dat er uitziet alsof het had geademd, wrijft dit zeer krachtig tusschen duim en wijsvinger en werpt het daarna in het water. Is het longstuk werkelijk luchthoudend door ademhaling, dan zal het blijven drijven, al knijpt men het ook nog zoo hard.

Tegen de longenproef zijn verschillende bezwaren aangevoerd. Allereerst heeft men beweerd, dat eene gelukte drijfproef nog niet altijd de plaats gehad hebbende ademhaling bewijst. Dat men daarbij de vergissing niet moet begaan over het hoofd te zien, dat bevroren of met alcohol doortrokken longen ook drijven, behoeft nauwelijks betoog, doch daarop doelen wij niet. Wij hebben meer het oog op de bewering, dat door kunstmatig opgewekte ademhaling (methode van Schultze) lucht in de longen kan binnendringen. Wij erkennen gaarne de juistheid dezer bewering, doch zij mist iedere forensische beteekenis. Kindermoord en pogingen tot kunstmatige ademhaling sluiten elkaar uit. Kunnen de laatste bewezen worden, dan vervalt daarmede implicite iedere aanklacht van kindermoord.

Verder is op de intraüterine ademhaling gewezen en beriep men zich op enkele zeer zeldzame gevallen, waarin de in de baarmoeder gedrongen lucht zelfs intraüterine schreeuwen, den vagitus intrauterinus heeft mogelijk gemaakt. Ook aan deze bewering ontbreekt elke forensische beteekenis. Dergelijk binnendringen van lucht in de baarmoeder geschiedt nooit, tenzij eene min of meer kunstvaardige hand dat toetreden heeft bevorderd, hetwelk in gevallen van kindermoord wel nimmer zal plaats vinden.

De meeste waarde heeft nog de bewering, dat ook rottingsgassen de longen kunnen doen drijven, waardoor dus het resultaat der drijfproef in sommige gevallen twijfelachtig zou kunnen zijn. Inderdaad moet de juistheid hiervan worden

toegegeven, doch aan den anderen kant moet men even goed erkennen, dat dit niet dikwijls zal geschieden. Slechts in gevallen van zeer sterke algemeene rotting van het kinderlijk zullen de foetale longen misschien door de rottingsgassen tot drijven worden gebracht. Dit „misschien" is hier noodzakelijk en gepast, omdat de proeven van Brouardel[1]), Descoust en Bordas, bevestigd door die van Ungar[2]), hebben aangetoond, dat bijna alleen longen, die geademd hebben, rotting met gasvorming vertoonen. Maar ook zelfs in dat geval zullen de andere bij de drijfproef besproken onderdeelen, in verband met wat verder het onderzoek der longen leert, eene juiste beoordeeling mogelijk maken, afgezien nog hiervan, dat de rottingsgassen veelal in groote blazen onder het longoppervlak zitten en dat een prik in die blazen de door rottingsgas drijvende longen veelal doet zinken. Wanneer de longproef goed en volledig wordt uitgevoerd, dan valt aan haar positief resultaat o i. niet te tornen.

Ietwat anders is het, wanneer de longproef een negatief resultaat geeft en met name geldt dit voor de drijfproef. Al meer dan twee honderd jaar is het bekend, dat longen van kinderen, die soms wel vier en twintig uren lang geademd en geschreeuwd hebben, toch in het water kunnen zinken. De eerste, die hiervan eene aannemelijke verklaring gegeven heeft, is Simon Thomas geweest. Zij luidt aldus: „Toen het kind na eene, wat hare dynamisme betreft, zeer regelmatige baring voorspoedig ter wereld gekomen was, was het gezond en krachtig genoeg om regelmatig te ademen, dat is: de voor de inademing bestemde spieren traden behoorlijk in werkzaamheid, en terwijl de borstkas regelmatig verruimd werd, vulden de longen zich behoorlijk met lucht. Het kind ademde ook als elk ander. Het was echter een vroegtijdig geboren, bij hetwelk men veronderstellen mag, dat de actieve respiratieorganen toch nog niet zoo volkomen ontwikkeld waren, dat zij krachtig en regelmatig werkzaam konden blijven;

1) T. a. p., p. 59.
2) E. Ungar, Der Kindermord, in Schmidtmann's Handbuch der gerichtlichen Medizin, Bd. II, p. 441.

het gevolg daarvan was, dat het kind, na eenige uren van de moeder gescheiden te zijn, minder krachtig begon in te ademen; neemt men nu in aanmerking, dat de exspiratie een passieve toestand is, waarbij de opgenomen lucht, ten gevolge van de elasticiteit van het longweefsel (eene doode kracht) weder wordt uitgedreven, dan laat zich de mogelijkheid zeer wel inzien, dat, als het ware, bij elke uitademing *een weinig* meer lucht ontlast wordende, dan bij elke inademing naar binnen drong, de longen eindelijk weder geheel tot den foetaaltoestand terugkeerden en de dood ten slotte onder verschijnselen van langzame verstikking intrad [1])".

De verklaring van Simon Thomas werd door Ungar [2]) aangevuld in dien zin, dat de elasticiteit van het longweefsel wel een groot deel van de lucht vermag uit te drijven, doch dat de laatste rest verdwijnt door resorptie in het bloed der capillairen om de alveolen. De resorptie is mogelijk, omdat bij den pasgeborene de hart-actie geruimen tijd langer duurt dan de andere levensverschijnselen.

Forensisch van meer beteekenis is evenwel de mogelijkheid dat het kind gedood zijn kan, terwijl het nog in z.g. apnoe verkeerde, een toestand, die van enkele seconden tot meer dan twee minuten duren kan.

Vooral met het oog daarop is het raadzaam uit het aantreffen van niet-luchthoudende longen geen andere conclusie te trekken dan deze, dat de longproef niet het bewijs heeft geleverd voor het ademen van het kind en verdere conclusies achterwege te laten.

Naast de longenproef is er nog slechts éene waardevolle ter beantwoording van de vraag, of het kind geleefd heeft. Deze is de proef van Breslau, de z.g. maag-darmproef, of het onderzoek van het maagdarmkanaal. Het voorschrift van Ungar bij het verrichten dezer proef luidt als volgt: „Men

---

[1]) A. E. Simon Thomas, Volkomen gemis van lucht in de longen (atelectasis pulmonum completa) bij een vroegtijdig kind, dat krachtig geschreeuwd en 17 uren geleefd had. Ned. Tijdschr. v. Geneeskunde, 1864, p. 338.

[2]) T. a. p., p. 450.

onderbindt, reeds bij het verwijderen der borstorganen, den slokdarm onmiddellijk boven de caria. Later maakt men eene dubbele onderbinding van den pylorus en eene in de flexura sigmoidea en voegt daaraan toe nog eenige onderbindingen in het verloop van den darm, met name op de grenzen van het oogenschijnlijk luchthoudende, uitgerekte darmgedeelte, om aldus verplaatsing der lucht bij het manipuleeren met den darm te voorkomen. Daarop worden eerst de uitgesneden maag en vervolgens de darm in zijn geheel en zoo noodig in verschillende stukken onderzocht op hun drijfvermogen.

Wanneer zich in den wand van maag of darm met rottingsgas gevulde blazen bevinden, kan men die, wanneer het intestinum drijft, aanprikken om te zien, of na samenvallen der blaas het darmstuk zijn drijfvermogen verliest" [1]).

De conclusies van Breslau omtrent de waarde der maagdarmproef waren de volgende:

I. „Findet sich in keinem Theile des Darmkanals Luft, so ist mit der grössten Wahrscheinlichkeit anzunehmen, dass das betreffende Kind extrauterin nicht gelebt habe.

II. Ist der grössere Theil des Darmkanals mit Gas, resp. Luft, angefüllt, so ist mit Bestimmtheit anzunehmen, dass das betreffende Kind extrauterin gelebt habe, und zwar um so länger, je weiter vom Magen abwärts der Darmkanal mit Luft angefüllt ist, gleichviel, ob der Zustand der Gedärme ein frischer oder bereits in Faülniss übergegangener ist.

III. Ist der Zustand des Darmkanals ein bereits hochgradig fauler und sind einzelne kleine Partien an verschiedenen Stellen von etwas Gas ausgedehnt, so ist mit der grössten Wahrscheinlichkeit anzunehmen, das dieses Gas ein Faülnissproduct ist und dass das betreffende Kind nicht extrauterin gelebt hat" [2]).

Latere onderzoekingen hebben geleerd, dat de eerste dezer conclusies nog wel wat voorzichtiger had gesteld kunnen wor-

---

[1]) Ungar, t. a. p., p. 465.

[2]) Breslau, Ueber Entstehung und Bedeutung der Darmgase beim neugeborenen Kind, Monatsschrift für Geburtskunde u. Frauenkr., Bd. XXVIII, 1863, p. 13.

den, daar er toch verschillende gevallen zijn waargenomen, waarbij de longproef een positief en de maagdarmproef daarentegen een negatief resultaat opleverde.

De beide andere conclusies zijn evenwel steekhoudend gebleken en de maagdarmproef heeft dan vooral beteekenis, wanneer b.v. door obstructie van den larynx met geaspireerd bloed en slijm de longen, niettegenstaande zelfs krachtige adembewegingen, geen lucht hebben kunnen krijgen.

Wat er verder nog wordt aanbevolen als herkenningsmiddel van het al of niet geleefd hebben van het kind is, met enkele uitzonderingen, als volkomen onbruikbaar aan te merken. De uitzonderingen zijn: het afgevallen zijn van de navelstreng (en in dat geval is van geen kindermoord, doch reeds van moord sprake) en de door mikroskopisch onderzoek aangetoonde aanwezigheid van voedingsstoffen of van de buitenwereld afkomstige, bij de respiratiepogingen in de maag gedrongen zaken, zooals b.v. partikels der moederlijke faeces.

De einduitkomst van een en ander is dat, afgezien van andere door het verhoor aan den dag te brengen aanwijzingen als b.v. het waargenomen zijn der kindsbewegingen, bij positief resultaat der beide, of van eene der beide beschreven proeven, het antwoord van den deskundige op de vraag: Heeft het kind geleefd? bevestigend zijn kan, terwijl bij negatief resultaat dit antwoord slechts luiden kan, dat het leven niet gebleken is.

De tweede vraag, die den geneesheer-deskundige wordt voorgelegd, is dus die naar de doodsoorzaak. Het antwoord op die vraag kan even goed gemakkelijk, als moeilijk, misschien zelfs nooit te geven zijn. De deskundige heeft zich dan ook o. i. tot taak te stellen, hetgeen zoowel humaniteit als gerechtigheid hem voorschrijven, van naar duidelijke doodsoorzaken te zoeken, die te beschrijven en te waardeeren, wanneer hij die vindt, doch wanneer hij die niet aantreft zonder eenig voorbehoud te verklaren, dat hem de doodsoorzaak onbekend is en er geen enkele grond bestaat aan eenig misdrijf te denken. Slechts door op die wijze te handelen voorkomt

bij het gevaar, dat op eene door hem ietwat aarzelend geformuleerde conclusie eene onschuldige veroordeeld wordt, hetzij wegens kindermoord, hetzij wegens het veroorzaken van den dood door schuld. Te meer klemt die eisch, omdat hier te lande, waar geen corps van vaste gerechts-medici bestaat, zeker geen enkele deskundige zal durven verklaren zóó volledig op de hoogte te zijn van verloskunde en kinderpathologie tegelijk, dat hem geen enkele beschreven oorzaak van den spontanen dood van een pasgeboren kind onbekend is.

Wij bespreken hieronder de meest voorkomende oorzaken van den gewelddadigen dood van een pasgeborene.

Dood door stikking. Wat is stikken? Op die vraag moet het antwoord luiden: Stikken is sterven tengevolge van onvoldoende gaswisseling van het bloed. Denkt men alleen aan stikken na de geboorte, dan kan aan deze definitie nog een woord ter verduidelijking worden toegevoegd en kan men spreken van onvoldoende respiratorische gaswisseling. Het is duidelijk, dat deze definitie niet alleen betrekking heeft op geweldadige verstikking. Terecht, want ook bij een aantal ziekten kan de dood door langzame (b.v. bij dubbelzijdige pneumonie) of door snelle (b.v. bij larynxdiphterie) verstikking optreden.

In foro heeft alleen de geweldadige verstikking beteekenis. Zij er nu ook anatomische gegevens, die deze van eene natuurlijke, zij het dan ook pathologische verstikking doen onderkennen? Geen enkel! Men vindt bij beide soorten van verstikkingsdood dezelfde verschijnselen met meerdere of mindere standvastigheid terug. Deze zijn: ecchymosen in de huid en in de conjunctiva bulbi, vloeibaar blijvend bloed, sterke bloedvulling der inwendige organen, vooral van de longen en het rechter hart, en subsereuse ecchymosen met name in pleura en pericardium.

Als bewijs van een geweldadigen verstikkingsdood kunnen deze verschijnselen geen van alle dienen, zelfs niet bij een pasgeborene, waar veel van de op lateren leeftijd voorkomende oorzaken van den stikkingsdood ontbreken. Vindt men daar subpleurale ecchymosen, eene roodbruine kleur der longen en in de bronchiën min of meer bloederig gekleurd schuim, dan

is de stikkingsdood wel zeker, doch mag men den gewelddadigen stikkingsdood slecht waarschijnlijk achten.

Zekerheid daaromtrent kan bij het anatomisch onderzoek slechts door uitwendige teekens verkregen worden.

Gewelddadige stikking van den pasgeborene geschiedt door dichtdrukken van mond en neus met de hand of met kussens e. d. m., door het kind met het aangezicht in een kussen te leggen, door het samenknijpen der beenen, wanneer het kind daartusschen ligt, door verworging, hetzij met de hand, hetzij met een band of touw enz., door invoeren van een vinger of van vreemde lichamen in de keel, door sterken druk op borst en buik, wanneer het kind met geweld in eene te kleine ruimte geperst wordt, door het plaatsen in eene kleine afgesloten ruimte, b.v. eene doos, kist of lade en eindelijk door het kind te begraven.

Wanneer niet de kindermoord gewoonlijk onder den invloed van een hevig affect plaats had, doch de daderes het misdrijf met kalm overleg en zekere geraffineerdheid kon plegen, dan zou in de meerderheid der besproken gevallen geen enkel verschijnsel op den gewelddadigen dood wijzen. Nu dit evenwel niet het geval is, kan men in hoofdzaak de navolgende verschijnselen vinden.

Bij dichtdrukken van mond en neus met de hand wordt bijna altijd overdadige kracht aangewend en dit kan moeilijk gedurende eenige minuten geschieden, zonder dat de vingers krampachtig om het hoofd slaan. Men heeft dus kans vingerafdrukken in het aangezicht te vinden, waarin gewoonlijk de nagelvorm goed te herkennen is. Wordt reeds bij het eerste verhoor aangegeven, dat de vrouw getracht heeft de baring te bespoedigen, door aan het geboren lichaamsdeel te trekken, of wordt (al is het dan ook onaannemelijker) dit eerst later gedaan ter verklaring der nagelsporen, dan kan de plaatsing dezer laatste somwijlen het verhaal der verdachte waarschijnlijk of onwaarschijnlijk maken. Bij poging tot uithaling der vrucht, nadat de schedel geboren is (want dit is het geval, waar het hier op aankomt) zullen de nagelsporen gewoonlijk meer dwars op de lengte van het lichaam staan, omdat de

trekkende vingers parallel aan die as aangelegd worden, terwijl nagelsporen bij poging tot stikken teweeggebracht in den regel in de lengteas van het lichaam loopen.

Nauwkeurig gebruik maken van de mededeelingen der vrouw omtrent den gang van zaken en vergelijken van wat daaruit te leeren valt met wat men heeft waargenomen, zal den deskundige moeten leiden tot zijne conclusie, die evenwel, als er daarbij van hulp der vrouw sprake is, wel nooit anders dan als eene waarschijnlijke gesteld zal kunnen worden.

Dan is het aan den rechter-commissaris om te trachten de waarheid vast te stellen. Dit laatste geldt geheel, wanneer het kind onder of op het kussen, of tusschen de beenen der vrouw gestikt is. Immers daarbij zullen alle uitwendige teekenen van geweld ontbreken. Dit kan ook het geval zijn, wanneer het kind geworgd is door den hals met een door wijsvinger en duim gevormden ring te omgrijpen. Gewoonlijk echter geschiedt worgen met de hand door de vingertoppen in den hals te drukken en dan zullen vingertop-afdrukken en nagelsporen wel nimmer ontbreken.

Bij verworging met een band vindt men, meer dan dit bij volwassenen het geval is, eene bloedonderloopen snoervoor en sugillatie in het onderhuidsche bindweefsel. Ook vindt men niet zelden bloedingen onder het slijmvlies van larynx en trachea. Dit geldt vooral voor het geval, dat de verworging met een smal en hard band of koord is geschied. Is het kind met een zacht, breed band of met de navelstreng geworgd, dan kunnen de druksporen ontbreken of veel geringer zijn en in het laatste geval gelijken op het resultaat eener omstrengeling van den hals door de navelstreng. Of deze laatste bestaan heeft, zal gemakkelijk door het ondervragen der vrouw kunnen worden uitgemaakt.

Gewaarschuwd dient te worden tegen het aanzien van huidplooien, door twee ietwat violette verhevenheden omgeven, die in den verstijfden hals van den dooden neo-natus kunnen ontstaan, voor snoervoren. Dergelijke plooien loopen nooit geheel rond en kunnen dus gemakkelijk van snoervoren onderscheiden worden. Vreemde lichamen in den pharynx zullen,

ook al is later getracht die er uit te halen, allicht nog gedeelten overlaten en althans zullen zij, evenals de in de keel ingebrachte vinger, verwondingen teweegbrengen. Nauwkeurig onderzoek naar den toestand der mondholte en pharynx mag daarom nooit achterwege blijven.

Voor de beide in de voorlaatste plaats genoemde wijzen van gewelddadige stikking zal het justitieel onderzoek de aanwijzingen geven en heeft de deskundige slechts de vraag te beantwoorden, of het kind al dan niet geleefd heeft. Aan den rechter is dan de beslissing, of hij de veelal plausibele verklaring der vrouw aannemelijk wil achten, dat zij het kind dood waande, toen zij het wegsloot.

Wordt het kind eindelijk begraven gevonden, dan zal men hebben na te gaan of, en zoo ja, hoever er deelen van het bedekkend medium in darmkanaal en luchtwegen gevonden worden. Een negatief resultaat van dat onderzoek bewijst niets, daar er gevallen bekend zijn van ongetwijfeld levend begraven kinderen, bij welke choanen en pharynx geheel vrij waren van vreemde lichamen.

Ook een positief resultaat moet onder zekere reserve worden aanvaard, daar door proeven van Tardieu op lijken van kleine dieren waarschijnlijk wordt gemaakt, dat ook bij dood begraven kinderen de bedekkende stof een eindweegs, althans in de luchtwegen kan indringen. Men mag evenwel wel met Ungar[1]) aannemen, dat zand, kiezel en dergelijke bij een na den dood begraven kind niet diep in de bronchiën, nauwelijks in de maag en zeker niet in den darm zullen komen.

Naast de genoemde soorten van gewelddadige stikking kunnen er natuurlijk nog wel andere, minder gewone, voorkomen. De aangegeven regels voor het onderzoek zullen daardoor evenwel niet veranderen. Zoo herinneren wij ons een geval, waarin het krachtig schreeuwend kind in een grooten Keulschen inmaakpot gestopt was en toen bedekt met ingemaakte snijboonen. Daar werden de snijboonen tot diep in de luchtwegen gevonden. Deze wijze van stikken vormt eene soort van over-

---

[1]) T. a. p., p. 567.

gang naar eene andere manier van levensberooving, die wij thans zullen bespreken.

Dood door verdrinken. Wordt het lijk van een pasgeborene gevonden in eene gracht, sloot, kanaal of ander water, dan is het natuurlijk a priori waarschijnlijker, dat men het in het water geworpen heeft, om zich te ontdoen van het cadaver van een hetzij dan al of niet een natuurlijken dood gestorven kind, dan dat men het levende kind heeft verdronken. Evenwel de ervaring leert, dat ook dit laatste voorkomt.

Denkbaar is echter de verdrinkingsdood op andere wijze, nl. doordat het kind geboren wordt boven en dus valt in een (toilet) emmer, of een secreet, of wel dadelijk na de geboorte daarin geworpen wordt.

Het nagaan der verdere aanwijzingen, die eene geboorte op den emmer of het secreet al of niet aannemelijk maken, heeft de deskundige niet te verrichten. Wel zal hij van het resultaat dier nasporingen kennis moeten nemen omdat, somwijlen althans, zonder dat eene goed gemotiveerde conclusie onmogelijk is. Zijn onderzoek zal voornamelijk over twee punten moeten loopen: nl. het al of niet aanwezig zijn van vreemde lichamen in de ademwegen tot in de fijnere bronchiaalvertakkingen toe en ten tweede het afgescheurd of doorgesneden zijn van de navelstreng, of ook wel het nog bestaan van samenhang tusschen kind en placenta. Het tweede heeft vooral beteekenis, wanneer de vrouw zegt, dat zij aandrang tot ontlasting voelende, op het secreet is gaan zitten en dat haar daar iets ontsnapt is, wat zij voor faeces hield. Onmogelijk is dit verhaal zeker niet, maar dan moet òf de navelstreng afgescheurd geworden zijn en dus een onregelmatig van franje voorzien einde hebben, òf wel de placenta moet tegelijk uitgedreven zijn en dus nog aan het kind vastzitten.

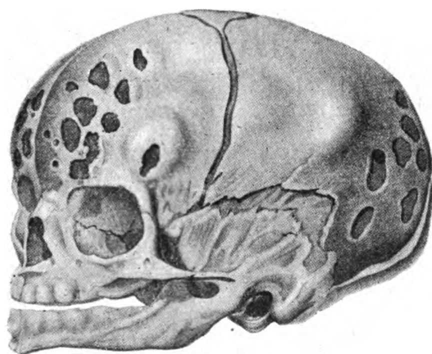
Wat het eerste punt aangaat is het vooral zaak, dat men nagaat, of de vreemde inhoud diep in de luchtwegen is doorgedrongen, daar het anders ook wel post mortem kan zijn geschied.

Is het kind niet in een ouderwetsch secreet gevonden, maar in een soort van bak, zooals de meer nieuwerwetsche latrines bezitten, dan zal het doorpersen van het kind door het nauwste

gedeelte van het closet niet gaan zonder ernstige schedelbeleedigingen en dan behoort zulk een geval thuis in de volgende rubriek.

Dood door schedelbreuk. Behalve op de zooeven aangegeven wijze wordt bij den neo-natus de schedel gefractureerd, doordat het kind bij de beenen opgenomen en met het hoofd tegen de muur, den bodem of een tafel geslingerd wordt, of wel doordat het hoofd met een klomp, een steen, een hamer of een pook, enz. te pletter geslagen wordt. De schedelfracturen van den pasgeborene zijn dikwijls gemakkelijk te waardeeren, doch als zich daarbij moeilijkheden voordoen, zijn deze veelal onoverkomelijk, gelijk Brouardel [1]) terecht zegt. Gemakkelijk te waardeeren zijn die fracturen daarom zoo dikwijls, omdat het geweld, dat gebruikt is om het kind te dooden, meestal onevenredig groot is geweest. Men vindt dan veelvuldige breuken der schedelbeenderen, niet zelden gecombineerd met breuken van de beenderen der extremiteiten. Moeilijkheden kunnen zich voordoen, wanneer er slechts enkele en meer nog, wanneer er slechts éène fractuur is. Deze kan dan op rekening van de baring gesteld worden. De allen verloskundigen bekende lepelvormige indeuking van den schedel ontstaat alleen bij bekkenvernauwing en daarbij komt geen snelle, dus geen geheim te houden baring voor. Deze zijn dus gemakkelijk te herkennen. Maar fissuren in de schedelbeenderen kunnen ook bij baring bij normaal bekken ontstaan, wanneer nl. de ossificatie der schedelbeenderen gebrekkig was. Nu is gebrekkige ossificatie van één schedel-

Fig. 21.

Schedel met congenitale beendefecten (Tardieu).

[1]) L'infanticide, p. 104.

been uiterst onwaarschijnlijk, maar zij kan toch voorkomen. Men herkent den toestand òf aan de aanwezigheid van beenlacunen (fig. 21), òf wel doordat men het losse schedelbeen tegen het licht beziet en dan de onregelmatige ossificatie ontdekt. Vertoonen verschillende schedelbeenderen deze ossificatiedefecten, dan zal de conclusie moeten luiden, dat ook multipele fracturen wel afhankelijk kunnen zijn van de baring. Is er slechts ééne fractuur en zijn aan het gebroken schedelbeen verschijnselen van gebrekkige ossificatie waarneembaar, dan zal men tot dezelfde conclusie moeten komen. Mist men daarentegen elk verschijnsel van onvolledige ossificatie, dan zal men, ook bij slechts ééne breuk, het als hoogst onwaarschijnlijk moeten aanduiden, dat de breuk spontaan bij de geboorte ontstaan is.

Er bestaat evenwel nog eene andere mogelijkheid nl. dat de vrouw zegt staande bevallen te zijn en dat daarbij het kind met het hoofd op den bodem gevallen is [1]). Dit is zeer aannemelijk, mits de navelstreng òf wat langer dan gewoonlijk, òf afgescheurd zij. De kans, dat daardoor eene ernstige schedelfractuur ontstaat, is blijkens de experimenten van verschillende zijden genomen, zeer gering. Alleen dan, wanneer de bodem, waarop het kind gevallen zou zijn, zeer hard is en vooral, wanneer deze ongelijk is, zou deze verklaring voor het ontstaan eener schedelbreuk niet onaannemelijk zijn.

In den regel zal bovendien een behoorlijk waardeeren van wat verder omtrent den gang van zaken bij de baring is bekend geworden, het al of niet geloof hechten aan de genoemde bewering der vrouw gemakkelijk maken.

Eindelijk kan het gebeuren, dat de schedelbeleedigingen pas hebben plaats gehad na den dood van het kind, doordien men b.v. het doode kind over eene schutting of muur heen tegen een boom of op de steenen heeft gegooid. Tardieu meent, dat bij zulke schedelfracturen van een dood kind nooit bloeding om de fractuur heen plaats vindt. Die meening is juist, wanneer het kind geruimen tijd dood is. Is het echter slechts sedert kort overleden, dan is Tardieu's bewering

---

[1]) Vgl. dr. P. H. Simon Thomas, Tijdschr. voor Strafr., XV, p. 87.

onjuist. Dan is het ook niet uittemaken, of het kind de schedelbreuk vóór of na den dood heeft gekregen. Dit heeft dan ook de geneesheer-deskundige den rechter mede te deelen, die nu moet beslissen, of hij op iemand, die een kind zóó weggooit, ofschoon nauwelijks wetend, of het al of niet overleden was, den regel: in dubiis pro reo wil toepassen.

Naast de genoemde doodsoorzaken komen nog de meer zeldzame in aanmerking als: verwonding met mes, schaar of ander werktuig, vergiftiging en verbranding.

Een onzer behandelde zulk een zeldzaam geval van verbranding, waarvan hier het relaas volgt.

Eene ongehuwde moeder in een klein dorpje beviel voor de tweede maal buiten echt in eene bedstede der woning harer ouders. Zij wist de geboorte te verheimelijken, drukte het kind, waarvan zij, zooals zij later zelf bekende, de bewegingen had waargenomen, met de knieën dood en hield het enkele dagen in eene hoedendoos verborgen. Daar het eene rotlucht begon te verspreiden, nam zij het mede naar het waschhok, waarin zij hare dagelijksche bezigheden moest verrichten en wierp het lijkje in het daarvoor expresselijk goed opgestookte vuur. Het was echter onmogelijk het lijkje geheel te verbranden, waarom zij de overblijvende gedeelten voor de eenden wierp, die in de nabijheid rondzwommen. Al spoedig werd zij door het publiek gerucht als kindermoodenares aangeduid, omdat in vergelijking van vroeger de toenemende slankheid harer taille opviel De politie deed huiszoeking, doch vond niets. Waarschijnlijk aangemoedigd door de aftocht der politie, vischte de verdachte de drijvende lichaamsdeelen op en verborg die in een zak in hetzelfde waschhok. De inmiddels gewaarschuwde justitie verscheen plotseling ter plaatse, nam de resten in beslag en stopte de verdachte in de gevangenis, om haar weer los te laten, nadat de inmiddels benoemde deskundigen gezegd hadden dat zij wel konden verklaren, dat de hen ter onderzoek gegeven lichaamsdeelen die van een voldragen kind waren, doch dat het onmogelijk was om uit te maken, of het kind al of niet na de geboorte geleefd had en welke de doodsoorzaak was. Overtuigend was evenwel bewezen, dat de opgaven der verdachte onaannemelijk waren, omdat het huis uit slechts één vertrek bestond, waarin dagelijks vreemde menschen binnentraden, terwijl niemand eenige lijklucht had bespeurd. Het vermoeden lag dus voor de hand, dat de verdachte het levende kind verbrand had, doch hare vervolging deswege moest achterwege blijven wegens gebrek aan wettig bewijs, terwijl zij alleen gestraft kon worden wegens lijkverberging.

Aangezien evenwel het gerechtelijk-geneeskundig onderzoek van soortgelijke gevallen niets voor den kindermoord specifieks heeft, kan het in dit leerboek der gerechtelijke verloskunde onbesproken blijven.

Wel dient ten slotte een enkel woord gezegd te worden over den dood door nalatigheid, door schuld die, zooals wij hiervoor gezegd hebben, als culpose doodslag in art. 307 Wetb. v. Strafr. wordt gestraft [1]).

Deze kan worden veroorzaakt: 1°. doordat de navelstreng niet was onderbonden; 2°. doordien het kind in de eivliezen geboren werd en deze niet geopend geworden zijn; 3°. doordat het kind aan te groote koude is blootgesteld geworden; 4°. doordat de moeder het kind onverzorgd heeft laten liggen, al of niet met het voornemen aldus den dood van het kind te veroorzaken. Slechts het tweede is per se doodelijk, doch ter bepaling van de eventueele schuld moet dadelijk worden opgemerkt, dat eene vrouw, die voor de eerste maal bevalt, althans wanneer zij geen verloskunde heeft gestudeerd, nooit weet en allicht nooit begrijpen zal, wat zij in zulke omstandigheden doen moet, om het kind te redden.

Wat het niet onderbinden van de navelstreng betreft, zou men dezelfde redeneering kunnen toepassen en daarvoor zeker veel gevoelen, wanneer de navelstreng is afgescheurd. Zoodra echter blijkt, dat de navelstreng is doorgeknipt, mag dergelijke onwetendheid niet worden aangenomen. Immers in meerdere of mindere mate bloedt eene doorgesneden navelstreng altijd en zoo onnoozel is geen mensch, dat hij niet weet, dat eene bloeding gestelpt moet worden en dus volgt hierop instinctief dichtknijpen, afbinden der navelstreng. Echter is het nog niet zeker dat, wanneer de navelstreng niet onderbonden was en het kind gestorven is, de dood daarom een gevolg is van de niet-onderbinding. Immers er zijn gevallen te over bekend, waarin het niet onderbinden der navelstreng den dood niet tengevolge had. Eerst als de sectie aantoont, dat het kind aan

1) Art. 307 Sr. luidt: Hij aan wiens schuld de dood van een ander te wijten is, wordt gestraft met gevangenisstraf of hechtenis van ten hoogste negen maanden.

verbloeding gestorven is, mag men aannemen, dat die verbloeding uit de niet onderbonden navelstreng is geschied en dus het nalaten der onderbinding de doodsoorzaak is geweest.

Bij het derde en vierde punt eindelijk is van onwetendheid geen sprake meer. Dat men een pasgeboren kind niet naakt moet laten liggen en behoorlijk moet verzorgen, weet elkeen en al zou men het niet tegen koude beschutten, omdat men daarvan geen gevaar vreest, dan zou men het toch doen om het kind onaangename oogenblikken te besparen. Wanneer dan ook de koude een zoodanigen graad bereikt, dat het kind daardoor sterft, hetgeen gemakkelijk mogelijk is: (men denke slechts aan eene baring in den winter op een zolderkamertje, zooals veelal door de dienstboden wordt bewoond) dan lijdt het o. i. geen twijfel, of de dood is onder die omstandigheden toe te schrijven aan de schuld der vrouw.

Vooral bij het veroorzaken van den dood door schuld, gelijk trouwens bijna in ieder geval van kindermoord, heeft de rechter-commissaris eene geenszins gemakkelijke taak. In de eerste plaats heeft hij het aannemelijk te maken, dat de verdachte hare zwangerschap kende, terwijl hij daarna, indien dit vaststaat en hij de verdachte dit bewezen heeft, moet nagaan, welke voorzorgen harerzijds waren genomen om het te verwachten kind behoorlijk te ontvangen. Hij zal dus hebben na te gaan, of er kleertjes waren, of een medicus of vroedvrouw was aangenomen, kortom of de verdachte voornemens was den levensduur van het te baren wicht al of niet te verlengen. Blijkt van deze voorzorgen niets, dan zijn dit sterke aanwijzingen tegen de verdachte en kunnen zij er ongetwijfeld toe bijdragen het bewijs voor opzettelijken of culposen kinderdoodslag te voltooien.

Ten slotte willen wij er nog uitdrukkelijk op wijzen, dat de deskundigen nimmer mogen volstaan slechts die lichaamsholte te onderzoeken, waarin zij vermeenen de doodsoorzaak te zullen vinden. Hunne taak toch is bij iedere doodschouw aan te toonen, dat eene met name te noemen oorzaak en geen andere de directe aanleiding was voor het overlijden en zij

verrichten die taak slecht en niet naar behooren, indien zij de mogelijkheid open laten, dat wellicht elders in het lichaam eene andere doodsoorzaak zou zijn te vinden. Daardoor spelen zij in de kaart van den verdediger, die niet zal nalaten er op te wijzen, dat met soortgelijke, slechte, deskundige voorlichting het bewijs niet te leveren is en dus vrijspraak moet volgen.

Dat deze raad niet overbodig is, moge blijken uit het navolgend geval van betrekkelijk recenten datum.

Voor de rechtbank te Zierikzee stond de onslagen gemeente-veldwachter K. terecht, verdacht van doodslag, subsidiair poging tot doodslag op zijne echtgenoote gepleegd. Overtuigend stond de doodslag muurvast en ook het wettig bewijs was naar het oordeel der rechtbank geleverd, waarom zijne veroordeeling volgde wegens eerstgemeld feit. De met de sectie belaste deskundigen hadden evenwel verzuimd het hoofd te openen en de verdediger maakte daarvan terecht een handig gebruik door de mogelijkheid eener vroegere doodsoorzaak als in de schedelholte aanwezig te veronderstellen. Nu poogden wel is waar de deskundigen hun verzuim goed te maken, waarmede de rechtbank genoegen nam [1]), door de bewering, dat zij het hoofd uitwendig hadden geschouwd en nauwkeurig onderzocht, dat de oogkassen bovenwaarts gericht waren en de mond niet scheef getrokken, terwijl ook de hartkleppen en de bloedvaten normaal waren, weshalve zij van oordeel waren in verband met den leeftijd der vrouw, dat de opening der schedelholte onnoodig was, te meer, waar zij reeds eene wonde hadden gevonden, die naar hunne deskundige meening den dood had veroorzaakt, doch in hooger beroep overwoog het Gerechtshof te 's Hage [2]), „dat het bepaald niet bewezen achtte dat, zooals den beklaagde primair was ten laste gelegd, beklaagdes vrouw ten gevolge van het schot dat haar aan de borst getroffen had, was overleden", waarom met vernietiging van het vonnis waarvan hooger beroep, slechts veroordeeling volgde wegens poging tot doodslag.

Aan zulke ernstige verzuimen van zoo belangrijke forensische beteekenis zal Brouardel [3]) zeker wel niet hebben gedacht, toen hij zijne leerlingen het: „oordeelt niet" toeriep.

---

1) Rb. Zierikzee, 9 October 1906, W. v. h. R. nº. 8509.
2) Arr. 13 December 1906, P. v. J. 1907, nº. 622.
3) Le Mariage. Paris, 1900, p. 228.